

De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2002

Citation for published version (APA):

Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, ROA. (1998). *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2002: Statistische bijlage. Actualisering 1998*. Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, Faculteit der Economische Wetenschappen. ROA Reports No. 009B
<https://doi.org/10.26481/umarep.1998009B>

Document status and date:

Published: 01/01/1998

DOI:

[10.26481/umarep.1998009B](https://doi.org/10.26481/umarep.1998009B)

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Statistische Bijlage

De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2002

Actualisering 1998

ROA-R-1998/9B

Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt

Faculteit der Economische Wetenschappen en Bedrijfskunde
Universiteit Maastricht

Maastricht, oktober 1998

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de directeur van het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt. In geval van overname van het datamateriaal moet telkens duidelijk als bron worden vermeld: "Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt" of "ROA". Van publicaties waarin gebruik wordt gemaakt van gegevens uit deze Statistische Bijlage ontvangen wij gaarne een exemplaar.

Hoewel de grootst mogelijke zorg is besteed aan de inhoud van dit rapport, kan het ROA in generlei opzicht verantwoordelijkheid op zich nemen voor eventuele onvolledigheden of onjuistheden.

ISBN 90-5321-233-7

SEC98.139IPvE

Inhoud

Bladzijde

Voorwoord	i
-----------	---

Toelichting bij gebruik	v
-------------------------	---

ONTWIKKELINGEN OP DE ARBEIDSMARKT

1 Resumé: ontwikkelingen in hoofdlijnen	vii
2 Ontwikkelingen in de werkgelegenheidsstructuur	ix
3 Verkrapping van de arbeidsmarkt: oorzaken	xi
4 Verkrapping van de arbeidsmarkt: de arbeidsmarktpositie van schoolverlaters	xiii
5 Specifieke groepen op de arbeidsmarkt	xvi
6 De inhoudelijke aansluiting tussen beroep en opleiding	xix
7 Verdwijnt de traditionele baan?	xxi

1 INFORMATIE OVER BEDRIJVEN

Tabellen

1.1	Aantal werkenden per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997	1
1.2	Percentage vrouwen per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997	2
1.3	Percentage allochtonen per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997	3
1.4	Percentage jongeren (15-29 jaar) en ouderen (50-64 jaar) per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997	4
1.5	Percentage werkenden naar opleidingsniveau per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997	5
1.6	Percentage deeltijdarbeid per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997	7
1.7	Percentage flexibel en vast werk van arbeidskrachten in loondienst per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997	8
1.8	Percentage zelfstandigen per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997	9
1.9	Belangrijkste beroepsgroepen per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997	10
1.10	Belangrijkste opleidingstypen per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997	16
1.11	Conjunctuurgevoeligheid per bedrijfssector	22
1.12	Verwachte uitbreidingsvraag per bedrijfssector, 1997-2002	23
1.13	Verwachte knelpunten op middellange termijn in de personeelsvoorziening naar bedrijfssector in 2002	24

2 INFORMATIE OVER BEROEPEN

Tabellen

2.1	Aantal werkenden per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997	33
2.2	Percentage vrouwen per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997	36
2.3	Percentage allochtonen per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997	39

2.4	Percentage jongeren (15-29 jaar) en ouderen (50-64 jaar) per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997	43
2.5	Percentage werkenden naar opleidingsniveau per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997	46
2.6	Percentage deeltijdarbeid per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997	52
2.7	Percentage flexibel en vast werk van arbeidskrachten in loondienst per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997	55
2.8	Percentage zelfstandigen per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997	59
2.9	Belangrijkste bedrijfssectoren per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997	62
2.10	Uitwijkmogelijkheden naar verschillende bedrijfssectoren per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997	79
2.11	Belangrijkste opleidingstypen per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997	83
2.12	Substitutiemogelijkheden tussen mensen met uiteenlopende opleidingsachtergronden per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997	99
2.13	Conjunctuurgevoeligheid per beroepsgroep	103
2.14	Verwachte uitbreidingsvraag per beroepsgroep, 1997-2002	106
2.15	Verwachte vervangingsvraag per beroepsgroep, 1997-2002	109
2.16	Verwachte baanopeningen per beroepsgroep, 1997-2002	113

3 INFORMATIE OVER OPLEIDINGEN

Tabellen

3.1	Aantal werkenden per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997	121
3.2	Arbeidsmarktpositie potentiële beroepsbevolking naar opleidingstype, gemiddelde 1996-1997	125
3.3	Participatie schoolverlaters in vervolgopleidingen per opleidingstype, 1997	129
3.4	Percentage schoolverlaters met een intredewerkloosheid van 4 maanden of langer per opleidingstype, 1997	132
3.5	Percentage werkloze schoolverlaters per opleidingstype, 1997	135
3.6	Percentage vrouwen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997	138
3.7	Percentage alloctonen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997	142
3.8	Percentage jongeren (15-29 jaar) en ouderen (50-64 jaar) per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997	146
3.9	Percentage deeltijdarbeid per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997	152
3.10	Percentage deeltijdarbeid onder werkzame schoolverlaters per opleidingstype, 1997	156
3.11	Percentage flexibel en vast werk van arbeidskrachten in loondienst per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997	159
3.12	Percentage werkzame schoolverlaters met een vast dienstverband per opleidingstype, 1997	163
3.13	Percentage zelfstandigen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997	166
3.14	Gemiddeld bruto maandloon van werkzame schoolverlaters per opleidingstype, 1997	170
3.15	Percentage werkzame schoolverlaters met een functie in de eigen vakrichting per opleidingstype, 1997	173
3.16	Percentage werkzame schoolverlaters van wie kwalificaties onderbenut worden per opleidingstype, 1997	176
3.17	Belangrijkste beroepsgroepen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997	179

3.18	Uitwijkmogelijkheden naar verschillende beroepsgroepen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997	190
3.19	Belangrijkste bedrijfssectoren per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997	194
3.20	Uitwijkmogelijkheden naar verschillende bedrijfssectoren per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997	205
3.21	Overzicht opleidingstypen waarvan op de markt sterke concurrentie wordt ondervonden, gemiddelde 1996-1997	209
3.22	Conjunctuurgevoeligheid per opleidingstype	222
3.23	Verwachte uitbreidingsvraag per opleidingstype, 1997-2002	226
3.24	Verwachte vervangingsvraag per opleidingstype, 1997-2002	230
3.25	Verwachte baanopeningen per opleidingstype, 1997-2002	234
3.26	Verwachte instroom van schoolverlaters per opleidingstype, 1997-2002	238
3.27	Indicator toekomstige arbeidsmarktperspectieven (ITA) en Indicator toekomstige knelpunten in de personeelsvoorziening (ITKP) naar opleidingstype in 2002	242

Voorwoord

Het informatiesysteem Onderwijs-Arbeidsmarkt van het ROA heeft tot doel de actuele en verwachte arbeidsmarktontwikkelingen op systematische wijze in kaart te brengen. Er wordt binnen het Informatiesysteem – over de volle breedte van de arbeidsmarkt – informatie verzameld en gegenereerd, verbijzonderd naar 35 bedrijfssectoren, 127 beroepsgroepen en 104 opleidingstypen. De opleidingeninformatie wordt bovendien aangevuld met meer specifieke arbeidsmarktinformatie over de schoolverlaters van het AVO, VBO, MBO, HBO en WO-economie. Deze *Actualisering van de Statistische Bijlage* bij het in 1997 verschenen rapport *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2002* (ROA-R-1997/7) geeft een overzicht van de verwachte arbeidsmarktontwikkelingen en de actualisatie van de actuele arbeidsmarktgegevens die ten grondslag liggen aan het hoofdrapport. De actuele arbeidsmarktgegevens zijn aangepast aan de in 1998 beschikbare informatie. In deze tussentijdse actualisering van de *Statistische Bijlage* zullen geen nieuwe prognoses en nieuwe informatie over de conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid worden gepresenteerd. Nieuwe arbeidsmarktprognoses, die betrekking zullen hebben op de vraag- en aanbodontwikkelingen op de arbeidsmarkt tot het jaar 2004, zullen najaar 1999 weer worden gepresenteerd in de nieuwe versie van het tweejaarlijkse rapport *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep*, met de bijbehorende *Statistische Bijlage*.

Deze *Actualisering* heeft dezelfde opbouw als de oorspronkelijke *Statistische Bijlage* bij *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2002*. Daarbij is ook de tabelnummering ongewijzigd gebleven. In deze *Actualisering* van de *Statistische Bijlage* wordt tevens een beschrijving gegeven van de actuele ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Deze beschrijving is opgebouwd aan de hand van een aantal thema's:

- de ontwikkelingen in de werkgelegenheidsstructuur;
- de verkrapping van de arbeidsmarkt;
- de gevolgen van de verkrapping van de arbeidsmarkt voor schoolverlaters;
- de arbeidsmarktpositie van specifieke groepen;
- ontwikkelingen in de aansluiting tussen baan en opleiding;
- het al dan niet verdwijnen van de traditionele baan¹.

De beschrijving van deze arbeidsmarktontwikkelingen is gebaseerd op een vergelijking van de actuele arbeidsmarktinformatie die betrekking heeft op het gemiddelde van de jaren 1996 en 1997 die in deze *Statistische Bijlage* wordt gepresenteerd en de actuele arbeidsmarktinformatie die betrekking heeft op het gemiddelde van de jaren 1995 en 1996, die in de vorig jaar uitgebrachte *Statistische Bijlage* is terug te vinden. Deze vergelijking heeft tot doel om enig inzicht te geven in de achtergronden van de verschuivingen die zich in de tussenliggende periode op de arbeidsmarkt hebben voorgedaan.

Het hoofdrapport *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2002* en de beschrijving van de belangrijkste arbeidsmarktontwikkelingen in deze *Actualisering* geven het kader aan waarin de tabellen in deze *Statistische Bijlage* moeten worden geplaatst. Voor het vergemakkelijken van het zelfstandig gebruik van de geactualiseerde *Statistische Bijlage* is ook een korte toelichting bij het gebruik opgenomen.

1. Deze thema's overlappen elkaar enigszins, waardoor bepaalde bevindingen meerdere malen in de beschrijving terug te vinden zijn.

Deze *Statistische Bijlage* bestaat evenals vorig jaar uit drie delen, die betrekking hebben op de arbeidsmarktinformatie naar bedrijfssector, beroepsgroep en opleidingstype. In deze drie delen wordt achtereenvolgens arbeidsmarktinformatie gepresenteerd met betrekking tot de persoonskenmerken van de werkenden, de functiekenmerken, de substitutiemogelijkheden op de arbeidsmarkt en de conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid en de voor de periode 1997-2002 verwachte arbeidsmarktontwikkelingen. In aanvulling hierop wordt bij de bedrijfssectoren informatie gegeven over de verwachte knelpunten in de personeelsvoorziening. Bij de opleidingen wordt aanvullende informatie gepresenteerd met betrekking tot de huidige en de toekomstige aansluitingsproblemen op de arbeidsmarkt. Tevens wordt de opleidingeninformatie op een aantal punten aangevuld met actuele schoolverlatersinformatie.

In de meeste tabellen wordt ook een kwalitatieve typering gegeven van de gepresenteerde informatie. Bij de actuele arbeidsmarktinformatie wordt tevens een indicatie gegeven van de trend in de afgelopen jaren. Bij de informatie over beroepsgroepen en opleidingstypen gaat het hierbij in principe om de ontwikkeling in de periode 1993-1997. Doordat er slechts voor een beperkt aantal jaren informatie beschikbaar is over bedrijven volgens de *Standaard Bedrijfsindeling 1993* (SBI'93) is voor de informatie met betrekking tot bedrijven slechts gekeken naar de trendmatige ontwikkeling in de jaren 1995-1997². De informatie over de trendmatige ontwikkeling heeft meestal betrekking op de ontwikkeling van het *aandeel* van de desbetreffende categorie. Alleen bij de tabellen 1.1, 2.1 en 3.1 gaat het om de ontwikkeling van het aantal werkenden.

De arbeidsmarktgegevens met betrekking tot de werkzame bevolking zijn afkomstig uit de Enquête Beroepsbevolking (EBB) van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Om de robuustheid van de informatie te vergroten, hebben de gepresenteerde gegevens telkens betrekking op het gemiddelde van de jaren 1996 en 1997. Om de herkenbaarheid van individuele respondenten te voorkomen, heeft het CBS de restrictie gesteld dat bij het publiceren van tweejaarlijkse gemiddelden alleen cijfers over categorieën mogen worden gepresenteerd die betrekking hebben op minimaal 2.500 personen.

Voor alle drie de invalshoeken (bedrijfssector, beroepsgroep en opleidingstype) zijn de gebruikte classificaties identiek aan de vorig jaar geïntroduceerde classificaties. De informatie naar bedrijfssector (deel 1) is gebaseerd op de *Standaard Bedrijfsindeling 1993* (SBI'93) van het CBS. De informatie naar beroepsgroep (deel 2) is gebaseerd op de *Standaard Beroepsclassificatie 1992* (SBC'92) van het CBS. Hierbij is de 3-digitcode van het CBS gebruikt, waarbij code 471 is uitgesplitst in *bakkers en slaggers en procesoperators*. Bovendien is bij de elementaire beroepen een uitsplitsing gemaakt naar zes beroepsgroepen. Tevens is afgeweken van de door het CBS gehanteerde namen. In plaats daarvan worden kortere beroepsnamen gebruikt. Voor de informatie naar opleidingstype (deel 3) is door het ROA een eigen classificatie ontwikkeld waarin opleidingen geclusterd zijn die in hoge mate hetzelfde beroependomein kennen. Deze classificatie is overigens wel gekoppeld aan de *Standaard Onderwijs Indeling* (SOI) van het CBS.

De in het derde deel gepresenteerde schoolverlatersinformatie is afkomstig uit de grootschalige schoolverlatersenquêtes *Registratie Uitstroom en Bestemming van Schoolverlaters* (RUBS) de

2. De wijze waarop deze typering en trendmatige ontwikkelingen zijn bepaald, wordt beschreven in het werkdocument *Methodiek van arbeidsmarktprognoses en -indicatoren*, ROA-W-1997/6, Maastricht.

*HBO-Monitor*³ en *WO-economie*. In deze onderzoeken worden de schoolverlaters anderhalf jaar na het verlaten van de opleiding geënquêteerd. De in deze geactualiseerde versie van de *Statistische Bijlage* gepresenteerde informatie heeft betrekking op de arbeidsmarktsituatie in 1997 van de gediplomeerden uit het leerjaar 1995-1996. Aan het presenteren van deze schoolverlaters-informatie is de restrictie gesteld dat de gepubliceerde informatie per categorie minimaal betrekking moet hebben op 15 respondenten.

De opleidingsindeling die gehanteerd wordt voor de schoolverlatersinformatie is zowel voor de opleidingen tot en met MBO-niveau als de opleidingen op HBO- en WO-niveau gebaseerd op de SOI-5-digitcode van het CBS en ingedeeld conform de opleidingsindeling die wordt gehanteerd voor de actuele arbeidsmarktinformatie. Er zijn twee grote verschillen tussen de opleidingstypen die onderscheiden worden bij de schoolverlatersinformatie en de opleidingstypen die onderscheiden worden bij de overige arbeidsmarktinformatie:

- op MBO-niveau omvatten de opleidingen bij de schoolverlatersgegevens geen leerlingwezen-opleidingen;
- op MBO-niveau worden voor zover mogelijk de opleidingen bij de schoolverlatersgegevens uitgesplitst in MBO- en KMBO-opleidingen.

Wanneer niet voldaan wordt aan de ondergrens voor publicatie of wanneer het gegeven onbekend is, wordt dit in de tabellen met arbeidsmarktgegevens aangegeven met een -.

Achterin het hoofdrapport *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2002* worden de gehanteerde centrale begrippen gedefinieerd, waarbij telkens verwezen wordt naar de publicaties waarin nadere informatie te vinden is. De *ROA-classificatiegids 1998* (ROA-R-1998/8) bevat gedetailleerde informatie over de gehanteerde classificaties. In deze ROA-classificatiegids worden voor opleidingen, beroepen en bedrijfstakken verbanden aangegeven tussen de classificaties die gehanteerd worden in ROA-publicaties zoals deze *Statistische Bijlage*, standaardclassificaties van het CBS en namen van opleidingen, beroepen en bedrijfstakken die in de dagelijkse praktijk worden gehanteerd.

Deze geactualiseerde *Statistische Bijlage* is samengesteld door drs. M.J. de Steur, drs. P.W.L.J. van Eijs en S. Dijkman. De projectleiding van het ROA-informatiesysteem – waarover de *Statistische Bijlage* rapporteert – is in handen van dr. A. de Grip en drs. P.W.L.J. van Eijs. Aan de huidige versie van het informatiesysteem is ook meegewerkt door dr. L. Borghans, drs. J. Delmee, prof.dr. J.A.M. Heijke, drs. J.B. van Loo, drs. A. Matheeuwsen, J.M.J.A. Pisters, H. Schonk, drs. W. Smits en drs. E.J.T.A. Willems.

Onze dank gaat uit naar de leden van de begeleidingscommissie voor hun deskundige en intensieve begeleiding van het project. Deze commissie bestaat uit de volgende leden: prof.dr. J.L. Peschar (voorzitter; Rijksuniversiteit Groningen), drs. J.W. Altena (Centraal Bureau voor de Statistiek), drs. A. Bouman (Arbeidsvoorziening, Facilitair Bedrijf), dhr. H. Daale (Haagse Hogeschool), drs. E.F.H.A. Janissen (LDC, Expertisecentrum voor Loopbaanvraagstukken), drs. J. Lint (Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij), drs. H.J. Roodenburg (Centraal Planbureau), drs. J.J. Smit (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid), drs. R. Thönissen

3. De opleidingsindeling die gehanteerd wordt voor de HBO-opleidingsrichtingen is enigszins afwijkend van de tabellen in de publicaties van de HBO-monitor.

(Ministerie van Economische Zaken), dhr. B. Verlaan (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen) en drs. J.P. Vosse (Organisatie voor Strategisch Arbeidsmarktonderzoek).

Toelichting bij gebruik

In deze *Actualisering van de Statistische Bijlage bij de Arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2002* wordt een overzicht gegeven van de bijeengebrachte informatie die een beeld geeft van de arbeidsmarktsituatie van achtereenvolgens bedrijfssectoren, beroepsgroepen en opleidingstypen. Deze gegevens hebben tot doel de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt transparant te maken. Dit kan een ondersteuning betekenen voor degenen die betrokken zijn bij beslissingen rondom het onderwijs. Hierbij kan gedacht worden aan leerlingen die voor hun studiekeuze staan, de overheid, de arbeidsvoorzieningsorganisatie, scholen en ook personen die in het bedrijfsleven betrokken zijn bij het wervingsbeleid.

Om inzicht te geven in de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt wordt een drietal soorten gegevens gepresenteerd. Dit zijn de prognoses tot het jaar 2002, informatie over de actuele arbeidsmarktsituatie en indicatoren met betrekking tot de structurele positie van beroepen en opleidingen.

De prognoses hebben betrekking op de middellange termijn, in dit rapport tot het jaar 2002. Omdat veel (beroeps)opleidingen in Nederland een duur hebben van vier jaar is het van belang om te anticiperen op de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt over vijf jaar. Hierdoor kan een eventuele omslag in de arbeidsmarktpositie tijdig worden voorzien. De prognoses zijn opgesteld uit een vergelijking van vraag en aanbod van nieuwkomers op de arbeidsmarkt. Aan de vraagkant betreft dit de uitbreidingsvraag en de vervangingsvraag die tezamen de baanopeningen vormen. Aan de aanbodkant gaat het in de eerste plaats om de arbeidsmarktinstroom van schoolverlaters.

De *Indicator Toekomstige Arbeidsmarktperspectieven (ITA)* geeft de verhouding tussen vraag en aanbod weer vanuit het gezichtspunt van de nieuwkomer op de arbeidsmarkt. Hierbij is tevens rekening gehouden met het aanbod van kortdurig werklozen en zijn ook de effecten verdisconteerd die het gevolg zijn van vraagoverschotten of -tekorten bij naburige opleidingstypen⁴. Daarbij moet worden bedacht dat een aanbodoverschot van mensen met een bepaalde opleidingsachtergrond niet per se tot werkloosheid van de betrokkenen hoeft te leiden. Veelal uiten dergelijke discrepanties tussen vraag en aanbod zich in een hogere kans op werk buiten het eigen vakgebied, of beneden het gevolgde opleidingsniveau, een lagere beloning, meer kans op een tijdelijk contract, enz.

De *Indicator Toekomstige Knelpunten in de Personeelsvoorziening (ITKP)* geeft de verhouding tussen vraag en aanbod weer vanuit het gezichtspunt van de werkgever. Daarbij moet worden bedacht dat een tekort aan mensen met een bepaalde opleidingsachtergrond niet noodzakelijkerwijs tot openstaande en moeilijk vervulbare vacatures hoeft te leiden. Veelal leiden dergelijke discrepanties tussen vraag en aanbod tot het werven en eventueel scholen van personeel met een opleidingsachtergrond die minder goed aansluit bij de voor de betreffende functie vereiste kwalificaties, het bieden van betere arbeidsvoorwaarden, enz.

4. In *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2002* wordt in figuur 1.1 de globale opzet van het prognosemodel in beeld gebracht.

Bij de actuele arbeidsmarktinformatie wordt tevens een indicatie van de trend gegeven. Deze trend weerspiegelt de veranderingen in de betreffende grootheid in de afgelopen periode en heeft op zich geen voorspellende betekenis. Hoewel de actuele situatie af kan wijken van de ontwikkelingen tot 2002 is het van belang de voorspelde arbeidsmarktperspectieven te bezien in het licht van de actuele arbeidsmarktsituatie. Met name tussen de verschillende opleidingsniveaus bestaan er immers aanzienlijke structurele verschillen in de arbeidsmarktpositie die door tegengestelde arbeidsmarktperspectieven niet geheel zullen worden weggenomen. Zo zal een MBO-afgestudeerde die een richting volgt met slechte perspectieven mogelijk een functie krijgen met een minder gunstige beloning, maar dan toch kan deze beloning hoger liggen dan die van VBO'ers uit richtingen met een gunstig perspectief.

Om deze reden wordt naast de prognoses informatie verstrekt over de actuele situatie op de arbeidsmarkt. Deze 'monitoring' – die deels is gebaseerd op enquêtes onder schoolverlaters – brengt daarnaast kenmerken aan het licht die niet rechtstreeks gekoppeld kunnen worden aan het arbeidsmarktperspectief en wellicht door verschillende betrokkenen anders zullen worden gewaardeerd. Voorbeelden hiervan zijn de beroepenspreiding van de werkenden met een bepaalde opleidingsachtergrond, maar ook het percentage deeltijdwerk.

Als derde categorie is informatie opgenomen over de structurele positie van beroepsgroepen en opleidingstypen. Het betreft hier de conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid, de uitwijk- en substitutiemogelijkheden en de concurrentie-index. Deze indicatoren hebben tot doel het geschetste perspectief in een breder kader te plaatsen. De prognoses van vraag en aanbod zijn uiteraard altijd aan onzekerheid onderhevig. Bovendien zal een schoolverlater doorgaans een lange tijd op de arbeidsmarkt vertoeven. De structurele kenmerken beogen daarom een indicatie te geven van het risico dat men op de arbeidsmarkt loopt. De conjunctuurgevoeligheid geeft aan in welke mate de werkgelegenheid in het betreffende segment aan schommelingen onderhevig is, terwijl de uitwijkmogelijkheden aangeven in welke mate werkenden afhankelijk zijn van de werkgelegenheidsontwikkelingen in één beroepsgroep of bedrijfssector of juist uit kunnen wijken naar meerdere beroepen en bedrijfssectoren. Verder geeft de concurrentie-index aan welke opleidingstypen een overlappend deel van de arbeidsmarkt bestrijken. Hierdoor ontstaat een beeld van de concurrerende opleidingstypen op de arbeidsmarkt.

Zoals reeds is opgemerkt bevat de *Statistische Bijlage* informatie over bedrijfssectoren, beroepsgroepen en opleidingstypen. De confrontatie tussen vraag en aanbod vindt plaats op het niveau van opleidingstypen, omdat in eerste instantie de opleidingsachtergrond van werkenden de afbakening van deelmarkten op de arbeidsmarkt bepaalt. De prognoses met betrekking tot de onderscheiden bedrijfssectoren en beroepsgroepen hebben daarom alleen betrekking op de vraagkant van de arbeidsmarkt. Men dient zich daarbij te realiseren dat een groot aantal baanopeningen niet altijd een gunstig perspectief hoeft in te houden, omdat ook in dat geval de aanbodontwikkeling nog omvangrijker kan zijn.

Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt

1 Resumé: ontwikkelingen in hoofdlijnen

De Nederlandse economie wordt gekenmerkt door hoogconjunctuur. Dit heeft haar weerslag op de werkgelegenheid. Deze is gegroeid met maar liefst 2,9%, hetgeen een aanzienlijk sterkere toename is dan de afgelopen jaren. Deze macro-economische ontwikkeling gaat gepaard met aanzienlijke verschuivingen in de werkgelegenheidsstructuur. In de eerste plaats is er sprake van een verdergaande 'verdienstelijking' van de werkgelegenheid. De werkgelegenheid in de dienstensectoren en de in deze sectoren sterk vertegenwoordigde beroepsgroepen en opleidingstypen vertoont de sterkste groei. In de tweede plaats is er sprake van een 'informatisering' van de werkgelegenheid. Beroepsgroepen waar de informatiseringsgraad hoog is winnen snel terrein ten koste van beroepsgroepen waar de informatiseringsgraad laag is. Ten slotte is er sprake van een upgrading van de werkgelegenheid. Het kwalificatieniveau van de werkgelegenheid neemt steeds verder toe. Enerzijds verschuift de werkgelegenheid in lagere beroepsgroepen steeds meer naar banen in hogere beroepen. Anderzijds nemen binnen veel beroepsgroepen de opleidingseisen steeds verder toe.

Het afgelopen jaar is de krapte op de Nederlandse arbeidsmarkt aanzienlijk toegenomen. Op steeds meer delen van de arbeidsmarkt zijn er signalen van een tekort aan geschikte arbeidskrachten, hetgeen heeft geleid tot rekruteringsproblemen bij werkgevers. Hiervoor zijn verschillende oorzaken aan zowel de vraag- als de aanbodzijde van de arbeidsmarkt aan te wijzen. In de eerste plaats is er, zoals reeds gememoreerd, sprake van een gunstige conjuncturele ontwikkeling. In de tweede plaats wordt de krapte veroorzaakt door ontwikkelingen in de werkgelegenheidsstructuur. Het kwalificatieniveau van de werkgelegenheid neemt steeds verder toe. Als gevolg hiervan is de krapte met name bij de hooggeschoolde arbeid sterk voelbaar. In de derde plaats spelen demografische ontwikkelingen een belangrijke rol. Enerzijds is er sprake van ontgroening: het aantal jongeren neemt steeds verder af. Anderzijds is er sprake van een verdergaande vergrijzing van de beroepsbevolking. Het aantal mensen boven de 50 jaar neemt steeds verder toe, waardoor de uitstroom op de arbeidsmarkt door pensionering, arbeidsongeschiktheid, e.d. steeds verder toeneemt. Deze demografische factoren leiden tot een lagere instroom van schoolverlaters op de arbeidsmarkt, een hogere vervangingsbehoefte door de toenemende uitstroom en een stagnerende groei van de potentiële beroepsbevolking. Deze ontwikkelingen dragen in belangrijke mate bij aan de verkrapping van de arbeidsmarkt.

De verkrapping van de arbeidsmarkt heeft een positieve keerzijde; de arbeidsmarktpositie van de beroepsbevolking in het algemeen en de schoolverlaters in het bijzonder wordt steeds beter. De werkloosheid onder schoolverlaters vertoont een dalende tendens onder invloed van de verdergaande verkrapping van de arbeidsmarkt. Met name bij MBO'ers en HBO'ers is de werkloosheid onder schoolverlaters erg laag (respectievelijk gemiddeld 3% en 4%). Bovendien is het percentage schoolverlaters dat langer dan 4 maanden op zoek is geweest naar de eerste baan gedaald. Over het algemeen zijn de gemiddelde lonen van de schoolverlaters in vergelijking met het vorig jaar gestegen. Met name voor de technische opleidingen en voor een groot aantal HBO-opleidingen zijn de loonstijgingen soms fors. De verkrapping van de arbeidsmarkt heeft ook geleid tot een rem op de verdergaande flexibilisering van de arbeidsmarkt. Het percentage schoolverlaters met een vaste baan is gestegen. Ook de aansluiting tussen baan en opleiding is verbeterd; zowel

het percentage schoolverlaters dat in de eigen vakrichting werkt als het percentage dat werkzaam is op een functieniveau dat aansluit bij de opleiding is licht toegenomen, met name op HBO-niveau. Ten slotte is op MBO-niveau en vooral op HBO-niveau het percentage schoolverlaters dat participeert in een vervolgopleiding gedaald. Op VBO-niveau lijkt er daarentegen een stijgende tendens in de participatie in vervolgopleidingen waar te nemen. Dit is niet verrassend gezien het feit dat de krapte op de arbeidsmarkt groter is voor de hogere opleidingsniveaus. VBO-schoolverlaters kunnen daardoor door het volgen van een vervolgopleiding hun arbeidsmarktperspectieven vaak aanzienlijk verbeteren.

De leeftijdsopbouw van de werkende beroepsbevolking laat aanzienlijke verschuivingen zien die de ontgroening en vergrijzing duidelijk illustreren. Enerzijds neemt het aandeel jongeren in de werkende beroepsbevolking steeds verder af, terwijl anderzijds het aandeel ouderen verder toeneemt. De arbeidsmarktsegmenten waarin ouderen een groot aandeel in de werkgelegenheid hebben, worden naar verwachting geconfronteerd met een hoge vervangingsbehoefte. Opvallend genoeg zijn juist deze 'oude' segmenten niet populair bij de jongeren en zal de verwachte arbeidsmarktinstroom laag tot gemiddeld zijn. Dit impliceert dat werkgevers naar verwachting met aanzienlijke rekruteringsproblemen geconfronteerd zullen worden bij het vervangen van het uitstromend personeel. De keerzijde is dat de arbeidsmarktperspectieven voor nieuwkomers (zeer) goed zijn.

Het percentage allochtonen in de werkende beroepsbevolking is stabiel. Met name in de banen op lager niveau zijn allochtonen oververtegenwoordigd. De reeds gememoreerde upgradering van opleidingseisen treft allochtonen daarom in relatief sterke mate. Aangezien de verwachte arbeidsmarktperspectieven voor de lagere opleidingen, als gevolg van dit upgradingsproces, vaak ongunstig zijn, blijven de verwachte perspectieven voor allochtone schoolverlaters achter bij die van autochtone schoolverlaters.

Het aandeel van vrouwen in de werkgelegenheid is licht gestegen. Vrouwen hebben derhalve in relatief sterke mate geprofiteerd van de groei in de werkgelegenheid. Vrouwen zijn van oudsher ondervertegenwoordigd in de industriële sectoren. In de verzorgende en dienstverlenende sectoren zijn ze daarentegen relatief sterk vertegenwoordigd. Gezien de opleidingsachtergrond van vrouwen mag worden verwacht dat de gunstige arbeidsmarktontwikkelingen niet aan hen voorbij zullen gaan. De opleidingen waarin vrouwen sterk vertegenwoordigd zijn, hebben veelal gunstige arbeidsmarktperspectieven en worden bovendien gekenmerkt door een lage conjunctuurgevoeligheid.

De kwaliteit van de aansluiting tussen de verworven kwalificaties in de opleiding en de gevraagde kwalificaties in het beroep is van verschillende factoren afhankelijk. In de eerste plaats spelen vraag-aanbod-verhoudingen een belangrijke rol. Onder invloed van de krapte op de arbeidsmarkt werken schoolverlaters steeds vaker in hun eigen richting en op of boven hun eigen niveau. Een tweede, meer structurele factor, is het inhoudelijke karakter van de opleiding. Er kan hierbij een onderscheid worden gemaakt tussen beroepsgerichte opleidingen die gericht zijn op de voorbereiding op specifieke functies en meer generieke opleidingen die voorbereiden voor een breder scala aan functies. De technische en medische opleidingen hebben hierbij vooral een beroepsgericht karakter, terwijl de economisch-administratieve opleidingen meer generiek van aard zijn.

De traditionele baan, d.w.z. de vaste voltijdaanstelling, staat de laatste jaren behoorlijk onder druk. De flexibilisering van de arbeidsmarkt heeft de afgelopen jaren geleid tot zowel een groei van het aantal tijdelijke banen als een toename van het werken in deeltijd. De reeds gememoreerde verkrapping van de arbeidsmarkt biedt aan dit proces echter enig tegenwicht. Werkgevers blijken er, gezien de toenemende schaarste aan personeel, voor te kiezen arbeidskrachten aan zich te binden via vaste contracten. Dit blijkt uit het feit dat, hoewel het percentage vaste aanstellingen gemiddeld genomen iets is gedaald, in groeiende bedrijfssectoren het percentage vaste contracten is gestegen. Ook onder schoolverlaters neemt het percentage vaste aanstellingen toe. Het werken in deeltijd vertoont een duidelijk stijgende tendens. Terwijl het aantal werkenden een stijging van 2,9% vertoont, is het arbeidsvolume met 2,3% gestegen. Hieruit blijkt dus een afname van de gemiddelde duur van de werkweek. In vrijwel alle sectoren is het percentage deeltijdwerkers gestegen of gelijk gebleven.

2 Ontwikkelingen in de werkgelegenheidsstructuur

De hoogconjunctuur die de Nederlandse economie thans kenmerkt, heeft haar weerslag in de ontwikkeling van de werkgelegenheid. Het aantal werkenden is het afgelopen jaar met 2,9% toegenomen van 6.115.000 naar 6.291.000. Deze toename is aanzienlijk groter dan in de voorafgaande twee jaren (respectievelijk 1,4% en 2,4%). De toename in het arbeidsvolume blijft hier met 2,3% iets bij achter, hetgeen de afname van de gemiddelde duur van de werkweek weerspiegelt. In deze paragraaf wordt een beeld geschetst in hoeverre deze macro-economische conjuncturele ontwikkeling haar weerslag heeft op de ontwikkelingen op de diverse segmenten van de arbeidsmarkt.

Bedrijfssectoren

De werkgelegenheid in vrijwel alle bedrijfssectoren vertoont een toename. De groeicijfers vertonen echter aanzienlijke verschillen, die de verdergaande 'verdienstelijking' van de Nederlandse economie illustreren. De relatief grootste groei van de werkgelegenheid heeft plaatsgevonden in de sectoren *verzekeringswezen*, *communicatie*, *overige kwartaire diensten* en *zakelijke dienstverlening*. Absoluut gezien is de groei het grootst in de *zakelijke dienstverlening* waar de werkgelegenheid is gegroeid met maar liefst 45.000 personen.

Beroepsgroepen

De ontwikkelingen in de werkgelegenheid naar beroepsgroep vertonen een uiteenlopend beeld. Hoewel de totale werkgelegenheid sterk is toegenomen, is er in een aanzienlijk aantal beroepsgroepen sprake van een dalende werkgelegenheid. Voor dit gedifferentieerde beeld zijn verschillende oorzaken aan te wijzen. Ten eerste speelt de reeds genoemde 'verdienstelijking' van de werkgelegenheid een belangrijke rol. De werkgelegenheid is vooral toegenomen in die beroepsgroepen die in belangrijke mate emplooi vinden in de dienstensectoren. De economisch-administratieve beroepen zijn hiervan een goed voorbeeld. Zo groeide de werkgelegenheid in de beroepsgroepen *boekhouders en secretaresses* en *commercieel employés* met meer dan 20.000 personen. De relatief grootste groei doet zich voor in de beroepsgroepen *kantoorhulpen*, *inpakkers en colporteurs* en de *organisatie-adviseurs*. De werkgelegenheid in deze beroepsgroepen is gegroeid met meer dan 30%. De keerzijde van de 'verdienstelijking' manifesteert zich in het feit dat de krimpende beroepsgroepen voor een belangrijk deel technisch-industrieel van aard zijn. De

krimp is echter over het algemeen beperkt. De grootste krimp treedt op bij de *productiemedewerkers*. De werkgelegenheid in deze beroepsgroep is met 5.000 personen gedaald.

Naast de 'verdienstelijking' is er sprake van een 'informatisering' van de werkgelegenheid. Beroepsgroepen waar de informatiseringsgraad hoog is winnen snel terrein ten koste van beroepsgroepen waar de informatiseringsgraad laag is. Terwijl de werkgelegenheid voor *procesoperators* – een beroepsgroep gekenmerkt door een hoge mate van automatisering – groeit, krimpt de werkgelegenheid voor de sterk verwante beroepsgroep *mechanisch operators* – met een veel lagere mate van automatisering⁵. Een soortgelijk voorbeeld vormen de *technisch-commercieel employés* (krimpende werkgelegenheid) en de beroepsgroep *technisch-bedrijfskundig medewerkers* die een groeiende werkgelegenheid laat zien. Ook de sterke groei van de werkgelegenheid in de informaticaberoepen *programmeurs*, *systeemanalisten* en *technisch systeemanalisten* illustreert deze 'informatisering' van de werkgelegenheid.

Een derde factor is de upgradering van de werkgelegenheid. Werk in lagere beroepen wordt steeds meer vervangen door werk op hoger niveau. In de beroepenstructuur van de werkgelegenheid komt daardoor steeds meer het accent te liggen op de hogere beroepen. Voorbeelden zijn in vele arbeidsmarktsegmenten terug te vinden. Reeds gememoreerd is de krimp van de werkgelegenheid in de beroepsgroep *productiemedewerkers*. In de grafische sector is de werkgelegenheid in de beroepsgroep *grafisch productiepersoneel* afgenomen terwijl de werkgelegenheid voor *grafische vakkrachten* is toegenomen. In de gezondheidszorg is er sprake van een krimp van de werkgelegenheid voor *verpleeghulpverleners en leerling-verpleegkundigen*, terwijl de werkgelegenheid voor *verplegenden en dokters-assistenten* is gegroeid.

Opleidingstypen

De upgradering van de werkgelegenheid komt niet alleen tot uiting in de beroepenstructuur van de werkgelegenheid. Ook is in veel beroepsgroepen sprake van toenemende opleidingseisen. Deze twee effecten leiden ertoe dat het gemiddeld opleidingsniveau van de werkende beroepsbevolking steeds verder toeneemt. Het aandeel van academisch opgeleiden in de totale werkgelegenheid neemt bijvoorbeeld gestaag toe. Ook het afgelopen jaar hebben er aanzienlijke verschuivingen plaatsgevonden. Terwijl het aandeel van VBO'ers is afgenomen van 22 naar 21%, is het aandeel van MBO'ers en WO'ers gestegen van 44 naar 45, respectievelijk van 7 naar 8%.

Deze tendens valt op grote delen van de arbeidsmarkt waar te nemen en resulteert in relatief hoge groeipercentages van de werkgelegenheid voor met name arbeidskrachten met een HBO- of WO-opleiding. Groeipercentages van meer dan 10% zijn geen uitzondering. In het licht van het hierboven geschetste beeld naar bedrijfssector en beroepsgroep is het niet verrassend dat met name de economisch-administratieve opleidingstypen er hierbij in positieve zin uitspringen. De werkgelegenheid voor arbeidskrachten met als opleidingsachtergrond *HBO commerciële economie*, *HBO bedrijfskunde*, *WO econom(etr)ie* en *WO bedrijfskunde* is bijvoorbeeld met meer dan 12% gegroeid. Absoluut gezien is *HBO bedrijfskunde* met een toename van de werkgelegenheid met

5. De mate van informatisering is gedefinieerd als het percentage werknemers dat gewoonlijk of soms met een computer werkt. Zie voor een volledig overzicht van de mate van informatisering per beroepsgroep Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (1998), *Werkgelegenheid en scholing 1997*, ROA-R-1998/1, Maastricht en de bijbehorende *Statistische Bijlage*.

meer dan 7.000 personen de grootste groeier. Naast de economisch-administratieve opleidingen vallen de sociaal-culturele opleidingen in positieve zin op. Met name de lerarenopleidingen op HBO-niveau blijven hierbij echter wat achter. De uit de ontgroening van de bevolking voortvloeiende lagere leerlingaantallen in het onderwijs vormen hiervoor een belangrijke verklarende factor.

Op MBO-niveau is de groei gemiddeld genomen wat bescheidener. Ook hier vallen de economisch-administratieve opleidingen in positieve zin op. Relatief de grootste groei heeft de opleiding *MBO/LLW bedrijfskunde* doorgemaakt. De groei bedraagt maar liefst ruim 18%. Absoluut gezien is de werkgelegenheid voor *MBO/LLW administratie* het sterkst gegroeid. Ook de dienstverlenende en verzorgende opleidingstypen vertonen over het algemeen een aanzienlijke groei. Met name de technische opleidingen blijven hier met geringe groeicijfers van 5% of lager bij achter. De relatief geringe groei van de werkgelegenheid in de industrie ligt hieraan in belangrijke mate ten grondslag. Een belangrijke uitzondering vormt de opleiding *MBO/LLW elektrotechniek*, waarvoor de werkgelegenheid met bijna 7% is gegroeid.

De werkgelegenheid krimpt voor arbeidskrachten met alleen *Basisonderwijs*, een aantal opleidingen op VBO-niveau en de reeds genoemde lerarenopleidingen. De werkgelegenheidsafname voor arbeidskrachten met alleen *Basisonderwijs* bedraagt 10.000 personen, hetgeen een krimp van ruim 2% betekent.

De vorig jaar gepubliceerde prognoses laten zien dat verwacht mag worden dat het hierboven geschetste upgradingsproces zich verder zal voortzetten. Met name op HBO-en WO-niveau is de verwachte uitbreidingsvraag tot het jaar 2002 gemiddeld genomen hoog, terwijl op VBO-niveau en voor mensen met alleen *Basisonderwijs* een krimpende werkgelegenheid wordt verwacht. Gezien de, mede door de verwachte groei van de werkgelegenheid, verwachte krapte op de arbeidsmarkt is deze upgradering vraagbepaald. Het is vooral de inhoud van het werk die naar verwachting zal leiden tot hogere opleidingseisen.

3 Verkrapping van de arbeidsmarkt: oorzaken

Het afgelopen jaar is de krapte op de Nederlandse arbeidsmarkt aanzienlijk toegenomen. Op steeds meer delen van de arbeidsmarkt zijn er signalen van een tekort aan geschikte arbeidskrachten, hetgeen heeft geleid tot rekruteringsproblemen bij werkgevers. Hiervoor zijn verschillende oorzaken aan zowel de vraag- als de aanbodzijde van de arbeidsmarkt aan te wijzen. In deze paragraaf staan deze oorzaken centraal.

In de eerste plaats is er, zoals in paragraaf 2 reeds is opgemerkt, sprake van een gunstige conjuncturele ontwikkeling. In een groot aantal bedrijfssectoren is de werkgelegenheid gegroeid. Met name in conjunctuurgevoelige bedrijfssectoren (in het bijzonder de industriële sectoren en de bouw) heeft de conjunctuur een belangrijke invloed op de vraag naar arbeidskrachten. De conjuncturele hausse draagt daarom vooral bij aan een krapte op de arbeidsmarkt voor de in de industriële bedrijfssectoren en de bouw sterk vertegenwoordigde technische beroepsgroepen en opleidingstypen en, in iets mindere mate, de economisch-administratieve beroepsgroepen en opleidingstypen.

In de tweede plaats wordt de krapte veroorzaakt door ontwikkelingen in de werkgelegenheidsstructuur. Het kwalificatieniveau van de werkgelegenheid neemt steeds verder toe. Er is bij dit

upgradingsproces, zoals reeds beschreven in paragraaf 2, zowel sprake van een beroeps- als een opleidingseffect. Enerzijds verschuift de werkgelegenheid van de lagere beroepsgroepen naar de hogere beroepen. Anderzijds nemen binnen veel beroepsgroepen de opleidingseisen steeds verder toe. Als gevolg hiervan is de krapte met name bij de hooggeschoolde arbeid sterk voelbaar.

In de derde plaats spelen demografische ontwikkelingen een belangrijke rol. Enerzijds is er sprake van ontgroening: het aantal jongeren neemt steeds verder af. Als gevolg hiervan daalt de instroom van schoolverlaters op de arbeidsmarkt. Anderzijds is er sprake van een verdergaande vergrijzing van de beroepsbevolking. Het aantal mensen boven de 50 jaar neemt daardoor steeds verder toe, waardoor de uitstroom op de arbeidsmarkt door pensionering, arbeidsongeschiktheid, e.d. steeds verder toeneemt. De demografische ontwikkelingen hebben verschillende consequenties welke hun weerslag hebben op de krapte op de arbeidsmarkt. Als gevolg van de hogere uitstroom neemt de vervangingsbehoefte steeds verder toe. De instroom van schoolverlaters neemt daarentegen af. Hierdoor komt de werving van nieuw personeel door werkgevers steeds vaker onder druk te staan. De toenemende uitstroom en afnemende instroom hebben bovendien hun weerslag op de omvang van de potentiële beroepsbevolking. Deze is het afgelopen jaar met slechts 0,9% gegroeid van 9.262.000 naar 9.346.000 personen. Dit betekent dat de groei van de potentiële beroepsbevolking 2% - punt lager is geweest dan de groei van de werkgelegenheid. In combinatie met de hoge vervangingsbehoefte is hiermee de toenemende krapte voor een belangrijk deel verklaard. De demografische ontwikkelingen komen ten slotte ook tot uiting in de leeftijdsopbouw van de werkende beroepsbevolking. De gemiddelde leeftijd neemt snel toe. Enerzijds is het percentage werkenden jonger dan 30 jaar gedaald van 29% naar 28%, terwijl anderzijds het percentage werkenden van 50 jaar en ouder van 15 naar 16% is gestegen.

Het bovenstaande laat zien dat een sterke groei van de werkgelegenheid, een hoge gemiddelde leeftijd van de werkenden en een geringe groei of een afname van de potentiële beroepsbevolking wijzen op een verkrapping van de arbeidsmarkt⁶. Op VBO-niveau kan de krimp van de beroepsbevolking tot rekruteringsproblemen leiden. Opleidingstypen die in dit kader in het oog springen zijn: *VBO bouwtechniek*, *VBO installatietechniek*, en *VBO fijnmechanische techniek*. Op MBO/LLW-niveau is het beeld divers. Bij de technische opleidingen geeft vooral de leeftijdsopbouw van de werkenden aanleiding tot rekruteringsproblemen. De problemen zijn met name groot bij *MBO/LLW laboratorium*, *MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw* en *MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek*. De opleidingen gericht op de dienstverlening en gezondheidszorg en de economisch-administratieve opleidingen kennen vooral een snelle groei van de werkgelegenheid in verhouding tot de groei van de beroepsbevolking. Aanwijzingen voor rekruteringsproblemen zijn er vooral bij *MBO/LLW verzorging*, *MBO/LLW handel* en *MBO/LLW secretariaat*. Ook op HBO- en WO-niveau levert thans de snelle groei van de werkgelegenheid in verhouding tot de groei van de beroepsbevolking de grootste problemen op. De leeftijdsopbouw van de werkenden is in het licht van de mogelijke vervangingsbehoefte gunstiger. Het percentage ouderen is er laag. Op HBO-niveau lijken de problemen zich te concentreren bij *HBO vervoer en logistiek*, de economische opleidingen en *HBO maatschappelijk werk en hulpverlening*. Op WO-niveau vertoont de werkgelegenheid voor de opleidingstypen *WO wiskunde en natuurwetenschappen* en *WO*

6. Hierbij dient te worden opgemerkt dat een daling van het arbeidsaanbod niet noodzakelijkerwijs tot een verkrapping hoeft te leiden. Empirisch onderzoek toont aan dat een dalend arbeidsaanbod een negatieve invloed heeft op de werkgelegenheid (Broersma, L., J. Koeman en C. Teulings (1997), Arbeidsaanbod en werkgelegenheid, *ESB*, 82 jaargang, n° 4127, pp. 836-839).

werktuigbouwkunde een snellere groei dan de potentiële beroepsbevolking met deze opleidingsachtergrond.

Per bedrijfssector kunnen de leeftijdsopbouw en de werkgelegenheidsontwikkeling een globale indruk geven van de problemen die de krapte op de arbeidsmarkt met zich meebrengt. De landbouw, de industrie en het onderwijs worden vooral gekenmerkt door een ongunstige leeftijdsopbouw. Het percentage ouderen is er relatief hoog. Rekruteringsproblemen vinden in deze sectoren derhalve vooral hun oorsprong in een grote vervangingsbehoefte. In de dienstensector is de leeftijdsopbouw veel gunstiger. Het percentage ouderen is er laag. Gezien de sterke groei van de werkgelegenheid, worden rekruteringsproblemen in de dienstensector vooral veroorzaakt door een grote behoefte aan nieuw personeel om de uitbreiding te realiseren.

De prognoses laten zien dat het hierboven geschetste beeld zich de komende jaren zal voortzetten. De werkgelegenheid zal – met name in de dienstensector – verder groeien. Daarnaast zal het upgradingsproces van de werkgelegenheid zich naar verwachting verder voortzetten. De vergrijzing zal leiden tot een grotere vervangingsbehoefte. Daartegenover staat een steeds kleinere instroom van schoolverlaters op de arbeidsmarkt als gevolg van de ontgroening. Deze processen resulteren tot 2002 in grote knelpunten in de personeelsvoorziening, met name op het middelbare en hogere opleidingsniveau.

4 Verkrapping van de arbeidsmarkt: de arbeidsmarktpositie van schoolverlaters

De verkrapping van de arbeidsmarkt heeft een positieve keerzijde; de arbeidsmarktpositie van de beroepsbevolking wordt steeds beter. De schoolverlaters vormen een specifieke groep binnen de beroepsbevolking. Een analyse van de arbeidsmarktpositie van schoolverlaters geeft een goede indicatie van de betekenis van de verkrapping van de arbeidsmarkt voor de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. In deze paragraaf staat de arbeidsmarktpositie van schoolverlaters centraal. Er zal aandacht worden geschonken aan de (intrede)werkloosheid, de beloning, de aard van het dienstverband, de inhoudelijke aansluiting tussen baan en opleiding en het al dan niet doorstuderen van schoolverlaters.

(Intrede)werkloosheid

De werkloosheid onder schoolverlaters vertoont een dalende tendens onder invloed van de verdergaande verkrapping van de arbeidsmarkt. Met name bij MBO'ers en HBO'ers is de werkloosheid onder schoolverlaters erg laag (respectievelijk gemiddeld 3% en 4%)⁷. Toch blijft de werkloosheid onder schoolverlaters bij een aantal opleidingstypen hoog. Het gaat hierbij om de opleidingstypen *VBO horeca en levensmiddelentechniek*, *VBO administratie, handel en textiel*, *VBO verzorging*, *KMBO milieu en groene ruimte*, *HBO lerarenopleiding expressie* en *HBO (fysio)therapie*. Bij deze opleidingstypen is de werkloosheid onder schoolverlaters nog hoger dan 10%. Het gaat hier met name om lagere opleidingen die in mindere mate profiteren van de hoogconjunctuur.

Naast het werkloosheidspercentage geeft de duur van de intredewerkloosheid een indicatie van

7. Zie Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (1998), *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 1997*, ROA-R-1998/5, Maastricht.

de moeilijkheden die schoolverlaters ondervinden bij het veroveren van een plek op de arbeidsmarkt. Hierbij is met name de ontwikkeling in de tijd van belang. Het percentage schoolverlaters dat langer dan vier maanden op zoek is geweest naar de eerste baan is over het algemeen gedaald. Toch zijn er opleidingstypen waarvoor de zoekduur is toegenomen. Opvallend is de toename van het percentage schoolverlaters dat langer dan vier maanden op zoek is geweest bij de opleidingstypen *MBO administratie*, *HBO (fysio)therapie*, *HBO secretariaat* en de economische WO-opleidingen. Het percentage zelf wordt veel meer bepaald door de karakteristieken van de arbeidsmarkt dan door de krapte op de arbeidsmarkt. Zo is de intredewerkloosheid onder hoger opgeleiden over het algemeen hoger dan onder lager opgeleiden, omdat het zoekproces door zowel werknemers als werkgevers een ander karakter heeft dat meer tijd vergt. Hetzelfde geldt voor relatief 'kleine' arbeidsmarktsegmenten, zoals de markt voor *MBO vliegtuigtechniek*.

Beloning

De beloning geeft een indicatie van het productieve vermogen van de schoolverlaters. Het is daarom niet verrassend dat het gemiddeld bruto maandloon van de schoolverlaters hoger is naarmate het opleidingsniveau toeneemt. Tussen de verschillende opleidingstypen op een bepaald opleidingsniveau zijn echter opvallende verschillen waar te nemen. Op zowel MBO- als HBO-niveau is het gemiddeld inkomen voor een technisch opgeleide over het algemeen relatief hoog. Het relatief hoge percentage schoolverlaters van technische opleidingen dat in het bedrijfsleven emplooi vindt, zou hierbij een rol kunnen spelen. Vermeldenswaard is de beloning van informatici. De beloning van schoolverlaters van het opleidingstype *HBO-informatica* is erg hoog voor HBO'ers. Op HBO-niveau vallen ook de lerarenopleidingen in positieve zin op, wat de relatieve hoge startsalarissen in het onderwijs weerspiegelt.

Over het algemeen zijn de gemiddelde lonen in vergelijking met het vorig jaar gestegen. Belangrijke uitzonderingen vormen de KMBO-opleidingen en een aantal MBO-opleidingen in de dienstverlening en gezondheidszorg: *MBO verzorging*, *MBO uiterlijke verzorging* en *MBO horeca*. Met name voor de technische opleidingen en voor een groot aantal HBO-opleidingen zijn de loonstijgingen soms fors. Dit weerspiegelt de krapte op de arbeidsmarkt bij deze opleidingen. Ook hier valt *HBO-informatica* in positieve zin op.

Aard van het dienstverband

Bij een verkrapping van de arbeidsmarkt ligt het voor de hand dat werkgevers zullen trachten hun werknemers zoveel en zo lang mogelijk aan zich te binden. De verkrapping van de arbeidsmarkt vormt daardoor een rem op de verdergaande flexibilisering van de arbeidsmarkt. De cijfers laten zien dat het percentage schoolverlaters met een flexibel dienstverband inderdaad is afgenomen, met name bij de technisch opgeleiden. Belangrijke uitzondering vormen de VBO'ers. De zwakke arbeidsmarktpositie van de lager opgeleiden heeft ertoe geleid dat de flexibilisering van de arbeidsmarkt voor lager opgeleiden nog toeneemt, terwijl hoger opgeleiden door de krapte op de arbeidsmarkt vaker een vaste aanstelling kunnen verwerven.

Een tweede aspect van de flexibilisering vormt de deeltijdarbeid. Het percentage schoolverlaters dat in deeltijd werkt laat een gevarieerd beeld zien. Het aandeel in deeltijd werkende schoolverlaters is van oudsher relatief hoog voor verzorgende opleidingen en relatief laag voor technische opleidingen. Met name voor de lager opgeleiden neemt het werk in deeltijd toe. Het blijkt dat met

name onder de lager opgeleide schoolverlaters, waar de percentages deeltijdwerkers relatief hoog zijn, een groot deel van de deeltijdwerkers onvrijwillig in deeltijd werkt⁸. Ook op dit punt manifesteert zich de zwakke arbeidsmarktpositie van de lager opgeleiden.

Aansluiting tussen beroep en opleiding

De aansluiting tussen beroep en opleiding kent twee dimensies: de aansluiting tussen de inhoud van de baan en de gevolgde opleidingsrichting en de onderbenutting van kwalificaties. Het werken in de eigen vakrichting door schoolverlaters vertoont een licht stijgende tendens. De verkrapting van de arbeidsmarkt zou hierbij een rol kunnen spelen. Naarmate het aanbod schaarser wordt, zijn minder arbeidskrachten gedwongen uit te wijken naar banen die minder goed aansluiten bij hun opleiding⁹. Het percentage schoolverlaters dat een baan vindt die goed aansluit bij de opleiding verschilt aanzienlijk per opleiding. Technisch opgeleiden en schoolverlaters van opleidingen gericht op de gezondheidszorg vinden relatief vaak een baan in de eigen richting. Schoolverlaters van economisch-administratieve opleidingstypen vinden daarentegen juist minder vaak een baan in de eigen richting. Deze verschillen doen zich op alle niveaus voor en weerspiegelen het verschillende karakter van de opleidingen. Daarnaast stijgt de kans op het vinden van een baan in de eigen richting naarmate het opleidingsniveau toeneemt. De krapte op de arbeidsmarkt is hierbij een belangrijke factor; zoals al eerder gesteld neemt de krapte op de arbeidsmarkt toe naarmate het opleidingsniveau stijgt.

Ook het percentage schoolverlaters dat onder het niveau van de opleiding werkt ontwikkelt zich gunstig. De verkrapting speelt ook hier een belangrijke rol. De schaarste aan geschikte arbeidskrachten leidt ertoe dat meer schoolverlaters in staat zijn een baan op het eigen niveau te vinden. Dit wordt versterkt door het feit dat met name hoger opgeleiden schaars zijn. Het is daarom niet verrassend dat met name op HBO-niveau de onderbenutting is afgenomen. De paramedische opleidingen vormen hierop een uitzondering.

Doorstuderen

Het is een bekend verschijnsel dat in tijden van laagconjunctuur leerlingen langer in het onderwijs blijven en hun intrede op de arbeidsmarkt uitstellen¹⁰. Verwacht mag daarom worden dat in tijden van hoogconjunctuur – wanneer de kansen op het vinden van werk groot zijn – de doorstroom naar vervolgopleidingen een dalende tendens vertoont. De cijfers bevestigen deze verwachtingen. Op MBO-niveau en vooral op HBO-niveau is het percentage afgestudeerden dat participeert in een vervolgopleiding gedaald. Op MBO-niveau is vooral bij de technische en de economisch-administratieve opleidingen de participatie gedaald. Gedeeltelijk heeft er hierbij een verschuiving plaatsgevonden naar de beroepsbegeleidende leerweg. Op HBO-niveau heeft er over de hele linie een daling van de doorstroom naar vervolgopleidingen plaatsgevonden, met uitzondering van *HBO maatschappelijk werk en hulpverlening*. Op VBO/MAVO-niveau – waar de participatie in

8. Zie Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (1998), *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 1997*, ROA-R-1998/5, Maastricht.

9. Dit beeld komt ook naar voren in Borghans, L., A. de Grip en W. Smits (1995), *Beroepsmobiliteit van technisch opgeleiden*, OSA-DI, Den Haag.

10. Zie ook Kuhry, B. (1998), *Trends in onderwijsdeelname*, SCP-studie 25, Den Haag.

vervolgopleidingen van oudsher het hoogst is – lijkt er daarentegen een stijgende tendens in de participatie waar te nemen. Dit is niet verrassend gezien het feit dat de krapte op de arbeidsmarkt groter is voor de hogere opleidingsniveaus. VBO/MAVO-schoolverlaters kunnen daardoor door het volgen van een vervolgopleiding hun arbeidsmarktperspectieven vaak aanzienlijk verbeteren.

5 Specifieke groepen op de arbeidsmarkt

In dit overzicht staat de arbeidsmarkt naar bedrijfssector, beroepsgroep en opleidingstype centraal. De geschetste arbeidsmarktontwikkelingen kunnen echter ook vanuit een andere invalshoek belicht worden: de arbeidskrachten. In deze paragraaf worden de belangrijkste arbeidsmarktontwikkelingen geschetst voor een aantal groepen op de arbeidsmarkt: jongeren, ouderen, allochtonen en vrouwen.

Jongeren (15-29 jaar) en ouderen (50-64 jaar)

Het werkgelegenheidsaandeel van jongeren is gedaald van 29 naar 28%, terwijl het ouderen-aandeel is gestegen van 15 naar 16%. Deze verschuiving weerspiegelt de vergrijzing en ontgroening van de bevolking. Uitzonderingen hierop vormen de bedrijfssector *akkerbouw, bosbouw en visserij*, waar zowel het aandeel jongeren als het aandeel ouderen stijgt, en de sector *eindprodukten chemie*, waar het omgekeerde proces plaatsvindt. In het *verzekeringswezen* neemt daarentegen het percentage jongeren toe terwijl het percentage ouderen gelijk blijft. Dit is toe te schrijven aan een toenemend aandeel van de beroepsgroepen *commercieel employés, boekhouders en secretaresses* en *systeemanalisten*, waarin jongeren, mede als gevolg van de sterke groei van de werkgelegenheid, relatief sterk vertegenwoordigd zijn. Het zijn met name de jongeren die hebben kunnen profiteren van de toenemende werkgelegenheid in deze sector. In de *basismetaleen* neemt het aantal jongeren met ruim 20% het sterkst af. Ook in de sector *energie* treedt een forse verschuiving op. Het aantal jongeren neemt hier met 20% af, terwijl het aantal ouderen met 20% toeneemt.

De leeftijdsopbouw binnen de verschillende beroepsgroepen varieert. Zo zijn werknemers in pedagogische beroepen doorgaans iets ouder. De agrarische beroepen worden daarentegen gekenmerkt door een groot aandeel jongeren. Dat geldt eveneens voor de medische en paramedische beroepen, al neemt daar het aandeel ouderen wel gestaag toe. Het hoogst is het aandeel jongeren in de beroepsgroepen *vakkenvullers* en *verkopers*. De werkgelegenheid in deze beroepsgroep bestaat voornamelijk uit bijbaantjes die door jongeren worden uitgeoefend. Over het algemeen zijn het met name de beroepen waarin sprake is van zware fysieke arbeidsomstandigheden of een hoge tijdsdruk die een hoog jongeren-aandeel hebben¹¹. Voorbeelden hiervan zijn onder meer *stewards, verpleeghulpverleners en leerling-verpleegkundigen, metaalarbeiders* en *journalisten*. Hier zijn het dan ook de jongere arbeidskrachten die een gunstige invloed ondervinden van de toenemende werkgelegenheid.

Voor de verschillende opleidingstypen vertoont de leeftijdsopbouw over het algemeen slechts kleine verschuivingen. De meeste opleidingstypen op VBO- en MBO/LLW-niveau vertonen een

11. Zie voor een volledig overzicht van beroepen met een zware fysieke en psychische belasting Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (1998), *Werkgelegenheid en scholing 1997*, ROA-R-1998/1, Maastricht en de *Statistische Bijlage*.

dalend jongerenaandeel. Op HBO- en WO-niveau maakt het percentage jongeren een stijging door. Deze ontwikkelingen illustreren het toenemend opleidingsniveau van de jongeren, die instromen op de arbeidsmarkt. Het hoogste percentage jongeren doet zich voor bij *MBO/LLW toerisme en recreatie* en *HBO toerisme en recreatie* (respectievelijk 67 en 58%). Onder de werkenden met een lerarenopleiding die veelal werkzaam zijn in de *pedagogische beroepen*, zijn relatief veel ouderen. Ook onder werkenden met de opleidingsachtergrond *HBO bouwkunde* en *HBO werktuigbouwkunde* zijn ouderen met 25% sterk vertegenwoordigd.

Voor de opleidingstypen waarin ouderen een groot aandeel hebben, wordt een gemiddeld tot hoge vervangingsvraag verwacht. Opmerkelijk genoeg zijn juist deze 'oude' opleidingstypen minder populair bij de jongeren en zal de verwachte instroom laag tot gemiddeld zijn. Dit impliceert dat werkgevers met aanzienlijke rekruteringsproblemen geconfronteerd zullen worden bij het vervangen van het uitstromend personeel. De keerzijde is dat de arbeidsmarktperspectieven voor schoolverlaters met een dergelijke opleiding (zeer) goed zijn. Voorbeelden zijn vooral te vinden bij de technische en de lerarenopleidingen

Allochtonen

Het percentage allochtonen in de werkende beroepsbevolking blijft met 3% stabiel. De ontwikkeling varieert per bedrijfssector, maar er doen zich geen grote veranderingen voor. De *vlees- en visverwerking* en de *textiel* nemen met een percentage van 9% allochtonen de koppositie in. Voor de *vlees- en visverwerking* is het percentage ongewijzigd sinds vorig jaar, waarmee de dalende trend tot staan gebracht is. Het laagste aandeel allochtonen bevindt zich in de *bouw*, de *handel* en de *overige kwartaire diensten*. Slechts 2% van de werkenden in deze sectoren is van allochtone afkomst.

In de sectoren *handel*, *scheep- en luchtvaart*, *communicatie*, *bankwezen*, *horeca* en *reparatie* is het totaal aantal werkenden gestegen, terwijl het aandeel allochtonen is afgenomen. Allochtonen hebben dus niet (volledig) mee kunnen profiteren van de gunstige werkgelegenheidsontwikkeling in deze sectoren. Het feit dat de werkgelegenheidsgroei met name in de hogere beroepsniveaus optreedt – waarin allochtonen ondervertegenwoordigd zijn – ligt hieraan ten grondslag. Zo is in het bankwezen het aandeel van *commercieel employés* en van *commercieel medewerkers* in de werkgelegenheid toegenomen. Dit zijn echter beroepsgroepen waarin relatief weinig allochtonen werkzaam zijn, waardoor het percentage allochtonen binnen deze sectoren is afgenomen. In een drietal sectoren gaat de daling van de werkgelegenheid gepaard met een toename van het percentage allochtonen: *textiel*, *transportmiddelen* en *kunststofverwerking*. Zo neemt het aantal allochtonen in de *textiel* met ruim 10% toe. In deze sectoren, waarin relatief veel laag opgeleiden werkzaam zijn, weten allochtonen hun positie derhalve te handhaven.

Wat betreft de verdeling van allochtonen over beroepsgroepen zijn er geen grote verschuivingen opgetreden. Slechts in enkele beroepsgroepen neemt het percentage allochtone arbeidskrachten af. De beroepsgroepen waarin allochtonen het sterkst vertegenwoordigd zijn, blijven de laag-geschoolde beroepen zoals *productiemedewerkers*, *confectie-arbeiders*, *metaalarbeiders*, *interieur-verzorgers* en *kantoorhulp*, *inpakkers* en *colporteurs*. Gezien de hoge mate van conjunctuur-gevoeligheid van de werkgelegenheid voor met name *metaalarbeiders* en *confectie-arbeiders* zullen allochtonen een relatief groot risico lopen hun baan te verliezen indien de economische groei zou stagneren.

Ook de verdeling van allochtonen over opleidingstypen is nauwelijks veranderd. Met name in de opleidingen op lager niveau zijn zij relatief sterk vertegenwoordigd. De in paragraaf 2 gememo-reerde upgradering van opleidingseisen treft allochtonen daarom in sterke mate. Aangezien de ver-wachte arbeidsmarktperspectieven voor de lage opleidingen, als gevolg van dit upgradingsproces, vaak ongunstig zijn, blijven de verwachte perspectieven voor allochtone schoolverlaters achter bij die van autochtone schoolverlaters¹². Ook het feit dat juist de opleidingen op lager niveau concurrentie ondervinden van een groot aantal andere (hogere) opleidingen, zorgt ervoor dat allochtonen een relatief zwakke arbeidsmarktpositie innemen.

Vrouwen

Het werkgelegenheidsaandeel van vrouwen is licht gestegen van 37% naar 38%. Vrouwen hebben derhalve in sterke mate geprofiteerd van de groei in de werkgelegenheid. Het percentage vrouwen dat werkt in de industriële bedrijfssectoren is traditioneel laag. De sector *bouw* blijft met 6% vrouwen de sector met het laagste aandeel vrouwen in de werkgelegenheid. Wel blijkt hier, evenals voor de sectoren *transportmiddelen* en *hout- en bouwmaterialen*, een positieve ontwikkeling van het percentage vrouwen te hebben plaatsgevonden. Het sterkst is het aandeel vrouwen echter gestegen in de sector *scheep- en luchtvaart*. Hier is het percentage vrouwen gestegen van 28 naar 33%, terwijl het totaal aantal werkenden in die sector licht is gedaald. De verklaring hiervoor ligt voor een belangrijk deel in het feit dat het werkgelegenheidsaandeel van de beroepsgroep *stewards* is gegroeid. Deze beroepsgroep kent een hoog percentage vrouwen in de werkgelegenheid; een percentage dat bovendien een stijgende tendens vertoont.

In de *gezondheidszorg* is het percentage vrouwen het hoogst. Evenals vorig jaar bedraagt het werkgelegenheidsaandeel van vrouwen in deze sector 77%. Gelet op de beroepenstructuur binnen deze sector is deze sterke vertegenwoordiging niet verrassend. In de (para)medische beroepen hebben vrouwen immers een groot aandeel in de werkgelegenheid; een aandeel dat in vergelijking met vorig jaar nauwelijks is veranderd. Alleen het percentage vrouwelijke *artsen* is gestegen, waarmee de stijgende trend aanhoudt. Overigens is het percentage vrouwen in verreweg de meeste beroepen stabiel.

De opleidingstypen *VBO verzorging*, *HBO paramedisch* en een aantal MBO-opleidingen op het gebied van dienstverlening en gezondheidszorg worden van oudsher gekenmerkt door een hoog werkgelegenheidsaandeel van vrouwen. Daarentegen hebben vrouwen in de technische opleidingen op alle niveaus een erg klein aandeel in de werkgelegenheid. Wel blijkt het aandeel in de meeste gevallen te zijn gestegen. Eén van de weinige technische opleidingen met een flink aandeel vrouwelijke arbeidskrachten is het opleidingstype *MBO/LLW laboratorium*; de helft van de werkenden met deze opleidingsachtergrond is vrouw. De stijgende trend stagneert hier echter wel. Ook agrarische opleidingen op VBO-, MBO- en HBO-niveau worden gekenmerkt door een laag aandeel vrouwen. Opvallend hierbij is dat het percentage vrouwen toeneemt met het opleidings-niveau. Liefst 29% van de werkenden met *WO landbouw en milieukunde* is vrouw.

Aangezien de conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid voor de *paramedische en medische beroepen* laag is en het aantal baanopeningen dat tot 2002 in deze beroepsgroepen

12. Zie Vlasblom, J., A. de Grip en J. van Loo (1997), *Arbeidsmarktperspectieven voor meisjes en allochtonen*, ROA-R-1997/9, Maastricht.

wordt verwacht gemiddeld tot hoog is, mag worden aangenomen dat vrouwen zullen kunnen meeprofiten van de gunstige arbeidsmarktontwikkelingen binnen deze beroepsgroepen. Ook indien gekeken wordt naar de opleidingsachtergrond van vrouwen, mag worden verwacht dat de gunstige ontwikkelingen niet aan hen voorbij zullen gaan. De opleidingen waarin vrouwen sterk vertegenwoordigd zijn, hebben veelal gunstige arbeidsmarktperspectieven en worden gekenmerkt door een lage conjunctuurgevoeligheid.

6 De inhoudelijke aansluiting tussen beroep en opleiding

De kwaliteit van de aansluiting tussen de verworven kwalificaties in de opleiding en de gevraagde kwalificaties in het beroep is van verschillende factoren afhankelijk. In de eerste plaats spelen vraag-aanbod-verhoudingen een belangrijke rol. Naarmate de gevraagde kwalificaties schaarser zijn – d.w.z. naarmate er minder mensen een bepaalde opleiding hebben gevolgd in verhouding tot de vraag – is de kans groter dat men werk vindt in een baan die goed aansluit op de verworven kwalificaties. Er worden minder arbeidskrachten gedwongen uit te wijken naar banen die minder goed aansluiten bij hun opleiding. Naarmate er daarentegen minder vraag is naar bepaalde kwalificaties op de arbeidsmarkt, wordt de kans kleiner dat er een baan gevonden wordt waarin de verworven kwalificaties goed aansluiten op de gevraagde kwalificaties. Een tweede, meer structurele factor, is het inhoudelijke karakter van de opleiding. Hierbij kan er een onderscheid gemaakt worden tussen beroepsgerichte opleidingen die gericht zijn op de voorbereiding op specifieke functies en de meer generieke opleidingen die voorbereiden voor een breder scala aan functies.

In deze paragraaf staat de aansluiting centraal. Zoals reeds gememoreerd, kent de aansluiting tussen beroep en opleiding twee dimensies: de aansluiting tussen de inhoud van de baan en de gevolgde opleidingsrichting en de onderbenutting van kwalificaties. Deze twee dimensies komen eerst aan de orde. Daarnaast wordt aandacht geschonken aan de uitwijkmogelijkheden van arbeidskrachten met een bepaalde opleidingsachtergrond. Deze uitwijkmogelijkheden geven een indicatie van het inhoudelijke karakter van een opleiding.

Aansluiting naar richting

Het percentage schoolverlaters dat werk vindt in de eigen richting vertoont een licht stijgende tendens. Aangenomen mag worden dat dit samenhangt met de verkrapping van de arbeidsmarkt. De toename doet zich op alle niveaus voor, maar is opvallend genoeg het sterkst bij de VBO-opleidingen¹³. Wel stijgt in het algemeen de kans op het vinden van een baan in de eigen richting naarmate het opleidingsniveau toeneemt. De krapte op de arbeidsmarkt is hierbij een belangrijke factor; zoals al eerder gesteld neemt de krapte op de arbeidsmarkt toe naarmate het opleidingsniveau stijgt.

Het percentage schoolverlaters dat een baan vindt die goed aansluit bij de opleiding verschilt aanzienlijk per opleiding. Technisch opgeleiden en schoolverlaters van opleidingen gericht op de gezondheidszorg vinden relatief vaak een baan in de eigen richting. Schoolverlaters van economisch-administratieve opleidingstypen vinden daarentegen juist minder vaak een baan

13. Zie ook Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (1998), *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 1997*, ROA-R-1998/5, Maastricht.

waarin de verworven kwalificaties goed aansluiten bij de gevraagde kwalificaties. Deze verschillen doen zich op alle niveaus voor en weerspiegelen het uiteenlopende karakter van de opleidingen. Technische opleidingen en opleidingen gericht op de gezondheidszorg hebben een beroepsspecifiek karakter; zij zijn gericht op het verwerven van beroepsspecifieke kennis en vaardigheden. Economisch-administratieve opleidingen daarentegen hebben een meer generiek karakter en zijn gericht op het verwerven van kennis en vaardigheden die in een breed scala van functies waardevol zijn. De schoolverlaters van deze opleidingen komen derhalve in een groot aantal functies terecht die voor een belangrijk deel buiten de eigen vakrichting vallen.

Uitwijkmogelijkheden

Het specifieke of generieke karakter van opleidingen komt ook tot uiting in de uitwijkmogelijkheden naar verschillende beroepsgroepen die arbeidskrachten met een bepaalde opleidingsachtergrond hebben op de arbeidsmarkt. Deze uitwijkmogelijkheden vormen een structureel kenmerk van de opleiding; de ontwikkelingen hierin zijn dan ook minimaal. Ook hier geldt dat de technische en medische opleidingen over het algemeen gekenmerkt worden door geringe uitwijkmogelijkheden, terwijl arbeidskrachten met een economisch-administratieve opleidingsachtergrond veel breder op de arbeidsmarkt werkzaam zijn. De uitwijkmogelijkheden op MBO-niveau voor de technische (met uitzondering van *MBO/LLW vervoer*) en de dienstverlenende en verzorgende opleidingen zijn bijvoorbeeld gemiddeld tot laag. Zo is 63% van de arbeidskrachten met als opleidingsachtergrond *MBO/LLW installatietechniek* werkzaam als *aannemer of installateur*. Maar liefst 74% van de arbeidskrachten met de opleidingsachtergrond *MBO/LLW apothekersassistent* is werkzaam als *apothekersassistent of medisch laborant*. Beide opleidingen worden dan ook gekenmerkt door erg lage uitwijkmogelijkheden. De economische opleidingen op HBO-niveau worden daarentegen gekenmerkt door gemiddelde tot hoge uitwijkmogelijkheden. Arbeidskrachten komen in een breed scala aan beroepen terecht. Zo zijn er aanzienlijke aantallen *HBO-bedrijfskundigen* werkzaam als *commercieel medewerker, commercieel employé, organisatie-adviseur, boekhouder of secretaresse, leidinggevende* en *systeemanalist*.

Onderbenutting

De aansluiting naar niveau vertoont evenals de aansluiting naar richting een stijgende tendens. Steeds minder schoolverlaters werken beneden het niveau waarvoor ze zijn opgeleid. De verkrapping speelt ook hier een belangrijke rol. De schaarste aan geschikte arbeidskrachten leidt ertoe dat meer schoolverlaters in staat zijn een baan op het eigen niveau te vinden. Dit wordt versterkt door het feit dat met name hoger opgeleiden schaars zijn. Het is daarom niet verrassend dat met name op HBO-niveau de onderbenutting is afgenomen, met uitzondering van de paramedische opleidingen. Toch is er een aantal HBO-opleidingen waarvan de schoolverlaters nog altijd vaak beneden het niveau van de opleiding werken: *HBO tolk-vertaler, HBO voeding* en *HBO toerisme en recreatie*. Ook op MBO-niveau is er sprake van een (kleine) afname van het percentage schoolverlaters wiens kwalificaties onderbenut worden. Gemiddeld genomen blijft het percentage onderbenutting onder MBO'ers hoger dan voor de andere opleidingsniveaus. Dit wordt met name veroorzaakt door het feit dat KMBO'ers relatief vaak beneden hun niveau werken. Op VBO-niveau is de onderbenutting niet gedaald. Nog steeds komt een aanzienlijk percentage van de VBO'ers (ruim 20%) in ongeschoolde banen terecht.

7 Verdwijnt de traditionele baan?

De traditionele baan, d.w.z. de vaste voltijdaanstelling, staat de laatste jaren behoorlijk onder druk. De flexibilisering van de arbeidsmarkt heeft geleid tot een toename van het aantal tijdelijke banen en van het werken in deeltijd. De reeds genoemde verkrapping van de arbeidsmarkt zou aan dit proces echter tegenwicht kunnen bieden. Werkgevers zouden er, gezien de toenemende schaarste aan personeel, voor kunnen kiezen arbeidskrachten aan zich te binden via aantrekkelijke banen. Vaste en voltijdaanstellingen kunnen de aantrekkelijkheid van een werkgever verhogen. In deze paragraaf staat de vraag centraal in hoeverre de traditionele baan verder aan het verdwijnen is. Met andere woorden: is er sprake van een afname van het belang van de vaste voltijdbaai op de arbeidsmarkt?

Vast dienstverband

Het percentage arbeidskrachten met een vast dienstverband in de werkgelegenheid is slechts marginaal afgenomen. Nog altijd heeft echter circa 90% van alle dienstverbanden een vast karakter. In verreweg de meeste bedrijfssectoren is het percentage werkenden met een vast dienstverband licht gedaald. De sector *akkerbouw, bosbouw en visserij* vertoont de sterkste daling. Deze sector heeft bovendien met 64% het laagste percentage vaste aanstellingen. In de groeiende sectoren *grafische industrie, overige commerciële dienstverlening* en *overige kwartaire diensten* is het percentage werkenden met een vast dienstverband daarentegen gestegen. In deze sectoren hebben werkgevers er kennelijk voor gekozen de druk bij de werving van nieuw personeel die ontstaat als gevolg van de voortdurende groei te verminderen door het huidige personeel beter aan zich te binden door middel van vaste contracten. De krapte op de arbeidsmarkt is in deze sectoren derhalve een remmende factor in het flexibiliseringsproces. Ook in de sector *papier* is het percentage vaste contracten gestegen. De afname van het aantal werkenden lijkt in deze sector met name gerealiseerd te zijn door het beëindigen van flexibele contracten.

In een groot aantal beroepen is het percentage werkenden met een vast dienstverband gedaald. Uitzonderingen hierop zijn *docenten economisch-administratieve vakken (2e graads)*, *rij-instructeurs*, *agrarische bedrijfshoofden*, *stewards*, *schoenmakers- en kleermakers*, *informatici*, *organisatie-adviseurs* en *werktuigbouwkundigen*. Bij de *organisatie-adviseurs* is het aantal werknemers met een vaste aanstelling het sterkst toegenomen.

Het percentage werkenden met een vast dienstverband is bij de helft van de opleidingstypen afgenomen. Met name de opleidingen binnen de opleidingsrichtingen *HBO onderwijs* en *HBO tolk en vertaler* en de economische opleidingen op HBO-niveau, alsmede opleidingstypen op VBO-niveau of lager, vertonen een daling van het aandeel werkenden met een vaste aanstelling. Daarentegen is bij een flink aantal technische opleidingen op MBO-niveau of hoger sprake van een constant of stijgend percentage werkenden met een vast dienstverband waar te nemen. Werkgevers die opereren op deze arbeidsmarktsegmenten pogen blijkbaar onder invloed van de krapte op de arbeidsmarkt personeel aan zich te binden door aantrekkelijke arbeidsvoorwaarden zoals vaste aanstellingen aan te bieden. Met 79% werkenden die een vast dienstverband hebben is *HBO tolk en vertaler* de hekkensluis, maar bij dit opleidingstype is er wel sprake van een stijgende trend.

De opleidingstypen waarbij alle werkenden een vast dienstverband hebben, zijn veelal technisch

van aard. Het betreft *VBO installatietechniek*, *MBO/LLW procestechniek*, *MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw*, *MBO/LLW gezondheidstechniek* en *HBO civiele techniek*, maar ook *HBO voeding*, *WO farmacie* en *WO accountancy en belastingen*.

In tegenstelling tot de ontwikkeling bij de totale werkzame bevolking, neemt bij de werkzame schoolverlaters het percentage met een vast dienstverband bij het merendeel van de opleidingen toe. Hiermee wordt de grote gevoeligheid van de arbeidsmarktpositie van schoolverlaters voor de krapte op de arbeidsmarkt geïllustreerd. In het algemeen is het percentage werkenden in vaste dienst onder de schoolverlaters lager dan onder de totale werkzame bevolking. Met name bij de opleidingen *MBO installatietechniek*, *MBO apothekersassistent* en *HBO informatica*, waarvoor grote rekruteringsproblemen worden verwacht, is het percentage werkzame schoolverlaters met een vaste aanstelling relatief hoog.

Ook voor schoolverlaters is er een toename van het percentage vaste aanstellingen opgetreden bij een groot aantal technische opleidingen. Hier doen zich echter geen grote verschuivingen voor. Relatief gezien vertonen *MBO verzorging* en *HBO radiologie* de grootste groei van het percentage vaste dienstverbanden.

Deeltijdwerk

Zoals in paragraaf 2 reeds werd opgemerkt, vertoont het aantal werkenden een stijging van 2,9%, terwijl het arbeidsvolume slechts met 2,3% stijgt. Hieruit blijkt de afname van de gemiddelde duur van de werkweek¹⁴. In vrijwel alle sectoren is het percentage deeltijdwerkers dan ook gelijk gebleven of zelfs gestegen. Alleen in de sectoren *overige voedingsproducten*, *metaalproducten* en de *reparatie* is het percentage gedaald. Dit betekent dat de toename van het aantal werkenden in deze sectoren voornamelijk is gerealiseerd middels voltijdaanstellingen. Evenals vorig jaar is de *gezondheidszorg* met 58% deeltijdwerkers de sector met het hoogste percentage werkenden in deeltijd. Dit hoge percentage is gerelateerd aan het hoge percentage vrouwen dat werkzaam is in deze sector. De gemiddelde duur van de werkweek in de gezondheidszorg is gedaald, zij het minimaal. In de sector *transportmiddelen* is het percentage deeltijdwerkers onveranderd het laagst: 5%. Het sterkst is het percentage deeltijdwerkers gestegen in de sectoren *veehouderij* en *textiel*. Het is niet verrassend het aantal gewerkte uren het hoogst is in de sectoren *veehouderij* en *akkerbouw*, *bosbouw* en *visserij*, waar het percentage zelfstandigen het hoogst is. Zelfstandigen werken doorgaans immers meer uren per week dan mensen die in loondienst werkzaam zijn.

Wanneer gekeken wordt naar het aantal gewerkte uren per beroepsgroep, springen de zelfstandige beroepen er ook duidelijk uit. *Café- en snackbarhouders*, *winkeliers*, *visser*, *bakkers en slaggers* en *agrarische bedrijfshoofden* maken de meeste uren. In een groot aantal beroepsgroepen is een toename van het percentage deeltijdwerkers waar te nemen. Het percentage deeltijdwerkers is met name laag in de technische en industrieberoepen, maar neemt ook in deze beroepsgroepen in de meeste gevallen toe. Daarentegen komt werken in deeltijd veelvuldig voor in de verzorgende en dienstverlenende beroepen en in bepaalde administratieve functies, zoals *receptionisten* en *administratieve employés*. Het percentage vrouwelijke arbeidskrachten in deze beroepsgroepen

14. Uit de totaalcijfers in de tabellen 1.6, 2.6 en 3.9 blijkt dit niet direct. De onafgeronde cijfers laten echter zien dat het percentage deeltijdwerkers van 26,5% in 1995/1996 is toegenomen tot 27,0% in 1996/1997, terwijl het gemiddelde aantal gewerkte uren in dezelfde periode is afgenomen van 36,8 naar 36,6 uur.

vormt hiervoor een belangrijke verklarende factor. Ook voor deze beroepen geldt dat veelal sprake is van een stijging van het percentage deeltijdwerkers. Bovendien blijkt dat in de meeste gevallen wordt voorzien in de toegenomen werkgelegenheid door het aanstellen van deeltijdwerkers.

Bij ongeveer de helft van de opleidingstypen is het percentage deeltijdwerkers gestegen. De sterkste stijging heeft zich voorgedaan bij *HBO recht en bestuur*. De sterkste afname heeft plaatsgevonden bij *HBO voeding*. Werkenden met een technische opleidingsachtergrond, die veelal werkzaam zijn in technische en industrieberoepen, werken slechts weinig in deeltijd. Laboratoriumopleidingen op zowel MBO- als HBO-niveau vormen hier evenwel een uitzondering. Mogelijk vormt het feit dat veel vrouwen een dergelijke opleidingsachtergrond hebben hiervoor een verklaring. Ook aan de hoge percentages deeltijdwerkers bij opleidingstypen met verzorgende en dienstverlenende beroepen of medische en paramedische beroepen als beoogd beroepsdomein, zoals bijvoorbeeld *MBO/LLW verpleging* en *MBO/LLW verzorging* ligt het hoge percentage werkzame vrouwen met deze opleidingsachtergrond ten grondslag.

In tegenstelling tot de ontwikkelingen onder de werkzame beroepsbevolking, neemt onder de werkzame schoolverlaters het percentage deeltijdwerkers voor meer opleidingstypen af dan toe. Relatief gezien doet de sterkste afname zich voor bij *KMBO handel*. Daarnaast vertonen ook *MBO motorvoertuigtechniek*, *HBO radiologie* en *HBO toerisme en recreatie* relatief gezien een forse daling van het percentage werkenden met een deeltijdaanstelling. De sterkste stijging van het percentage deeltijdwerkers is opgetreden bij *MBO verzorging*. Liefst 82% van de werkzame schoolverlaters werkt in deeltijd. Algemeen geldt dat het percentage deeltijdwerkers voor schoolverlaters lager is dan voor de werkzame beroepsbevolking. Voor de opleidingen op lager niveau is de situatie echter juist omgekeerd. Overigens blijkt met name onder de schoolverlaters van *MAVO* en *VBO*-opleidingstypen, waar de percentages deeltijdwerkers relatief hoog zijn, een groot deel van de deeltijdwerkers onvrijwillig in deeltijd werkt¹⁵. Evenals bij de totale werkzame beroepsbevolking is bij de schoolverlaters het aandeel deeltijdwerkers relatief hoog bij de verzorgende opleidingen en is het percentage deeltijders laag bij de technische opleidingen.

15. Zie Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (1998), *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 1997*, ROA-R-1998/5, Maastricht.

1 INFORMATIE OVER BEDRIJVEN

Tabel 1.1
Aantal werkenden per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997

Bedrijfssector	aantal werkenden	trend 1995-'97	arbeidsvolume
Tuinbouw	74.500	constant	77.000
Veehouderij	129.000	constant	156.500
Akkerbouw, bosbouw en visserij	25.500	constant	31.500
Vlees- en visverwerking	33.000	constant	31.000
Overige voedingsproducten	107.500	constant	101.000
Drank en tabaksproducten	18.500	sterk stijgend	17.500
Basischemie	45.000	constant	43.000
Eindproducten chemie	47.500	constant	44.000
Kunststofverwerking	34.500	sterk dalend	33.500
Basismetaal	29.000	constant	27.500
Metaalproducten	224.000	constant	213.000
Machine-industrie	91.500	constant	89.000
Elektrotechniek	109.500	constant	104.500
Transportmiddelen	56.000	constant	55.000
Textiel	33.000	dalend	30.000
Hout- en bouwmaterialen	56.500	constant	55.500
Papier	25.000	constant	23.500
Grafische industrie	98.000	stijgend	88.000
Energie	61.500	constant	58.000
Bouw	430.000	stijgend	433.500
Exploitatie van onroerend goed	46.500	constant	42.000
Handel	890.000	constant	815.500
Scheep- en luchtvaart	44.000	constant	43.000
Weg- en railvervoer	250.500	constant	246.500
Communicatie	96.000	stijgend	83.500
Bankwezen	140.000	constant	122.000
Verzekeringswezen	96.500	stijgend	91.000
Horeca	171.500	stijgend	156.500
Reparatie	89.000	constant	90.500
Zakelijke dienstverlening	588.500	stijgend	553.500
Overige commerciële dienstverlening	99.500	stijgend	84.500
Gezondheidszorg	835.500	constant	634.000
Overige kwartaire diensten	187.500	stijgend	165.000
Onderwijs	401.500	constant	344.500
Overheid	507.000	constant	458.000
Totaal	6.291.500	constant	5.756.000

Bron: CBS/ROA

Toelichting:

Het aantal werkenden heeft betrekking op iedereen die jonger is dan 65 en minstens 12 uur per week werkt. Arbeidsvolume is het totaal aantal normaal gewerkte arbeidsuren gedeeld door 40.

Tabel 1.2
Percentage vrouwen per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997

Bedrijfssector	%	typering	trend 1995-'97
Tuinbouw	33	gemiddeld	-
Veehouderij	21	laag	sterk stijgend
Akkerbouw, bosbouw en visserij	17	laag	dalend
Vlees- en visverwerking	28	gemiddeld	constant
Overige voedingsproducten	30	gemiddeld	constant
Drank en tabaksproducten	16	laag	-
Basischemie	11	laag	constant
Eindproducten chemie	28	gemiddeld	constant
Kunststofverwerking	16	laag	-
Basismetaal	-	erg laag	-
Metaalproducten	15	laag	-
Machine-industrie	12	laag	sterk stijgend
Elektrotechniek	22	gemiddeld	stijgend
Transportmiddelen	7	erg laag	constant
Textiel	47	gemiddeld	sterk stijgend
Hout- en bouwmaterialen	10	erg laag	stijgend
Papier	18	laag	stijgend
Grafische industrie	32	gemiddeld	stijgend
Energie	15	laag	-
Bouw	6	erg laag	constant
Exploitatie van onroerend goed	39	gemiddeld	constant
Handel	43	gemiddeld	constant
Scheep- en luchtvaart	33	gemiddeld	sterk stijgend
Weg- en railvervoer	19	laag	stijgend
Communicatie	29	gemiddeld	stijgend
Bankwezen	47	gemiddeld	stijgend
Verzekeringswezen	39	gemiddeld	constant
Horeca	48	gemiddeld	constant
Reparatie	14	laag	sterk stijgend
Zakelijke dienstverlening	37	gemiddeld	constant
Overige commerciële dienstverlening	60	hoog	constant
Gezondheidszorg	77	hoog	constant
Overige kwartaire diensten	43	gemiddeld	constant
Onderwijs	50	hoog	constant
Overheid	31	gemiddeld	constant
Totaal	38	gemiddeld	constant

Bron: CBS/ROA

Tabel 1.3
Percentage allochtonen per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997

Bedrijfssector	%	typering	trend 1995-'97
Tuinbouw	4	hoog	-
Veehouderij	-	laag	-
Akkerbouw, bosbouw en visserij	-	laag	-
Vlees- en visverwerking	9	erg hoog	constant
Overige voedingsproducten	6	erg hoog	constant
Drank en tabaksproducten	-	hoog	-
Basischemie	-	gemiddeld	-
Eindproducten chemie	5	hoog	-
Kunststofverwerking	8	erg hoog	sterk stijgend
Basismetaal	-	erg hoog	-
Metaalproducten	6	erg hoog	-
Machine-industrie	3	gemiddeld	constant
Elektrotechniek	4	hoog	sterk stijgend
Transportmiddelen	7	erg hoog	-
Textiel	9	erg hoog	-
Hout- en bouwmaterialen	5	hoog	constant
Papier	-	hoog	-
Grafische industrie	-	gemiddeld	-
Energie	-	gemiddeld	-
Bouw	2	gemiddeld	sterk stijgend
Exploitatie van onroerend goed	-	gemiddeld	-
Handel	2	gemiddeld	dalend
Scheep- en luchtvaart	5	hoog	sterk dalend
Weg- en railvervoer	3	gemiddeld	dalend
Communicatie	4	hoog	sterk dalend
Bankwezen	3	gemiddeld	sterk dalend
Verzekeringswezen	-	gemiddeld	-
Horeca	5	hoog	sterk dalend
Reparatie	3	gemiddeld	sterk dalend
Zakelijke dienstverlening	4	hoog	stijgend
Overige commerciële dienstverlening	5	hoog	stijgend
Gezondheidszorg	4	hoog	sterk stijgend
Overige kwartaire diensten	2	gemiddeld	-
Onderwijs	3	gemiddeld	sterk stijgend
Overheid	3	gemiddeld	stijgend
Totaal	3	gemiddeld	constant

Bron: CBS/ROA

Toelichting:

Het percentage allochtonen heeft betrekking op iedereen die een niet-Nederlandse nationaliteit bezit, of die buiten Nederland is geboren, in één van de landen die genoemd worden in de Wet Bevordering Evenredige Arbeidsdeelname Allochtonen (WBEAA). Deze landen zijn: Aruba, Nederlandse Antillen, Ethiopië, Irak, Iran, voormalig Joegoslavië, Marokko, Somalië, Suriname, Turkije en Vietnam. Op grond van deze wet zouden echter ook kinderen van allochtonen tot de doelgroep gerekend moeten worden, ongeacht of zij een niet-Nederlandse nationaliteit bezitten.

Tabel 1.4

Percentage jongeren (15-29 jaar) en ouderen (50-64 jaar) per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997

Bedrijfssector	jongeren %	trend 1995-'97	ouderen %	trend 1995-'97
Tuinbouw	35	sterk dalend	20	stijgend
Veehouderij	24	dalend	29	constant
Akkerbouw, bosbouw en visserij	21	stijgend	32	stijgend
Vlees- en visverwerking	42	dalend	8	constant
Overige voedingsproducten	32	dalend	15	stijgend
Drank en tabaksproducten	20	constant	15	-
Basischemie	15	dalend	21	-
Eindproducten chemie	23	dalend	17	dalend
Kunststofverwerking	27	dalend	15	-
Basismetaal	15	sterk dalend	23	sterk stijgend
Metaalproducten	26	constant	18	stijgend
Machine-industrie	27	dalend	16	stijgend
Elektrotechniek	27	constant	15	stijgend
Transportmiddelen	29	-	16	-
Textiel	30	constant	19	dalend
Hout- en bouwmaterialen	29	-	19	stijgend
Papier	27	constant	16	sterk stijgend
Grafische industrie	26	sterk dalend	16	stijgend
Energie	12	sterk dalend	24	sterk stijgend
Bouw	31	constant	16	stijgend
Exploitatie van onroerend goed	21	dalend	19	constant
Handel	41	constant	13	constant
Scheep- en luchtvaart	28	dalend	12	-
Weg- en railvervoer	26	constant	17	sterk stijgend
Communicatie	21	constant	14	stijgend
Bankwezen	29	constant	9	-
Verzekeringswezen	29	stijgend	12	constant
Horeca	48	constant	10	stijgend
Reparatie	36	constant	16	sterk stijgend
Zakelijke dienstverlening	32	constant	12	constant
Overige commerciële dienstverlening	38	-	14	constant
Gezondheidszorg	24	dalend	13	stijgend
Overige kwartaire diensten	22	constant	18	constant
Onderwijs	13	dalend	25	stijgend
Overheid	18	constant	18	stijgend
Totaal	28	constant	16	stijgend

Bron: CBS/ROA

Tabel 1.5
Percentage werkenden naar opleidingsniveau per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997

Bedrijfssector	Basisonderwijs %	VBO %	MBO %	HBO %	WO %
Tuinbouw	15	38	43	4	-
Veehouderij	9	34	52	3	-
Akkerbouw, bosbouw en visserij	10	30	54	-	-
Vlees- en visverwerking	23	35	35	-	-
Overige voedingsproducten	12	28	48	10	2
Drank en tabaksproducten	12	24	41	13	-
Basischemie	6	15	53	17	9
Eindproducten chemie	8	19	44	19	10
Kunststofverwerking	15	31	41	10	-
Basismetale	13	24	50	10	-
Metaalproducten	19	34	39	5	1
Machine-industrie	5	25	52	14	3
Elektrotechniek	8	22	42	20	8
Transportmiddelen	10	30	47	10	-
Textiel	17	33	40	7	-
Hout- en bouwmaterialen	16	33	43	7	-
Papier	10	31	44	13	-
Grafische industrie	6	19	53	16	6
Energie	5	14	55	20	7
Bouw	12	33	49	5	1
Exploitatie van onroerend goed	-	15	54	20	9
Handel	9	27	52	9	2
Scheep- en luchtvaart	-	15	47	28	5
Weg- en railvervoer	13	34	43	7	3
Communicatie	11	29	41	12	6
Bankwezen	2	13	53	20	13
Verzekeringswezen	-	11	61	18	9
Horeca	13	30	48	8	-
Reparatie	7	27	62	4	-
Zakelijke dienstverlening	6	15	37	25	18

Tabel 1.5 (vervolg)
 Percentage werkenden naar opleidingsniveau per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997

Bedrijfssector	Basisonderwijs %	VBO %	MBO %	HBO %	WO %
Overige commerciële dienstverlening	11	24	55	8	2
Gezondheidszorg	4	11	50	23	11
Overige kwaitaire diensten	4	13	32	29	21
Onderwijs	2	5	14	55	24
Overheid	3	15	49	21	13
Totaal	8	21	45	18	8

Bron: CBS/ROA

Tabel 1.6
Percentage deeltijdarbeid per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997

Bedrijfssector	%	trend 1995-'97	gemiddeld aantal uren per week
Tuinbouw	25	constant	41
Veehouderij	21	sterk stijgend	49
Akkerbouw, bosbouw en visserij	18	-	50
Vlees- en visverwerking	15	sterk stijgend	37
Overige voedingsproducten	18	constant	38
Drank en tabaksproducten	-	-	38
Basischemie	7	-	38
Eindproducten chemie	15	-	37
Kunststofverwerking	9	-	38
Basismetaal	8	stijgend	38
Metaalproducten	12	dalend	38
Machine-industrie	7	sterk stijgend	39
Elektrotechniek	12	-	38
Transportmiddelen	5	-	39
Textiel	23	sterk stijgend	37
Hout- en bouwmaterialen	7	constant	39
Papier	10	-	37
Grafische industrie	21	constant	36
Energie	10	stijgend	38
Bouw	8	constant	40
Exploitatie van onroerend goed	24	stijgend	36
Handel	29	stijgend	37
Scheep- en luchtvaart	17	constant	39
Weg- en railvervoer	14	stijgend	39
Communicatie	25	stijgend	35
Bankwezen	22	-	35
Verzekeringswezen	18	constant	38
Horeca	42	constant	37
Reparatie	13	constant	41
Zakelijke dienstverlening	24	constant	38
Overige commerciële dienstverlening	42	constant	34
Gezondheidszorg	58	constant	30
Overige kwartaire diensten	36	constant	35
Onderwijs	36	constant	34
Overheid	20	stijgend	36
Totaal	27	constant	37

Bron: CBS/ROA

Toelichting:

Deeltijdarbeid betreft personen die hoogstens 32 uur maar minstens 12 uur per week werkzaam zijn.

Tabel 1.7

Percentage flexibel en vast werk van arbeidskrachten in loondienst per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997

Bedrijfssector	% flexibel werk	trend 1995-'97	% vast werk
Tuinbouw	27	stijgend	73
Veehouderij	16	-	84
Akkerbouw, bosbouw en visserij	-	-	72
Vlees- en visverwerking	19	stijgend	81
Overige voedingsproducten	12	sterk stijgend	88
Drank en tabaksproducten	-	-	93
Basischemie	5	sterk stijgend	95
Eindproducten chemie	7	stijgend	93
Kunststofverwerking	7	-	93
Basismetaal	-	-	95
Metaalproducten	7	constant	93
Machine-industrie	6	stijgend	94
Elektrotechniek	8	sterk stijgend	92
Transportmiddelen	11	sterk stijgend	89
Textiel	14	sterk stijgend	86
Hout- en bouwmaterialen	8	-	92
Papier	-	-	93
Grafische industrie	7	dalend	93
Energie	5	sterk stijgend	95
Bouw	5	constant	95
Exploitatie van onroerend goed	6	sterk stijgend	94
Handel	10	sterk stijgend	90
Scheep- en luchtvaart	9	-	91
Weg- en railvervoer	9	sterk stijgend	91
Communicatie	11	sterk stijgend	89
Bankwezen	6	sterk stijgend	94
Verzekeringswezen	6	-	94
Horeca	28	stijgend	72
Reparatie	4	-	96
Zakelijke dienstverlening	11	constant	89
Overige commerciële dienstverlening	16	constant	84
Gezondheidszorg	10	-	90
Overige kwartaire diensten	12	sterk dalend	88
Onderwijs	7	-	93
Overheid	5	-	95
Totaal	10	stijgend	90

Bron: CBS/ROA

Toelichting:

Van een flexibele arbeidsrelatie is sprake bij uitzendkrachten, oproepkrachten, invalskrachten en contracten zonder een vast aantal arbeidsuren en indien geen vast dienstverband is overeengekomen. Een arbeidscontract wordt als niet-vast beschouwd als de contractuele termijn korter is dan een jaar en er geen vooruitzicht is op een vast dienstverband.

Tabel 1.8
Percentage zelfstandigen per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997

Bedrijfssector	%	typering	trend 1995-'97
Tuinbouw	42	erg hoog	stijgend
Veehouderij	69	erg hoog	constant
Akkerbouw, bosbouw en visserij	79	erg hoog	stijgend
Vlees- en visverwerking	-	erg laag	-
Overige voedingsproducten	8	gemiddeld	sterk stijgend
Drank en tabaksproducten	-	erg laag	-
Basischemie	-	erg laag	-
Eindproducten chemie	-	erg laag	-
Kunststofverwerking	-	erg laag	-
Basismetale	-	erg laag	-
Metaalproducten	5	laag	dalend
Machine-industrie	3	erg laag	sterk dalend
Elektrotechniek	3	erg laag	sterk stijgend
Transportmiddelen	-	erg laag	-
Textiel	13	gemiddeld	sterk stijgend
Hout- en bouwmaterialen	7	gemiddeld	sterk stijgend
Papier	-	erg laag	-
Grafische industrie	9	gemiddeld	sterk stijgend
Energie	-	erg laag	-
Bouw	13	gemiddeld	stijgend
Exploitatie van onroerend goed	14	hoog	-
Handel	15	hoog	constant
Scheep- en luchtvaart	-	laag	-
Weg- en railvervoer	7	gemiddeld	constant
Communicatie	2	erg laag	-
Bankwezen	-	erg laag	-
Verzekeringswezen	9	gemiddeld	dalend
Horeca	22	hoog	constant
Reparatie	22	hoog	stijgend
Zakelijke dienstverlening	17	hoog	constant
Overige commerciële dienstverlening	31	hoog	-
Gezondheidszorg	6	laag	constant
Overige kwartaire diensten	18	hoog	constant
Onderwijs	3	erg laag	constant
Overheid	1	erg laag	dalend
Totaal	12	gemiddeld	constant

Bron: CBS/ROA

Toelichting:

Het begrip zelfstandig bevat ook personen die werkzaam zijn in het bedrijf of de praktijk van hun partner of ouders en freelancers e.d.

Tabel 1.9

Belangrijkste beroepsgroepen per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997

Bedrijfssector	%	trend 1995-'97
Tuinbouw		
Agrarische arbeiders	46	constant
Agrarische bedrijfshoofden	37	stijgend
Agrarische hulparbeiders	6	sterk stijgend
Andere beroepsgroepen	11	-
Veehouderij		
Agrarische bedrijfshoofden	56	constant
Agrarische arbeiders	24	stijgend
Andere beroepsgroepen	21	-
Akkerbouw, bosbouw en visserij		
Agrarische bedrijfshoofden	58	stijgend
Agrarische arbeiders	16	sterk dalend
Landbouwmachinebestuurders en vissers	12	sterk stijgend
Andere beroepsgroepen	14	-
Vlees- en visverwerking		
Mechanisch operators	37	stijgend
Productiemedewerkers	14	sterk dalend
Kantoorhulp, inpakkers en colporteurs	8	dalend
Andere beroepsgroepen	41	-
Overige voedingsproducten		
Mechanisch operators	14	dalend
Procesoperators	12	stijgend
Verkopers	10	constant
Productiemedewerkers	7	sterk dalend
Bakkers en slaggers	6	sterk stijgend
Chauffeurs	6	constant
Boekhouders en secretaresses	5	dalend
Andere beroepsgroepen	40	-
Drank en tabaksproducten		
Mechanisch operators	18	stijgend
Andere beroepsgroepen	82	-
Basischemie		
Procesoperators	28	constant
Mechanisch operators	8	sterk dalend
Monteurs	7	constant
Andere beroepsgroepen	57	-

Tabel 1.9 (vervolg)
Belangrijkste beroepsgroepen per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997

Bedrijfssector	%	trend 1995-'97
Eindproducten chemie		
Boekhouders en secretaresses	10	constant
Procesoperators	10	sterk stijgend
Mechanisch operators	8	constant
Productiemedewerkers	7	dalend
Commercieel medewerkers	6	sterk stijgend
Laboranten	5	stijgend
Andere beroepsgroepen	53	-
Kunststofverwerking		
Mechanisch operators	28	dalend
Procesoperators	8	dalend
Monteurs	7	constant
Andere beroepsgroepen	57	-
Basismetaal		
Metaalarbeiders	22	dalend
Bankwerkers en lassers	16	stijgend
Monteurs	11	constant
Andere beroepsgroepen	51	-
Metaalproducten		
Metaalarbeiders	16	sterk stijgend
Bankwerkers en lassers	9	stijgend
Aannemers en installateurs	7	sterk dalend
Agrarische arbeiders	6	sterk stijgend
Andere beroepsgroepen	62	-
Machine-industrie		
Monteurs	22	constant
Metaalarbeiders	16	sterk dalend
Bankwerkers en lassers	9	constant
Boekhouders en secretaresses	7	stijgend
Werktuigbouwkundig ontwerpers en hoofden technische dienst	6	sterk dalend
Andere beroepsgroepen	41	-
Elektrotechniek		
Elektromonteurs	8	dalend
Productiemedewerkers	8	dalend
Boekhouders en secretaresses	6	dalend
Apothekersassistenten en medisch laboranten	6	sterk stijgend
Andere beroepsgroepen	71	-
Transportmiddelen		
Monteurs	22	stijgend
Metaalarbeiders	17	constant
Bankwerkers en lassers	11	dalend
Assembleurs	9	sterk stijgend
Boekhouders en secretaresses	6	sterk dalend
Andere beroepsgroepen	36	-

Tabel 1.9 (vervolg)
Belangrijkste beroepsgroepen per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997

Bedrijfssector	%	trend 1995-'97
Textiel		
Confectie-arbeiders	29	constant
Schoen- en kleermakers	9	stijgend
Mechanisch operators	8	sterk dalend
Andere beroepsgroepen	53	-
Hout- en bouwmaterialen		
Bouwvakkers	29	stijgend
Aannemers en installateurs	8	dalend
Mechanisch operators	7	constant
Monteurs	6	sterk dalend
Chauffeurs	6	constant
Boekhouders en secretaresses	5	sterk stijgend
Andere beroepsgroepen	39	-
Papier		
Grafisch productiepersoneel	14	sterk dalend
Procesoperators	11	sterk dalend
Andere beroepsgroepen	75	-
Grafische industrie		
Grafische vakkrachten	20	dalend
Grafisch productiepersoneel	14	constant
Journalisten	10	constant
Boekhouders en secretaresses	9	sterk stijgend
Commercieel employés	7	stijgend
Andere beroepsgroepen	40	-
Energie		
Boekhouders en secretaresses	12	constant
Elektromonteurs	11	stijgend
Monteurs	9	dalend
Aannemers en installateurs	6	stijgend
Receptionisten en administratieve employés	6	stijgend
Andere beroepsgroepen	57	-
Bouw		
Bouwvakkers	30	stijgend
Aannemers en installateurs	26	dalend
Elektromonteurs	9	constant
Andere beroepsgroepen	36	-
Exploitatie van onroerend goed		
Boekhouders en secretaresses	19	sterk stijgend
Commercieel employés	15	constant
Receptionisten en administratieve employés	14	sterk dalend
Aannemers en installateurs	9	sterk stijgend
Commercieel medewerkers	7	sterk stijgend
Andere beroepsgroepen	36	-

Tabel 1.9 (vervolg)

Belangrijkste beroepsgroepen per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997

Bedrijfssector	%	trend 1995-'97
Handel		
Verkopers	24	constant
Winkeliers	13	dalend
Commercieel employés	8	stijgend
Commercieel medewerkers	8	dalend
Boekhouders en secretaresses	7	constant
Andere beroepsgroepen	41	-
Scheep- en luchtvaart		
Stewards	20	stijgend
Schippers en conducteurs	13	stijgend
Vliegers, scheepskapiteins en leidinggevend transport	13	sterk dalend
Monteurs	9	dalend
Andere beroepsgroepen	46	-
Weg- en railvervoer		
Chauffeurs	45	stijgend
Boekhouders en secretaresses	6	stijgend
Commercieel employés	6	constant
Monteurs	6	dalend
Administratieve transportemployés	6	constant
Andere beroepsgroepen	31	-
Communicatie		
Chauffeurs	27	constant
Receptionisten en administratieve employés	11	constant
Commercieel employés	9	sterk stijgend
Elektromonteurs	7	constant
Productiemedewerkers	7	dalend
Andere beroepsgroepen	39	-
Bankwezen		
Commercieel employés	37	constant
Commercieel medewerkers	27	stijgend
Boekhouders en secretaresses	8	constant
Andere beroepsgroepen	28	-
Verzekeringswezen		
Commercieel employés	40	constant
Receptionisten en administratieve employés	11	stijgend
Verzekeringsagenten	10	stijgend
Boekhouders en secretaresses	10	stijgend
Systeemanalisten	6	constant
Commercieel medewerkers	6	constant
Andere beroepsgroepen	17	-

Tabel 1.9 (vervolg)
Belangrijkste beroepsgroepen per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997

Bedrijfssector	%	trend 1995-'97
Horeca		
Hulpkrachten horeca en verzorging	32	stijgend
Interieurverzorgers	19	stijgend
Bedrijfshoofden horeca	17	dalend
Verzorgend personeel	11	constant
Café- en snackbarhouders	7	stijgend
Andere beroepsgroepen	14	-
Reparatie		
Monteurs	46	constant
Boekhouders en secretaresses	7	sterk stijgend
Metaalarbeiders	7	sterk dalend
Receptionisten en administratieve employés	6	sterk stijgend
Verkopers	5	sterk dalend
Andere beroepsgroepen	30	-
Zakelijke dienstverlening		
Boekhouders en secretaresses	11	constant
Interieurverzorgers	8	dalend
Systeemanalisten	6	sterk stijgend
Assistent accountants	6	dalend
Andere beroepsgroepen	69	-
Overige commerciële dienstverlening		
Verzorgend personeel	35	constant
Hulpkrachten horeca en verzorging	9	constant
Chauffeurs	7	dalend
Confectie-arbeiders	5	sterk stijgend
Andere beroepsgroepen	44	-
Gezondheidszorg		
Verzorgend personeel	15	sterk dalend
Verplegenden en doktersassistenten	13	constant
Therapeuten en verpleegkundigen	11	stijgend
Hulpkrachten horeca en verzorging	8	dalend
Ziekenverzorgenden	7	stijgend
Artsen	6	constant
Andere beroepsgroepen	41	-
Overige kwartaire diensten		
Kunstenaars	13	constant
Boekhouders en secretaresses	9	stijgend
Andere beroepsgroepen	78	-

Tabel 1.9 (vervolg)
Belangrijkste beroepsgroepen per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997

Bedrijfssector	%	trend 1995-'97
Onderwijs		
Leraar basisonderwijs	29	stijgend
Docenten talen en expressie	7	constant
Docenten letteren (1e graads)	6	dalend
Boekhouders en secretaresses	5	stijgend
Andere beroepsgroepen	54	-
Overheid		
Boekhouders en secretaresses	12	constant
Politieagenten, onderofficieren en beveiligingsemployés	9	stijgend
Juridisch en fiscaal medewerkers	6	stijgend
Receptionisten en administratieve employés	5	constant
Aspirant politieagenten, soldaten en beveiligingshulpkrachten	5	sterk stijgend
Andere beroepsgroepen	63	-

Bron: CBS/ROA

Tabel 1.10
Belangrijkste opleidingstypen per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997

Bedrijfssector	%	trend 1995-'97
Tuinbouw		
MBO/LLW landbouw en veeteelt	22	dalend
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	15	dalend
Basisonderwijs	14	stijgend
MAVO	9	stijgend
VBO verzorging	7	sterk stijgend
MBO/LLW handel	6	constant
Andere opleidingstypen	28	-
Veehouderij		
MBO/LLW landbouw en veeteelt	32	dalend
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	16	constant
Basisonderwijs	9	constant
VBO verzorging	6	dalend
Andere opleidingstypen	36	-
Akkerbouw, bosbouw en visserij		
MBO/LLW landbouw en veeteelt	36	constant
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	12	sterk stijgend
Basisonderwijs	9	dalend
Andere opleidingstypen	43	-
Vlees- en visverwerking		
Basisonderwijs	24	constant
MAVO	12	constant
MBO/LLW levensmiddelentechniek/vleesverwerking	7	sterk stijgend
Andere opleidingstypen	57	-
Overige voedingsproducten		
Basisonderwijs	12	sterk dalend
MAVO	8	dalend
MBO/LLW brood en banket	8	stijgend
MBO/LLW handel	6	constant
MBO/LLW administratie	5	stijgend
Andere opleidingstypen	61	-
Drank en tabaksproducten		
Basisonderwijs	14	sterk dalend
Andere opleidingstypen	86	-
Basischemie		
MBO/LLW procestechniek	19	constant
WO wiskunde en natuurwetenschappen	6	sterk stijgend
MBO/LLW elektrotechniek	6	sterk stijgend
MAVO	5	sterk dalend
Andere opleidingstypen	64	-

Tabel 1.10 (vervolg)
Belangrijkste opleidingstypen per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997

Bedrijfssector	%	trend 1995-'97
Eindproducten chemie		
HBO laboratorium	8	sterk dalend
Basisonderwijs	7	sterk dalend
MAVO	7	constant
MBO/LLW administratie	6	sterk dalend
Andere opleidingstypen	72	-
Kunststofverwerking		
Basisonderwijs	13	constant
MAVO	7	sterk stijgend
Andere opleidingstypen	80	-
Basismetaal		
Basisonderwijs	13	sterk dalend
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	12	dalend
Andere opleidingstypen	75	-
Metaalproducten		
Basisonderwijs	20	constant
VBO mechanische techniek	10	sterk stijgend
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	9	constant
MAVO	7	dalend
VBO bouwtechniek	5	dalend
Andere opleidingstypen	49	-
Machine-industrie		
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	22	dalend
VBO mechanische techniek	13	constant
MBO/LLW elektrotechniek	7	constant
HBO werktuigbouwkunde	6	sterk dalend
Basisonderwijs	5	dalend
Andere opleidingstypen	47	-
Elektrotechniek		
MBO/LLW elektrotechniek	13	stijgend
Basisonderwijs	8	stijgend
HBO elektrotechniek	7	constant
MAVO	6	sterk stijgend
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	5	stijgend
Andere opleidingstypen	61	-
Transportmiddelen		
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	17	stijgend
VBO mechanische techniek	10	dalend
Basisonderwijs	9	dalend
MAVO	5	sterk dalend
Andere opleidingstypen	59	-

Tabel 1.10 (vervolg)
Belangrijkste opleidingstypen per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997

Bedrijfssector	%	trend 1995-'97
Textiel		
Basisonderwijs	20	dalend
MBO/LLW handel	13	constant
MAVO	12	constant
VBO verzorging	7	dalend
VBO administratie, handel en textiel	7	stijgend
Andere opleidingstypen	41	-
Hout- en bouwmaterialen		
Basisonderwijs	16	sterk dalend
MBO/LLW bouw	11	constant
VBO bouwtechniek	10	stijgend
MAVO	7	dalend
MBO/LLW administratie	6	sterk stijgend
Andere opleidingstypen	50	-
Papier		
Basisonderwijs	11	sterk dalend
Andere opleidingstypen	89	-
Grafische industrie		
MBO/LLW grafische techniek	22	constant
MAVO	8	dalend
HAVO/VWO	7	constant
Basisonderwijs	7	sterk dalend
MBO/LLW administratie	5	sterk stijgend
Andere opleidingstypen	51	-
Energie		
MBO/LLW elektrotechniek	13	constant
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	10	dalend
MBO/LLW administratie	6	dalend
Basisonderwijs	5	dalend
Andere opleidingstypen	66	-
Bouw		
MBO/LLW bouw	17	constant
VBO bouwtechniek	13	constant
Basisonderwijs	12	constant
MBO/LLW elektrotechniek	8	stijgend
Andere opleidingstypen	49	-
Exploitatie van onroerend goed		
MBO/LLW administratie	15	sterk dalend
MBO/LLW bouw	10	stijgend
HAVO/VWO	8	stijgend
MBO/LLW secretariaat	5	dalend
Andere opleidingstypen	62	-

Tabel 1.10 (vervolg)
Belangrijkste opleidingstypen per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997

Bedrijfssector	%	trend 1995-'97
Handel		
MBO/LLW handel	16	constant
MAVO	10	constant
Basisonderwijs	9	dalend
HAVO/VWO	7	constant
MBO/LLW administratie	6	stijgend
VBO verzorging	5	constant
Andere opleidingstypen	48	-
Scheep- en luchtvaart		
HBO vervoer en logistiek	14	sterk dalend
HAVO/VWO	12	constant
MBO/LLW vervoer	7	stijgend
MAVO	6	sterk dalend
Andere opleidingstypen	61	-
Weg- en railvervoer		
Basisonderwijs	13	dalend
MAVO	8	constant
MBO/LLW vervoer	8	constant
VBO vervoer	7	stijgend
HAVO/VWO	5	dalend
Andere opleidingstypen	58	-
Communicatie		
Basisonderwijs	12	constant
MAVO	11	sterk stijgend
MBO/LLW elektrotechniek	9	sterk dalend
HAVO/VWO	7	sterk dalend
Andere opleidingstypen	61	-
Bankwezen		
MBO/LLW administratie	15	stijgend
HAVO/VWO	14	dalend
MAVO	9	sterk dalend
MBO/LLW geld, bank en belastingen	8	constant
Andere opleidingstypen	54	-
Verzekeringswezen		
MBO verzekeringswezen	19	stijgend
MBO/LLW administratie	15	constant
HAVO/VWO	13	constant
MAVO	6	sterk dalend
Andere opleidingstypen	47	-

Tabel 1.10 (vervolg)
Belangrijkste opleidingstypen per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997

Bedrijfssector	%	trend 1995-'97
Horeca		
MBO/LLW horeca	18	constant
Basisonderwijs	12	dalend
MAVO	11	stijgend
HAVO/VWO	10	constant
VBO verzorging	6	constant
Andere opleidingstypen	42	-
Reparatie		
MBO/LLW motorvoertuigentechniek	34	constant
MBO/LLW handel	10	constant
VBO motorvoertuigentechniek	9	constant
Basisonderwijs	8	sterk dalend
MAVO	5	sterk stijgend
Andere opleidingstypen	34	-
Zakelijke dienstverlening		
HAVO/VWO	8	constant
MBO/LLW administratie	7	dalend
MAVO	6	dalend
Basisonderwijs	6	dalend
Andere opleidingstypen	73	-
Overige commerciële dienstverlening		
MBO/LLW uiterlijke verzorging	28	constant
Basisonderwijs	10	sterk stijgend
MAVO	8	sterk stijgend
VBO verzorging	6	dalend
Andere opleidingstypen	47	-
Gezondheidszorg		
MBO/LLW verzorging	15	constant
MBO/LLW verpleging	13	constant
HBO verpleegkunde	6	constant
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	5	dalend
Andere opleidingstypen	60	-
Overige kwartaire diensten		
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	9	sterk dalend
HAVO/VWO	8	sterk stijgend
MAVO	6	stijgend
Andere opleidingstypen	77	-
Onderwijs		
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	28	constant
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	6	constant
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	5	dalend
HBO lerarenopleiding talen	5	dalend
Andere opleidingstypen	55	-

Tabel 1.10 (vervolg)

Belangrijkste opleidingstypen per bedrijfssector, gemiddelde 1996-1997

Bedrijfssector	%	trend 1995-'97
Overheid		
MBO openbare orde en veiligheid	12	stijgend
MBO/LLW administratie	8	sterk stijgend
MAVO	7	constant
HAVO/WVO	6	dalend
Andere opleidingstypen	67	-

Bron: CBS/ROA

Tabel 1.11
Conjunctuurgevoeligheid per bedrijfssector

Bedrijfssector	conjunctuurgevoeligheid	typering
Tuinbouw	0,33	erg laag
Veehouderij	0,33	erg laag
Akkerbouw, bosbouw en visserij	0,33	erg laag
Vlees- en visverwerking	1,02	gemiddeld
Overige voedingsproducten	0,47	laag
Drank en tabaksproducten	0,99	gemiddeld
Basischemie	1,03	gemiddeld
Eindproducten chemie	1,03	gemiddeld
Kunststofverwerking	1,03	gemiddeld
Basismetaal	1,19	hoog
Metaalproducten	1,38	erg hoog
Machine-industrie	1,39	erg hoog
Elektrotechniek	1,72	erg hoog
Transportmiddelen	1,09	hoog
Textiel	1,28	hoog
Hout- en bouwmaterialen	1,14	hoog
Papier	0,70	gemiddeld
Grafische industrie	0,95	gemiddeld
Energie	1,13	hoog
Bouw	1,68	erg hoog
Exploitatie van onroerend goed	3,34	erg hoog
Handel	0,48	laag
Scheep- en luchtvaart	1,17	hoog
Weg- en railvervoer	0,67	gemiddeld
Communicatie	0,67	gemiddeld
Bankwezen	0,59	laag
Verzekeringswezen	0,59	laag
Horeca	0,46	laag
Reparatie	0,46	laag
Zakelijke dienstverlening	0,46	laag
Overige commerciële dienstverlening	0,46	laag
Gezondheidszorg	0,35	erg laag
Overige kwartaire diensten	0,49	laag
Onderwijs	0,47	laag
Overheid	0,47	laag

Bron: ROA/CBS

Toelichting:

De conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid heeft betrekking op de mate waarin de werkgelegenheid in de bedrijfssector gevoelig is voor veranderingen van de economische situatie. Deze indicator geeft daarmee de mate van werkzekerheid aan.

Tabel 1.12
Verwachte uitbreidingsvraag per bedrijfssector, 1997-2002

Bedrijfssector	aantal	totaal %	gemiddeld jaarlijks %	typering
Landbouw en visserij	- 10.400	-5	-1,0	erg laag
Voeding	3.500	2	0,4	laag
Chemie	11.600	9	1,7	gemiddeld
Metaal en elektrotechniek	47.800	9	1,8	gemiddeld
Overige industrie	9.900	5	0,9	gemiddeld
Energie	- 300	-0	-0,1	erg laag
Bouw en onroerend goed	18.200	4	0,8	gemiddeld
Handel	104.700	12	2,2	hoog
Transport en communicatie	29.100	8	1,5	gemiddeld
Bank- en verzekeringswezen	4.200	2	0,4	laag
Horeca, reparatie en zakelijke dienstverlening	185.500	19	3,6	erg hoog
Kwartaire diensten	91.500	9	1,7	gemiddeld
Overheid en onderwijs	12.600	1	0,3	laag
Totaal	560.800	9	1,7	gemiddeld

Bron: ROA

Toelichting:

Uitbreidingsvraag is de vraag naar nieuwe arbeidskrachten die ontstaat door groei van de werkgelegenheid. Als er sprake is van een werkgelegenheidsdaling, is de uitbreidingsvraag negatief.

Tabel 1.13

Verwachte knelpunten op middellange termijn in de personeelsvoorziening naar bedrijfssector in 2002

Bedrijfssector	knelpunten zeer groot		knelpunten groot
Tuinbouw	-		MBO/LLW landbouw en veeteelt
Veehouderij	-		MBO/LLW landbouw en veeteelt
			MBO/LLW milieu en groene ruimte
Akkerbouw, bosbouw en visserij	-		MBO/LLW landbouw en veeteelt
Vlees- en visverwerking	-		MBO/LLW levensmiddelen techniek/vleesverwerking
Overige voedingsproducten	-		MBO/LLW levensmiddelen techniek/vleesverwerking
Drank en tabaksproducten	-		-
Basischemie	MBO/LLW procestechniek		-
Eindproducten chemie	-		HBO laboratorium
Kunststofverwerking	-		-
Basismetaal	-		-
Metaalproducten	-		MBO/LLW bouw
			MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek
Machine-industrie	-		MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek
			HBO werktuigbouwkunde

Tabel 1.13 (vervolg)
Verwachte knelpunten op middellange termijn in de personeelsvoorziening naar bedrijfssector in 2002

Bedrijfssector	knelpunten zeer groot	knelpunten groot
Elektrotechniek	-	MBO/LLW elektrotechniek HBO werktuigbouwkunde HBO elektrotechniek
Transportmiddelen	-	MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek
Textiel	-	-
Hout- en bouwmaterialen	-	-
Papier	-	-
Grafische industrie	-	HBO communicatie en journalistiek WO letteren
Energie	-	-
Bouw	MBO/LLW operationele techniek HBO bouwkunde	VBO elektrotechniek MBO/LLW bouw MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw MBO/LLW installatietechniek MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek MBO/LLW elektrotechniek HBO civiele techniek HBO elektrotechniek
Exploitatie van onroerend goed	-	-

Tabel 1.13 (vervolg)
Verwachte knelpunten op middellange termijn in de personeelsvoorziening naar bedrijfssector in 2002

Bedrijfssector	knelpunten zeer groot	knelpunten groot
Handel	MBO/LLW horeca HBO Informatica	MAVO VBO elektrotechniek VBO vervoer MBO/LLW landbouw en veeteelt MBO/LLW milieu en groene ruimte MBO/LLW bouw MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek MBO/LLW fijnmechanische techniek MBO/LLW motorvoertuigtechniek MBO/LLW elektrotechniek MBO/LLW levensmiddelen techniek/vleesverwerking MBO/LLW vervoer MBO/LLW apothekersassistent MBO/LLW uiterlijke verzorging MBO/LLW administratie MBO/LLW secretariaat MBO openbare orde en veiligheid HBO laboratorium HBO werktuigbouwkunde HBO elektrotechniek HBO accountancy en bedrijfseconomie HBO secretariaat HBO bedrijfskunde HBO uitvoerende en beeldende kunsten WO economie(etr)je
Scheep- en luchtvaart	HBO vervoer en logistiek	MBO/LLW vervoer

Tabel 1.13 (vervolg)
Verwachte knelpunten op middellange termijn in de personeelsvoorziening naar bedrijfssector in 2002

Bedrijfssector	knelpunten zeer groot	knelpunten groot
Weg- en railvervoer	HBO vervoer en logistiek	MAVO VBO elektrotechniek VBO vervoer MBO/LLW motorvoertuigentechniek MBO/LLW vervoer
Communicatie	-	MBO/LLW vervoer
Bankwezen	-	MBO/LLW administratie HBO accountancy en bedrijfseconomie HBO bedrijfskunde WO econom(etr)ie WO rechten en bestuurskunde
Verzekeringswezen	HBO informatica	WO rechten en bestuurskunde
Horeca	MBO/LLW horeca	-
Reparatie	-	MBO/LLW motorvoertuigentechniek
Zakelijke dienstverlening	HBO lerarenopleiding economie en maatschappij HBO bouwkunde HBO informatica HBO recht en bestuur WO bouwkunde WO civiele techniek WO informatica en bestuurlijke informatiekunde WO bedrijfskunde WO accountancy en belastingen	MAVO VBO elektrotechniek VBO beveiliging MBO/LLW bouw MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek MBO/LLW elektrotechniek MBO/LLW administratie MBO/LLW secretariaat HBO laboratorium HBO civiele techniek

Tabel 1.13 (vervolg)
Verwachte knelpunten op middellange termijn in de personeelsvoorziening naar bedrijfssector in 2002

Bedrijfssector	knelpunten zeer groot	knelpunten groot
		HBO werktuigbouwkunde HBO elektrotechniek HBO accountancy en bedrijfseconomie HBO secretariaat HBO bedrijfskunde HBO communicatie en journalistiek HBO uitvoerende en beeldende kunsten WO letteren WO wiskunde en natuurwetenschappen WO werktuigbouwkunde WO economie(etr)ie WO rechten en bestuurskunde WO sociale wetenschappen
Overige commerciële dienstverlening	-	MBO/LLW uiterlijke verzorging
Gezondheidszorg	MBO/LLW verpleging MBO/LLW horeca HBO lerarenopleiding economie en maatschappij WO tandheelkunde	MAVO MBO/LLW laboratorium MBO/LLW apothekersassistent MBO/LLW uiterlijke verzorging MBO/LLW secretariaat HBO lerarenopleiding basisonderwijs HBO lerarenopleiding medisch en verzorging HBO lerarenopleiding expressie HBO laboratorium HBO verpleegkunde HBO (fysio)therapie HBO voeding HBO secretariaat HBO bedrijfskunde HBO maatschappelijk werk en hulpverlening WO wiskunde en natuurwetenschappen WO (dier)geneeskunde WO sociale wetenschappen

Tabel 1.13 (vervolg)
Verwachte knelpunten op middellange termijn in de personeelsvoorziening naar bedrijfssector in 2002

Bedrijfssector	knelpunten zeer groot	knelpunten groot
Overige kwartaire diensten	-	HBO lerarenopleiding expressie HBO communicatie en journalistiek HBO bibliotheek en documentatie HBO uitvoerende en beeldende kunsten WO letteren WO theologie WO wiskunde en natuurwetenschappen WO economie(tr)ie WO sociale wetenschappen
Onderwijs	HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	MBO/LLV vervoer HBO lerarenopleiding basisonderwijs HBO lerarenopleiding talen HBO lerarenopleiding natuur en techniek HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding HBO lerarenopleiding medisch en verzorging HBO lerarenopleiding expressie HBO laboratorium HBO bedrijfskunde HBO uitvoerende en beeldende kunsten WO letteren WO wiskunde en natuurwetenschappen WO economie(tr)ie WO rechten en bestuurskunde WO sociale wetenschappen

Tabel 1.13 (vervolg)
Vervachte kneelpunten op middellange termijn in de personeelsvoorziening naar bedrijfssector in 2002

Bedrijfssector	kneelpunten zeer groot	kneelpunten groot
Overheid	HBO bouwkunde HBO informatica HBO recht en bestuur WO accountancy en belastingen	MAVO VBO beveiliging MBO/LLW milieu en groene ruimte MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw MBO/LLW administratie MBO/LLW secretariaat MBO openbare orde en veiligheid HBO lerarenopleiding basisonderwijs HBO civiele techniek HBO accountancy en bedrijfsseconomie HBO secretariaat HBO bedrijfskunde HBO maatschappelijk werk en hulpverlening HBO bibliotheek en documentatie HBO openbare orde en veiligheid WO letteren WO wiskunde en natuurwetenschappen WO (dier)geneeskunde WO economie(trie) WO rechten en bestuurskunde WO sociale wetenschappen

Bron: ROA

Toelichting:
 Hierboven zijn de opleidingstypen alleen opgenomen wanneer meer dan 5% van de werkenden met deze opleidingsachtergrond emploi vindt in die betreffende sector. Er zijn dus nog meer opleidingen waarvoor kneelpunten voorzien worden, maar die hier niet opgenomen zijn, zoals bijvoorbeeld HBO tolk en vertaler. Tabel 3.27 geeft een volledige lijst van kneelpunten per opleidingstype.

2 INFORMATIE OVER BEROEPEN

Tabel 2.1

Aantal werkenden per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	aantal werkenden	trend 1993-'97	arbeidsvolume
PEDAGOGISCHE BEROEPEN			
Leraar basisonderwijs	128.500	stijgend	108.500
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (2e graads)	18.500	constant	16.000
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (1e graads)	15.500	constant	13.500
Docenten landbouw en techniek (2e graads)	16.500	constant	15.500
Docenten landbouw en techniek (1e graads)	3.500	constant	3.500
Docenten economisch-administratieve vakken (2e graads)	7.500	sterk dalend	7.000
Docenten economisch-administratieve vakken (1e graads)	8.500	-	8.000
Docenten talen en expressie	35.000	constant	27.500
Docenten letteren (1e graads)	23.500	constant	20.000
Docenten sociale vakken (2e graads)	11.500	constant	10.500
Docenten sociale vakken (1e graads)	6.500	-	5.500
Docenten 2e graads zonder specialisatie	11.000	dalend	9.500
Docent 1e graads zonder specialisatie	3.500	constant	3.000
Onderwijskundig medewerkers	8.500	constant	7.500
Onderwijskundigen en pedagogen	19.000	stijgend	16.000
Rij-instructeurs	7.000	constant	7.500
Zweminstructeurs	3.500	constant	2.500
Sportinstructeurs	7.500	-	6.000
CULTURELE BEROEPEN			
Tolken, vertalers en schrijvers	8.000	constant	7.000
Bibliotheekassistenten	20.000	stijgend	15.500
Bibliotheacarissen	11.000	dalend	8.500
Grafisch ontwerpers	8.500	stijgend	8.500
Kunstenaars	42.000	stijgend	41.500
Geestelijk verzorgers	-	-	-
Geestelijken	5.000	sterk stijgend	5.500
Journalisten	18.500	stijgend	17.500
Taalkundigen	8.500	constant	7.500
AGRARISCHE BEROEPEN			
Agrarische hulparbeiders	6.000	stijgend	4.500
Agrarische arbeiders	110.000	constant	101.000
Agrarische vakkrachten	8.000	dalend	8.000
Milieuhygiënist en agrarisch vertegenwoordigers	14.500	constant	14.000
Landbouwkundigen	5.000	-	4.500
Landbouwmachinebestuurders en vissers	11.500	stijgend	14.500
Agrarische bedrijfshoofden	124.500	constant	167.500
TECHNISCHE EN INDUSTRIEBEROEPEN			
Productiemedewerkers	105.500	constant	95.500
Laboratorium-assistenten	3.000	constant	2.500
Laboranten	15.500	constant	14.000
Technisch analisten	11.000	-	10.000
Natuurwetenschappers	17.000	stijgend	16.000
Conciërges	29.000	stijgend	24.500
Hoofden technische dienst	10.000	-	9.500
Werktuigbouwkundigen	8.000	constant	8.500
Bouwvakkers	183.000	constant	182.500
Aannemers en installateurs	169.000	constant	174.500
Architecten en bouwkundig projectleiders	31.000	constant	31.000

Tabel 2.1 (vervolg)
Aantal werkenden per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	aantal werkenden	trend 1993-'97	arbeidsvolume
Weg- en waterbouwkundigen	13.500	-	13.500
Weg- en waterbouwkundige arbeiders	25.000	constant	25.000
Weg- en waterbouwkundige vakkrachten	30.500	constant	31.500
Weg- en waterbouwkundig ontwerpers en projectleiders	8.000	constant	8.000
Metaalarbeiders	91.500	constant	89.000
Bankwerkers en lassers	61.500	constant	60.000
Bedrijfshoofden metaalbewerking	4.500	stijgend	4.500
Assembleurs	21.500	stijgend	22.000
Monteurs	194.000	constant	194.500
Werktuigbouwkundig ontwerpers en hoofden technische dienst	29.000	constant	29.500
Elektronicamonteurs	14.000	constant	14.000
Monteurs en controleurs elektrotechnische producten	18.500	constant	17.500
Elektromonteurs	91.000	constant	89.500
Elektrotechnisch ontwerpers en bedrijfshoofden	11.500	-	11.500
Elektrotechnici	7.500	-	7.500
Grafisch productiepersoneel	23.500	constant	22.000
Grafische vakkrachten	38.000	constant	38.000
Mechanisch operators	74.500	constant	70.000
Procesoperators	50.000	stijgend	47.000
Procestechnologen	10.000	constant	10.000
Materiaalkundigen	16.000	stijgend	16.500
Confectie-arbeiders	35.500	constant	31.000
Schoen- en kleermakers	6.500	constant	7.500
TRANSPORTBEROEPEN			
Laders en lossers	96.500	stijgend	88.000
Chauffeurs	225.000	constant	221.000
Schippers en conducteurs	15.500	dalend	16.500
Vliegers, scheepskapiteins en leidinggevendenden transport	14.500	constant	14.500
Stewards	9.500	stijgend	8.500
MEDISCHE EN PARAMEDISCHE BEROEPEN			
Verpleeghulp en leerling-verpleegkundigen	22.500	dalend	18.000
Verplegenden en doktersassistenten	110.000	stijgend	82.000
Therapeuten en verpleegkundigen	95.000	stijgend	75.000
Artsen	55.000	stijgend	58.500
Apothekersassistenten en medisch laboranten	37.500	stijgend	30.500
Medisch analisten	16.000	constant	12.500
Apothekers	6.500	constant	6.500
Afdelingshoofden zorginstelling	9.000	sterk dalend	7.500
ECONOMISCH-ADMINISTRATIEVE BEROEPEN			
Kantoorhulp, inpakkers en colporteurs	54.000	sterk stijgend	45.500
Ondersteunende administratieve hulpkrachten	9.000	stijgend	6.500
Bedrijfshoofden	23.000	stijgend	26.000
Economen	15.500	constant	15.000
Productieplanners	52.500	stijgend	50.000
Organisatie-adviseurs	38.500	sterk stijgend	37.500
Organisatiedeskundigen	21.500	sterk stijgend	22.000
Receptionisten en administratieve employés	221.500	constant	173.000
Boekhouders en secretaresses	404.500	stijgend	340.500
Assistent accountants	97.000	constant	92.000
Accountants	31.500	stijgend	31.000

Tabel 2.1 (vervolg)
Aantal werkenden per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	aantal werkenden	trend 1993-'97	arbeidsvolume
Verzekeringsagenten	29.000	constant	24.500
Commercieel employés	290.000	stijgend	269.500
Commercieel medewerkers	188.000	stijgend	201.500
Technisch-commercieel employés	18.000	dalend	17.500
Technisch-bedrijfskundig medewerkers	13.500	constant	13.000
Juridisch en fiscaal medewerkers	35.500	stijgend	32.500
Juridisch, bestuurlijk medewerkers	16.500	constant	15.500
Juristen	57.000	stijgend	54.500
Administratieve transportemployés	27.500	stijgend	29.000
Leidinggevend	45.000	stijgend	47.500
Managers	86.500	sterk stijgend	86.000
Medisch secretaresses	17.000	stijgend	12.000
INFORMATICA BEROEPEN			
Programmeurs	56.500	sterk stijgend	54.000
Systeemanalisten	89.000	stijgend	87.000
Informatici	14.000	constant	14.500
Technisch systeemanalisten	11.000	constant	10.500
SOCIAAL-CULTURELE BEROEPEN			
Activiteitenbegeleiders en medewerkers arbeidsbemiddeling	63.500	sterk stijgend	51.500
Sociaal-cultureel werkers	80.000	stijgend	67.500
Sociale raadslieden en hoofden personeelszaken	9.500	stijgend	7.500
Sociaal-wetenschappelijk medewerkers	7.500	stijgend	6.500
Sociaal-wetenschappelijk onderzoekers	21.500	stijgend	18.500
VERZORGENDE EN DIENSTVERLENENDE BEROEPEN			
Vakkenvullers	23.000	stijgend	15.000
Interieurverzorgers	150.500	stijgend	98.000
Verkopers	249.000	constant	180.000
Winkeliers	128.500	constant	144.500
Hulpkrachten horeca en verzorging	147.000	stijgend	97.000
Ziekenverzorgenden	60.500	stijgend	41.000
Verzorgend personeel	188.000	constant	141.000
Café- en snackbarhouders	13.500	constant	19.000
Bedrijfshoofden horeca	37.500	-	45.500
Bakkers en slagers	15.000	dalend	19.000
OPENBARE ORDE- EN VEILIGHEIDSBEROEPEN			
Aspirant politieagenten, soldaten en beveiligingshulpkrachten	46.500	stijgend	43.500
Politieagenten, onderofficieren en beveiligingsemployés	49.500	stijgend	47.500
Politie-inspecteurs en officieren	6.500	constant	6.000
Brandweerlieden	6.000	-	7.000
Totaal	6.291.500	constant	5.756.000

Bron: CBS/ROA

Toelichting:

Het aantal werkenden heeft betrekking op iedereen die jonger is dan 65 jaar en minstens 12 uur per week werkt. Arbeidsvolume is het totaal aantal normaal gewerkte arbeidsuren gedeeld door 40.

Tabel 2.2
Percentage vrouwen per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	typering	trend 1993-'97
PEDAGOGISCHE BEROEPEN			
Leraar basisonderwijs	70	hoog	constant
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (2e graads)	42	gemiddeld	sterk dalend
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (1e graads)	26	gemiddeld	sterk stijgend
Docenten landbouw en techniek (2e graads)	14	laag	constant
Docenten landbouw en techniek (1e graads)	-	laag	-
Docenten economisch-administratieve vakken (2e graads)	29	gemiddeld	-
Docenten economisch-administratieve vakken (1e graads)	-	laag	-
Docenten talen en expressie	56	hoog	constant
Docenten letteren (1e graads)	44	gemiddeld	constant
Docenten sociale vakken (2e graads)	36	gemiddeld	constant
Docenten sociale vakken (1e graads)	49	gemiddeld	sterk stijgend
Docenten 2e graads zonder specialisatie	38	gemiddeld	-
Docent 1e graads zonder specialisatie	-	gemiddeld	-
Onderwijskundig medewerkers	42	gemiddeld	constant
Onderwijskundigen en pedagogen	59	hoog	constant
Rij-instructeurs	-	laag	-
Zweminstructeurs	64	hoog	stijgend
Sportinstructeurs	44	gemiddeld	-
CULTURELE BEROEPEN			
Tolken, vertalers en schrijvers	59	hoog	constant
Bibliotheekassistenten	57	hoog	constant
Bibliotheacarissen	62	hoog	dalend
Grafisch ontwerpers	27	gemiddeld	stijgend
Kunstenaars	40	gemiddeld	stijgend
Geestelijk verzorgers	-	-	-
Geestelijken	-	laag	-
Journalisten	42	gemiddeld	constant
Taalkundigen	46	gemiddeld	constant
AGRARISCHE BEROEPEN			
Agrarische hulparbeiders	65	hoog	constant
Agrarische arbeiders	27	gemiddeld	constant
Agrarische vakkrachten	29	gemiddeld	constant
Milieuhygiënisten en agrarisch vertegenwoordigers	-	laag	-
Landbouwkundigen	-	gemiddeld	-
Landbouwmachinebestuurders en vissers	-	erg laag	-
Agrarische bedrijfshoofden	18	laag	stijgend
TECHNISCHE EN INDUSTRIEBEROEPEN			
Productiemedewerkers	25	gemiddeld	constant
Laboratorium-assistenten	-	hoog	-
Laboranten	33	gemiddeld	constant
Technisch analisten	35	gemiddeld	stijgend
Natuurwetenschappers	17	laag	stijgend
Conciërges	23	gemiddeld	constant
Hoofden technische dienst	-	erg laag	-
Werktuigbouwkundigen	-	erg laag	-
Bouwwerkers	-	erg laag	-
Aannemers en installateurs	2	erg laag	-
Architecten en bouwkundig projectleiders	9	erg laag	-

Tabel 2.2 (vervolg)
Percentage vrouwen per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	typering	trend 1993-'97
Weg- en waterbouwkundigen	-	laag	-
Weg- en waterbouwkundige arbeiders	-	erg laag	-
Weg- en waterbouwkundige vakkrachten	-	erg laag	-
Weg- en waterbouwkundig ontwerpers en projectleiders	-	erg laag	-
Metaalarbeiders	4	erg laag	constant
Bankwerkers en lassers	6	erg laag	sterk stijgend
Bedrijfshoofden metaalbewerking	-	laag	-
Assembleurs	-	erg laag	-
Monteurs	-	erg laag	-
Werktuigbouwkundig ontwerpers en hoofden technische dienst	-	erg laag	-
Elektronicamonteurs	-	erg laag	-
Monteurs en controleurs elektrotechnische producten	-	laag	-
Elektromonteurs	-	erg laag	-
Elektrotechnisch ontwerpers en bedrijfshoofden	-	erg laag	-
Elektrotechnici	-	erg laag	-
Grafisch productiepersoneel	27	gemiddeld	stijgend
Grafische vakkrachten	15	laag	constant
Mechanisch operators	15	laag	constant
Procesoperators	6	erg laag	sterk stijgend
Procestechnologen	-	erg laag	-
Materiaalkundigen	-	laag	-
Confectie-arbeiders	56	hoog	constant
Schoen- en kleermakers	-	gemiddeld	-
TRANSPORTBEROEPEN			
Laders en lossers	14	laag	constant
Chauffeurs	6	erg laag	stijgend
Schippers en conducteurs	-	laag	-
Vliegers, scheepskapiteins en leidinggevenden transport	-	erg laag	-
Stewards	79	hoog	constant
MEDISCHE EN PARAMEDISCHE BEROEPEN			
Verpleeghulp en leerling-verpleegkundigen	80	hoog	constant
Verplegenden en doktersassistenten	85	erg hoog	constant
Therapeuten en verpleegkundigen	76	hoog	constant
Artsen	36	gemiddeld	stijgend
Apothekersassistenten en medisch laboranten	69	hoog	constant
Medisch analisten	72	hoog	constant
Apothekers	37	gemiddeld	constant
Afdelingshoofden zorginstelling	67	hoog	constant
ECONOMISCH-ADMINISTRATIEVE BEROEPEN			
Kantoorhulp, inpakkers en colporteurs	54	hoog	stijgend
Ondersteunende administratieve hulpkrachten	56	hoog	constant
Bedrijfshoofden	25	gemiddeld	constant
Economen	30	gemiddeld	constant
Productieplanners	22	gemiddeld	dalend
Organisatie-adviseurs	25	gemiddeld	constant
Organisatiedeskundigen	18	laag	-
Receptionisten en administratieve employés	75	hoog	constant
Boekhouders en secretaresses	67	hoog	constant
Assistent accountants	36	gemiddeld	constant
Accountants	15	laag	sterk stijgend

Tabel 2.2 (vervolg)
Percentage vrouwen per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	typering	trend 1993-'97
Verzekeringsagenten	58	hoog	constant
Commercieel employés	41	gemiddeld	constant
Commercieel medewerkers	24	gemiddeld	stijgend
Technisch-commercieel employés	17	laag	sterk stijgend
Technisch-bedrijfskundig medewerkers	-	laag	-
Juridisch en fiscaal medewerkers	28	gemiddeld	constant
Juridisch, bestuurlijk medewerkers	27	gemiddeld	stijgend
Juristen	40	gemiddeld	stijgend
Administratieve transportemployés	20	laag	dalend
Leidinggevenden	11	laag	constant
Managers	20	laag	sterk stijgend
Medisch secretaresses	96	erg hoog	constant
INFORMATICA BEROEPEN			
Programmeurs	13	laag	-
Systeemanalisten	11	laag	constant
Informatici	-	laag	-
Technisch systeemanalisten	-	erg laag	-
SOCIAAL-CULTURELE BEROEPEN			
Activiteitenbegeleiders en medewerkers arbeidsbemiddeling	69	hoog	stijgend
Sociaal-cultureel werkers	59	hoog	constant
Sociale raadslieden en hoofden personeelszaken	57	hoog	constant
Sociaal-wetenschappelijk medewerkers	39	gemiddeld	sterk stijgend
Sociaal-wetenschappelijk onderzoekers	46	gemiddeld	constant
VERZORGENDE EN DIENSTVERLENENDE BEROEPEN			
Vakkenvullers	32	gemiddeld	dalend
Interieurverzorgers	74	hoog	constant
Verkopers	76	hoog	constant
Winkeliers	39	gemiddeld	constant
Hulpkrachten horeca en verzorging	79	hoog	constant
Ziekenverzorgenden	93	erg hoog	constant
Verzorgend personeel	79	hoog	constant
Café- en snackbarhouders	38	gemiddeld	stijgend
Bedrijfshoofden horeca	37	gemiddeld	constant
Bakkers en slagers	17	laag	sterk stijgend
OPENBARE ORDE- EN VEILIGHEIDSBEROEPEN			
Aspirant politieagenten, soldaten en beveiligingshulpkrachten	13	laag	stijgend
Politieagenten, onderofficieren en beveiligingsemployés	15	laag	sterk stijgend
Politie-inspecteurs en officieren	-	erg laag	-
Brandweerlieden	-	erg laag	-
Totaal	38	gemiddeld	constant

Bron: CBS/ROA

Tabel 2.3
Percentage allochtonen per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	typering	trend 1993-'97
PEDAGOGISCHE BEROEPEN			
Leraar basisonderwijs	4	hoog	sterk stijgend
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (2e graads)	-	laag	-
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (1e graads)	-	laag	-
Docenten landbouw en techniek (2e graads)	-	gemiddeld	-
Docenten landbouw en techniek (1e graads)	-	erg laag	-
Docenten economisch-administratieve vakken (2e graads)	-	gemiddeld	-
Docenten economisch-administratieve vakken (1e graads)	-	laag	-
Docenten talen en expressie	-	gemiddeld	-
Docenten letteren (1e graads)	-	gemiddeld	-
Docenten sociale vakken (2e graads)	-	laag	-
Docenten sociale vakken (1e graads)	-	hoog	-
Docenten 2e graads zonder specialisatie	-	laag	-
Docent 1e graads zonder specialisatie	-	erg laag	-
Onderwijskundig medewerkers	-	hoog	-
Onderwijskundigen en pedagogen	-	gemiddeld	-
Rij-instructeurs	-	hoog	-
Zweminstructeurs	-	gemiddeld	-
Sportinstructeurs	-	laag	-
CULTURELE BEROEPEN			
Tolken, vertalers en schrijvers	-	gemiddeld	-
Bibliotheekassistenten	-	hoog	-
Bibliothecarissen	-	erg laag	-
Grafisch ontwerpers	-	erg laag	-
Kunstenaars	-	laag	-
Geestelijk verzorgers	-	-	-
Geestelijken	-	laag	-
Journalisten	-	erg laag	-
Taalkundigen	-	erg laag	-
AGRARISCHE BEROEPEN			
Agrarische hulparbeiders	-	erg hoog	-
Agrarische arbeiders	4	hoog	constant
Agrarische vakkrachten	-	erg laag	-
Milieuhygiënisten en agrarisch vertegenwoordigers	-	erg laag	-
Landbouwkundigen	-	erg laag	-
Landbouwmachinebestuurders en vissers	-	laag	-
Agrarische bedrijfshoofden	-	erg laag	-
TECHNISCHE EN INDUSTRIEBEROEPEN			
Productiemedewerkers	10	erg hoog	dalend
Laboratorium-assistenten	-	erg hoog	-
Laboranten	-	laag	-
Technisch analisten	-	gemiddeld	-
Natuurwetenschappers	-	erg laag	-
Conciërges	-	erg hoog	-
Hoofden technische dienst	-	laag	-
Werktuigbouwkundigen	-	gemiddeld	-
Bouwwakkers	3	gemiddeld	constant
Aannemers en installateurs	2	gemiddeld	constant
Architecten en bouwkundig projectleiders	-	gemiddeld	-

Tabel 2.3 (vervolg)
Percentage allochtonen per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	typering	trend 1993-'97
Weg- en waterbouwkundigen	-	laag	-
Weg- en waterbouwkundige arbeiders	-	gemiddeld	-
Weg- en waterbouwkundige vakkrachten	-	laag	-
Weg- en waterbouwkundig ontwerpers en projectleiders	-	erg laag	-
Metaalarbeiders	11	erg hoog	-
Bankwerkers en lassers	5	hoog	constant
Bedrijfshoofden metaalbewerking	-	gemiddeld	-
Assembleurs	-	erg hoog	-
Monteurs	3	gemiddeld	dalend
Werktuigbouwkundig ontwerpers en hoofden technische dienst	-	gemiddeld	-
Elektronicamonteurs	-	hoog	-
Monteurs en controleurs elektrotechnische producten	-	erg hoog	-
Elektromonteurs	4	hoog	sterk stijgend
Elektrotechnisch ontwerpers en bedrijfshoofden	-	laag	-
Elektrotechnici	-	gemiddeld	-
Grafisch productiepersoneel	-	hoog	-
Grafische vakkrachten	-	hoog	-
Mechanisch operators	9	erg hoog	-
Procesoperators	-	hoog	-
Procestechnologen	-	erg laag	-
Materiaalkundigen	-	laag	-
Confectie-arbeiders	13	erg hoog	constant
Schoen- en kleermakers	-	gemiddeld	-
TRANSPORTBEROEPEN			
Laders en lossers	9	erg hoog	constant
Chauffeurs	2	gemiddeld	constant
Schippers en conducteurs	-	gemiddeld	-
Vliegers, scheepskapiteins en leidinggevenden transport	-	laag	-
Stewards	-	erg hoog	-
MEDISCHE EN PARAMEDISCHE BEROEPEN			
Verpleeghulp en leerling-verpleegkundigen	-	erg hoog	-
Verplegenden en doktersassistenten	-	laag	-
Therapeuten en verpleegkundigen	-	laag	-
Artsen	-	gemiddeld	-
Apothekersassistenten en medisch laboranten	-	hoog	-
Medisch analisten	-	gemiddeld	-
Apothekers	-	gemiddeld	-
Afdelingshoofden zorginstelling	-	laag	-
ECONOMISCH-ADMINISTRATIEVE BEROEPEN			
Kantoorhulp, inpakkers en colporteurs	12	erg hoog	sterk stijgend
Ondersteunende administratieve hulpkrachten	-	gemiddeld	-
Bedrijfshoofden	-	gemiddeld	-
Economen	-	laag	-
Productieplanners	-	gemiddeld	-
Organisatie-adviseurs	-	laag	-
Organisatiedeskundigen	-	gemiddeld	-
Receptionisten en administratieve employés	4	hoog	stijgend
Boekhouders en secretaresses	3	gemiddeld	constant
Assistent accountants	-	gemiddeld	-
Accountants	-	gemiddeld	-

Tabel 2.3 (vervolg)
Percentage allochtonen per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	typering	trend 1993-'97
Verzekeringsagenten	-	gemiddeld	-
Commercieel employés	2	gemiddeld	dalend
Commercieel medewerkers	1	laag	sterk stijgend
Technisch-commercieel employés	-	erg laag	-
Technisch-bedrijfskundig medewerkers	-	gemiddeld	-
Juridisch en fiscaal medewerkers	-	gemiddeld	-
Juridisch, bestuurlijk medewerkers	-	erg laag	-
Juristen	-	gemiddeld	-
Administratieve transportemployés	-	hoog	-
Leidinggevenden	-	laag	-
Managers	-	laag	-
Medisch secretaresses	-	hoog	-
INFORMATICA BEROEPEN			
Programmeurs	-	gemiddeld	-
Systeemanalisten	-	laag	-
Informatici	-	gemiddeld	-
Technisch systeemanalisten	-	laag	-
SOCIAAL-CULTURELE BEROEPEN			
Activiteitenbegeleiders en medewerkers arbeidsbemiddeling	4	hoog	-
Sociaal-cultureel werkers	4	hoog	stijgend
Sociale raadslieden en hoofden personeelszaken	-	gemiddeld	-
Sociaal-wetenschappelijk medewerkers	-	erg laag	-
Sociaal-wetenschappelijk onderzoekers	-	gemiddeld	-
VERZORGENDE EN DIENSTVERLENENDE BEROEPEN			
Vakkenvullers	-	gemiddeld	-
Interieurverzorgers	11	erg hoog	stijgend
Verkopers	2	gemiddeld	constant
Winkeliers	-	laag	-
Hulpkrachten horeca en verzorging	7	erg hoog	sterk stijgend
Ziekenverzorgenden	4	hoog	-
Verzorgend personeel	3	gemiddeld	stijgend
Café- en snackbarhouders	-	gemiddeld	-
Bedrijfshoofden horeca	-	hoog	-
Bakkers en slagers	-	laag	-
OPENBARE ORDE- EN VEILIGHEIDSBEROEPEN			
Aspirant politieagenten, soldaten en beveiligingshulpkrachten	8	erg hoog	-
Politieagenten, onderofficieren en beveiligingsemployés	-	gemiddeld	-
Politie-inspecteurs en officieren	-	gemiddeld	-
Brandweerlieden	-	gemiddeld	-
Totaal	3	gemiddeld	constant

Bron: CBS/ROA

Toelichting:

Het percentage allochtonen heeft betrekking op iedereen die een niet-Nederlandse nationaliteit bezit, of die buiten Nederland is geboren, in één van de landen die genoemd worden in de Wet Bevordering Evenredige Arbeidsdeelname Allochtonen (WBEAA). Deze landen zijn: Aruba, Nederlandse Antillen, Ethiopië, Irak, Iran, voormalig Joegoslavië, Marokko, Somalië, Suriname, Turkije en Vietnam. Op grond van deze wet zouden echter ook kinderen van allochtonen tot de doelgroep gerekend moeten worden, ongeacht of zij een niet-Nederlandse nationaliteit bezitten.

Tabel 2.4

Percentage jongeren (15-29 jaar) en ouderen (50-64 jaar) per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	jongeren %	trend 1993-'97	ouderen %	trend 1993-'97
PEDAGOGISCHE BEROEPEN				
Leraar basisonderwijs	14	constant	19	stijgend
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (2e graads)	-	-	24	sterk stijgend
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (1e graads)	-	-	35	sterk stijgend
Docenten landbouw en techniek (2e graads)	-	-	39	stijgend
Docenten landbouw en techniek (1e graads)	-	-	-	-
Docenten economisch-administratieve vakken (2e graads)	-	-	-	-
Docenten economisch-administratieve vakken (1e graads)	-	-	25	-
Docenten talen en expressie	7	dalend	31	sterk stijgend
Docenten letteren (1e graads)	-	-	31	-
Docenten sociale vakken (2e graads)	-	-	22	constant
Docenten sociale vakken (1e graads)	-	-	-	-
Docenten 2e graads zonder specialisatie	-	-	21	dalend
Docent 1e graads zonder specialisatie	-	-	-	-
Onderwijskundig medewerkers	-	-	-	-
Onderwijskundigen en pedagogen	12	-	15	-
Rij-instructeurs	-	-	-	-
Zweminstructeurs	-	-	-	-
Sportinstructeurs	34	constant	-	-
CULTURELE BEROEPEN				
Tolken, vertalers en schrijvers	-	-	-	-
Bibliotheekassistenten	17	sterk dalend	20	stijgend
Bibliothecarissen	-	-	-	-
Grafisch ontwerpers	35	dalend	-	-
Kunstenaars	17	constant	19	stijgend
Geestelijk verzorgers	-	-	-	-
Geestelijken	-	-	-	-
Journalisten	22	stijgend	13	-
Taalkundigen	-	-	-	-
AGRARISCHE BEROEPEN				
Agrarische hulparbeiders	44	constant	-	-
Agrarische arbeiders	41	constant	15	constant
Agrarische vakkrachten	29	-	-	-
Milieuhygiënisten en agrarisch vertegenwoordigers	20	constant	17	constant
Landbouwkundigen	-	-	-	-
Landbouwmachinebestuurders en vissers	40	constant	-	-
Agrarische bedrijfshoofden	12	dalend	39	constant
TECHNISCHE EN INDUSTRIEBEROEPEN				
Productiemedewerkers	34	constant	13	constant
Laboratorium-assistenten	-	-	-	-
Laboranten	34	constant	-	-
Technisch analisten	23	sterk dalend	-	-
Natuurwetenschappers	25	dalend	17	sterk stijgend
Conciërges	8	dalend	33	constant
Hoofden technische dienst	-	-	25	dalend
Werktuigbouwkundigen	-	-	-	-
Bouwvakkers	33	constant	14	stijgend

Tabel 2.4 (vervolg)

Percentage jongeren (15-29 jaar) en ouderen (50-64 jaar) per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	jongeren %	trend 1993-'97	ouderen %	trend 1993-'97
Aannemers en installateurs	25	constant	19	stijgend
Architecten en bouwkundig projectleiders	19	stijgend	25	constant
Weg- en waterbouwkundigen	-	-	23	constant
Weg- en waterbouwkundige arbeiders	35	constant	13	sterk dalend
Weg- en waterbouwkundige vakkrachten	28	constant	19	stijgend
Weg- en waterbouwkundig ontwerpers en projectleiders	-	-	-	-
Metaalarbeiders	33	constant	14	constant
Bankwerkers en lassers	29	constant	17	stijgend
Bedrijfshoofden metaalbewerking	-	-	-	-
Assembleurs	45	constant	12	constant
Monteurs	28	dalend	15	stijgend
Werktuigbouwkundig ontwerpers en hoofden				
technische dienst	17	constant	24	constant
Elektronicamonteurs	35	-	-	-
Monteurs en controleurs elektrotechnische producten	41	constant	-	-
Elektromonteurs	32	constant	15	stijgend
Elektrotechnisch ontwerpers en bedrijfshoofden	-	-	26	sterk stijgend
Elektrotechnici	37	stijgend	-	-
Grafisch productiepersoneel	36	constant	-	-
Grafische vakkrachten	26	constant	18	sterk stijgend
Mechanisch operators	37	constant	12	constant
Procesoperators	21	dalend	13	dalend
Procestechnologen	-	-	-	-
Materiaalkundigen	24	-	21	stijgend
Confectie-arbeiders	38	constant	17	-
Schoen- en kleermakers	-	-	-	-

TRANSPORTBEROEPEN

Laders en lossers	43	constant	10	dalend
Chauffeurs	25	constant	17	stijgend
Schippers en conducteurs	18	constant	22	constant
Vliegers, scheepskapiteins en leidinggevenden transport	17	constant	20	-
Stewards	49	-	-	-

MEDISCHE EN PARAMEDISCHE BEROEPEN

Verpleeghulp en leerling-verpleegkundigen	49	dalend	-	-
Verplegenden en doktersassistenten	31	dalend	10	sterk stijgend
Therapeuten en verpleegkundigen	20	constant	10	stijgend
Artsen	11	constant	17	constant
Apothekersassistenten en medisch laboranten	39	dalend	12	sterk stijgend
Medisch analisten	22	sterk dalend	-	-
Apothekers	-	-	-	-
Afdelingshoofden zorginstelling	-	-	-	-

ECONOMISCH-ADMINISTRATIEVE BEROEPEN

Kantoorhulp, inpakkers en colporteurs	43	stijgend	14	-
Ondersteunende administratieve hulpkrachten	41	stijgend	-	-
Bedrijfshoofden	13	constant	22	constant
Economen	30	stijgend	-	-
Productieplanners	28	constant	13	stijgend
Organisatie-adviseurs	22	constant	16	constant
Organisatiedeskundigen	23	stijgend	15	constant
Receptionisten en administratieve employés	30	dalend	16	stijgend

Tabel 2.4 (vervolg)

Percentage jongeren (15-29 jaar) en ouderen (50-64 jaar) per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	jongeren %	trend 1993-'97	ouderen %	trend 1993-'97
Boekhouders en secretaresses	31	constant	13	stijgend
Assistent accountants	25	dalend	14	constant
Accountants	22	constant	15	constant
Verzekeringsagenten	34	dalend	9	stijgend
Commercieel employés	33	constant	13	constant
Commercieel medewerkers	19	constant	19	constant
Technisch-commercieel employés	30	-	16	constant
Technisch-bedrijfskundig medewerkers	18	dalend	-	-
Juridisch en fiscaal medewerkers	15	sterk dalend	15	sterk stijgend
Juridisch, bestuurlijk medewerkers	-	-	26	-
Juristen	19	constant	15	constant
Administratieve transportemployés	21	dalend	21	stijgend
Leidinggevend	6	-	33	stijgend
Managers	3	sterk stijgend	34	stijgend
Medisch secretaresses	22	sterk dalend	15	sterk stijgend
INFORMATICA BEROEPEN				
Programmeurs	25	dalend	8	stijgend
Systeemanalisten	26	constant	8	stijgend
Informatici	28	sterk stijgend	-	-
Technisch systeemanalisten	27	-	-	-
SOCIAAL-CULTURELE BEROEPEN				
Activiteitenbegeleiders en medewerkers arbeidsbemiddeling	33	stijgend	11	constant
Sociaal-cultureel werkers	18	stijgend	13	constant
Sociale raadslieden en hoofden personeelszaken	-	-	-	-
Sociaal-wetenschappelijk medewerkers	-	-	-	-
Sociaal-wetenschappelijk onderzoekers	17	constant	19	stijgend
VERZORGENDE EN DIENSTVERLENENDE BEROEPEN				
Vakkenvullers	76	stijgend	-	-
Interieurverzorgers	31	constant	15	constant
Verkopers	58	constant	10	constant
Winkeliers	30	stijgend	20	constant
Hulpkrachten horeca en verzorging	41	constant	13	constant
Ziekenverzorgenden	33	dalend	5	sterk stijgend
Verzorgend personeel	38	dalend	9	stijgend
Café- en snackbarhouders	20	-	26	sterk stijgend
Bedrijfshoofden horeca	22	-	20	sterk stijgend
Bakkers en slaggers	30	stijgend	22	constant
OPENBARE ORDE- EN VEILIGHEIDSBEROEPEN				
Aspirant politieagenten, soldaten en beveiligingshulpkrachten	48	constant	9	-
Politieagenten, onderofficieren en beveiligingsemployés	21	constant	8	sterk stijgend
Politie-inspecteurs en officieren	-	-	-	-
Brandweerlieden	-	-	-	-
Totaal	28	constant	16	stijgend

Bron: CBS/ROA

Tabel 2.5
Percentage werkenden naar opleidingsniveau per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	Basisonderwijs %	VBO %	MBO %	HBO %	WO %
PEDAGOGISCHE BEROEPEN					
Leraar basisonderwijs	-	-	7	89	4
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (2e graads)	-	-	-	85	-
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (1e graads)	-	-	-	-	94
Docenten landbouw en techniek (2e graads)	-	-	20	73	-
Docenten landbouw en techniek (1e graads)	-	-	-	-	99
Docenten economisch-administratieve vakken (2e graads)	-	-	-	82	-
Docenten economisch-administratieve vakken (1e graads)	-	-	-	-	96
Docenten talen en expressie	-	-	-	91	-
Docenten letteren (1e graads)	-	-	-	-	94
Docenten sociale vakken (2e graads)	-	-	-	95	-
Docenten sociale vakken (1e graads)	-	-	-	-	96
Docenten 2e graads zonder specialisatie	-	-	-	92	-
Docent 1e graads zonder specialisatie	-	-	-	-	100
Onderwijskundig medewerkers	-	-	31	61	-
Onderwijskundigen en pedagogen	-	-	-	21	69
Rij-instructeurs	-	-	80	-	-
Zweminstructeurs	-	-	-	-	-
Sportinstructeurs	-	-	58	-	-
CULTURELE BEROEPEN					
Tolken, vertalers en schrijvers	-	-	-	31	45
Bibliotheekassistenten	-	-	60	20	-
Bibliotheacarissen	-	-	-	75	-
Grafisch ontwerpers	-	-	77	-	-
Kunstenaars	-	7	20	61	10
Geestelijk verzorgers	-	-	-	-	-
Geestelijken	-	-	-	-	100
Journalisten	-	-	28	54	14
Taalkundigen	-	-	-	-	84

Tabel 2.5 (vervolg)
 Percentage werkenden naar opleidingsniveau per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	Basisonderwijs %	VBO %	MBO %	HBO %	WO %
AGRARISCHE BEROEPEN					
Agrarische hulparbeiders	-	-	-	-	-
Agrarische arbeiders	20	37	41	-	-
Agrarische vakkrachten	-	-	79	-	-
Milieuhygiënisten en agrarisch vertegenwoordigers	-	-	29	47	16
Landbouwkundigen	-	-	-	-	88
Landbouwmachinebestuurders en vissers	-	37	44	-	-
Agrarische bedrijfshoofden	7	33	56	4	-
TECHNISCHE EN INDUSTRIEBEROEPEN					
Productiemedewerkers	27	38	31	3	-
Laboratorium-assistenten	-	-	-	-	-
Laboranten	-	-	75	-	-
Technisch analisten	-	-	-	84	-
Natuurwetenschappers	-	-	-	24	67
Conciërges	20	40	36	-	-
Hoofden technische dienst	-	-	69	-	-
Werktuigbouwkundigen	-	-	-	-	51
Bouwwerkers	19	52	28	-	-
Aannemers en installateurs	6	18	71	5	-
Architecten en bouwkundig projectleiders	-	-	38	56	-
Weg- en waterbouwkundigen	-	-	-	-	82
Weg- en waterbouwkundige arbeiders	34	36	29	-	-
Weg- en waterbouwkundige vakkrachten	15	26	51	-	-
Weg- en waterbouwkundig ontwerpers en projectleiders	-	-	32	59	-
Metaalarbeiders	17	57	24	-	-
Bankwerkers en lassers	6	17	72	4	-
Bedrijfschoufden metaalbewerking	-	-	-	-	-

Tabel 2.5 (vervolg)
Percentage werkenden naar opleidingsniveau per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	Basisonderwijs %	VBO %	MBO %	HBO %	WO %
Assembleurs	14	41	43	-	-
Monteurs	6	25	64	4	-
Werktuigbouwkundig ontwerpers en hoofden technische dienst	-	-	36	55	-
Electronicamonteurs	-	-	77	-	-
Monteurs en controleurs elektrotechnische producten	-	49	36	-	-
Elektromonteurs	3	18	73	4	-
Elektrotechnisch ontwerpers en bedrijfshoofden	-	-	26	64	-
Elektrotechnici	-	-	-	-	65
Grafisch productiepersoneel	-	25	60	-	-
Grafische vakkrachten	7	20	61	10	-
Mechanisch operators	24	42	32	-	-
Procesoperators	6	15	68	8	-
Procestechnologen	-	-	38	47	-
Materiaalkundigen	-	-	24	25	42
Confectie-arbeiders	27	38	33	-	-
Schoen- en kleermakers	-	-	58	-	-
TRANSPORTBEROEPEN					
Laders en lossers	21	43	32	4	-
Chaufeurs	21	46	31	2	-
Schippers en conducteurs	-	29	57	-	-
Vliegers, scheepskapiteins en leidinggevendenden transport	-	-	33	52	-
Stewards	-	-	62	25	-
MEDISCHE EN PARAMEDISCHE BEROEPEN					
Verpleeghulpden en leerling-verpleegkundigen	14	45	37	-	-
Verplegenden en doktersassistenten	-	4	88	7	-
Therapeuten en verpleegkundigen	-	-	17	77	4

Tabel 2.5 (vervolg)
Percentage werkenden naar opleidingsniveau per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	Basisonderwijs %	VBO %	MBO %	HBO %	WO %
Medisch secretaresses	-	-	74	15	-
INFORMATICA BEROEPEN					
Programmeurs	-	17	80	-	-
Systeemanalisten	-	3	19	56	21
Informatici	-	-	-	18	67
Technisch systeemanalisten	-	-	-	76	-
SOCIAAL-CULTURELE BEROEPEN					
Activiteitenbegeleiders en medewerkers arbeidsbemiddeling	-	8	69	15	5
Sociaal-cultureel werkers	-	-	9	76	13
Sociale raadslieden en hoofden personeelszaken	-	-	-	-	100
Sociaal-wetenschappelijk medewerkers	-	-	-	75	-
Sociaal-wetenschappelijk onderzoekers	-	-	-	-	95
VERZORGENDE EN DIENSTVERLENENDE BEROEPEN					
Vakkenvullers	12	43	40	-	-
Interieurverzorgers	29	42	25	3	-
Verkopers	9	39	47	5	-
Winkeliers	5	19	67	7	-
Hulpkrachten horeca en verzorging	18	46	32	3	-
Ziekenverzorgenden	-	-	95	5	-
Verzorgend personeel	-	5	83	10	-
Café- en snackbarhouders	-	31	49	-	-
Bedrijfshoofden horeca	10	19	57	12	-
Bakkers en slagers	-	-	86	-	-

Tabel 2.5 (vervolg)
Percentage werkenden naar opleidingsniveau per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	Basisonderwijs %	VBO %	MBO %	HBO %	WO %
Artsen	-	-	-	5	91
Apothekersassistenten en medisch laboranten	-	10	79	-	-
Medisch analisten	-	-	-	87	-
Apothekers	-	-	-	-	73
Afdelingshoofden zorginstelling	-	-	25	59	-
ECONOMISCH-ADMINISTRATIEVE BEROEPEN					
Kantoorhulpverleners, inpakkers en colporteurs	33	40	24	-	-
Ondersteunende administratieve hulpkrachten	-	25	49	-	-
Bedrijfschefs	-	12	39	30	14
Economen	-	-	-	-	79
Productieplanners	5	22	72	-	-
Organisatieadviseurs	-	-	22	63	11
Organisatie-deskundigen	-	-	-	-	92
Receptionisten en administratieve medewerkers	9	50	36	5	-
Boekhouders en secretaresses	1	10	75	12	2
Assistent accountants	-	5	32	51	11
Accountants	-	-	22	34	41
Verzekeringsspecialisten	-	21	59	13	-
Commercieel medewerkers	3	15	61	16	5
Commercieel medewerkers	3	10	41	34	12
Technisch-commercieel medewerkers	-	16	76	-	-
Technisch-bedrijfskundig medewerkers	-	-	20	69	-
Juridisch en fiscaal medewerkers	-	15	66	14	-
Juridisch, bestuurlijk medewerkers	-	-	29	56	-
Juristen	-	-	9	11	78
Administratieve transportmedewerkers	-	23	50	17	-
Leidinggevers	-	8	36	42	11
Managers	-	4	24	39	32

Tabel 2.5 (vervolg)
 Percentage werkenden naar opleidingsniveau per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	Basisonderwijs %	VBO %	MBO %	HBO %	WO %
OPENBARE ORDE- EN VEILIGHEIDSBEROEPEN					
Aspirant politieagenten, soldaten en beveiligingshulpkrachten	-	42	50	-	-
Politieagenten, onderofficieren en beveiligingsemployés	-	9	85	-	-
Politie-inspecteurs en officieren	-	-	42	40	-
Brandweerlieden	-	-	80	-	-
Totaal	8	21	45	18	8

Bron: CBS/ROA

Tabel 2.6
Percentage deeltijdarbeid per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1993-'97	gemiddeld aantal uren per week
PEDAGOGISCHE BEROEPEN			
Leraar basisonderwijs	37	stijgend	34
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (2e graads)	37	dalend	35
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (1e graads)	30	stijgend	35
Docenten landbouw en techniek (2e graads)	20	stijgend	37
Docenten landbouw en techniek (1e graads)	-	-	38
Docenten economisch-administratieve vakken (2e graads)	-	-	37
Docenten economisch-administratieve vakken (1e graads)	-	-	38
Docenten talen en expressie	53	constant	32
Docenten letteren (1e graads)	44	stijgend	34
Docenten sociale vakken (2e graads)	31	constant	36
Docenten sociale vakken (1e graads)	45	constant	34
Docenten 2e graads zonder specialisatie	29	-	36
Docent 1e graads zonder specialisatie	-	-	36
Onderwijskundig medewerkers	33	constant	36
Onderwijskundigen en pedagogen	44	constant	34
Rij-instructeurs	-	-	42
Zweminstructeurs	64	sterk stijgend	28
Sportinstructeurs	55	sterk stijgend	32
CULTURELE BEROEPEN			
Tolken, vertalers en schrijvers	49	-	33
Bibliotheekassistenten	43	constant	32
Bibliothecarissen	52	constant	32
Grafisch ontwerpers	-	-	40
Kunstenaars	33	stijgend	39
Geestelijk verzorgers	-	-	-
Geestelijken	-	-	44
Journalisten	28	constant	37
Taalkundigen	31	sterk stijgend	35
AGRARISCHE BEROEPEN			
Agrarische hulparbeiders	57	-	31
Agrarische arbeiders	26	stijgend	37
Agrarische vakkrachten	-	-	40
Milieuhygiënisten en agrarisch vertegenwoordigers	-	-	39
Landbouwkundigen	-	-	36
Landbouwmachinebestuurders en vissers	-	-	51
Agrarische bedrijfshoofden	16	stijgend	54
TECHNISCHE EN INDUSTRIEBEROEPEN			
Productiemedewerkers	21	constant	36
Laboratorium-assistenten	-	-	33
Laboranten	18	stijgend	36
Technisch analisten	22	sterk stijgend	36
Natuurwetenschappers	-	-	38
Conciërges	31	stijgend	34
Hoofden technische dienst	-	-	40
Werktuigbouwkundigen	-	-	41
Bouwvakkers	7	constant	40
Aannemers en installateurs	6	stijgend	41
Architecten en bouwkundig projectleiders	9	stijgend	40

Tabel 2.6 (vervolg)
Percentage deeltijdarbeid per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1993-'97	gemiddeld aantal uren per week
Weg- en waterbouwkundigen	-	-	40
Weg- en waterbouwkundige arbeiders	-	-	40
Weg- en waterbouwkundige vakkrachten	-	-	41
Weg- en waterbouwkundig ontwerpers en projectleiders	-	-	39
Metaalarbeiders	6	stijgend	39
Bankwerkers en lassers	8	stijgend	39
Bedrijfshoofden metaalbewerking	-	-	41
Assembleurs	-	-	40
Monteurs	5	constant	40
Werktuigbouwkundig ontwerpers en hoofden technische dienst	-	-	41
Elektronicamonteurs	-	-	39
Monteurs en controleurs elektrotechnische producten	-	-	39
Elektromonteurs	6	constant	39
Elektrotechnisch ontwerpers en bedrijfshoofden	-	-	41
Elektrotechnici	-	-	40
Grafisch productiepersoneel	14	stijgend	37
Grafische vakkrachten	11	stijgend	40
Mechanisch operators	13	stijgend	38
Procesoperators	8	sterk stijgend	38
Procestechnologen	-	-	41
Materiaalkundigen	-	-	41
Confectie-arbeiders	32	constant	35
Schoen- en kleermakers	-	-	47
TRANSPORTBEROEPEN			
Laders en lossers	19	stijgend	37
Chauffeurs	12	stijgend	39
Schippers en conducteurs	-	-	42
Vliegers, scheepskapiteins en leidinggevenden transport	-	-	40
Stewards	33	-	34
MEDISCHE EN PARAMEDISCHE BEROEPEN			
Verpleeghulp en leerling-verpleegkundigen	41	stijgend	32
Verplegenden en doktersassistenten	59	constant	30
Therapeuten en verpleegkundigen	56	stijgend	32
Artsen	21	constant	42
Apothekersassistenten en medisch laboranten	43	constant	33
Medisch analisten	44	-	32
Apothekers	-	-	41
Afdelingshoofden zorginstelling	40	constant	34
ECONOMISCH-ADMINISTRATIEVE BEROEPEN			
Kantoorhulp, inpakkers en colporteurs	33	constant	34
Ondersteunende administratieve hulpkrachten	58	constant	29
Bedrijfshoofden	14	constant	45
Economen	-	-	38
Productieplanners	11	dalend	38
Organisatie-adviseurs	16	sterk stijgend	39
Organisatiedeskundigen	13	-	41
Receptionisten en administratieve employés	48	constant	31
Boekhouders en secretaresses	35	stijgend	34
Assistent accountants	17	stijgend	38
Accountants	8	constant	40

Tabel 2.6 (vervolg)
Percentage deeltijdarbeid per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1993-'97	gemiddeld aantal uren per week
Verzekeringsagenten	32	stijgend	34
Commercieel employés	20	stijgend	37
Commercieel medewerkers	10	stijgend	43
Technisch-commercieel employés	-	-	39
Technisch-bedrijfskundig medewerkers	-	-	39
Juridisch en fiscaal medewerkers	19	stijgend	37
Juridisch, bestuurlijk medewerkers	14	sterk stijgend	38
Juristen	19	stijgend	38
Administratieve transportemployés	-	-	42
Leidinggevenden	7	constant	42
Managers	9	sterk stijgend	40
Medisch secretaresses	62	constant	29
INFORMATICA BEROEPEN			
Programmeurs	9	constant	38
Systeemanalisten	7	sterk stijgend	39
Informatici	-	-	41
Technisch systeemanalisten	-	-	40
SOCIAAL-CULTURELE BEROEPEN			
Activiteitenbegeleiders en medewerkers arbeidsbemiddeling	48	constant	32
Sociaal-cultureel werkers	42	stijgend	34
Sociale raadslieden en hoofden personeelszaken	51	-	33
Sociaal-wetenschappelijk medewerkers	-	-	35
Sociaal-wetenschappelijk onderzoekers	42	constant	35
VERZORGENDE EN DIENSTVERLENENDE BEROEPEN			
Vakkenvullers	62	stijgend	26
Interieurverzorgers	71	constant	26
Verkopers	60	stijgend	29
Winkeliers	13	constant	45
Hulpkrachten horeca en verzorging	72	constant	27
Ziekenverzorgenden	70	constant	27
Verzorgend personeel	60	stijgend	30
Café- en snackbarhouders	-	-	56
Bedrijfshoofden horeca	16	stijgend	49
Bakkers en slagers	-	-	51
OPENBARE ORDE- EN VEILIGHEIDSBEROEPEN			
Aspirant politieagenten, soldaten en beveiligingshulpkrachten	11	-	38
Politieagenten, onderofficieren en beveiligingsemployés	-	-	38
Politie-inspecteurs en officieren	-	-	39
Brandweerlieden	-	-	45
Totaal	27	stijgend	37

Bron: CBS/ROA

Toelichting:

Deeltijdarbeid betreft personen die hoogstens 32 uur maar minstens 12 uur per week werkzaam zijn.

Tabel 2.7

Percentage flexibel en vast werk van arbeidskrachten in loondienst per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	flexibel werk %	trend 1993-'97	Vast werk %
PEDAGOGISCHE BEROEPEN			
Leraar basisonderwijs	8	sterk stijgend	92
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (2e graads)	-	-	94
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (1e graads)	-	-	96
Docenten landbouw en techniek (2e graads)	-	-	97
Docenten landbouw en techniek (1e graads)	-	-	99
Docenten economisch-administratieve vakken (2e graads)	-	-	94
Docenten economisch-administratieve vakken (1e graads)	-	-	97
Docenten talen en expressie	8	-	92
Docenten letteren (1e graads)	-	-	94
Docenten sociale vakken (2e graads)	-	-	95
Docenten sociale vakken (1e graads)	-	-	95
Docenten 2e graads zonder specialisatie	-	-	96
Docent 1e graads zonder specialisatie	-	-	94
Onderwijskundig medewerkers	-	-	94
Onderwijskundigen en pedagogen	-	-	93
Rij-instructeurs	-	-	86
Zweminstructeurs	-	-	79
Sportinstructeurs	-	-	76
CULTURELE BEROEPEN			
Tolken, vertalers en schrijvers	-	-	75
Bibliotheekassistenten	-	-	92
Bibliothecarissen	-	-	94
Grafisch ontwerpers	-	-	99
Kunstenaars	18	sterk stijgend	82
Geestelijk verzorgers	-	-	-
Geestelijken	-	-	94
Journalisten	-	-	86
Taalkundigen	-	-	82
AGRARISCHE BEROEPEN			
Agrarische hulparbeiders	42	-	58
Agrarische arbeiders	19	sterk stijgend	81
Agrarische vakkrachten	-	-	91
Milieuhygiënisten en agrarisch vertegenwoordigers	-	-	95
Landbouwkundigen	-	-	97
Landbouwmachinebestuurders en vissers	-	-	83
Agrarische bedrijfshoofden	-	-	96
TECHNISCHE EN INDUSTRIEBEROEPEN			
Productiemedewerkers	20	sterk stijgend	80
Laboratorium-assistenten	-	-	95
Laboranten	-	-	89
Technisch analisten	-	-	94
Natuurwetenschappers	-	-	94
Conciërges	12	sterk stijgend	88
Hoofden technische dienst	-	-	99
Werktuigbouwkundigen	-	-	96
Bouwwerkers	7	sterk stijgend	93
Aannemers en installateurs	4	sterk stijgend	96
Architecten en bouwkundig projectleiders	-	-	96

Tabel 2.7 (vervolg)

Percentage flexibel en vast werk van arbeidskrachten in loondienst per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	flexibel werk%	trend 1993-'97	Vast werk%
Weg- en waterbouwkundigen	-	-	96
Weg- en waterbouwkundige arbeiders	-	-	96
Weg- en waterbouwkundige vakkrachten	-	-	94
Weg- en waterbouwkundig ontwerpers en projectleiders	-	-	94
Metaalarbeiders	11	sterk stijgend	89
Bankwerkers en lassers	8	sterk stijgend	92
Bedrijfshoofden metaalbewerking	-	-	89
Assembleurs	15	sterk stijgend	85
Monteurs	4	sterk stijgend	96
Werktuigbouwkundig ontwerpers en hoofden technische dienst	-	-	96
Elektronicamonteurs	-	-	93
Monteurs en controleurs elektrotechnische producten	-	-	89
Elektromonteurs	8	sterk stijgend	92
Elektrotechnisch ontwerpers en bedrijfshoofden	-	-	96
Elektrotechnici	-	-	97
Grafisch productiepersoneel	-	-	91
Grafische vakkrachten	-	-	96
Mechanisch operators	12	sterk stijgend	88
Procesoperators	-	-	96
Procestechnologen	-	-	96
Materiaalkundigen	-	-	95
Confectie-arbeiders	15	-	85
Schoen- en kleermakers	-	-	93
TRANSPORTBEROEPEN			
Laders en lossers	24	sterk stijgend	76
Chauffeurs	11	sterk stijgend	89
Schippers en conducteurs	-	-	95
Vliegers, scheepskapiteins en leidinggevenden transport	-	-	96
Stewards	-	-	88
MEDISCHE EN PARAMEDISCHE BEROEPEN			
Verpleeghulp en leerling-verpleegkundigen	13	sterk stijgend	87
Verplegenden en doktersassistenten	9	sterk stijgend	91
Therapeuten en verpleegkundigen	12	stijgend	88
Artsen	-	-	95
Apothekersassistenten en medisch laboranten	-	-	94
Medisch analisten	-	-	95
Apothekers	-	-	99
Afdelingshoofden zorginstelling	-	-	97
ECONOMISCH-ADMINISTRATIEVE BEROEPEN			
Kantoorhulp, inpakkers en colporteurs	31	sterk stijgend	69
Ondersteunende administratieve hulpkrachten	39	stijgend	61
Bedrijfshoofden	-	-	99
Economen	-	-	96
Productieplanners	-	-	96
Organisatie-adviseurs	-	-	94
Organisatiedeskundigen	-	-	97
Receptionisten en administratieve employés	15	sterk stijgend	85
Boekhouders en secretaresses	8	sterk stijgend	92
Assistent accountants	4	sterk stijgend	96
Accountants	-	-	98

Tabel 2.7 (vervolg)

Percentage flexibel en vast werk van arbeidskrachten in loondienst per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	flexibel werk%	trend 1993-'97	Vast werk%
Verzekeringsagenten	15	sterk stijgend	85
Commercieel employés	8	sterk stijgend	92
Commercieel medewerkers	3	sterk stijgend	97
Technisch-commercieel employés	-	-	97
Technisch-bedrijfskundig medewerkers	-	-	97
Juridisch en fiscaal medewerkers	-	-	97
Juridisch, bestuurlijk medewerkers	-	-	98
Juristen	-	-	96
Administratieve transportemployés	-	-	95
Leidinggevenden	-	-	99
Managers	-	-	99
Medisch secretaresses	-	-	94
INFORMATICA BEROEPEN			
Programmeurs	5	-	95
Systeemanalisten	4	sterk stijgend	96
Informatici	-	-	99
Technisch systeemanalisten	-	-	96
SOCIAAL-CULTURELE BEROEPEN			
Activiteitenbegeleiders en medewerkers arbeidsbemiddeling	12	sterk stijgend	88
Sociaal-cultureel werkers	6	sterk stijgend	94
Sociale raadslieden en hoofden personeelszaken	-	-	94
Sociaal-wetenschappelijk medewerkers	-	-	98
Sociaal-wetenschappelijk onderzoekers	-	-	96
VERZORGENDE EN DIENSTVERLENENDE BEROEPEN			
Vakkenvullers	37	sterk stijgend	63
Interieurverzorgers	23	sterk stijgend	77
Verkopers	17	sterk stijgend	83
Winkeliers	-	-	98
Hulpkrachten horeca en verzorging	25	sterk stijgend	75
Ziekenverzorgenden	15	sterk stijgend	85
Verzorgend personeel	14	sterk stijgend	86
Café- en snackbarhouders	-	-	80
Bedrijfshoofden horeca	-	-	93
Bakkers en slaggers	-	-	93
OPENBARE ORDE- EN VEILIGHEIDSBEROEPEN			
Aspirant politieagenten, soldaten en beveiligingshulpkrachten	8	sterk stijgend	92
Politieagenten, onderofficieren en beveiligingsemployés	-	-	99
Politie-inspecteurs en officieren	-	-	100
Brandweerlieden	-	-	94
Totaal	10	stijgend	90

Bron: CBS/ROA

Toelichting:

Van een flexibele arbeidsrelatie is sprake bij uitzendkrachten, oproepkrachten, invalskrachten en contracten zonder een vast aantal arbeidsuren en indien geen vast dienstverband is overeengekomen. Een arbeidscontract wordt als niet-vast beschouwd als de contractuele termijn korter is dan een jaar en er geen vooruitzicht is op een vast dienstverband.

Tabel 2.8
Percentage zelfstandigen per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	typering	trend 1993-'97
PEDAGOGISCHE BEROEPEN			
Leraar basisonderwijs	-	erg laag	-
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (2e graads)	-	erg laag	-
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (1e graads)	-	erg laag	-
Docenten landbouw en techniek (2e graads)	-	gemiddeld	-
Docenten landbouw en techniek (1e graads)	-	erg laag	-
Docenten economisch-administratieve vakken (2e graads)	-	gemiddeld	-
Docenten economisch-administratieve vakken (1e graads)	-	erg laag	-
Docenten talen en expressie	12	gemiddeld	constant
Docenten letteren (1e graads)	-	laag	-
Docenten sociale vakken (2e graads)	-	erg laag	-
Docenten sociale vakken (1e graads)	-	erg laag	-
Docenten 2e graads zonder specialisatie	-	erg laag	-
Docent 1e graads zonder specialisatie	-	erg laag	-
Onderwijskundig medewerkers	-	gemiddeld	-
Onderwijskundigen en pedagogen	-	gemiddeld	-
Rij-instructeurs	60	erg hoog	constant
Zweminstructeurs	-	erg laag	-
Sportinstructeurs	33	erg hoog	sterk dalend
CULTURELE BEROEPEN			
Tolken, vertalers en schrijvers	60	erg hoog	stijgend
Bibliotheekassistenten	-	erg laag	-
Bibliothecarissen	-	erg laag	-
Grafisch ontwerpers	37	erg hoog	constant
Kunstenaars	65	erg hoog	constant
Geestelijk verzorgers	-	-	-
Geestelijken	-	erg hoog	-
Journalisten	29	hoog	sterk stijgend
Taalkundigen	-	gemiddeld	-
AGRARISCHE BEROEPEN			
Agrarische hulparbeiders	-	gemiddeld	-
Agrarische arbeiders	17	hoog	dalend
Agrarische vakkrachten	-	hoog	-
Milieuhygiënisten en agrarisch vertegenwoordigers	-	gemiddeld	-
Landbouwkundigen	-	gemiddeld	-
Landbouwmachinebestuurders en vissers	46	erg hoog	stijgend
Agrarische bedrijfshoofden	94	erg hoog	constant
TECHNISCHE EN INDUSTRIEBEROEPEN			
Productiemedewerkers	4	laag	sterk stijgend
Laboratorium-assistenten	-	erg laag	-
Laboranten	-	erg laag	-
Technisch analisten	-	erg laag	-
Natuurwetenschappers	-	erg laag	-
Conciërges	-	erg laag	-
Hoofden technische dienst	-	gemiddeld	-
Werktuigbouwkundigen	-	laag	-
Bouwwerkers	11	gemiddeld	sterk stijgend
Aannemers en installateurs	18	hoog	constant
Architecten en bouwkundig projectleiders	14	hoog	-

Tabel 2.8 (vervolg)
Percentage zelfstandigen per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	typering	trend 1993-'97
Weg- en waterbouwkundigen	24	hoog	constant
Weg- en waterbouwkundige arbeiders	-	laag	-
Weg- en waterbouwkundige vakkrachten	10	gemiddeld	sterk stijgend
Weg- en waterbouwkundig ontwerpers en projectleiders	-	erg laag	-
Metaalarbeiders	4	laag	-
Bankwerkers en lassers	5	laag	dalend
Bedrijfshoofden metaalbewerking	-	hoog	-
Assembleurs	13	gemiddeld	stijgend
Monteurs	7	gemiddeld	stijgend
Werktuigbouwkundig ontwerpers en hoofden technische dienst	11	gemiddeld	stijgend
Elektronicamonteurs	-	erg laag	-
Monteurs en controleurs elektrotechnische producten	-	laag	-
Elektromonteurs	6	laag	constant
Elektrotechnisch ontwerpers en bedrijfshoofden	-	gemiddeld	-
Elektrotechnici	-	gemiddeld	-
Grafisch productiepersoneel	-	laag	-
Grafische vakkrachten	20	hoog	constant
Mechanisch operators	-	erg laag	-
Procesoperators	-	erg laag	-
Procestechnologen	-	gemiddeld	-
Materiaalkundigen	18	hoog	sterk stijgend
Confectie-arbeiders	13	gemiddeld	stijgend
Schoen- en kleermakers	62	erg hoog	constant
TRANSPORTBEROEPEN			
Laders en lossers	-	erg laag	-
Chauffeurs	6	laag	stijgend
Schippers en conducteurs	-	gemiddeld	-
Vliegers, scheepskapiteins en leidinggevendende transport	-	laag	-
Stewards	-	erg laag	-
MEDISCHE EN PARAMEDISCHE BEROEPEN			
Verpleeghulp en leerling-verpleegkundigen	-	erg laag	-
Verplegenden en doktersassistenten	3	erg laag	constant
Therapeuten en verpleegkundigen	18	hoog	constant
Artsen	36	erg hoog	dalend
Apothekersassistenten en medisch laboranten	-	laag	-
Medisch analisten	-	erg laag	-
Apothekers	-	hoog	-
Afdelingshoofden zorginstelling	-	erg laag	-
ECONOMISCH-ADMINISTRATIEVE BEROEPEN			
Kantoorhulp, inpakkers en colporteurs	4	laag	sterk stijgend
Ondersteunende administratieve hulpkrachten	-	hoog	-
Bedrijfshoofden	54	erg hoog	dalend
Economen	-	gemiddeld	-
Productieplanners	-	erg laag	-
Organisatie-adviseurs	16	hoog	sterk stijgend
Organisatie-deskundigen	28	hoog	constant
Receptionisten en administratieve employés	3	erg laag	constant
Boekhouders en secretaresses	4	laag	sterk stijgend
Assistent accountants	10	gemiddeld	stijgend
Accountants	-	gemiddeld	-

Tabel 2.8 (vervolg)
Percentage zelfstandigen per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	typering	trend 1993-'97
Verzekeringsagenten	-	laag	-
Commercieel employés	8	gemiddeld	stijgend
Commercieel medewerkers	28	hoog	constant
Technisch-commercieel employés	-	laag	-
Technisch-bedrijfskundig medewerkers	-	erg laag	-
Juridisch en fiscaal medewerkers	-	erg laag	-
Juridisch, bestuurlijk medewerkers	-	laag	-
Juristen	16	hoog	dalend
Administratieve transportemployés	16	hoog	-
Leidinggevend	17	hoog	sterk stijgend
Managers	6	laag	dalend
Medisch secretaresses	-	erg laag	-
INFORMATICA BEROEPEN			
Programmeurs	-	erg laag	-
Systeemanalisten	7	gemiddeld	-
Informatici	-	hoog	-
Technisch systeemanalisten	-	laag	-
SOCIAAL-CULTURELE BEROEPEN			
Activiteitenbegeleiders en medewerkers arbeidsbemiddeling	-	erg laag	-
Sociaal-cultureel werkers	-	erg laag	-
Sociale raadslieden en hoofden personeelszaken	-	erg laag	-
Sociaal-wetenschappelijk medewerkers	-	laag	-
Sociaal-wetenschappelijk onderzoekers	11	gemiddeld	sterk stijgend
VERZORGENDE EN DIENSTVERLENENDE BEROEPEN			
Vakkenvullers	-	erg laag	-
Interieurverzorgers	5	laag	-
Verkopers	5	laag	dalend
Winkeliers	49	erg hoog	constant
Hulpkrachten horeca en verzorging	6	laag	constant
Ziekenverzorgenden	-	erg laag	-
Verzorgend personeel	13	gemiddeld	stijgend
Café- en snackbarhouders	79	erg hoog	constant
Bedrijfshoofden horeca	53	erg hoog	constant
Bakkers en slaggers	59	erg hoog	stijgend
OPENBARE ORDE- EN VEILIGHEIDSBEROEPEN			
Aspirant politieagenten, soldaten en beveiligingshulpkrachten	-	erg laag	-
Politieagenten, onderofficieren en beveiligingsemployés	-	erg laag	-
Politie-inspecteurs en officieren	-	erg laag	-
Brandweerlieden	-	laag	-
Totaal	12	gemiddeld	constant

Bron: CBS/ROA

Toelichting:

Het begrip zelfstandig bevat ook personen die werkzaam zijn in het bedrijf of de praktijk van hun partner of ouders en freelancers e.d.

Tabel 2.9
Belangrijkste bedrijfssectoren per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1995-'97
PEDAGOGISCHE BEROEPEN		
Leraar basisonderwijs		
Onderwijs	93	constant
Overheid	5	dalend
Andere bedrijfssectoren	2	-
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (2e graads)		
Onderwijs	85	constant
Andere bedrijfssectoren	15	-
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (1e graads)		
Onderwijs	91	constant
Andere bedrijfssectoren	9	-
Docenten landbouw en techniek (2e graads)		
Onderwijs	84	constant
Andere bedrijfssectoren	16	-
Docenten landbouw en techniek (1e graads)		
Onderwijs	99	constant
Andere bedrijfssectoren	1	-
Docenten economisch-administratieve vakken (2e graads)		
Onderwijs	86	constant
Andere bedrijfssectoren	14	-
Docenten economisch-administratieve vakken (1e graads)		
Onderwijs	95	constant
Andere bedrijfssectoren	5	-
Docenten talen en expressie		
Onderwijs	80	constant
Overige kwartaire diensten	12	stijgend
Andere bedrijfssectoren	8	-
Docenten letteren (1e graads)		
Onderwijs	94	constant
Andere bedrijfssectoren	6	-
Docenten sociale vakken (2e graads)		
Onderwijs	89	dalend
Andere bedrijfssectoren	11	-

Tabel 2.9 (vervolg)
Belangrijkste bedrijfssectoren per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1995-'97
Docenten sociale vakken (1e graads)		
Onderwijs	98	constant
Andere bedrijfssectoren	2	-
Docenten 2e graads zonder specialisatie		
Onderwijs	91	constant
Andere bedrijfssectoren	9	-
Docent 1e graads zonder specialisatie		
Onderwijs	98	constant
Andere bedrijfssectoren	2	-
Onderwijskundig medewerkers		
Onderwijs	46	stijgend
Andere bedrijfssectoren	54	-
Onderwijskundigen en pedagogen		
Onderwijs	38	dalend
Gezondheidszorg	30	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	32	-
Rij-instructeurs		
Onderwijs	88	constant
Andere bedrijfssectoren	12	-
Zweminstructeurs		
Diverse bedrijfssectoren	100	-
Sportinstructeurs		
Overige kwartaire diensten	66	stijgend
Andere bedrijfssectoren	34	-
CULTURELE BEROEPEN		
Tolken, vertalers en schrijvers		
Zakelijke dienstverlening	53	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	47	-
Bibliotheekassistenten		
Overheid	36	stijgend
Overige kwartaire diensten	25	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	38	-

Tabel 2.9 (vervolg)
Belangrijkste bedrijfssectoren per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1995-'97
Bibliothecarissen		
Overige kwartaire diensten	32	dalend
Overheid	30	constant
Andere bedrijfssectoren	39	-
Grafisch ontwerpers		
Zakelijke dienstverlening	58	dalend
Andere bedrijfssectoren	42	-
Kunstenaars		
Overige kwartaire diensten	60	constant
Zakelijke dienstverlening	20	stijgend
Andere bedrijfssectoren	20	-
Geestelijk verzorgers		
-	-	-
Geestelijken		
Overige kwartaire diensten	86	dalend
Andere bedrijfssectoren	14	-
Journalisten		
Grafische industrie	47	dalend
Overige kwartaire diensten	24	sterk stijgend
Overige commerciële dienstverlening	21	sterk dalend
Andere bedrijfssectoren	8	-
Taalkundigen		
Overige kwartaire diensten	34	sterk dalend
Grafische industrie	28	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	38	-
AGRARISCHE BEROEPEN		
Agrarische hulparbeiders		
Tuinbouw	76	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	24	-
Agrarische arbeiders		
Tuinbouw	30	constant
Veehouderij	27	stijgend
Metaalproducten	14	sterk stijgend
Overheid	7	sterk dalend
Handel	5	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	16	-

Tabel 2.9 (vervolg)
Belangrijkste bedrijfssectoren per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1995-'97
Agrarische vakkrachten		
Handel	29	constant
Andere bedrijfssectoren	71	-
Milieuhygiënisten en agrarisch vertegenwoordigers		
Zakelijke dienstverlening	26	sterk dalend
Overheid	19	sterk dalend
Andere bedrijfssectoren	55	-
Landbouwkundigen		
Diverse bedrijfssectoren	100	-
Landbouwmachinebestuurders en vissers		
Veehouderij	57	dalend
Akkerbouw, bosbouw en visserij	31	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	12	-
Agrarische bedrijfshoofden		
Veehouderij	58	dalend
Tuinbouw	23	stijgend
Akkerbouw, bosbouw en visserij	12	stijgend
Andere bedrijfssectoren	6	-
TECHNISCHE EN INDUSTRIEBEROEPEN		
Productiemedewerkers		
Bouw	14	sterk stijgend
Elektrotechniek	9	constant
Zakelijke dienstverlening	7	stijgend
Metaalproducten	7	sterk dalend
Overige voedingsproducten	6	sterk dalend
Handel	6	stijgend
Communicatie	6	stijgend
Gezondheidszorg	5	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	39	-
Laboratorium-assistenten		
Diverse bedrijfssectoren	100	-
Laboranten		
Eindproducten chemie	16	stijgend
Andere bedrijfssectoren	84	-
Technisch analisten		
Diverse bedrijfssectoren	100	-

Tabel 2.9 (vervolg)
Belangrijkste bedrijfssectoren per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1995-'97
Natuurwetenschappers		
Onderwijs	19	constant
Overige kwartaire diensten	16	sterk dalend
Zakelijke dienstverlening	13	sterk dalend
Andere bedrijfssectoren	52	-
Conciërges		
Onderwijs	29	dalend
Zakelijke dienstverlening	25	stijgend
Overheid	10	stijgend
Metaalproducten	9	sterk stijgend
Overige kwartaire diensten	9	dalend
Andere bedrijfssectoren	18	-
Hoofden technische dienst		
Metaalproducten	31	dalend
Andere bedrijfssectoren	69	-
Werktuigbouwkundigen		
Diverse bedrijfssectoren	100	-
Bouwvakkers		
Bouw	71	constant
Hout- en bouwmaterialen	9	constant
Metaalproducten	6	dalend
Andere bedrijfssectoren	14	-
Aannemers en installateurs		
Bouw	65	constant
Metaalproducten	9	sterk dalend
Zakelijke dienstverlening	7	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	19	-
Architecten en bouwkundig projectleiders		
Zakelijke dienstverlening	37	sterk dalend
Bouw	24	stijgend
Overheid	15	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	23	-
Weg- en waterbouwkundigen		
Zakelijke dienstverlening	50	sterk stijgend
Overheid	34	constant
Andere bedrijfssectoren	15	-

Tabel 2.9 (vervolg)
Belangrijkste bedrijfssectoren per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1995-'97
Weg- en waterbouwkundige arbeiders		
Bouw	70	stijgend
Overheid	14	sterk dalend
Andere bedrijfssectoren	15	-
Weg- en waterbouwkundige vakkrachten		
Bouw	47	constant
Overheid	16	sterk dalend
Veehouderij	13	sterk stijgend
Zakelijke dienstverlening	11	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	14	-
Weg- en waterbouwkundig ontwerpers en projectleiders		
Overheid	49	dalend
Andere bedrijfssectoren	51	-
Metaalarbeiders		
Metaalproducten	40	stijgend
Machine-industrie	14	sterk dalend
Transportmiddelen	11	dalend
Basismetale	6	sterk dalend
Reparatie	6	sterk dalend
Elektrotechniek	6	constant
Andere bedrijfssectoren	18	-
Bankwerkers en lassers		
Metaalproducten	34	stijgend
Machine-industrie	14	dalend
Transportmiddelen	9	dalend
Basismetale	8	constant
Onderwijs	7	sterk stijgend
Elektrotechniek	6	stijgend
Handel	5	dalend
Andere bedrijfssectoren	17	-
Bedrijfshoofden metaalbewerking		
Diverse bedrijfssectoren	100	-
Assembleurs		
Handel	29	stijgend
Transportmiddelen	29	sterk stijgend
Reparatie	11	sterk dalend
Andere bedrijfssectoren	31	-

Tabel 2.9 (vervolg)
Belangrijkste bedrijfssectoren per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1995-'97
Monteurs		
Reparatie	21	constant
Machine-industrie	11	dalend
Handel	11	constant
Weg- en railvervoer	7	dalend
Transportmiddelen	7	constant
Bouw	6	sterk stijgend
Metaalproducten	6	stijgend
Andere bedrijfssectoren	32	-
Werktuigbouwkundig ontwerpers en hoofden technische dienst		
Machine-industrie	16	dalend
Zakelijke dienstverlening	15	dalend
Andere bedrijfssectoren	69	-
Elektronicamonteurs		
Handel	27	dalend
Zakelijke dienstverlening	18	stijgend
Andere bedrijfssectoren	55	-
Monteurs en controleurs elektrotechnische producten		
Elektrotechniek	33	stijgend
Bouw	33	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	35	-
Elektromonteurs		
Bouw	38	constant
Elektrotechniek	9	dalend
Energie	8	stijgend
Communicatie	7	stijgend
Handel	7	constant
Zakelijke dienstverlening	5	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	25	-
Elektrotechnisch ontwerpers en bedrijfshoofden		
Elektrotechniek	32	stijgend
Andere bedrijfssectoren	68	-
Elektrotechnici		
Diverse bedrijfssectoren	100	-
Grafisch productiepersoneel		
Grafische industrie	58	stijgend
Papier	15	sterk dalend
Andere bedrijfssectoren	28	-

Tabel 2.9 (vervolg)
Belangrijkste bedrijfssectoren per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1995-'97
Grafische vakkrachten		
Grafische industrie	52	dalend
Zakelijke dienstverlening	16	constant
Metaalproducten	6	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	26	-
Mechanisch operators		
Handel	19	constant
Overige voedingsproducten	17	dalend
Vlees- en visverwerking	16	sterk stijgend
Kunststofverwerking	12	sterk dalend
Eindproducten chemie	6	stijgend
Andere bedrijfssectoren	30	-
Procesoperators		
Overige voedingsproducten	29	stijgend
Basischemie	23	constant
Eindproducten chemie	9	sterk stijgend
Papier	6	sterk dalend
Andere bedrijfssectoren	33	-
Procestechnologen		
Diverse bedrijfssectoren	100	-
Materiaalkundigen		
Zakelijke dienstverlening	23	constant
Andere bedrijfssectoren	77	-
Confectie-arbeiders		
Textiel	28	dalend
Handel	23	stijgend
Metaalproducten	16	dalend
Overige commerciële dienstverlening	15	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	18	-
Schoen- en kleermakers		
Textiel	37	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	63	-
TRANSPORTBEROEPEN		
Laders en lossers		
Handel	39	constant
Weg- en railvervoer	11	sterk dalend
Metaalproducten	5	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	45	-

Tabel 2.9 (vervolg)
Belangrijkste bedrijfssectoren per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1995-'97
Grafische vakkrachten		
Grafische industrie	52	dalend
Zakelijke dienstverlening	16	constant
Metaalproducten	6	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	26	-
Mechanisch operators		
Handel	19	constant
Overige voedingsproducten	17	dalend
Vlees- en visverwerking	16	sterk stijgend
Kunststofverwerking	12	sterk dalend
Eindproducten chemie	6	stijgend
Andere bedrijfssectoren	30	-
Procesoperators		
Overige voedingsproducten	29	stijgend
Basischemie	23	constant
Eindproducten chemie	9	sterk stijgend
Papier	6	sterk dalend
Andere bedrijfssectoren	33	-
Procestechnologen		
Diverse bedrijfssectoren	100	-
Materiaalkundigen		
Zakelijke dienstverlening	23	constant
Andere bedrijfssectoren	77	-
Confectie-arbeiders		
Textiel	28	dalend
Handel	23	stijgend
Metaalproducten	16	dalend
Overige commerciële dienstverlening	15	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	18	-
Schoen- en kleermakers		
Textiel	37	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	63	-
TRANSPORTBEROEPEN		
Laders en lossers		
Handel	39	constant
Weg- en railvervoer	11	sterk dalend
Metaalproducten	5	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	45	-

Tabel 2.9 (vervolg)
Belangrijkste bedrijfssectoren per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1995-'97
Chauffeurs		
Weg- en railvervoer	51	constant
Handel	12	dalend
Communicatie	12	constant
Andere bedrijfssectoren	25	-
Schippers en conducteurs		
Weg- en railvervoer	50	constant
Scheep- en luchtvaart	34	stijgend
Andere bedrijfssectoren	15	-
Vliegers, scheepskapiteins en leidinggevendende transport		
Scheep- en luchtvaart	36	sterk dalend
Weg- en railvervoer	23	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	42	-
Stewards		
Scheep- en luchtvaart	89	constant
Andere bedrijfssectoren	11	-
MEDISCHE EN PARAMEDISCHE BEROEPEN		
Verpleeghulp en leerling-verpleegkundigen		
Gezondheidszorg	98	constant
Andere bedrijfssectoren	2	-
Verplegenden en doktersassistenten		
Gezondheidszorg	96	constant
Andere bedrijfssectoren	4	-
Therapeuten en verpleegkundigen		
Gezondheidszorg	95	constant
Andere bedrijfssectoren	5	-
Artsen		
Gezondheidszorg	86	constant
Andere bedrijfssectoren	14	-
Apothekersassistenten en medisch laboranten		
Handel	44	constant
Gezondheidszorg	34	sterk dalend
Elektrotechniek	18	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	5	-

Tabel 2.9 (vervolg)
Belangrijkste bedrijfssectoren per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1995-'97
Medisch analisten		
Gezondheidszorg	90	constant
Andere bedrijfssectoren	10	-
Apothekers		
Handel	39	sterk dalend
Gezondheidszorg	35	stijgend
Andere bedrijfssectoren	26	-
Afdelingshoofden zorginstelling		
Gezondheidszorg	94	constant
Andere bedrijfssectoren	6	-
ECONOMISCH-ADMINISTRATIEVE BEROEPEN		
Kantoorhulpen, inpakkers en colporteurs		
Metaalproducten	18	stijgend
Handel	17	sterk stijgend
Zakelijke dienstverlening	11	dalend
Overige voedingsproducten	9	sterk stijgend
Overige commerciële dienstverlening	7	sterk dalend
Grafische industrie	6	constant
Andere bedrijfssectoren	32	-
Ondersteunende administratieve hulpkrachten		
Zakelijke dienstverlening	32	sterk dalend
Andere bedrijfssectoren	68	-
Bedrijfshoofden		
Zakelijke dienstverlening	37	stijgend
Handel	11	sterk dalend
Andere bedrijfssectoren	53	-
Economen		
Zakelijke dienstverlening	21	sterk stijgend
Overheid	21	sterk dalend
Andere bedrijfssectoren	58	-
Productieplanners		
Handel	16	dalend
Weg- en railvervoer	16	stijgend
Zakelijke dienstverlening	6	sterk stijgend
Bouw	6	sterk stijgend
Metaalproducten	6	dalend
Andere bedrijfssectoren	51	-

Tabel 2.9 (vervolg)
Belangrijkste bedrijfssectoren per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1995-'97
Organisatie-adviseurs		
Zakelijke dienstverlening	26	dalend
Overheid	12	stijgend
Handel	7	sterk stijgend
Gezondheidszorg	6	stijgend
Andere bedrijfssectoren	49	-
Organisatiedeskundigen		
Zakelijke dienstverlening	60	stijgend
Andere bedrijfssectoren	40	-
Receptionisten en administratieve employés		
Handel	13	constant
Overheid	13	constant
Zakelijke dienstverlening	13	constant
Gezondheidszorg	10	constant
Verzekeringswezen	5	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	46	-
Boekhouders en secretaresses		
Zakelijke dienstverlening	16	stijgend
Overheid	15	dalend
Handel	14	constant
Gezondheidszorg	8	constant
Onderwijs	5	constant
Andere bedrijfssectoren	43	-
Assistent accountants		
Zakelijke dienstverlening	35	dalend
Overheid	13	dalend
Handel	8	sterk stijgend
Gezondheidszorg	6	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	38	-
Accountants		
Zakelijke dienstverlening	43	dalend
Overheid	11	stijgend
Handel	10	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	35	-
Verzekeringsagenten		
Overheid	40	sterk dalend
Verzekeringswezen	35	stijgend
Zakelijke dienstverlening	10	stijgend
Andere bedrijfssectoren	15	-

Tabel 2.9 (vervolg)
Belangrijkste bedrijfssectoren per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1995-'97
Commercieel employés		
Handel	26	constant
Bankwezen	18	dalend
Verzekeringswezen	13	constant
Zakelijke dienstverlening	8	stijgend
Weg- en railvervoer	6	dalend
Andere bedrijfssectoren	31	-
Commercieel medewerkers		
Handel	36	dalend
Bankwezen	20	stijgend
Zakelijke dienstverlening	9	constant
Andere bedrijfssectoren	35	-
Technisch-commercieel employés		
Handel	53	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	47	-
Technisch-bedrijfskundig medewerkers		
Handel	18	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	82	-
Juridisch en fiscaal medewerkers		
Overheid	79	stijgend
Zakelijke dienstverlening	18	sterk dalend
Andere bedrijfssectoren	4	-
Juridisch, bestuurlijk medewerkers		
Overheid	57	sterk dalend
Zakelijke dienstverlening	23	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	20	-
Juristen		
Overheid	45	dalend
Zakelijke dienstverlening	38	stijgend
Andere bedrijfssectoren	17	-
Administratieve transportemployés		
Weg- en railvervoer	49	constant
Handel	15	dalend
Andere bedrijfssectoren	36	-

Tabel 2.9 (vervolg)
Belangrijkste bedrijfssectoren per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1995-'97
Leidinggevenden		
Handel	18	sterk dalend
Overheid	12	sterk stijgend
Overige kwartaire diensten	11	sterk stijgend
Onderwijs	9	sterk dalend
Bouw	9	constant
Zakelijke dienstverlening	9	sterk stijgend
Weg- en railvervoer	6	dalend
Andere bedrijfssectoren	28	-
Managers		
Gezondheidszorg	23	stijgend
Overheid	20	constant
Onderwijs	15	sterk dalend
Zakelijke dienstverlening	8	stijgend
Andere bedrijfssectoren	34	-
Medisch secretaresses		
Gezondheidszorg	92	constant
Andere bedrijfssectoren	8	-
INFORMATICA BEROEPEN		
Programmeurs		
Zakelijke dienstverlening	22	stijgend
Overheid	17	constant
Handel	12	stijgend
Bankwezen	8	constant
Andere bedrijfssectoren	42	-
Systeemanalisten		
Zakelijke dienstverlening	44	sterk stijgend
Handel	10	sterk dalend
Overheid	7	dalend
Bankwezen	6	dalend
Elektrotechniek	6	sterk dalend
Verzekeringswezen	5	constant
Andere bedrijfssectoren	22	-
Informatici		
Zakelijke dienstverlening	54	constant
Andere bedrijfssectoren	46	-
Technisch systeemanalisten		
Zakelijke dienstverlening	35	constant
Andere bedrijfssectoren	65	-

Tabel 2.9 (vervolg)
Belangrijkste bedrijfssectoren per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1995-'97
SOCIAAL-CULTURELE BEROEPEN		
Activiteitenbegeleiders en medewerkers arbeidsbemiddeling		
Gezondheidszorg	58	stijgend
Overheid	17	sterk dalend
Zakelijke dienstverlening	16	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	10	-
Sociaal-cultureel werkers		
Gezondheidszorg	49	sterk stijgend
Zakelijke dienstverlening	16	sterk stijgend
Overheid	13	sterk dalend
Andere bedrijfssectoren	22	-
Sociale raadslieden en hoofden personeelszaken		
Gezondheidszorg	65	dalend
Andere bedrijfssectoren	35	-
Sociaal-wetenschappelijk medewerkers		
Overheid	74	stijgend
Andere bedrijfssectoren	26	-
Sociaal-wetenschappelijk onderzoekers		
Gezondheidszorg	48	stijgend
Overheid	35	dalend
Andere bedrijfssectoren	17	-
VERZORGENDE EN DIENSTVERLENENDE BEROEPEN		
Vakkenvullers		
Handel	88	constant
Andere bedrijfssectoren	12	-
Interieurverzorgers		
Zakelijke dienstverlening	28	constant
Horeca	22	constant
Gezondheidszorg	20	constant
Andere bedrijfssectoren	30	-
Verkopers		
Handel	85	constant
Andere bedrijfssectoren	15	-
Winkeliers		
Handel	86	constant
Andere bedrijfssectoren	14	-

Tabel 2.9 (vervolg)
Belangrijkste bedrijfssectoren per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1995-'97
Hulpkrachten horeca en verzorging		
Gezondheidszorg	43	dalend
Horeca	38	stijgend
Overige commerciële dienstverlening	6	constant
Andere bedrijfssectoren	13	-
Ziekenverzorgenden		
Gezondheidszorg	98	constant
Andere bedrijfssectoren	2	-
Verzorgend personeel		
Gezondheidszorg	64	dalend
Overige commerciële dienstverlening	19	sterk stijgend
Horeca	10	stijgend
Andere bedrijfssectoren	7	-
Café- en snackbarhouders		
Horeca	87	stijgend
Andere bedrijfssectoren	13	-
Bedrijfshoofden horeca		
Horeca	74	stijgend
Overige kwartaire diensten	11	stijgend
Andere bedrijfssectoren	15	-
Bakkers en slagers		
Handel	50	sterk dalend
Overige voedingsproducten	48	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	2	-
OPENBARE ORDE- EN VEILIGHEIDSBEROEPEN		
Aspirant politieagenten, soldaten en beveiligingshulpkrachten		
Overheid	56	constant
Zakelijke dienstverlening	23	dalend
Andere bedrijfssectoren	21	-
Politieagenten, onderofficieren en beveiligingsemployés		
Overheid	95	constant
Andere bedrijfssectoren	5	-
Politie-inspecteurs en officieren		
Overheid	96	dalend
Andere bedrijfssectoren	4	-

Tabel 2.9 (vervolg)
 Belangrijkste bedrijfssectoren per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1995-'97
Brandweerlieden		
Overheid	55	sterk dalend
Andere bedrijfssectoren	45	-

Bron: CBS/ROA

Tabel 2.10

Uitwijkmogelijkheden naar verschillende bedrijfssectoren per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	spreadingsindex	typering
PEDAGOGISCHE BEROEPEN		
Leraar basisonderwijs	1,15	laag
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (2e graads)	1,34	laag
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (1e graads)	1,20	laag
Docenten landbouw en techniek (2e graads)	1,40	laag
Docenten landbouw en techniek (1e graads)	1,03	erg laag
Docenten economisch-administratieve vakken (2e graads)	1,34	laag
Docenten economisch-administratieve vakken (1e graads)	1,10	erg laag
Docenten talen en expressie	1,50	laag
Docenten letteren (1e graads)	1,11	erg laag
Docenten sociale vakken (2e graads)	1,26	laag
Docenten sociale vakken (1e graads)	1,03	erg laag
Docenten 2e graads zonder specialisatie	1,20	laag
Docent 1e graads zonder specialisatie	1,05	erg laag
Onderwijskundig medewerkers	3,66	gemiddeld
Onderwijskundigen en pedagogen	3,96	gemiddeld
Rij-instructeurs	1,28	laag
Zweminstructeurs	1,95	laag
Sportinstructeurs	2,01	gemiddeld
CULTURELE BEROEPEN		
Tolken, vertalers en schrijvers	3,21	gemiddeld
Bibliotheekassistenten	5,36	gemiddeld
Bibliothecarissen	5,13	gemiddeld
Grafisch ontwerpers	2,68	gemiddeld
Kunstenaars	2,45	gemiddeld
Geestelijk verzorgers	-	-
Geestelijken	1,22	laag
Journalisten	2,54	gemiddeld
Taalkundigen	4,73	gemiddeld
AGRARISCHE BEROEPEN		
Agrarische hulparbeiders	1,32	laag
Agrarische arbeiders	2,47	gemiddeld
Agrarische vakkrachten	5,90	gemiddeld
Milieuhygiënisten en agrarisch vertegenwoordigers	7,29	hoog
Landbouwkundigen	4,77	gemiddeld
Landbouwmachinebestuurders en vissers	2,18	gemiddeld
Agrarische bedrijfshoofden	1,14	erg laag
TECHNISCHE EN INDUSTRIEBEROEPEN		
Productiemedewerkers	16,40	erg hoog
Laboratorium-assistenten	2,25	gemiddeld
Laboranten	7,84	hoog
Technisch analisten	8,92	hoog
Natuurwetenschappers	7,87	hoog
Conciërges	5,71	gemiddeld
Hoofden technische dienst	7,19	hoog
Werktuigbouwkundigen	13,46	erg hoog
Bouwwakkers	1,94	laag
Aannemers en installateurs	2,33	gemiddeld
Architecten en bouwkundig projectleiders	4,46	gemiddeld
Werktuigbouwkundigen	13,46	erg hoog

Tabel 2.10 (vervolg)

Uitwijkmogelijkheden naar verschillende bedrijfssectoren per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	spreidingsindex	typering
Bouwvakkers	1,94	laag
Aannemers en installateurs	2,33	gemiddeld
Architecten en bouwkundig projectleiders	4,46	gemiddeld
Weg- en waterbouwkundigen	2,72	gemiddeld
Weg- en waterbouwkundige arbeiders	1,94	laag
Weg- en waterbouwkundige vakkrachten	3,67	gemiddeld
Weg- en waterbouwkundig ontwerpers en projectleiders	3,07	gemiddeld
Metaalarbeiders	6,29	hoog
Bankwerkers en lassers	6,96	hoog
Bedrijfshoofden metaalbewerking	4,62	gemiddeld
Assembleurs	8,33	hoog
Monteurs	11,36	erg hoog
Werktuigbouwkundig ontwerpers en hoofden technische dienst	15,34	erg hoog
Elektronicamonteurs	8,57	hoog
Monteurs en controleurs elektrotechnische producten	6,23	gemiddeld
Elektromonteurs	5,85	gemiddeld
Elektrotechnisch ontwerpers en bedrijfshoofden	9,54	hoog
Elektrotechnici	9,72	hoog
Grafisch productiepersoneel	2,71	gemiddeld
Grafische vakkrachten	3,26	gemiddeld
Mechanisch operators	5,99	gemiddeld
Procesoperators	4,41	gemiddeld
Procestechnologen	6,64	hoog
Materiaalkundigen	9,89	hoog
Confectie-arbeiders	7,20	hoog
Schoen- en kleermakers	4,88	gemiddeld

TRANSPORTBEROEPEN

Laders en lossers	9,54	hoog
Chauffeurs	3,86	gemiddeld
Schippers en conducteurs	4,08	gemiddeld
Vliegers, scheepskapiteins en leidinggevenden transport	7,97	hoog
Stewards	1,32	laag

MEDISCHE EN PARAMEDISCHE BEROEPEN

Verpleeghulp en leerling-verpleegkundigen	1,04	erg laag
Verplegenden en doktersassistenten	1,08	erg laag
Therapeuten en verpleegkundigen	1,09	erg laag
Artsen	1,34	laag
Apothekersassistenten en medisch laboranten	3,11	gemiddeld
Medisch analisten	1,23	laag
Apothekers	3,91	gemiddeld
Afdelingshoofden zorginstelling	1,14	erg laag

ECONOMISCH-ADMINISTRATIEVE BEROEPEN

Kantoorhulp, inpakkers en colporteurs	11,09	erg hoog
Ondersteunende administratieve hulpkrachten	6,25	hoog
Bedrijfshoofden	6,06	gemiddeld
Economen	9,32	hoog
Productieplanners	18,80	erg hoog
Organisatie-adviseurs	11,43	erg hoog
Organisatie-deskundigen	3,32	gemiddeld
Receptionisten en administratieve employés	16,20	erg hoog
Boekhouders en secretaresses	14,40	erg hoog

Tabel 2.10 (vervolg)

Uitwijkmogelijkheden naar verschillende bedrijfssectoren per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	spreadingsindex	typering
Assistent accountants	6,78	hoog
Accountants	4,85	gemiddeld
Verzekeringsagenten	3,83	gemiddeld
Commercieel employés	10,13	hoog
Commercieel medewerkers	7,60	hoog
Technisch-commercieel employés	4,98	gemiddeld
Technisch-bedrijfskundig medewerkers	10,92	erg hoog
Juridisch en fiscaal medewerkers	1,54	laag
Juridisch, bestuurlijk medewerkers	2,59	gemiddeld
Juristen	2,81	gemiddeld
Administratieve transportemployés	6,95	hoog
Leidinggevenden	14,40	erg hoog
Managers	7,95	hoog
Medisch secretaresses	1,17	laag
INFORMATICA BEROEPEN		
Programmeurs	12,54	erg hoog
Systeemanalisten	6,39	hoog
Informatici	4,31	gemiddeld
Technisch systeemanalisten	9,79	hoog
SOCIAAL-CULTURELE BEROEPEN		
Activiteitenbegeleiders en medewerkers arbeidsbemiddeling	2,59	gemiddeld
Sociaal-cultureel werkers	3,51	gemiddeld
Sociale raadslieden en hoofden personeelszaken	2,22	gemiddeld
Sociaal-wetenschappelijk medewerkers	1,71	laag
Sociaal-wetenschappelijk onderzoekers	2,73	gemiddeld
VERZORGENDE EN DIENSTVERLENENDE BEROEPEN		
Vakkenvullers	2,02	gemiddeld
Interieurverzorgers	5,67	gemiddeld
Verkopers	1,55	laag
Winkeliers	1,57	laag
Hulpkrachten horeca en verzorging	2,96	gemiddeld
Ziekenverzorgenden	1,03	erg laag
Verzorgend personeel	2,15	gemiddeld
Café- en snackbarhouders	1,31	laag
Bedrijfshoofden horeca	1,78	laag
Bakkers en slaggers	2,03	gemiddeld
OPENBARE ORDE- EN VEILIGHEIDSBEROEPEN		
Aspirant politieagenten, soldaten en beveiligingshulpkrachten	2,69	gemiddeld
Politieagenten, onderofficieren en beveiligingsemployés	1,10	erg laag
Politie-inspecteurs en officieren	1,08	erg laag
Brandweerlieden	2,97	gemiddeld

Bron: ROA/CBS

Toelichting:

De indicator voor uitwijkmogelijkheden geeft aan in welke mate arbeidskrachten met een bepaald beroep terecht kunnen komen in andere bedrijfssectoren. Deze maatstaf geeft daarmee aan in hoeverre arbeidskrachten afhankelijk zijn van de arbeidsmarktsituatie in een bepaalde bedrijfssector. De uitwijkmogelijkheden worden bepaald met behulp van de Gini-Hirschman-spreidingsindex. Deze indicator kan geïnterpreteerd worden als genormeerd aantal bedrijfssectoren waarin mensen in deze beroepsgroep werkzaam zijn.

Tabel 2.11
Belangrijkste opleidingstypen per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1993-'97
PEDAGOGISCHE BEROEPEN		
Leraar basisonderwijs		
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	85	constant
Andere opleidingstypen	15	-
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (2e graads)		
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	41	stijgend
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	25	dalend
Andere opleidingstypen	34	-
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (1e graads)		
WO wiskunde en natuurwetenschappen	52	constant
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	19	stijgend
Andere opleidingstypen	29	-
Docenten landbouw en techniek (2e graads)		
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	47	constant
Andere opleidingstypen	53	-
Docenten landbouw en techniek (1e graads)		
Diverse opleidingstypen	100	-
Docenten economisch-administratieve vakken (2e graads)		
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	47	dalend
Andere opleidingstypen	53	-
Docenten economisch-administratieve vakken (1e graads)		
WO econom(etr)ie	34	constant
Andere opleidingstypen	66	-
Docenten talen en expressie		
HBO lerarenopleiding talen	33	constant
HBO lerarenopleiding expressie	23	constant
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	15	stijgend
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	8	constant
Andere opleidingstypen	21	-
Docenten letteren (1e graads)		
WO letteren	52	constant
HBO lerarenopleiding talen	20	stijgend
HBO lerarenopleiding expressie	12	stijgend
Andere opleidingstypen	16	-

Tabel 2.11 (vervolg)
Belangrijkste opleidingstypen per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1993-'97
Docenten sociale vakken (2e graads)		
HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	60	constant
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	20	constant
Andere opleidingstypen	20	-
Docenten sociale vakken (1e graads)		
WO sociale wetenschappen	59	dalend
Andere opleidingstypen	41	-
Docenten 2e graads zonder specialisatie		
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	22	constant
Andere opleidingstypen	78	-
Docent 1e graads zonder specialisatie		
Diverse opleidingstypen	100	-
Onderwijskundig medewerkers		
Diverse opleidingstypen	100	-
Onderwijskundigen en pedagogen		
WO sociale wetenschappen	38	constant
Andere opleidingstypen	62	-
Rij-instructeurs		
MBO/LLW vervoer	56	dalend
Andere opleidingstypen	44	-
Zweminstructeurs		
Diverse opleidingstypen	100	-
Sportinstructeurs		
Diverse opleidingstypen	100	-
CULTURELE BEROEPEN		
Tolken, vertalers en schrijvers		
WO letteren	28	dalend
Andere opleidingstypen	72	-
Bibliotheekassistenten		
MBO sociaal-cultureel	22	stijgend
HBO bibliotheek en documentatie	12	constant
Andere opleidingstypen	66	-

Tabel 2.11 (vervolg)
Belangrijkste opleidingstypen per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1993-'97
Bibliothecarissen		
HBO bibliotheek en documentatie	69	constant
Andere opleidingstypen	31	-
Grafisch ontwerpers		
MBO/LLW grafische techniek	31	stijgend
Andere opleidingstypen	69	-
Kunstenaars		
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	46	constant
HAVO/VWO	6	constant
Andere opleidingstypen	48	-
Geestelijk verzorgers		
-	-	-
Geestelijken		
WO theologie	94	constant
Andere opleidingstypen	6	-
Journalisten		
HBO communicatie en journalistiek	27	stijgend
HAVO/VWO	15	sterk dalend
Andere opleidingstypen	58	-
Taalkundigen		
WO letteren	34	sterk dalend
Andere opleidingstypen	66	-
AGRARISCHE BEROEPEN		
Agrarische hulparbeiders		
Diverse opleidingstypen	100	-
Agrarische arbeiders		
Basisonderwijs	20	constant
MBO/LLW landbouw en veeteelt	16	dalend
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	12	dalend
MBO/LLW milieu en groene ruimte	10	stijgend
MAVO	9	stijgend
VBO verzorging	7	dalend
Andere opleidingstypen	26	-
Agrarische vakkrachten		
MBO/LLW landbouw en veeteelt	43	stijgend
Andere opleidingstypen	57	-

Tabel 2.11 (vervolg)
Belangrijkste opleidingstypen per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1993-'97
Milieuhygiënisten en agrarisch vertegenwoordigers		
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	24	constant
Andere opleidingstypen	76	-
Landbouwkundigen		
Diverse opleidingstypen	100	-
Landbouwmachinebestuurders en vissers		
MBO/LLW landbouw en veeteelt	21	constant
Andere opleidingstypen	79	-
Agrarische bedrijfshoofden		
MBO/LLW landbouw en veeteelt	36	constant
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	20	dalend
Basisonderwijs	7	dalend
MBO/LLW handel	6	stijgend
Andere opleidingstypen	31	-
TECHNISCHE EN INDUSTRIEBEROEPEN		
Productiemedewerkers		
Basisonderwijs	27	dalend
MAVO	10	constant
Andere opleidingstypen	63	-
Laboratorium-assistenten		
Diverse opleidingstypen	100	-
Laboranten		
MBO/LLW laboratorium	41	constant
Andere opleidingstypen	59	-
Technisch analisten		
HBO laboratorium	65	dalend
Andere opleidingstypen	35	-
Natuurwetenschappers		
WO wiskunde en natuurwetenschappen	50	dalend
Andere opleidingstypen	50	-
Conciërges		
Basisonderwijs	20	constant
MAVO	10	stijgend
Andere opleidingstypen	71	-

Tabel 2.11 (vervolg)
Belangrijkste opleidingstypen per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1993-'97
Hoofden technische dienst		
MBO/LLW elektrotechniek	23	stijgend
Andere opleidingstypen	77	-
Werktuigbouwkundigen		
Diverse opleidingstypen	100	-
Bouwvakkers		
VBO bouwtechniek	32	constant
Basisonderwijs	19	dalend
MBO/LLW bouw	17	constant
MAVO	6	sterk stijgend
Andere opleidingstypen	25	-
Aannemers en installateurs		
MBO/LLW bouw	37	constant
MBO/LLW installatietechniek	10	constant
Basisonderwijs	6	dalend
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	5	stijgend
VBO bouwtechniek	5	sterk dalend
Andere opleidingstypen	37	-
Architecten en bouwkundig projectleiders		
HBO bouwkunde	22	dalend
MBO/LLW bouw	16	dalend
Andere opleidingstypen	62	-
Weg- en waterbouwkundigen		
WO bouwkunde	43	dalend
WO civiele techniek	17	stijgend
Andere opleidingstypen	40	-
Weg- en waterbouwkundige arbeiders		
Basisonderwijs	34	constant
VBO bouwtechniek	12	constant
MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw	12	stijgend
Andere opleidingstypen	42	-
Weg- en waterbouwkundige vakkrachten		
MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw	23	constant
Basisonderwijs	15	constant
Andere opleidingstypen	61	-
Weg- en waterbouwkundig ontwerpers en projectleiders		
HBO civiele techniek	42	dalend
Andere opleidingstypen	58	-

Tabel 2.11 (vervolg)
Belangrijkste opleidingstypen per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1993-'97
Metaalarbeiders		
VBO mechanische techniek	32	constant
Basisonderwijs	17	dalend
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	11	constant
MAVO	6	stijgend
Andere opleidingstypen	34	-
Bankwerkers en lassers		
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	38	constant
VBO mechanische techniek	8	constant
MBO/LLW fijnmechanische techniek	7	dalend
Basisonderwijs	6	constant
Andere opleidingstypen	41	-
Bedrijfshoofden metaalbewerking		
Diverse opleidingstypen	100	-
Assembleurs		
MBO/LLW motorvoertuigentechniek	19	stijgend
Basisonderwijs	14	stijgend
Andere opleidingstypen	66	-
Monteurs		
MBO/LLW motorvoertuigentechniek	18	constant
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	17	dalend
MBO/LLW elektrotechniek	11	stijgend
VBO mechanische techniek	7	dalend
Basisonderwijs	6	dalend
VBO motorvoertuigentechniek	5	dalend
Andere opleidingstypen	36	-
Werktuigbouwkundig ontwerpers en hoofden technische dienst		
HBO werktuigbouwkunde	25	constant
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	11	sterk dalend
HBO vervoer en logistiek	11	stijgend
Andere opleidingstypen	53	-
Elektronicamonteurs		
MBO/LLW elektrotechniek	56	constant
Andere opleidingstypen	44	-
Monteurs en controleurs elektrotechnische producten		
MBO/LLW elektrotechniek	23	dalend
VBO elektrotechniek	20	constant
Andere opleidingstypen	57	-

Tabel 2.11 (vervolg)
Belangrijkste opleidingstypen per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1993-'97
Elektromonteurs		
MBO/LLW elektrotechniek	58	constant
VBO elektrotechniek	12	dalend
Andere opleidingstypen	30	-
Elektrotechnisch ontwerpers en bedrijfshoofden		
HBO elektrotechniek	48	constant
Andere opleidingstypen	52	-
Elektrotechnici		
Diverse opleidingstypen	100	-
Grafisch productiepersoneel		
MBO/LLW grafische techniek	34	stijgend
Andere opleidingstypen	66	-
Grafische vakkrachten		
MBO/LLW grafische techniek	38	constant
Basisonderwijs	7	stijgend
HAVO/VWO	6	stijgend
MAVO	6	stijgend
Andere opleidingstypen	42	-
Mechanisch operators		
Basisonderwijs	24	dalend
MAVO	10	dalend
MBO/LLW levensmiddelentechniek/vleesverwerking	8	stijgend
VBO bouwtechniek	5	constant
Andere opleidingstypen	52	-
Procesoperators		
MBO/LLW procestechniek	25	constant
MBO/LLW brood en banket	7	constant
Basisonderwijs	6	sterk dalend
Andere opleidingstypen	63	-
Procestechnologen		
Diverse opleidingstypen	100	-
Materiaalkundigen		
WO wiskunde en natuurwetenschappen	28	sterk dalend
Andere opleidingstypen	72	-

Tabel 2.11 (vervolg)
Belangrijkste opleidingstypen per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1993-'97
Confectie-arbeiders		
Basisonderwijs	27	constant
MBO/LLW handel	18	constant
MAVO	12	stijgend
VBO verzorging	10	dalend
VBO administratie, handel en textiel	7	sterk dalend
Andere opleidingstypen	26	-
Schoen- en kleermakers		
MBO/LLW handel	47	stijgend
Andere opleidingstypen	53	-
TRANSPORTBEROEPEN		
Laders en lossers		
Basisonderwijs	21	dalend
MAVO	14	stijgend
HAVO/WVO	6	sterk stijgend
MBO/LLW administratie	5	stijgend
Andere opleidingstypen	54	-
Chauffeurs		
Basisonderwijs	21	dalend
VBO vervoer	11	constant
MAVO	8	constant
VBO mechanische techniek	6	constant
Andere opleidingstypen	54	-
Schippers en conducteurs		
MBO/LLW vervoer	29	stijgend
Andere opleidingstypen	71	-
Vliegers, scheepskapiteins en leidinggevenden transport		
HBO vervoer en logistiek	36	dalend
Andere opleidingstypen	64	-
Stewards		
HAVO/WVO	29	sterk stijgend
Andere opleidingstypen	71	-

Tabel 2.11 (vervolg)
Belangrijkste opleidingstypen per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1993-'97
MEDISCHE EN PARAMEDISCHE BEROEPEN		
Verpleeghulp en leerling-verpleegkundigen		
MAVO	23	stijgend
VBO verzorging	17	stijgend
Basisonderwijs	14	sterk stijgend
MBO/LLW verzorging	12	sterk dalend
HAVO/VWO	10	sterk dalend
Andere opleidingstypen	25	-
Verplegenden en doktersassistenten		
MBO/LLW verpleging	61	constant
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	12	stijgend
Andere opleidingstypen	27	-
Therapeuten en verpleegkundigen		
HBO (fysio)therapie	31	dalend
HBO verpleegkunde	31	constant
MBO/LLW verpleging	10	dalend
Andere opleidingstypen	27	-
Artsen		
WO (dier)geneeskunde	69	constant
WO tandheelkunde	11	constant
WO sociale wetenschappen	6	sterk stijgend
Andere opleidingstypen	14	-
Apothekersassistenten en medisch laboranten		
MBO/LLW apothekersassistent	34	dalend
MBO/LLW gezondheidstechniek	13	constant
MBO/LLW laboratorium	13	stijgend
Andere opleidingstypen	40	-
Medisch analisten		
HBO laboratorium	50	constant
HBO radiologie	30	constant
Andere opleidingstypen	19	-
Apothekers		
WO farmacie	51	constant
Andere opleidingstypen	49	-
Afdelingshoofden zorginstelling		
Diverse opleidingstypen	100	-

Tabel 2.11 (vervolg)
Belangrijkste opleidingstypen per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1993-'97
ECONOMISCH-ADMINISTRATIEVE BEROEPEN		
Kantoorhulpen, inpakkers en colporteurs		
Basisonderwijs	33	dalend
MAVO	16	sterk stijgend
VBO verzorging	9	stijgend
VBO administratie, handel en textiel	6	stijgend
Andere opleidingstypen	36	-
Ondersteunende administratieve hulpkrachten		
Diverse opleidingstypen	100	-
Bedrijfshoofden		
Diverse opleidingstypen	100	-
Economen		
WO econom(etr)ie	33	stijgend
Andere opleidingstypen	67	-
Productieplanners		
MBO/LLW administratie	12	constant
MAVO	10	dalend
HAVO/WVO	8	sterk dalend
MBO/LLW handel	7	constant
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	7	sterk stijgend
MBO/LLW elektrotechniek	6	sterk stijgend
MBO/LLW vervoer	6	stijgend
Basisonderwijs	5	stijgend
Andere opleidingstypen	38	-
Organisatie-adviseurs		
HBO bedrijfskunde	14	constant
HBO commerciële economie	6	sterk stijgend
Andere opleidingstypen	80	-
Organisatiedeskundigen		
WO sociale wetenschappen	19	sterk dalend
WO bedrijfskunde	19	constant
WO econom(etr)ie	14	constant
Andere opleidingstypen	48	-

Tabel 2.11 (vervolg)
Belangrijkste opleidingstypen per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1993-'97
Receptionisten en administratieve employés		
MAVO	29	constant
Basisonderwijs	9	constant
VBO administratie, handel en textiel	8	constant
HAVO/VWO	7	stijgend
MBO/LLW administratie	7	dalend
VBO verzorging	6	constant
MBO/LLW secretariaat	6	constant
Andere opleidingstypen	28	-
Boekhouders en secretaresses		
MBO/LLW administratie	26	constant
HAVO/VWO	14	constant
MBO/LLW secretariaat	13	constant
MAVO	6	constant
MBO/LLW handel	5	dalend
Andere opleidingstypen	36	-
Assistent accountants		
HBO accountancy en bedrijfseconomie	22	constant
MBO/LLW administratie	17	constant
HBO secretariaat	8	sterk dalend
HAVO/VWO	6	constant
Andere opleidingstypen	47	-
Accountants		
HBO accountancy en bedrijfseconomie	28	constant
WO accountancy en belastingen	22	dalend
WO econom(etr)ie	12	stijgend
MBO/LLW administratie	11	constant
Andere opleidingstypen	28	-
Verzekeringsagenten		
MBO/LLW administratie	23	constant
HAVO/VWO	15	constant
MAVO	13	dalend
Andere opleidingstypen	50	-
Commercieel employés		
MBO/LLW administratie	13	constant
HAVO/VWO	12	constant
MAVO	9	dalend
MBO/LLW handel	9	constant
MBO verzekeringswezen	6	constant
Andere opleidingstypen	51	-

Tabel 2.11 (vervolg)
Belangrijkste opleidingstypen per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1993-'97
Commercieel medewerkers		
MBO/LLW handel	10	dalend
HBO commerciële economie	9	constant
HAVO/WVO	8	dalend
MBO/LLW administratie	6	dalend
Andere opleidingstypen	68	-
Technisch-commercieel employés		
MBO/LLW handel	19	stijgend
Andere opleidingstypen	81	-
Technisch-bedrijfskundig medewerkers		
Diverse opleidingstypen	100	-
Juridisch en fiscaal medewerkers		
MBO/LLW geld, bank en belastingen	27	dalend
MBO/LLW administratie	13	constant
MAVO	11	dalend
HAVO/WVO	9	dalend
Andere opleidingstypen	40	-
Juridisch, bestuurlijk medewerkers		
HBO accountancy en bedrijfseconomie	15	stijgend
Andere opleidingstypen	85	-
Juristen		
WO rechten en bestuurskunde	58	constant
WO accountancy en belastingen	8	dalend
Andere opleidingstypen	34	-
Administratieve transportemployés		
MBO/LLW vervoer	14	constant
MAVO	13	dalend
MBO/LLW administratie	10	stijgend
Andere opleidingstypen	63	-
Leidinggevenden		
HBO bedrijfskunde	9	sterk stijgend
MBO/LLW handel	8	constant
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	6	dalend
HAVO/WVO	5	sterk stijgend
Andere opleidingstypen	71	-
Managers		
HBO verpleegkunde	6	sterk stijgend
WO sociale wetenschappen	5	dalend
Andere opleidingstypen	89	-

Tabel 2.11 (vervolg)
Belangrijkste opleidingstypen per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1993-'97
Medisch secretaresses		
MBO/LLW secretariaat	37	constant
Andere opleidingstypen	63	-
INFORMATICA BEROEPEN		
Programmeurs		
MBO/LLW automatisering	23	constant
HAVO/VWO	19	dalend
MBO/LLW elektrotechniek	12	stijgend
MAVO	12	sterk stijgend
MBO/LLW administratie	10	stijgend
Andere opleidingstypen	24	-
Systeemanalisten		
HBO informatica	23	dalend
HBO elektrotechniek	10	stijgend
HAVO/VWO	6	dalend
Andere opleidingstypen	61	-
Informatici		
Diverse opleidingstypen	100	-
Technisch systeemanalisten		
HBO elektrotechniek	33	constant
HBO informatica	29	sterk stijgend
Andere opleidingstypen	38	-
SOCIAAL-CULTURELE BEROEPEN		
Activiteitenbegeleiders en medewerkers arbeidsbemiddeling		
MBO sociaal-cultureel	18	constant
MBO/LLW beweging en therapie	12	constant
HAVO/VWO	7	constant
MBO/LLW verpleging	7	-
MBO/LLW verzorging	6	stijgend
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	6	sterk dalend
Andere opleidingstypen	44	-
Sociaal-cultureel werkers		
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	39	constant
HBO personeelswerk	13	dalend
Andere opleidingstypen	47	-
Sociale raadslieden en hoofden personeelszaken		
WO sociaal-cultureel overig	51	constant
WO sociale wetenschappen	25	dalend
Andere opleidingstypen	24	-

Tabel 2.11 (vervolg)
Belangrijkste opleidingstypen per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1993-'97
Sociaal-wetenschappelijk medewerkers		
Diverse opleidingstypen	100	-
Sociaal-wetenschappelijk onderzoekers		
WO sociale wetenschappen	71	constant
Andere opleidingstypen	29	-
VERZORGENDE EN DIENSTVERLENENDE BEROEPEN		
Vakkenvullers		
MAVO	24	constant
HAVO/VWO	18	sterk stijgend
Basisonderwijs	12	dalend
Andere opleidingstypen	45	-
Interieurverzorgers		
Basisonderwijs	29	dalend
VBO verzorging	19	dalend
MAVO	11	constant
MBO/LLW verzorging	6	constant
VBO administratie, handel en textiel	5	constant
Andere opleidingstypen	30	-
Verkopers		
MBO/LLW handel	19	stijgend
MAVO	15	constant
VBO verzorging	12	constant
Basisonderwijs	9	dalend
HAVO/VWO	8	sterk stijgend
VBO administratie, handel en textiel	7	sterk dalend
Andere opleidingstypen	30	-
Winkeliers		
MBO/LLW handel	39	constant
MAVO	8	dalend
HAVO/VWO	6	stijgend
Basisonderwijs	5	dalend
Andere opleidingstypen	42	-
Hulpkrachten horeca en verzorging		
VBO verzorging	19	dalend
Basisonderwijs	18	dalend
MAVO	15	constant
MBO/LLW verzorging	9	stijgend
HAVO/VWO	6	constant
MBO/LLW horeca	5	sterk stijgend
Andere opleidingstypen	29	-

Tabel 2.11 (vervolg)
Belangrijkste opleidingstypen per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1993-'97
Ziekenverzorgenden		
MBO/LLW verzorging	81	constant
MBO/LLW verpleging	6	stijgend
Andere opleidingstypen	12	-
Verzorgend personeel		
MBO/LLW verzorging	28	dalend
MBO/LLW uiterlijke verzorging	16	constant
MBO/LLW horeca	11	constant
MBO/LLW verpleging	10	sterk stijgend
MBO sociaal-cultureel	6	constant
Andere opleidingstypen	29	-
Café- en snackbarhouders		
MBO/LLW horeca	20	constant
Andere opleidingstypen	80	-
Bedrijfshoofden horeca		
MBO/LLW horeca	28	constant
Basisonderwijs	10	dalend
HAVO/VWO	8	stijgend
MAVO	7	dalend
Andere opleidingstypen	48	-
Bakkers en slagers		
MBO/LLW brood en banket	36	constant
MBO/LLW levensmiddelentechniek/vleesverwerking	26	sterk dalend
Andere opleidingstypen	37	-
OPENBARE ORDE- EN VEILIGHEIDSBEROEPEN		
Aspirant politieagenten, soldaten en beveiligingshulpkrachten		
VBO beveiliging	16	stijgend
MBO openbare orde en veiligheid	15	constant
MAVO	10	dalend
HAVO/VWO	7	constant
Andere opleidingstypen	52	-
Politieagenten, onderofficieren en beveiligingsemployés		
MBO openbare orde en veiligheid	74	constant
MAVO	5	constant
Andere opleidingstypen	21	-
Politie-inspecteurs en officieren		
Diverse opleidingstypen	100	-

Tabel 2.11 (vervolg)

Belangrijkste opleidingstypen per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	%	trend 1993-'97
Brandweerlieden		
MBO openbare orde en veiligheid	55	constant
Andere opleidingstypen	45	-
Bron: CBS/ROA		

Tabel 2.12

Substitutiemogelijkheden tussen mensen met uiteenlopende opleidingsachtergronden per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	spreidingsindex	typering
PEDAGOGISCHE BEROEPEN		
Leraar basisonderwijs	1,40	erg laag
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (2e graads)	4,21	laag
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (1e graads)	3,16	laag
Docenten landbouw en techniek (2e graads)	4,35	laag
Docenten landbouw en techniek (1e graads)	6,18	gemiddeld
Docenten economisch-administratieve vakken (2e graads)	4,09	laag
Docenten economisch-administratieve vakken (1e graads)	5,41	laag
Docenten talen en expressie	5,09	laag
Docenten letteren (1e graads)	3,00	laag
Docenten sociale vakken (2e graads)	2,43	erg laag
Docenten sociale vakken (1e graads)	2,53	laag
Docenten 2e graads zonder specialisatie	7,91	gemiddeld
Docent 1e graads zonder specialisatie	5,82	gemiddeld
Onderwijskundig medewerkers	16,73	erg hoog
Onderwijskundigen en pedagogen	6,09	gemiddeld
Rij-instructeurs	3,04	laag
Zweminstructeurs	8,51	gemiddeld
Sportinstructeurs	9,31	gemiddeld
CULTURELE BEROEPEN		
Tolken, vertalers en schrijvers	7,73	gemiddeld
Bibliotheekassistenten	11,17	hoog
Bibliotheacarissen	2,10	erg laag
Grafisch ontwerpers	5,76	gemiddeld
Kunstenaars	4,53	laag
Geestelijk verzorgers	-	-
Geestelijken	1,14	erg laag
Journalisten	9,08	gemiddeld
Taalkundigen	5,50	gemiddeld
AGRARISCHE BEROEPEN		
Agrarische hulparbeiders	7,61	gemiddeld
Agrarische arbeiders	9,24	gemiddeld
Agrarische vakkrachten	4,79	laag
Milieuhygiënisten en agrarisch vertegenwoordigers	10,62	hoog
Landbouwkundigen	5,69	gemiddeld
Landbouwmachinebestuurders en vissers	8,69	gemiddeld
Agrarische bedrijfshoofden	5,46	laag
TECHNISCHE EN INDUSTRIEBEROEPEN		
Productiemedewerkers	10,29	hoog
Laboratorium-assistenten	6,55	gemiddeld
Laboranten	5,14	laag
Technisch analisten	2,30	erg laag
Natuurwetenschappers	3,71	laag
Conciërges	14,42	hoog
Hoofden technische dienst	11,92	hoog
Werktuigbouwkundigen	9,04	gemiddeld
Bouwwerkers	5,64	gemiddeld
Aannemers en installateurs	6,20	gemiddeld
Architecten en bouwkundig projectleiders	10,79	hoog

Tabel 2.12 (vervolg)

Substitutiemogelijkheden tussen mensen met uiteenlopende opleidingsachtergronden per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	spreidingsindex	typering
Weg- en waterbouwkundigen	4,38	laag
Weg- en waterbouwkundige arbeiders	6,33	gemiddeld
Weg- en waterbouwkundige vakkrachten	10,04	hoog
Weg- en waterbouwkundig ontwerpers en projectleiders	4,76	laag
Metaalarbeiders	6,48	gemiddeld
Bankwerkers en lassers	6,04	gemiddeld
Bedrijfshoofden metaalbewerking	13,61	hoog
Assembleurs	11,32	hoog
Monteurs	11,30	hoog
Werktuigbouwkundig ontwerpers en hoofden technische dienst	9,97	hoog
Elektronicamonteurs	3,07	laag
Monteurs en controleurs elektrotechnische producten	8,41	gemiddeld
Elektromonteurs	2,85	laag
Elektrotechnisch ontwerpers en bedrijfshoofden	3,98	laag
Elektrotechnici	7,71	gemiddeld
Grafisch productiepersoneel	7,17	gemiddeld
Grafische vakkrachten	5,93	gemiddeld
Mechanisch operators	10,90	hoog
Procesoperators	12,31	hoog
Procestechnologen	17,97	erg hoog
Materiaalkundigen	10,31	hoog
Confectie-arbeiders	7,06	gemiddeld
Schoen- en kleermakers	4,10	laag
TRANSPORTBEROEPEN		
Laders en lossers	12,03	hoog
Chauffeurs	12,48	hoog
Schippers en conducteurs	8,30	gemiddeld
Vliegers, scheepskapiteins en leidinggevenden transport	6,52	gemiddeld
Stewards	8,21	gemiddeld
MEDISCHE EN PARAMEDISCHE BEROEPEN		
Verpleeghulp en leerling-verpleegkundigen	7,66	gemiddeld
Verplegenden en doktersassistenten	2,56	laag
Therapeuten en verpleegkundigen	4,81	laag
Artsen	2,01	erg laag
Apothekersassistenten en medisch laboranten	6,45	gemiddeld
Medisch analisten	2,82	laag
Apothekers	3,31	laag
Afdelingshoofden zorginstelling	8,93	gemiddeld
ECONOMISCH-ADMINISTRATIEVE BEROEPEN		
Kantoorhulp, inpakkers en colporteurs	6,44	gemiddeld
Ondersteunende administratieve hulpkrachten	14,20	hoog
Bedrijfshoofden	31,45	erg hoog
Economen	6,80	gemiddeld
Productieplanners	16,74	erg hoog
Organisatie-adviseurs	24,00	erg hoog
Organisatiedeskundigen	8,59	gemiddeld
Receptionisten en administratieve employés	8,54	gemiddeld
Boekhouders en secretaresses	8,76	gemiddeld
Assistent accountants	10,56	hoog
Accountants	6,25	gemiddeld

Tabel 2.12 (vervolg)

Substitutiemogelijkheden tussen mensen met uiteenlopende opleidingsachtergronden per beroepsgroep, gemiddelde 1996-1997

Beroepsgroep	spreadingsindex	typering
Verzekeringsagenten	9,74	hoog
Commercieel employés	17,49	erg hoog
Commercieel medewerkers	25,80	erg hoog
Technisch-commercieel employés	12,96	hoog
Technisch-bedrijfskundig medewerkers	18,05	erg hoog
Juridisch en fiscaal medewerkers	8,35	gemiddeld
Juridisch, bestuurlijk medewerkers	16,04	erg hoog
Juristen	2,85	laag
Administratieve transportemployés	14,40	hoog
Leidinggevend	27,91	erg hoog
Managers	40,50	erg hoog
Medisch secretaresses	6,29	gemiddeld
INFORMATICA BEROEPEN		
Programmeurs	7,62	gemiddeld
Systeemanalisten	12,31	hoog
Informatici	13,64	hoog
Technisch systeemanalisten	4,84	laag
SOCIAAL-CULTURELE BEROEPEN		
Activiteitenbegeleiders en medewerkers arbeidsbemiddeling	13,82	hoog
Sociaal-cultureel werkers	5,50	laag
Sociale raadslieden en hoofden personeelszaken	2,92	laag
Sociaal-wetenschappelijk medewerkers	13,09	hoog
Sociaal-wetenschappelijk onderzoekers	1,94	erg laag
VERZORGENDE EN DIENSTVERLENENDE BEROEPEN		
Vakkenvullers	7,75	gemiddeld
Interieurverzorgers	6,83	gemiddeld
Verkopers	10,28	hoog
Winkeliers	5,84	gemiddeld
Hulpkrachten horeca en verzorging	9,15	gemiddeld
Ziekenverzorgenden	1,51	erg laag
Verzorgend personeel	7,41	gemiddeld
Café- en snackbarhouders	11,55	hoog
Bedrijfshoofden horeca	9,04	gemiddeld
Bakkers en slagers	4,42	laag
OPENBARE ORDE- EN VEILIGHEIDSBEROEPEN		
Aspirant politieagenten, soldaten en beveiligingshulpkrachten	13,90	hoog
Politieagenten, onderofficieren en beveiligingsemployés	1,81	erg laag
Politie-inspecteurs en officieren	5,64	gemiddeld
Brandweerlieden	3,16	laag

Bron: ROA/CBS

Toelichting:

De indicator voor substitutiemogelijkheden geeft de mate aan waarin werkgevers voor een bepaald beroep arbeidskrachten kunnen aantrekken met een uiteenlopende opleidingsachtergrond, zodat ze niet afhankelijk zijn van het arbeidsaanbod van een bepaald opleidingstype. De substitutiemogelijkheden worden bepaald met behulp van de Gini-Hirschman-spreidingsindex. Deze indicator kan geïnterpreteerd worden als een genormeerd aantal opleidingstypen waaruit werkenden in deze beroepsgroep afkomstig zijn.

Tabel 2.13
Conjunctuurgevoeligheid per beroepsgroep

Beroepsgroep	conjunctuurgevoeligheid	typering
PEDAGOGISCHE BEROEPEN		
Leraar basisonderwijs	0,79	gemiddeld
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (2e graads)	0,74	gemiddeld
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (1e graads)	0,21	erg laag
Docenten landbouw en techniek (2e graads)	0,76	gemiddeld
Docenten landbouw en techniek (1e graads)	0,22	erg laag
Docenten economisch-administratieve vakken (2e graads)	0,75	gemiddeld
Docenten economisch-administratieve vakken (1e graads)	0,22	erg laag
Docenten talen en expressie	0,75	gemiddeld
Docenten letteren (1e graads)	0,22	erg laag
Docenten sociale vakken (2e graads)	0,79	gemiddeld
Docenten sociale vakken (1e graads)	0,22	erg laag
Docenten 2e graads zonder specialisatie	0,79	gemiddeld
Docent 1e graads zonder specialisatie	0,22	erg laag
Onderwijskundig medewerkers	0,61	laag
Onderwijskundigen en pedagogen	0,34	erg laag
Rij-instructeurs	1,37	erg hoog
Zweminstructeurs	0,27	erg laag
Sportinstructeurs	0,31	erg laag
CULTURELE BEROEPEN		
Tolken, vertalers en schrijvers	0,18	erg laag
Bibliotheekassistenten	0,80	gemiddeld
Bibliothecarissen	0,27	erg laag
Grafisch ontwerpers	1,05	hoog
Kunstenaars	0,33	erg laag
Geestelijk verzorgers	-	-
Geestelijken	0,15	erg laag
Journalisten	0,85	gemiddeld
Taalkundigen	0,43	laag
AGRARISCHE BEROEPEN		
Agrarische hulparbeiders	0,57	laag
Agrarische arbeiders	0,52	laag
Agrarische vakkrachten	1,06	hoog
Milieuhygiënisten en agrarisch vertegenwoordigers	0,71	gemiddeld
Landbouwkundigen	0,47	laag
Landbouwmachinebestuurders en vissers	0,51	laag
Agrarische bedrijfshoofden	0,28	erg laag
TECHNISCHE EN INDUSTRIEBEROEPEN		
Productiemedewerkers	0,52	laag
Laboratorium-assistenten	0,12	erg laag
Laboranten	0,48	laag
Technisch analisten	1,52	erg hoog
Natuurwetenschappers	0,33	erg laag
Conciërges	1,04	gemiddeld
Hoofden technische dienst	1,03	gemiddeld
Werktuigbouwkundigen	1,49	erg hoog
Bouwvakkers	2,03	erg hoog
Aannemers en installateurs	1,52	erg hoog
Architecten en bouwkundig projectleiders	1,39	erg hoog
Weg- en waterbouwkundigen	0,86	gemiddeld

Tabel 2.13 (vervolg)
Conjunctuurgevoeligheid per beroepsgroep

Beroepsgroep	conjunctuurgevoeligheid	typering
Weg- en waterbouwkundige arbeiders	1,86	erg hoog
Weg- en waterbouwkundige vakkrachten	1,12	hoog
Weg- en waterbouwkundig ontwerpers en projectleiders	1,39	erg hoog
Metaalarbeiders	1,46	erg hoog
Bankwerkers en lassers	1,30	hoog
Bedrijfshoofden metaalbewerking	0,80	gemiddeld
Assembleurs	1,11	hoog
Monteurs	1,03	gemiddeld
Werktuigbouwkundig ontwerpers en hoofden technische dienst	0,70	gemiddeld
Elektronicamonteurs	0,80	gemiddeld
Monteurs en controleurs elektrotechnische producten	1,69	erg hoog
Elektromonteurs	1,30	hoog
Elektrotechnisch ontwerpers en bedrijfshoofden	1,04	gemiddeld
Elektrotechnici	1,91	erg hoog
Grafisch productiepersoneel	0,93	gemiddeld
Grafische vakkrachten	1,67	erg hoog
Mechanisch operators	1,01	gemiddeld
Procesoperators	0,81	gemiddeld
Procestechnologen	1,22	hoog
Materiaalkundigen	0,75	gemiddeld
Confectie-arbeiders	1,13	hoog
Schoen- en kleermakers	1,42	erg hoog
TRANSPORTBEROEPEN		
Laders en lossers	0,62	laag
Chauffeurs	1,56	erg hoog
Schippers en conducteurs	1,90	erg hoog
Vliegers, scheepskapiteins en leidinggevend transport	0,41	laag
Stewards	1,66	erg hoog
MEDISCHE EN PARAMEDISCHE BEROEPEN		
Verpleeghulp en leerling-verpleegkundigen	0,60	laag
Verplegenden en doktersassistenten	0,57	laag
Therapeuten en verpleegkundigen	0,38	erg laag
Artsen	0,12	erg laag
Apothekersassistenten en medisch laboranten	0,43	laag
Medisch analisten	0,38	erg laag
Apothekers	0,78	gemiddeld
Afdelingshoofden zorginstelling	1,05	hoog
ECONOMISCH-ADMINISTRATIEVE BEROEPEN		
Kantoorhulp, inpakkers en colporteurs	0,57	laag
Ondersteunende administratieve hulpkrachten	0,96	gemiddeld
Bedrijfshoofden	1,54	erg hoog
Economen	0,72	gemiddeld
Productieplanners	1,12	hoog
Organisatie-adviseurs	1,32	erg hoog
Organisatiedeskundigen	0,57	laag
Receptionisten en administratieve employés	0,52	laag
Boekhouders en secretaresses	0,89	gemiddeld
Assistent accountants	1,28	hoog
Accountants	0,53	laag
Verzekeringsagenten	0,42	laag
Commercieel employés	0,84	gemiddeld

Tabel 2.13 (vervolg)
Conjunctuurgevoeligheid per beroepsgroep

Beroepsgroep	conjunctuurgevoeligheid	typering
Commercieel medewerkers	1,24	hoog
Technisch-commercieel employés	1,10	hoog
Technisch-bedrijfskundig medewerkers	1,39	erg hoog
Juridisch en fiscaal medewerkers	0,22	erg laag
Juridisch, bestuurlijk medewerkers	0,46	laag
Juristen	0,52	laag
Administratieve transportemployés	1,19	hoog
Leidinggevend	1,20	hoog
Managers	0,74	gemiddeld
Medisch secretaresses	0,58	laag
INFORMATICA BEROEPEN		
Programmeurs	0,82	gemiddeld
Systeemanalisten	1,18	hoog
Informatici	0,51	laag
Technisch systeemanalisten	0,54	laag
SOCIAAL-CULTURELE BEROEPEN		
Activiteitenbegeleiders en medewerkers arbeidsbemiddeling	0,80	gemiddeld
Sociaal-cultureel werkers	0,71	gemiddeld
Sociale raadslieden en hoofden personeelszaken	0,19	erg laag
Sociaal-wetenschappelijk medewerkers	0,50	laag
Sociaal-wetenschappelijk onderzoekers	0,31	erg laag
VERZORGENDE EN DIENSTVERLENENDE BEROEPEN		
Vakkenvullers	0,94	gemiddeld
Interieurverzorgers	0,33	erg laag
Verkopers	0,48	laag
Winkeliers	0,65	gemiddeld
Hulpkrachten horeca en verzorging	0,84	gemiddeld
Ziekenverzorgenden	0,56	laag
Verzorgend personeel	0,86	gemiddeld
Café- en snackbarhouders	1,36	erg hoog
Bedrijfshoofden horeca	1,20	hoog
Bakkers en slagers	0,15	erg laag
OPENBARE ORDE- EN VEILIGHEIDSBEROEPEN		
Aspirant politieagenten, soldaten en beveiligingshulpkrachten	0,64	gemiddeld
Politieagenten, onderofficieren en beveiligingsemployés	0,23	erg laag
Politie-inspecteurs en officieren	0,47	laag
Brandweerlieden	0,26	erg laag

Bron: ROA/CBS

Toelichting:

De conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid heeft betrekking op de mate waarin de werkgelegenheid gevoelig is voor veranderingen van de economische situatie. Deze indicator geeft daarmee de mate van werkzekerheid aan in de beroepsgroep.

Tabel 2.14
Verwachte uitbreidingsvraag per beroepsgroep, 1997-2002

Beroepsgroep	aantal	totaal %	gemiddeld jaarlijks %	typering
PEDAGOGISCHE BEROEPEN				
Leraar basisonderwijs	2.600	2	0,4	laag
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (2e graads)	-1.500	-8	-1,7	erg laag
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (1e graads)	2.300	13	2,5	hoog
Docenten landbouw en techniek (2e graads)	0	0	0,0	laag
Docenten landbouw en techniek (1e graads)	-	-	-	-
Docenten economisch-administratieve vakken (2e graads)	-400	-4	-0,9	erg laag
Docenten economisch-administratieve vakken (1e graads)	300	5	0,9	gemiddeld
Docenten talen en expressie	-1.800	-5	-1,0	erg laag
Docenten letteren (1e graads)	5.300	20	3,7	hoog
Docenten sociale vakken (2e graads)	-700	-6	-1,2	erg laag
Docenten sociale vakken (1e graads)	-700	-12	-2,4	erg laag
Docenten 2e graads zonder specialisatie	800	6	1,2	gemiddeld
Docent 1e graads zonder specialisatie	-	-	-	-
Onderwijskundig medewerkers	2.800	31	5,5	erg hoog
Onderwijskundigen en pedagogen	3.000	14	2,7	hoog
Rij-instructeurs	300	4	0,7	gemiddeld
Zweminstructeurs	300	7	1,4	gemiddeld
Sportinstructeurs	400	5	1,0	gemiddeld
CULTURELE BEROEPEN				
Tolken, vertalers en schrijvers	1.100	11	2,2	gemiddeld
Bibliotheekassistenten	-500	-3	-0,6	erg laag
Bibliothecarissen	600	5	1,0	gemiddeld
Grafisch ontwerpers	2.700	26	4,8	erg hoog
Kunstenaars	3.800	10	1,8	gemiddeld
Geestelijk verzorgers	-	-	-	-
Geestelijken	0	-1	-0,2	laag
Journalisten	1.600	9	1,8	gemiddeld
Taalkundigen	700	8	1,5	gemiddeld
AGRARISCHE BEROEPEN				
Agrarische hulparbeiders	600	10	2,0	gemiddeld
Agrarische arbeiders	-2.100	-2	-0,4	laag
Agrarische vakkrachten	-800	-8	-1,7	erg laag
Milieuhygiënist en agrarisch vertegenwoordigers	5.200	33	5,9	erg hoog
Landbouwkundigen	1.100	20	3,7	hoog
Landbouwmachinebestuurders en vissers	-200	-2	-0,3	laag
Agrarische bedrijfshoofden	-4.500	-4	-0,7	erg laag
TECHNISCHE EN INDUSTRIEBEROEPEN				
Productiemedewerkers	8.000	7	1,4	gemiddeld
Laboratorium-assistenten	-	-	-	-
Laboranten	1.000	7	1,3	gemiddeld
Technisch analisten	1.400	12	2,3	hoog
Natuurwetenschappers	1.700	11	2,1	gemiddeld
Conciërges	2.100	8	1,5	gemiddeld
Hoofden technische dienst	0	0	0,0	laag
Werktuigbouwkundigen	300	3	0,5	laag
Bouwvakkers	7.000	4	0,8	gemiddeld

Tabel 2.14 (vervolg)
Verwachte uitbreidingsvraag per beroepsgroep, 1997-2002

Beroepsgroep	aantal	totaal %	gemiddeld jaarlijks %	typering
Aannemers en installateurs	9.200	5	1,0	gemiddeld
Architecten en bouwkundig projectleiders	3.400	11	2,1	gemiddeld
Weg- en waterbouwkundigen	2.900	22	4,1	hoog
Weg- en waterbouwkundige arbeiders	0	0	0,0	laag
Weg- en waterbouwkundige vakkrachten	1.500	4	0,9	gemiddeld
Weg- en waterbouwkundig ontwerpers en projectleiders	300	3	0,7	laag
Metaalarbeiders	3.100	3	0,7	laag
Bankwerkers en lassers	3.000	5	1,0	gemiddeld
Bedrijfshoofden metaalbewerking	1.100	23	4,3	erg hoog
Assembleurs	1.400	7	1,3	gemiddeld
Monteurs	7.100	4	0,7	gemiddeld
Werktuigbouwkundig ontwerpers en hoofden technische dienst	900	3	0,6	laag
Elektronicamonteurs	800	6	1,2	gemiddeld
Monteurs en controleurs elektrotechnische producten	400	3	0,5	laag
Elektromonteurs	5.900	6	1,2	gemiddeld
Elektrotechnisch ontwerpers en bedrijfshoofden	0	0	0,0	laag
Elektrotechnici	-200	-2	-0,5	laag
Grafisch productiepersoneel	-600	-2	-0,5	laag
Grafische vakkrachten	1.800	5	1,0	gemiddeld
Mechanisch operators	300	0	0,1	laag
Procesoperators	2.500	5	1,0	gemiddeld
Procestechnologen	-100	-1	-0,1	laag
Materiaalkundigen	4.000	27	4,9	erg hoog
Confectie-arbeiders	2.000	5	1,0	gemiddeld
Schoen- en kleermakers	500	8	1,5	gemiddeld
TRANSPORTBEROEPEN				
Laders en lossers	10.300	11	2,0	gemiddeld
Chauffeurs	23.900	10	2,0	gemiddeld
Schippers en conducteurs	-3.600	-23	-5,2	erg laag
Vliegers, scheepskapiteins en leidinggevendende transport	2.000	12	2,3	hoog
Stewards	6.700	61	10,0	erg hoog
MEDISCHE EN PARAMEDISCHE BEROEPEN				
Verpleeghulp en leerling-verpleegkundigen	-100	-1	-0,1	laag
Verplegenden en doktersassistenten	3.400	3	0,6	laag
Therapeuten en verpleegkundigen	100	0	0,0	laag
Artsen	6.000	11	2,1	gemiddeld
Apothekersassistenten en medisch laboranten	4.500	13	2,4	hoog
Medisch analisten	1.500	10	1,8	gemiddeld
Apothekers	-100	-3	-0,5	erg laag
Afdelingshoofden zorginstelling	100	1	0,2	laag
ECONOMISCH-ADMINISTRATIEVE BEROEPEN				
Kantoorhulp, inpakkers en colporteurs	7.000	15	2,9	hoog
Ondersteunende administratieve hulpkrachten	1.400	13	2,5	hoog
Bedrijfshoofden	600	3	0,6	laag
Economen	700	5	0,9	gemiddeld
Productieplanners	25.900	48	8,1	erg hoog
Organisatie-adviseurs	15.300	45	7,7	erg hoog
Organisatiedeskundigen	6.800	35	6,1	erg hoog
Receptionisten en administratieve employés	-9.100	-4	-0,8	erg laag
Boekhouders en secretaresses	95.000	23	4,2	erg hoog

Tabel 2.14 (vervolg)
Verwachte uitbreidingsvraag per beroepsgroep, 1997-2002

Beroepsgroep	aantal	totaal %	gemiddeld jaarlijks %	typering
Assistent accountants	12.200	12	2,4	hoog
Accountants	10.100	35	6,1	erg hoog
Verzekeringsagenten	1.100	4	0,7	gemiddeld
Commercieel employés	10.900	4	0,8	gemiddeld
Commercieel medewerkers	29.700	15	2,9	hoog
Technisch-commercieel employés	1.400	7	1,3	gemiddeld
Technisch-bedrijfskundig medewerkers	600	5	0,9	gemiddeld
Juridisch en fiscaal medewerkers	1.100	3	0,6	laag
Juridisch, bestuurlijk medewerkers	600	4	0,7	gemiddeld
Juristen	5.000	10	1,8	gemiddeld
Administratieve transportemployés	-900	-3	-0,6	erg laag
Leidinggevenden	6.600	15	2,8	hoog
Managers	7.400	10	1,8	gemiddeld
Medisch secretaresses	3.600	21	3,9	hoog
INFORMATICA BEROEPEN				
Programmeurs	8.800	16	3,0	hoog
Systeemanalisten	19.000	22	4,0	hoog
Informatici	2.900	19	3,6	hoog
Technisch systeemanalisten	1.100	10	2,0	gemiddeld
SOCIAAL-CULTURELE BEROEPEN				
Activiteitenbegeleiders en medewerkers arbeidsbemiddeling	9.800	18	3,3	hoog
Sociaal-cultureel werkers	5.400	7	1,4	gemiddeld
Sociale raadslieden en hoofden personeelszaken	2.100	20	3,8	hoog
Sociaal-wetenschappelijk medewerkers	2.700	36	6,4	erg hoog
Sociaal-wetenschappelijk onderzoekers	5.600	26	4,7	erg hoog
VERZORGENDE EN DIENSTVERLENENDE BEROEPEN				
Vakkenvullers	3.000	13	2,5	hoog
Interieurverzorgers	16.800	11	2,1	gemiddeld
Verkopers	19.700	8	1,5	gemiddeld
Winkeliers	8.400	6	1,2	gemiddeld
Hulpkrachten horeca en verzorging	4.900	3	0,7	laag
Ziekenverzorgenden	18.200	30	5,4	erg hoog
Verzorgend personeel	31.900	16	3,0	hoog
Café- en snackbarhouders	1.400	12	2,2	hoog
Bedrijfshoofden horeca	3.700	9	1,8	gemiddeld
Bakkers en slaggers	500	4	0,7	gemiddeld
OPENBARE ORDE- EN VEILIGHEIDSBEROEPEN				
Aspirant politieagenten, soldaten en beveiligingshulpkrachten	3.900	9	1,8	gemiddeld
Politieagenten, onderofficieren en beveiligingsemployés	-2.900	-6	-1,3	erg laag
Politie-inspecteurs en officieren	0	0	0,0	laag
Brandweerlieden	100	1	0,3	laag

Bron: ROA

Toelichting:

Uitbreidingsvraag is de vraag naar nieuwe arbeidskrachten die ontstaat door groei van de werkgelegenheid. Als er sprake is van een werkgelegenheidsdaling, is de uitbreidingsvraag negatief.

Tabel 2.15
Verwachte vervangingsvraag per beroepsgroep, 1997-2002

Beroepsgroep	aantal	totaal %	gemiddeld jaarlijks %	typering
PEDAGOGISCHE BEROEPEN				
Leraar basisonderwijs	25.300	20	3,7	gemiddeld
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (2e graads)	4.000	22	4,1	hoog
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (1e graads)	4.700	26	4,8	hoog
Docenten landbouw en techniek (2e graads)	6.200	35	6,2	erg hoog
Docenten landbouw en techniek (1e graads)	-	-	-	-
Docenten economisch-administratieve vakken (2e graads)	2.400	29	5,2	erg hoog
Docenten economisch-administratieve vakken (1e graads)	1.200	17	3,2	gemiddeld
Docenten talen en expressie	10.200	29	5,2	erg hoog
Docenten letteren (1e graads)	5.100	19	3,6	gemiddeld
Docenten sociale vakken (2e graads)	3.000	26	4,7	hoog
Docenten sociale vakken (1e graads)	1.600	27	4,8	erg hoog
Docenten 2e graads zonder specialisatie	2.500	20	3,6	gemiddeld
Docent 1e graads zonder specialisatie	-	-	-	-
Onderwijskundig medewerkers	2.300	25	4,6	hoog
Onderwijskundigen en pedagogen	3.000	14	2,7	laag
Rij-instructeurs	2.000	23	4,3	hoog
Zweminstructeurs	600	14	2,7	laag
Sportinstructeurs	1.200	16	3,1	gemiddeld
CULTURELE BEROEPEN				
Tolken, vertalers en schrijvers	1.700	19	3,4	gemiddeld
Bibliotheekassistenten	3.200	18	3,4	gemiddeld
Bibliotheacarissen	2.800	23	4,2	hoog
Grafisch ontwerpers	1.100	10	2,0	erg laag
Kunstenaars	7.400	19	3,4	gemiddeld
Geestelijk verzorgers	-	-	-	-
Geestelijken	900	23	4,2	hoog
Journalisten	2.500	14	2,7	laag
Taalkundigen	1.400	15	2,8	laag
AGRARISCHE BEROEPEN				
Agrarische hulparbeiders	1.000	16	3,1	gemiddeld
Agrarische arbeiders	19.800	18	3,4	gemiddeld
Agrarische vakkrachten	1.100	11	2,2	erg laag
Milieuhygiënist en agrarisch vertegenwoordigers	2.600	16	3,1	gemiddeld
Landbouwkundigen	800	15	2,8	laag
Landbouwmachinebestuurders en vissers	1.700	16	3,0	gemiddeld
Agrarische bedrijfshoofden	26.300	21	3,9	hoog
TECHNISCHE EN INDUSTRIEBEROEPEN				
Productiemedewerkers	15.100	13	2,5	laag
Laboratorium-assistenten	-	-	-	-
Laboranten	2.900	18	3,4	gemiddeld
Technisch analisten	2.100	18	3,4	gemiddeld
Natuurwetenschappers	2.900	20	3,7	gemiddeld
Conciërges	9.300	34	6,0	erg hoog
Hoofden technische dienst	2.400	20	3,7	gemiddeld
Werktuigbouwkundigen	1.600	13	2,4	laag
Bouwwakkers	33.100	19	3,5	gemiddeld

Tabel 2.15 (vervolg)
Verwachte vervangingsvraag per beroepsgroep, 1997-2002

Beroepsgroep	aantal	totaal %	gemiddeld jaarlijks %	typering
Aannemers en installateurs	30.700	18	3,3	gemiddeld
Architecten en bouwkundig projectleiders	7.600	24	4,4	hoog
Weg- en waterbouwkundigen	2.500	19	3,6	gemiddeld
Weg- en waterbouwkundige arbeiders	4.200	18	3,3	gemiddeld
Weg- en waterbouwkundige vakkrachten	6.300	19	3,5	gemiddeld
Weg- en waterbouwkundig ontwerpers en projectleiders	1.500	18	3,3	gemiddeld
Metaalarbeiders	18.100	19	3,6	gemiddeld
Bankwerkers en lassers	10.100	16	3,1	gemiddeld
Bedrijfshoofden metaalbewerking	1.200	25	4,6	hoog
Assembleurs	3.500	17	3,2	gemiddeld
Monteurs	28.300	15	2,8	laag
Werktuigbouwkundig ontwerpers en hoofden technische dienst	7.400	23	4,3	hoog
Elektronicamonteurs	2.200	16	3,0	gemiddeld
Monteurs en controleurs elektrotechnische producten	2.800	16	3,0	gemiddeld
Elektromonteurs	14.200	15	2,9	gemiddeld
Elektrotechnisch ontwerpers en bedrijfshoofden	2.800	27	4,9	erg hoog
Elektrotechnici	1.000	13	2,5	laag
Grafisch productiepersoneel	4.000	16	3,0	gemiddeld
Grafische vakkrachten	6.200	16	3,0	gemiddeld
Mechanisch operators	13.900	18	3,3	gemiddeld
Procesoperators	7.900	16	3,0	gemiddeld
Procestechnologen	2.600	25	4,6	hoog
Materiaalkundigen	3.100	22	4,0	hoog
Confectie-arbeiders	8.800	24	4,4	hoog
Schoen- en kleermakers	1.700	25	4,6	hoog

TRANSPORTBEROEPEN

Laders en lossers	11.000	11	2,1	erg laag
Chauffeurs	36.500	16	3,0	gemiddeld
Schippers en conducteurs	3.500	23	4,2	hoog
Vliegers, scheepskapiteins en leidinggevend transport	2.500	15	2,9	laag
Stewards	1.200	11	2,1	erg laag

MEDISCHE EN PARAMEDISCHE BEROEPEN

Verpleeghulp en leerling-verpleegkundigen	8.200	35	6,2	erg hoog
Verplegenden en doktersassistenten	18.800	17	3,3	gemiddeld
Therapeuten en verpleegkundigen	20.100	22	4,0	hoog
Artsen	12.500	23	4,2	hoog
Apothekersassistenten en medisch laboranten	6.800	19	3,6	gemiddeld
Medisch analisten	2.900	19	3,5	gemiddeld
Apothekers	1.100	21	3,8	hoog
Afdelingshoofden zorginstelling	2.700	27	4,9	erg hoog

ECONOMISCH-ADMINISTRATIEVE BEROEPEN

Kantoorhulp, inpakkers en colporteurs	6.700	15	2,7	laag
Ondersteunende administratieve hulpkrachten	1.600	15	2,9	laag
Bedrijfshoofden	3.700	17	3,3	gemiddeld
Economen	1.700	12	2,3	erg laag
Productieplanners	7.100	13	2,5	laag
Organisatie-adviseurs	4.400	13	2,4	laag
Organisatiedeskundigen	2.600	13	2,5	laag
Receptionisten en administratieve employés	57.700	26	4,8	hoog
Boekhouders en secretaresses	54.500	13	2,5	laag

Tabel 2.15 (vervolg)
Verwachte vervangingsvraag per beroepsgroep, 1997-2002

Beroepsgroep	aantal	totaal %	gemiddeld jaarlijks %	typering
Assistent accountants	15.300	15	2,9	gemiddeld
Accountants	4.000	14	2,6	laag
Verzekeringsagenten	6.200	22	4,1	hoog
Commercieel employés	34.900	13	2,4	laag
Commercieel medewerkers	26.100	13	2,5	laag
Technisch-commercieel employés	2.500	13	2,4	laag
Technisch-bedrijfskundig medewerkers	1.800	14	2,6	laag
Juridisch en fiscaal medewerkers	6.800	19	3,6	gemiddeld
Juridisch, bestuurlijk medewerkers	4.900	28	5,1	erg hoog
Juristen	6.800	13	2,5	laag
Administratieve transportemployés	6.100	22	4,1	hoog
Leidinggevend	9.500	21	3,9	hoog
Managers	20.300	26	4,8	hoog
Medisch secretaresses	3.300	19	3,6	gemiddeld
INFORMATICA BEROEPEN				
Programmeurs	4.800	9	1,7	erg laag
Systeemanalisten	11.000	13	2,4	laag
Informatici	1.600	11	2,0	erg laag
Technisch systeemanalisten	1.800	17	3,2	gemiddeld
SOCIAAL-CULTURELE BEROEPEN				
Activiteitenbegeleiders en medewerkers arbeidsbemiddeling	6.000	11	2,1	erg laag
Sociaal-cultureel werkers	10.800	14	2,7	laag
Sociale raadslieden en hoofden personeelszaken	1.800	18	3,3	gemiddeld
Sociaal-wetenschappelijk medewerkers	1.400	19	3,5	gemiddeld
Sociaal-wetenschappelijk onderzoekers	3.100	14	2,7	laag
VERZORGENDE EN DIENSTVERLENENDE BEROEPEN				
Vakkenvullers	7.300	33	5,9	erg hoog
Interieurverzorgers	27.700	18	3,4	gemiddeld
Verkopers	45.600	18	3,3	gemiddeld
Winkeliers	22.200	16	3,1	gemiddeld
Hulpkrachten horeca en verzorging	31.700	22	4,1	hoog
Ziekenverzorgenden	10.600	18	3,3	gemiddeld
Verzorgend personeel	24.100	12	2,3	erg laag
Café- en snackbarhouders	4.500	37	6,6	erg hoog
Bedrijfshoofden horeca	7.700	19	3,5	gemiddeld
Bakkers en slaggers	2.700	19	3,5	gemiddeld
OPENBARE ORDE- EN VEILIGHEIDSBEROEPEN				
Aspirant politieagenten, soldaten en beveiligingshulpkrachten	7.800	19	3,5	gemiddeld
Politieagenten, onderofficieren en beveiligingsemployés	8.500	18	3,4	gemiddeld
Politie-inspecteurs en officieren	900	17	3,3	gemiddeld
Brandweerlieden	1.600	20	3,7	gemiddeld

Bron: ROA

Toelichting:

Vervangingsvraag is vraag naar nieuwe arbeidskrachten die ontstaat doordat de arbeidsplaatsen van werkenden die met pensioen gaan, arbeidsongeschikt worden of zich (tijdelijk) terugtrekken van de arbeidsmarkt opnieuw moeten worden opgevuld. De vervangingsvraag per beroepsgroep kan bovendien ontstaan door de beroepsmobiliteit. Vertrek van werkenden dat niet leidt tot vraag naar nieuwkomers uit dezelfde beroepsgroep wordt niet meegerekend als vervangingsvraag.

Tabel 2.16
Verwachte baanopeningen per beroepsgroep, 1997-2002

Beroepsgroep	aantal	totaal %	gemiddeld jaarlijks %	typering
PEDAGOGISCHE BEROEPEN				
Leraar basisonderwijs	27.900	22	4,1	gemiddeld
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (2e graads)	4.000	22	4,1	gemiddeld
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (1e graads)	7.000	39	7,3	hoog
Docenten landbouw en techniek (2e graads)	6.200	35	6,2	hoog
Docenten landbouw en techniek (1e graads)	-	-	-	-
Docenten economisch-administratieve vakken (2e graads)	2.400	29	5,2	gemiddeld
Docenten economisch-administratieve vakken (1e graads)	1.500	22	4,1	gemiddeld
Docenten talen en expressie	10.200	29	5,2	gemiddeld
Docenten letteren (1e graads)	10.400	40	7,3	hoog
Docenten sociale vakken (2e graads)	3.000	26	4,7	gemiddeld
Docenten sociale vakken (1e graads)	1.600	27	4,8	gemiddeld
Docenten 2e graads zonder specialisatie	3.300	26	4,8	gemiddeld
Docent 1e graads zonder specialisatie	-	-	-	-
Onderwijskundig medewerkers	5.100	56	10,1	erg hoog
Onderwijskundigen en pedagogen	6.000	28	5,4	gemiddeld
Rij-instructeurs	2.300	27	5,0	gemiddeld
Zweminstructeurs	900	22	4,1	gemiddeld
Sportinstructeurs	1.600	21	4,1	gemiddeld
CULTURELE BEROEPEN				
Tolken, vertalers en schrijvers	2.800	30	5,6	gemiddeld
Bibliotheekassistenten	3.200	18	3,4	laag
Bibliotheacarissen	3.400	28	5,2	gemiddeld
Grafisch ontwerpers	3.800	37	6,8	hoog
Kunstenaars	11.200	28	5,2	gemiddeld
Geestelijk verzorgers	-	-	-	-
Geestelijken	900	23	4,2	gemiddeld
Journalisten	4.100	24	4,5	gemiddeld
Taalkundigen	2.100	23	4,3	gemiddeld

Tabel 2.16 (vervolg)
Verwachte baanopeningen per beroepsgroep, 1997-2002

Beroepsgroep	aantal	totaal %	gemiddeld jaarlijks %	typering
AGRARISCHE BEROEPEN				
Agrarische hulparbeiders	1.600	27	5,1	gemiddeld
Agrarische arbeiders	19.800	18	3,4	laag
Agrarische vakkrachten	1.100	11	2,2	erg laag
Milieuhygiënist en agrarisch vertegenwoordigers	7.800	50	9,0	erg hoog
Landbouwkundigen	1.900	35	6,5	hoog
Landbouwmachinebestuurders en vissers	1.700	16	3,0	laag
Agrarische bedrijfshoofden	26.300	21	3,9	gemiddeld
TECHNISCHE EN INDUSTRIEBEROEPEN				
Productiemedewerkers	23.100	20	3,9	gemiddeld
Laboratorium-assistenten	-	-	-	-
Laboranten	3.900	25	4,7	gemiddeld
Technisch analisten	3.500	30	5,7	gemiddeld
Natuurwetenschappers	4.600	31	5,8	gemiddeld
Conciërges	11.400	41	7,5	hoog
Hoofden technische dienst	2.400	20	3,7	gemiddeld
Werktuigbouwkundigen	1.900	15	2,9	laag
Bouwvakkers	40.100	23	4,3	gemiddeld
Aannemers en installateurs	39.900	23	4,3	gemiddeld
Architecten en bouwkundig projectleiders	11.000	35	6,5	hoog
Weg- en waterbouwkundigen	5.400	41	7,7	hoog
Weg- en waterbouwkundige arbeiders	4.200	18	3,3	laag
Weg- en waterbouwkundige vakkrachten	7.800	23	4,4	gemiddeld
Weg- en waterbouwkundig ontwerpers en projectleiders	1.800	21	4,0	gemiddeld
Metaalarbeiders	21.200	23	4,3	gemiddeld
Bankwerkers en lassers	13.100	21	4,1	gemiddeld
Bedrijfshoofden metaalbewerking	2.300	49	8,9	erg hoog
Assembleurs	4.900	24	4,5	gemiddeld
Monteurs	35.400	19	3,5	gemiddeld
Werktuigbouwkundig ontwerpers en hoofden technische dienst	8.300	26	4,9	gemiddeld

Tabel 2.16 (vervolg)
Verwachte baanopeningen per beroepsgroep, 1997-2002

Beroepsgroep	aantal	totaal %	gemiddeld jaarlijks %	typering
Elektronicamonteurs	3.000	22	4,2	gemiddeld
Monteurs en controleurs elektrotechnische producten	3.200	18	3,5	laag
Elektromonteurs	20.100	22	4,1	gemiddeld
Elektrotechnisch ontwerpers en bedrijfshoofden	2.800	27	4,9	gemiddeld
Elektrotechnici	1.000	13	2,5	laag
Grafisch productiepersoneel	4.000	16	3,0	laag
Grafische vakkrachten	8.000	21	4,0	gemiddeld
Mechanisch operators	14.200	18	3,4	laag
Procesoperators	10.400	21	4,0	gemiddeld
Procestechnologen	2.600	25	4,6	gemiddeld
Materiaalkundigen	7.100	49	8,9	erg hoog
Confectie-arbeiders	10.800	29	5,4	gemiddeld
Schoen- en kleermakers	2.200	33	6,1	hoog
TRANSPORTBEROEPEN				
Laders en lossers	21.300	22	4,1	gemiddeld
Chaufeurs	60.400	26	5,0	gemiddeld
Schippers en conducteurs	3.500	23	4,2	gemiddeld
Vliegers, scheepskapiteins en leidinggevenden transport	4.500	27	5,2	gemiddeld
Stewards	7.900	72	12,1	erg hoog
MEDISCHE EN PARAMEDISCHE BEROEPEN				
Verpleeghulp en leerling-verpleegkundigen	8.200	35	6,2	hoog
Verplegenden en doktersassistenten	22.200	20	3,9	gemiddeld
Therapeuten en verpleegkundigen	20.200	22	4,0	gemiddeld
Artsen	18.500	34	6,3	hoog
Apothekersassistenten en medisch laboranten	11.300	32	6,0	hoog
Medisch analisten	4.400	28	5,3	gemiddeld
Apothekers	1.100	21	3,8	gemiddeld
Afdelingshoofden zorginstelling	2.800	28	5,1	gemiddeld

Tabel 2.16 (vervolg)
Verwachte baanopeningen per beroepsgroep, 1997-2002

Beroepsgroep	aantal	totaal %	gemiddeld jaarlijks %	typering
ECONOMISCH-ADMINISTRATIEVE BEROEPEN				
Kantoorhulpers, inpakkers en colporteurs	13.700	30	5,6	gemiddeld
Ondersteunende administratieve hulpkrachten	3.000	29	5,4	gemiddeld
Bedrijfschoufden	4.300	20	3,9	gemiddeld
Economen	2.400	16	3,2	laag
Productieplanners	33.000	61	10,6	erg hoog
Organisatie-adviseurs	19.700	57	10,1	erg hoog
Organisatiedeskundigen	9.400	48	8,6	hoog
Receptionisten en administrative employés	57.700	26	4,8	gemiddeld
Boekhouders en secretaresses	149.500	36	6,7	hoog
Assistent accountants	27.500	28	5,3	gemiddeld
Accountants	14.100	48	8,7	hoog
Verzekeringsagenten	7.300	26	4,8	gemiddeld
Commercieel employés	45.800	16	3,2	laag
Commercieel medewerkers	55.800	28	5,4	gemiddeld
Technisch-commercieel employés	3.900	20	3,7	gemiddeld
Technisch-bedrijfskundig medewerkers	2.400	19	3,5	gemiddeld
Juridisch en fiscaal medewerkers	7.900	22	4,2	gemiddeld
Juridisch, bestuurlijk medewerkers	5.500	32	5,8	hoog
Juristen	11.800	23	4,3	gemiddeld
Administratieve transportemployés	6.100	22	4,1	gemiddeld
Leidinggevend	16.100	36	6,7	hoog
Managers	27.700	36	6,6	hoog
Medisch secretaresses	6.900	40	7,5	hoog
INFORMATICA BEROEPEN				
Programmeurs	13.600	25	4,7	gemiddeld
Systeemanalisten	30.000	34	6,4	hoog
Informatici	4.500	30	5,6	gemiddeld
Technisch systeemanalisten	2.900	27	5,2	gemiddeld

Tabel 2.16 (vervolg)
Verwachte baanopeningen per beroepsgroep, 1997-2002

Beroepsgroep	aantal	totaal %	gemiddeld jaarlijks %	typering
SOCIAAL-CULTURELE BEROEPEN				
Activiteitenbegeleiders en medewerkers arbeidsbemiddeling	15.800	29	5,4	gemiddeld
Sociaal-cultureel werkers	16.200	21	4,1	gemiddeld
Sociale raadslieden en hoofden personeelszaken	3.900	38	7,1	hoog
Sociaal-wetenschappelijk medewerkers	4.100	55	9,9	erg hoog
Sociaal-wetenschappelijk onderzoekers	8.700	40	7,4	hoog
VERZORGENDE EN DIENSTVERLENENDE BEROEPEN				
Vakkenvullers	10.300	47	8,4	hoog
Interieurverzorgers	44.500	29	5,5	gemiddeld
Verkopers	65.300	25	4,8	gemiddeld
Winkeliers	30.600	22	4,3	gemiddeld
Hulpkrachten horeca en verzorging	36.600	26	4,8	gemiddeld
Ziekenverzorgenden	28.800	48	8,7	hoog
Verzorgend personeel	56.000	28	5,3	gemiddeld
Café- en snackbarhouders	5.900	49	8,8	erg hoog
Bedrijfschefs horeca	11.400	28	5,3	gemiddeld
Bakkers en slaggers	3.200	22	4,2	gemiddeld
OPENBARE ORDE- EN VEILIGHEIDSBEROEPEN				
Aspirant politieagenten, soldaten en beveiligingshulpkrachten	11.700	28	5,3	gemiddeld
Politieagenten, onderofficieren en beveiligingsemployés	8.500	18	3,4	laag
Politie-inspecteurs en officieren	900	17	3,3	laag
Brandweerlieden	1.700	22	4,0	gemiddeld
Bron: ROA				

Toelichting:
Baanopeningen zijn de totale vraag naar nieuwkomers op de arbeidsmarkt, zoals deze is bepaald door de werkgelegenheidsgroei (positieve uitbreidingsvraag) en de vervangingsvraag.

3 INFORMATIE OVER OPLEIDINGEN

Tabel 3.1
Aantal werkenden per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	aantal werkenden	trend 1993-'97	arbeidsvolume
BASISONDERWIJS			
Basisonderwijs	473.500	constant	424.000
MAVO, VBO			
MAVO MAVO	426.000	constant	360.000
VBO Landbouw en natuurlijke omgeving VBO landbouw en natuurlijke omgeving	72.500	dalend	82.500
VBO Techniek			
VBO bouwtechniek	133.000	constant	132.000
VBO installatietechniek	9.000	dalend	9.000
VBO mechanische techniek	120.500	constant	120.000
VBO fijnmechanische techniek	5.500	dalend	5.000
VBO motorvoertuigentechniek	42.000	constant	42.500
VBO elektrotechniek	58.000	dalend	57.000
VBO grafische techniek	6.000	dalend	5.500
VBO brood en banket	11.000	constant	11.000
VBO horeca en levensmiddelentechniek	30.500	constant	29.000
VBO vervoer	38.500	stijgend	39.500
VBO Economie			
VBO administratie, handel en textiel	121.500	constant	100.000
VBO Verzorging			
VBO verzorging	181.500	constant	122.500
VBO Openbare orde en veiligheid			
VBO beveiliging	12.000	stijgend	11.000
HAVO/VWO, MBO/LLW			
HAVO/VWO HAVO/VWO	324.000	stijgend	277.500
MBO/LLW Landbouw en natuurlijke omgeving			
MBO/LLW landbouw en veeteelt	103.500	constant	127.500
MBO/LLW milieu en groene ruimte	23.500	constant	24.000
MBO/LLW Techniek			
MBO/LLW laboratorium	20.500	stijgend	18.000
MBO/LLW bouw	141.000	constant	143.500
MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw	24.500	stijgend	25.000
MBO/LLW installatietechniek	26.000	stijgend	27.000
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	139.500	constant	140.500
MBO/LLW fijnmechanische techniek	13.500	dalend	13.500
MBO/LLW motorvoertuigentechniek	72.500	stijgend	75.500
MBO/LLW vliegtuigtechniek	6.000	constant	6.000
MBO/LLW operationele techniek	7.500	dalend	7.000
MBO/LLW elektrotechniek	163.000	stijgend	162.500
MBO/LLW grafische techniek	40.500	constant	40.000
MBO/LLW procestechniek	24.000	stijgend	22.500
MBO/LLW brood en banket	16.000	stijgend	17.500

Tabel 3.1 (vervolg)
Aantal werkenden per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	aantal werkenden	trend 1993-'97	arbeidsvolume
MBO/LLW levensmiddelentechniek/vleesverwerking	23.500	-	24.500
MBO/LLW vervoer	53.000	constant	54.000
<i>MBO/LLW Dienstverlening en gezondheidszorg</i>			
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	21.500	stijgend	16.000
MBO/LLW apothekersassistent	17.000	constant	12.000
MBO/LLW verpleging	125.000	stijgend	90.000
MBO/LLW gezondheidstechniek	6.500	stijgend	6.500
MBO sociaal-cultureel	62.000	stijgend	50.000
MBO/LLW verzorging	197.500	constant	138.500
MBO/LLW uiterlijke verzorging	61.500	stijgend	48.500
MBO/LLW horeca	76.500	stijgend	78.000
MBO/LLW beweging en therapie	28.500	sterk stijgend	22.000
<i>MBO/LLW Economie</i>			
MBO/LLW administratie	296.500	stijgend	269.500
MBO/LLW handel	298.500	constant	297.500
MBO/LLW secretariaat	104.000	stijgend	81.000
MBO/LLW toerisme en recreatie	18.500	stijgend	16.000
MBO/LLW bedrijfskunde	38.500	stijgend	37.500
MBO/LLW automatisering	40.500	stijgend	39.000
MBO/LLW geld, bank en belastingen	32.000	dalend	28.500
MBO verzekeringswezen	28.000	-	28.500
<i>MBO Openbare orde en veiligheid</i>			
MBO openbare orde en veiligheid	96.000	stijgend	94.000
HBO			
<i>HBO Onderwijs en tolk en vertaler</i>			
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	159.000	constant	125.500
HBO lerarenopleiding talen	30.000	constant	25.500
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	34.500	constant	33.500
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	33.500	constant	29.500
HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	14.500	stijgend	13.000
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	14.000	constant	10.500
HBO lerarenopleiding expressie	30.000	constant	25.000
HBO tolk en vertaler	9.000	stijgend	7.500
<i>HBO Landbouw</i>			
HBO landbouw en veeteelt	7.500	stijgend	9.000
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	16.500	stijgend	16.000
<i>HBO Techniek</i>			
HBO laboratorium	36.500	constant	31.500
HBO bouwkunde	19.500	constant	19.500
HBO civiele techniek	17.000	stijgend	17.000
HBO werktuigbouwkunde	36.500	stijgend	36.500
HBO elektrotechniek	41.500	stijgend	39.500
HBO informatica	36.000	constant	35.000
HBO chemische technologie	8.500	constant	8.000
HBO vervoer en logistiek	23.500	constant	24.000
<i>HBO Paramedisch</i>			
HBO verpleegkunde	52.000	stijgend	42.500
HBO (fysio)therapie	37.500	constant	31.000

Tabel 3.1 (vervolg)
Aantal werkenden per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	aantal werkenden	trend 1993-'97	arbeidsvolume
HBO voeding	5.500	sterk stijgend	4.500
HBO radiologie	7.500	constant	5.500
<i>HBO Economie</i>			
HBO accountancy en bedrijfseconomie	60.500	stijgend	59.000
HBO commerciële economie	48.500	stijgend	48.500
HBO toerisme en recreatie	9.000	stijgend	7.500
HBO recht en bestuur	26.000	stijgend	22.000
HBO secretariaat	32.000	sterk dalend	26.500
HBO bedrijfskunde	67.000	sterk stijgend	65.000
<i>HBO Sociaal-cultureel</i>			
HBO communicatie en journalistiek	15.500	sterk stijgend	14.000
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	76.000	constant	63.500
HBO personeelswerk	22.500	stijgend	20.500
HBO bibliotheek en documentatie	14.000	constant	11.000
<i>HBO Kunst</i>			
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	46.500	stijgend	40.500
<i>HBO Openbare orde en veiligheid</i>			
HBO openbare orde en veiligheid	10.500	stijgend	10.000
WO			
<i>WO Letteren en theologie</i>			
WO letteren	47.000	stijgend	41.000
WO theologie	7.500	stijgend	7.500
<i>WO Landbouw en milieukunde</i>			
WO landbouw en milieukunde	12.500	constant	12.000
<i>WO Techniek</i>			
WO wiskunde en natuurwetenschappen	63.500	constant	60.000
WO bouwkunde	9.500	dalend	9.500
WO civiele techniek	7.500	stijgend	7.000
WO werktuigbouwkunde	11.500	stijgend	11.500
WO elektrotechniek	9.500	dalend	9.000
WO informatica en bestuurlijke informatiekunde	9.000	sterk stijgend	9.000
<i>WO Medisch</i>			
WO (dier)geneeskunde	45.500	constant	49.000
WO tandheelkunde	6.500	stijgend	7.000
WO farmacie	6.500	-	6.500
<i>WO Economie</i>			
WO econom(etr)ie	44.500	sterk stijgend	44.000
WO bedrijfskunde	22.500	sterk stijgend	22.000
WO accountancy en belastingen	17.500	stijgend	18.500
WO rechten en bestuurskunde	62.000	stijgend	60.500
<i>WO Sociaal-cultureel</i>			
WO sociale wetenschappen	85.500	stijgend	75.500

Tabel 3.1 (vervolg)

Aantal werkenden per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	aantal werkenden	trend 1993-'97	arbeidsvolume
<i>WO Kunst</i>			
WO kunstwetenschappen	5.000	stijgend	4.500
Totaal	6.291.500	constant	5.756.000

Bron: CBS/ROA

Toelichting:

Het aantal werkenden heeft betrekking op iedereen die jonger is dan 65 en minstens 12 uur per week werkt. Arbeidsvolume is het totaal aantal normaal gewerkte arbeidsjaren gedeeld door 40.

Tabel 3.2

Arbeidsmarktpositie potentiële beroepsbevolking naar opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	werkzaam %	werkloos %	niet- participerend %	totaal
BASISONDERWIJS				
Basisonderwijs	38	6	56	1.209.500
MAVO, VBO				
<i>MAVO</i>				
MAVO	54	5	40	723.500
<i>VBO Landbouw en natuurlijke omgeving</i>				
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	75	4	21	95.000
<i>VBO Techniek</i>				
VBO bouwtechniek	82	4	14	161.000
VBO installatietechniek	86	-	-	10.500
VBO mechanische techniek	82	5	14	147.000
VBO fijnmechanische techniek	81	-	-	6.500
VBO motorvoertuigentechniek	85	-	12	48.500
VBO elektrotechniek	86	4	10	64.500
VBO grafische techniek	83	-	-	6.500
VBO brood en banket	85	-	-	13.000
VBO horeca en levensmiddelentechniek	76	7	17	38.500
VBO vervoer	86	-	10	45.500
<i>VBO Economie</i>				
VBO administratie, handel en textiel	48	6	46	246.500
<i>VBO Verzorging</i>				
VBO verzorging	32	5	64	557.500
<i>VBO Openbare orde en veiligheid</i>				
VBO beveiliging	90	-	-	13.000
HAVO/VWO, MBO/LLW				
<i>HAVO/VWO</i>				
HAVO/VWO	68	7	26	416.500
<i>MBO/LLW Landbouw en natuurlijke omgeving</i>				
MBO/LLW landbouw en veeteelt	86	-	12	119.000
MBO/LLW milieu en groene ruimte	88	-	-	26.500
<i>MBO/LLW Techniek</i>				
MBO/LLW laboratorium	77	-	19	27.000
MBO/LLW bouw	85	2	13	165.000
MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw	89	-	-	27.500
MBO/LLW installatietechniek	87	-	10	29.500
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	84	3	14	166.000
MBO/LLW fijnmechanische techniek	81	-	15	17.000
MBO/LLW motorvoertuigentechniek	88	-	9	81.000
MBO/LLW vliegtuigtechniek	81	-	-	7.500
MBO/LLW operationele techniek	90	-	-	8.000
MBO/LLW elektrotechniek	88	3	9	182.000
MBO/LLW grafische techniek	81	-	15	49.500

Tabel 3.2 (vervolg)

Arbeidsmarktpositie potentiële beroepsbevolking naar opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	werkzaam %	werkloos %	niet- participerend %	totaal
MBO/LLW procestechniek	92	-	-	26.000
MBO/LLW brood en banket	87	-	-	18.500
MBO/LLW levensmiddelentechniek/ vleesverwerking	83	-	13	28.000
MBO/LLW vervoer	82	5	13	62.500
<i>MBO/LLW Dienstverlening en gezondheidszorg</i>				
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	62	-	33	34.500
MBO/LLW apothekersassistent	65	-	32	26.000
MBO/LLW verpleging	63	3	34	197.500
MBO/LLW gezondheidstechniek	90	-	-	7.000
MBO sociaal-cultureel	72	6	21	84.000
MBO/LLW verzorging	54	6	40	361.500
MBO/LLW uiterlijke verzorging	59	5	36	103.500
MBO/LLW horeca	76	5	18	99.000
MBO/LLW beweging en therapie	70	-	25	41.000
<i>MBO/LLW Economie</i>				
MBO/LLW administratie	76	4	20	384.000
MBO/LLW handel	70	4	26	423.000
MBO/LLW secretariaat	64	4	32	162.000
MBO/LLW toerisme en recreatie	86	-	-	21.000
MBO/LLW bedrijfskunde	86	-	11	44.500
MBO/LLW automatisering	88	-	8	46.000
MBO/LLW geld, bank en belastingen	82	-	15	39.000
MBO verzekeringswezen	85	-	13	33.000
<i>MBO Openbare orde en veiligheid</i>				
MBO openbare orde en veiligheid	83	2	14	115.000
HBO				
<i>HBO Onderwijs en tolk en vertaler</i>				
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	70	3	27	216.000
HBO lerarenopleiding talen	74	-	21	40.500
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	81	-	15	43.500
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	80	-	16	42.000
HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	80	-	19	18.000
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	64	-	32	21.500
HBO lerarenopleiding expressie	65	-	29	46.000
HBO tolk en vertaler	58	-	35	13.000
<i>HBO Landbouw</i>				
HBO landbouw en veeteelt	90	-	-	8.500
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	89	-	-	18.500
<i>HBO Techniek</i>				
HBO laboratorium	75	-	21	47.500
HBO bouwkunde	89	-	-	21.000
HBO civiele techniek	90	-	-	19.000
HBO werktuigbouwkunde	85	-	13	42.500
HBO elektrotechniek	89	-	9	44.500
HBO informatica	95	-	-	37.500
HBO chemische technologie	82	-	-	10.000
HBO vervoer en logistiek	80	-	15	29.500

Tabel 3.2 (vervolg)
Arbeidsmarktpositie potentiële beroepsbevolking naar opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	werkzaam %	werkloos %	niet- participerend %	totaal
<i>HBO Paramedisch</i>				
HBO verpleegkunde	81	-	16	63.500
HBO (fysio)therapie	81	-	15	46.000
HBO voeding	79	-	-	7.000
HBO radiologie	73	-	25	10.000
<i>HBO Economie</i>				
HBO accountancy en bedrijfseconomie	89	-	9	65.500
HBO commerciële economie	91	-	5	52.500
HBO toerisme en recreatie	78	-	-	11.000
HBO recht en bestuur	89	-	-	25.500
HBO secretariaat	72	-	24	44.000
HBO bedrijfskunde	91	-	6	72.000
<i>HBO Sociaal-cultureel</i>				
HBO communicatie en journalistiek	89	-	-	17.000
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	78	5	16	96.000
HBO personeelswerk	86	-	10	26.000
HBO bibliotheek en documentatie	75	-	20	18.500
<i>HBO Kunst</i>				
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	74	5	21	58.000
<i>HBO Openbare orde en veiligheid</i>				
HBO openbare orde en veiligheid	79	-	-	13.000
WO				
<i>WO Letteren en theologie</i>				
WO letteren	82	7	11	57.000
WO theologie	87	-	-	8.500
<i>WO Landbouw en milieukunde</i>				
WO landbouw en milieukunde	89	-	-	14.500
<i>WO Techniek</i>				
WO wiskunde en natuurwetenschappen	86	7	7	73.000
WO bouwkunde	88	-	-	11.000
WO civiele techniek	92	-	-	8.000
WO werktuigbouwkunde	88	-	-	13.000
WO elektrotechniek	94	-	-	9.500
WO informatica en bestuurlijke informatiekunde	98	-	-	9.000
<i>WO Medisch</i>				
WO (dier)geneeskunde	91	-	7	50.000
WO tandheelkunde	93	-	-	7.000
WO farmacie	93	-	-	7.500
<i>WO Economie</i>				
WO econom(etr)ie	90	-	7	49.500
WO bedrijfskunde	93	-	-	24.000
WO accountancy en belastingen	94	-	-	18.500
WO rechten en bestuurskunde	88	5	7	69.500

Tabel 3.2 (vervolg)

Arbeidsmarktpositie potentiële beroepsbevolking naar opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	werkzaam %	werkloos %	niet- participerend %	totaal
<i>WO Sociaal-cultureel</i>				
WO sociale wetenschappen	84	7	9	100.500
<i>WO Kunst</i>				
WO kunstwetenschappen	73	-	-	7.000
Totaal	66	5	30	9.346.500

Bron: CBS/ROA

Toelichting:

De potentiële beroepsbevolking betreft alle mensen die ouder zijn dan 15 en jonger dan 64, uitgezonderd studenten/scholieren in het regulier onderwijs. Het percentage werkloos is de werkloze beroepsbevolking als percentage van de potentiële beroepsbevolking, hetgeen niet verward moet worden met het gebruikelijke werkloosheidspercentage waarin de werkloosheid gerelateerd wordt aan de beroepsbevolking.

Tabel 3.3
Participatie schoolverlaters in vervolgoopleidingen per opleidingstype, 1997

Opleidingstype	studie %	typering	LLW/Inservice %	typering
MAVO, VBO				
<i>MAVO</i>				
MAVO	84	erg hoog	6	hoog
<i>VBO Landbouw en natuurlijke omgeving</i>				
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	55	erg hoog	13	hoog
<i>VBO Techniek</i>				
VBO bouwtechniek	25	hoog	31	erg hoog
VBO installatietechniek	15	gemiddeld	31	erg hoog
VBO mechanische techniek	40	erg hoog	27	erg hoog
VBO motorvoertuigentechniek	24	hoog	37	erg hoog
VBO elektrotechniek	64	erg hoog	16	hoog
VBO brood en banket	60	erg hoog	26	erg hoog
VBO horeca en levensmiddelentechniek	37	hoog	31	erg hoog
<i>VBO Economie</i>				
VBO administratie, handel en textiel	70	erg hoog	9	hoog
<i>VBO Verzorging</i>				
VBO verzorging	55	erg hoog	12	hoog
HAVO/VWO, MBO				
<i>HAVO/VWO</i>				
HAVO/VWO	89	erg hoog	3	gemiddeld
<i>MBO landbouw en natuurlijke omgeving</i>				
KMBO landbouw en veeteelt	17	gemiddeld	5	hoog
KMBO milieu en groene ruimte	9	laag	21	erg hoog
MBO landbouw en veeteelt	19	gemiddeld	3	gemiddeld
MBO milieu en groene ruimte	27	hoog	5	hoog
<i>MBO Techniek</i>				
KMBO bouw	10	gemiddeld	6	hoog
KMBO installatietechniek	14	gemiddeld	11	hoog
KMBO werktuigbouw en mechanische techniek	6	laag	22	erg hoog
KMBO motorvoertuigentechniek	21	gemiddeld	0	laag
KMBO elektrotechniek	13	gemiddeld	22	erg hoog
KMBO brood en banket	2	erg laag	27	erg hoog
MBO bouw	15	gemiddeld	6	hoog
MBO grond-, weg- en waterbouw	22	hoog	2	gemiddeld
MBO installatietechniek	0	erg laag	9	hoog
MBO werktuigbouw en mechanische techniek	22	hoog	3	gemiddeld
MBO motorvoertuigentechniek	6	laag	3	gemiddeld
MBO vliegtuigtechniek	18	gemiddeld	0	laag
MBO elektrotechniek	22	hoog	1	gemiddeld
MBO grafische techniek	24	hoog	3	gemiddeld
MBO procestechniek	28	hoog	0	laag
MBO levensmiddelentechniek/vleesverwerking	34	hoog	1	gemiddeld
MBO vervoer	4	erg laag	0	laag
<i>MBO Dienstverlening en gezondheidszorg</i>				
KMBO verpleging	28	hoog	20	erg hoog
KMBO uiterlijke verzorging	14	gemiddeld	0	laag

Tabel 3.3 (vervolg)

Participatie schoolverlaters in vervolgoopleidingen per opleidingstype, 1997

Opleidingstype	studie %	typering	LLW/Inservice %	typering
KMBO horeca	20	gemiddeld	20	erg hoog
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	17	gemiddeld	5	hoog
MBO apothekersassistent	9	laag	2	gemiddeld
MBO verpleging	22	hoog	19	erg hoog
MBO sociaal-cultureel	39	hoog	6	hoog
MBO verzorging	3	erg laag	7	hoog
MBO uiterlijke verzorging	6	laag	3	gemiddeld
MBO horeca	21	gemiddeld	5	hoog
MBO beweging en therapie	35	hoog	5	hoog
<i>MBO Economie</i>				
KMBO administratie	28	hoog	1	gemiddeld
KMBO handel	23	hoog	3	gemiddeld
MBO administratie	36	hoog	1	gemiddeld
MBO handel	27	hoog	2	gemiddeld
MBO secretariaat	15	gemiddeld	1	gemiddeld
MBO toerisme en recreatie	19	gemiddeld	2	gemiddeld
HBO				
<i>HBO Onderwijs en tolk en vertaler</i>				
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	5	laag	n.v.t.	n.v.t.
HBO lerarenopleiding talen	11	gemiddeld		
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	10	gemiddeld		
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	13	gemiddeld		
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	1	erg laag		
HBO lerarenopleiding expressie	16	gemiddeld		
HBO tolk en vertaler	17	gemiddeld		
<i>HBO Landbouw</i>				
HBO landbouw en veeteelt	8	laag		
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	11	gemiddeld		
<i>HBO Techniek</i>				
HBO laboratorium	10	gemiddeld		
HBO bouwkunde	11	gemiddeld		
HBO civiele techniek	7	laag		
HBO werktuigbouwkunde	10	gemiddeld		
HBO elektrotechniek	6	laag		
HBO informatica	4	erg laag		
HBO chemische technologie	12	gemiddeld		
HBO vervoer en logistiek	7	laag		
<i>HBO Paramedisch</i>				
HBO verpleegkunde	7	laag		
HBO (fysio)therapie	6	laag		
HBO voeding	10	gemiddeld		
HBO radiologie	2	erg laag		
<i>HBO Economie</i>				
HBO accountancy en bedrijfseconomie	12	gemiddeld		
HBO commerciële economie	11	gemiddeld		
HBO toerisme en recreatie	6	laag		
HBO recht en bestuur	14	gemiddeld		
HBO secretariaat	8	laag		

Tabel 3.3 (vervolg)

Participatie schoolverlaters in vervolgopleidingen per opleidingstype, 1997

Opleidingstype	studie %	typering	LLW/Inservice %	typering
HBO bedrijfskunde	12	gemiddeld	n.v.t.	n.v.t.
<i>HBO Sociaal-cultureel</i>				
HBO communicatie en journalistiek	9	laag		
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	11	gemiddeld		
HBO personeelswerk	10	gemiddeld		
HBO bibliotheek en documentatie	14	gemiddeld		
<i>HBO Kunst</i>				
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	8	laag		
WO				
<i>WO Economie</i>				
WO econom(etr)ie	1	erg laag		
WO accountancy en belastingen	0	erg laag		
WO rechten en bestuurskunde	6	laag		

Bron: ROA (schoolverlatersenquête RUBS, HBO-Monitor, WO-economie scanner)

Tabel 3.4

Percentage schoolverlaters met een intredewerkloosheid van 4 maanden of langer per opleidingstype, 1997

Opleidingstype	%	typering
MAVO, VBO		
<i>MAVO</i>		
MAVO	4	laag
<i>VBO Landbouw en natuurlijke omgeving</i>		
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	11	gemiddeld
<i>VBO Techniek</i>		
VBO bouwtechniek	9	gemiddeld
VBO installatietechniek	-	-
VBO mechanische techniek	6	laag
VBO motorvoertuigentechniek	12	gemiddeld
VBO elektrotechniek	6	laag
VBO brood en banket	-	-
VBO horeca en levensmiddelentechniek	14	hoog
<i>VBO Economie</i>		
VBO administratie, handel en textiel	14	hoog
<i>VBO Verzorging</i>		
VBO verzorging	7	gemiddeld
HAVO/VWO, MBO		
<i>HAVO/VWO</i>		
HAVO/VWO	7	gemiddeld
<i>MBO landbouw en natuurlijke omgeving</i>		
KMBO landbouw en veeteelt	12	gemiddeld
KMBO milieu en groene ruimte	30	erg hoog
MBO landbouw en veeteelt	10	gemiddeld
MBO milieu en groene ruimte	7	gemiddeld
<i>MBO Techniek</i>		
KMBO bouw	21	erg hoog
KMBO installatietechniek	-	-
KMBO werktuigbouw en mechanische techniek	-	-
KMBO motorvoertuigentechniek	-	-
KMBO elektrotechniek	6	laag
KMBO brood en banket	7	gemiddeld
MBO bouw	11	gemiddeld
MBO grond-, weg- en waterbouw	2	erg laag
MBO installatietechniek	6	laag
MBO werktuigbouw en mechanische techniek	4	laag
MBO motorvoertuigentechniek	5	laag
MBO vliegtuigtechniek	20	erg hoog
MBO elektrotechniek	3	erg laag
MBO grafische techniek	16	hoog
MBO procestechniek	3	erg laag
MBO levensmiddelentechniek/vleesverwerking	1	erg laag
MBO vervoer	17	hoog
<i>MBO Dienstverlening en gezondheidszorg</i>		
KMBO verpleging	19	hoog
KMBO uiterlijke verzorging	-	-
KMBO horeca	2	erg laag

Tabel 3.4 (vervolg)

Percentage schoolverlaters met een intredewerkloosheid van 4 maanden of langer per opleidingstype, 1997

Opleidingstype	%	typering
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	6	laag
MBO apothekersassistent	9	gemiddeld
MBO verpleging	4	laag
MBO sociaal-cultureel	12	gemiddeld
MBO verzorging	14	hoog
MBO uiterlijke verzorging	10	gemiddeld
MBO horeca	8	gemiddeld
MBO beweging en therapie	8	gemiddeld
<i>MBO Economie</i>		
KMBO administratie	18	hoog
KMBO handel	15	hoog
MBO administratie	14	hoog
MBO handel	10	gemiddeld
MBO secretariaat	14	hoog
MBO toerisme en recreatie	15	hoog
HBO		
<i>HBO Onderwijs en tolk en vertaler</i>		
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	10	gemiddeld
HBO lerarenopleiding talen	21	erg hoog
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	9	gemiddeld
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	13	gemiddeld
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	11	gemiddeld
HBO lerarenopleiding expressie	25	erg hoog
HBO tolk en vertaler	19	hoog
<i>HBO Landbouw</i>		
HBO landbouw en veeteelt	13	gemiddeld
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	14	hoog
<i>HBO Techniek</i>		
HBO laboratorium	17	hoog
HBO bouwkunde	3	erg laag
HBO civiele techniek	2	erg laag
HBO werktuigbouwkunde	8	gemiddeld
HBO elektrotechniek	8	gemiddeld
HBO informatica	4	laag
HBO chemische technologie	22	erg hoog
HBO vervoer en logistiek	3	erg laag
<i>HBO Paramedisch</i>		
HBO verpleegkunde	2	erg laag
HBO (fysio)therapie	18	hoog
HBO voeding	13	gemiddeld
HBO radiologie	3	erg laag
<i>HBO Economie</i>		
HBO accountancy en bedrijfseconomie	4	laag
HBO commerciële economie	9	gemiddeld
HBO toerisme en recreatie	8	gemiddeld
HBO recht en bestuur	6	laag
HBO secretariaat	11	gemiddeld
HBO bedrijfskunde	10	gemiddeld

Tabel 3.4 (vervolg)

Percentage schoolverlaters met een intredewerkloosheid van 4 maanden of langer per opleidingstype, 1997

Opleidingstype	%	typering
<i>HBO Sociaal-cultureel</i>		
HBO communicatie en journalistiek	13	gemiddeld
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	14	hoog
HBO personeelswerk	10	gemiddeld
HBO bibliotheek en documentatie	4	laag
<i>HBO Kunst</i>		
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	31	erg hoog
WO		
WO Economie		
WO econom(etr)ie	11	gemiddeld
WO accountancy en belastingen	21	erg hoog
WO rechten en bestuurskunde	24	erg hoog

Bron: ROA (schoolverlatersenquête RUBS, HBO-Monitor, WO-economie scanner)

Toelichting:

Het percentage is gemeten in procenten van de schoolverlaters die tot de beroepsbevolking behoren. Onder intredewerkloosheid wordt het totaal aantal maanden verstaan dat schoolverlaters sinds het verlaten van de opleiding als maatschappelijke positie werkloos hebben opgegeven.

Tabel 3.5
Percentage werkloze schoolverlaters per opleidingstype, 1997

Opleidingstype	%	typering
MAVO, VBO		
<i>MAVO</i>		
MAVO	8	hoog
<i>VBO Landbouw en natuurlijke omgeving</i>		
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	8	hoog
<i>VBO Techniek</i>		
VBO bouwtechniek	0	erg laag
VBO installatietechniek	-	-
VBO mechanische techniek	0	erg laag
VBO motorvoertuigentechniek	0	erg laag
VBO elektrotechniek	0	erg laag
VBO brood en banket	-	-
VBO horeca en levensmiddelentechniek	11	erg hoog
<i>VBO Economie</i>		
VBO administratie, handel en textiel	15	erg hoog
<i>VBO Verzorging</i>		
VBO verzorging	12	erg hoog
HAVO/VWO, MBO		
<i>HAVO/VWO</i>		
HAVO/VWO	4	gemiddeld
<i>MBO landbouw en natuurlijke omgeving</i>		
KMBO landbouw en veeteelt	8	hoog
KMBO milieu en groene ruimte	14	erg hoog
MBO landbouw en veeteelt	3	laag
MBO milieu en groene ruimte	0	erg laag
<i>MBO Techniek</i>		
KMBO bouw	9	hoog
KMBO installatietechniek	-	-
KMBO werktuigbouw en mechanische techniek	-	-
KMBO motorvoertuigentechniek	-	-
KMBO elektrotechniek	4	gemiddeld
KMBO brood en banket	4	gemiddeld
MBO bouw	0	erg laag
MBO grond-, weg- en waterbouw	9	hoog
MBO installatietechniek	0	erg laag
MBO werktuigbouw en mechanische techniek	2	laag
MBO motorvoertuigentechniek	0	erg laag
MBO vliegtuigtechniek	2	laag
MBO elektrotechniek	4	gemiddeld
MBO grafische techniek	4	gemiddeld
MBO procestechniek	1	erg laag
MBO levensmiddelentechniek/vleesverwerking	0	erg laag
MBO vervoer	0	erg laag
<i>MBO Dienstverlening en gezondheidszorg</i>		
KMBO verpleging	6	gemiddeld
KMBO uiterlijke verzorging	-	-
KMBO horeca	4	gemiddeld

Tabel 3.5 (vervolg)
Percentage werkloze schoolverlaters per opleidingstype, 1997

Opleidingstype	%	typering
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	4	gemiddeld
MBO apothekersassistent	1	erg laag
MBO verpleging	1	erg laag
MBO sociaal-cultureel	5	gemiddeld
MBO verzorging	8	hoog
MBO uiterlijke verzorging	3	laag
MBO horeca	8	hoog
MBO beweging en therapie	6	gemiddeld
<i>MBO Economie</i>		
KMBO administratie	2	laag
KMBO handel	9	hoog
MBO administratie	6	gemiddeld
MBO handel	5	gemiddeld
MBO secretariaat	3	laag
MBO toerisme en recreatie	7	gemiddeld
HBO		
<i>HBO Onderwijs en tolk en vertaler</i>		
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	4	gemiddeld
HBO lerarenopleiding talen	7	gemiddeld
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	5	gemiddeld
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	6	gemiddeld
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	9	hoog
HBO lerarenopleiding expressie	13	erg hoog
HBO tolk en vertaler	6	gemiddeld
<i>HBO Landbouw</i>		
HBO landbouw en veeteelt	6	gemiddeld
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	7	gemiddeld
<i>HBO Techniek</i>		
HBO laboratorium	6	gemiddeld
HBO bouwkunde	0	erg laag
HBO civiele techniek	1	erg laag
HBO werktuigbouwkunde	4	gemiddeld
HBO elektrotechniek	2	laag
HBO informatica	0	erg laag
HBO chemische technologie	6	gemiddeld
HBO vervoer en logistiek	3	laag
<i>HBO Paramedisch</i>		
HBO verpleegkunde	1	erg laag
HBO (fysio)therapie	10	erg hoog
HBO voeding	6	gemiddeld
HBO radiologie	0	erg laag
<i>HBO Economie</i>		
HBO accountancy en bedrijfseconomie	1	erg laag
HBO commerciële economie	2	laag
HBO toerisme en recreatie	5	gemiddeld
HBO recht en bestuur	6	gemiddeld
HBO secretariaat	7	gemiddeld
HBO bedrijfskunde	2	laag

Tabel 3.5 (vervolg)
 Percentage werkloze schoolverlaters per opleidingstype, 1997

Opleidingstype	%	typering
<i>HBO Sociaal-cultureel</i>		
HBO communicatie en journalistiek	3	laag
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	8	hoog
HBO personeelswerk	3	laag
HBO bibliotheek en documentatie	3	laag
<i>HBO Kunst</i>		
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	9	hoog
WO		
WO Economie		
WO econom(etr)ie	2	laag
WO accountancy en belastingen	0	erg laag
WO rechten en bestuurskunde	3	laag

Bron: ROA (schoolverlatersenquête RUBS, HBO-Monitor, WO-economie scanner)

Toelichting:

Het percentage is gemeten in procenten van de schoolverlaters die tot de beroepsbevolking behoren.

Tabel 3.6
Percentage vrouwen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	typering	trend 1993-'97
BASISONDERWIJS			
Basisonderwijs	31	gemiddeld	constant
MAVO, VBO			
MAVO			
MAVO	49	gemiddeld	constant
VBO Landbouw en natuurlijke omgeving			
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	9	erg laag	stijgend
VBO Techniek			
VBO bouwtechniek	-	erg laag	-
VBO installatietechniek	-	erg laag	-
VBO mechanische techniek	-	erg laag	-
VBO fijnmechanische techniek	-	erg laag	-
VBO motorvoertuigentechniek	-	erg laag	-
VBO elektrotechniek	-	erg laag	-
VBO grafische techniek	-	erg laag	-
VBO brood en banket	-	erg laag	-
VBO horeca en levensmiddelentechniek	22	gemiddeld	constant
VBO vervoer	-	erg laag	-
VBO Economie			
VBO administratie, handel en textiel	62	hoog	constant
VBO Verzorging			
VBO verzorging	94	erg hoog	constant
VBO Openbare orde en veiligheid			
VBO beveiliging	-	laag	-
HAVO/VWO, MBO/LLW			
HAVO/VWO			
HAVO/VWO	47	gemiddeld	constant
MBO/LLW Landbouw en natuurlijke omgeving			
MBO/LLW landbouw en veeteelt	14	laag	constant
MBO/LLW milieu en groene ruimte	-	erg laag	-
MBO/LLW Techniek			
MBO/LLW laboratorium	51	hoog	constant
MBO/LLW bouw	-	erg laag	-
MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw	-	erg laag	-
MBO/LLW installatietechniek	-	erg laag	-
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	-	erg laag	-
MBO/LLW fijnmechanische techniek	-	laag	-
MBO/LLW motorvoertuigentechniek	-	erg laag	-
MBO/LLW vliegtuigtechniek	-	erg laag	-
MBO/LLW operationele techniek	-	erg laag	-
MBO/LLW elektrotechniek	-	erg laag	-
MBO/LLW grafische techniek	13	laag	stijgend
MBO/LLW procestechniek	-	erg laag	-
MBO/LLW brood en banket	-	erg laag	-

Tabel 3.6 (vervolg)
Percentage vrouwen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	typering	trend 1993-'97
MBO/LLW levensmiddelentechniek/vleesverwerking	14	laag	sterk stijgend
MBO/LLW vervoer	11	laag	dalend
<i>MBO/LLW Dienstverlening en gezondheidszorg</i>			
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	95	erg hoog	constant
MBO/LLW apothekersassistent	98	erg hoog	constant
MBO/LLW verpleging	86	erg hoog	constant
MBO/LLW gezondheidstechniek	-	laag	-
MBO sociaal-cultureel	70	hoog	constant
MBO/LLW verzorging	94	erg hoog	constant
MBO/LLW uiterlijke verzorging	90	erg hoog	constant
MBO/LLW horeca	31	gemiddeld	sterk stijgend
MBO/LLW beweging en therapie	75	hoog	constant
<i>MBO/LLW Economie</i>			
MBO/LLW administratie	42	gemiddeld	constant
MBO/LLW handel	40	gemiddeld	constant
MBO/LLW secretariaat	98	erg hoog	constant
MBO/LLW toerisme en recreatie	89	erg hoog	constant
MBO/LLW bedrijfskunde	24	gemiddeld	stijgend
MBO/LLW automatisering	22	gemiddeld	stijgend
MBO/LLW geld, bank en belastingen	31	gemiddeld	constant
MBO verzekeringswezen	25	gemiddeld	-
<i>MBO Openbare orde en veiligheid</i>			
MBO openbare orde en veiligheid	9	erg laag	stijgend
HBO			
<i>HBO Onderwijs en tolk en vertaler</i>			
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	68	hoog	constant
HBO lerarenopleiding talen	53	hoog	constant
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	16	laag	constant
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	41	gemiddeld	stijgend
HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	36	gemiddeld	constant
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	83	erg hoog	constant
HBO lerarenopleiding expressie	57	hoog	constant
HBO tolk en vertaler	57	hoog	constant
<i>HBO Landbouw</i>			
HBO landbouw en veeteelt	-	erg laag	-
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	21	laag	sterk stijgend
<i>HBO Techniek</i>			
HBO laboratorium	49	gemiddeld	constant
HBO bouwkunde	-	erg laag	-
HBO civiele techniek	-	erg laag	-
HBO werktuigbouwkunde	-	erg laag	-
HBO elektrotechniek	-	erg laag	-
HBO informatica	10	erg laag	-
HBO chemische technologie	-	erg laag	-
HBO vervoer en logistiek	-	erg laag	-
<i>HBO Paramedisch</i>			
HBO verpleegkunde	74	hoog	constant
HBO (fysio)therapie	68	hoog	constant

Tabel 3.6 (vervolg)
Percentage vrouwen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	typering 1993-'97	trend
HBO voeding	91	erg hoog	constant
HBO radiologie	75	hoog	stijgend
<i>HBO Economie</i>			
HBO accountancy en bedrijfseconomie	17	laag	stijgend
HBO commerciële economie	26	gemiddeld	constant
HBO toerisme en recreatie	82	hoog	constant
HBO recht en bestuur	32	gemiddeld	stijgend
HBO secretariaat	97	erg hoog	constant
HBO bedrijfskunde	27	gemiddeld	stijgend
<i>HBO Sociaal-cultureel</i>			
HBO communicatie en journalistiek	60	hoog	stijgend
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	62	hoog	constant
HBO personeelswerk	43	gemiddeld	stijgend
HBO bibliotheek en documentatie	67	hoog	constant
<i>HBO Kunst</i>			
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	44	gemiddeld	constant
<i>HBO Openbare orde en veiligheid</i>			
HBO openbare orde en veiligheid	-	erg laag	-
WO			
<i>WO Letteren en theologie</i>			
WO letteren	52	hoog	constant
WO theologie	-	gemiddeld	-
<i>WO Landbouw en milieukunde</i>			
WO landbouw en milieukunde	29	gemiddeld	stijgend
<i>WO Techniek</i>			
WO wiskunde en natuurwetenschappen	17	laag	stijgend
WO bouwkunde	-	laag	-
WO civiele techniek	-	erg laag	-
WO werktuigbouwkunde	-	erg laag	-
WO elektrotechniek	-	erg laag	-
WO informatica en bestuurlijke informatiekunde	-	laag	-
<i>WO Medisch</i>			
WO (dier)geneeskunde	32	gemiddeld	constant
WO tandheelkunde	-	laag	-
WO farmacie	45	gemiddeld	stijgend
<i>WO Economie</i>			
WO econom(etr)ie	16	laag	stijgend
WO bedrijfskunde	19	laag	sterk stijgend
WO accountancy en belastingen	-	laag	-
WO rechten en bestuurskunde	38	gemiddeld	constant
<i>WO Sociaal-cultureel</i>			
WO sociale wetenschappen	50	hoog	constant

Tabel 3.6 (vervolg)
 Percentage vrouwen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	typering 1993-'97	trend
<i>WO Kunst</i>			
WO kunstwetenschappen	61	hoog	stijgend
Totaal	38	gemiddeld	constant

Bron: CBS/ROA

Tabel 3.7
Percentage allochtonen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	typering	trend 1993-'97
BASISONDERWIJS			
Basisonderwijs	12	erg hoog	constant
MAVO, VBO			
MAVO			
MAVO	6	erg hoog	stijgend
VBO Landbouw en natuurlijke omgeving			
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	-	erg laag	-
VBO Techniek			
VBO bouwtechniek	-	laag	-
VBO installatietechniek	-	gemiddeld	-
VBO mechanische techniek	4	hoog	sterk dalend
VBO fijnmechanische techniek	-	gemiddeld	-
VBO motorvoertuigentechniek	-	hoog	-
VBO elektrotechniek	5	hoog	sterk dalend
VBO grafische techniek	-	laag	-
VBO brood en banket	-	erg laag	-
VBO horeca en levensmiddelentechniek	-	gemiddeld	-
VBO vervoer	-	laag	-
VBO Economie			
VBO administratie, handel en textiel	5	hoog	constant
VBO Verzorging			
VBO verzorging	2	gemiddeld	sterk stijgend
VBO Openbare orde en veiligheid			
VBO beveiliging	-	erg hoog	-
HAVO/VWO, MBO/LLW			
HAVO/VWO			
HAVO/VWO	4	hoog	stijgend
MBO/LLW Landbouw en natuurlijke omgeving			
MBO/LLW landbouw en veeteelt	-	erg laag	-
MBO/LLW milieu en groene ruimte	-	laag	-
MBO/LLW Techniek			
MBO/LLW laboratorium	-	gemiddeld	-
MBO/LLW bouw	-	laag	-
MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw	-	erg laag	-
MBO/LLW installatietechniek	-	gemiddeld	-
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	3	gemiddeld	dalend
MBO/LLW fijnmechanische techniek	-	laag	-
MBO/LLW motorvoertuigentechniek	-	gemiddeld	-
MBO/LLW vliegtuigtechniek	-	erg hoog	-
MBO/LLW operationele techniek	-	gemiddeld	-
MBO/LLW elektrotechniek	3	gemiddeld	sterk stijgend
MBO/LLW grafische techniek	-	laag	-
MBO/LLW procestechniek	-	gemiddeld	-
MBO/LLW brood en banket	-	erg laag	-

Tabel 3.7 (vervolg)
Percentage allochtonen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	typering	trend 1993-'97
MBO/LLW levensmiddelentechniek/vleesverwerking	-	laag	-
MBO/LLW vervoer	-	gemiddeld	-
<i>MBO/LLW Dienstverlening en gezondheidszorg</i>			
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	-	laag	-
MBO/LLW apothekersassistent	-	gemiddeld	-
MBO/LLW verpleging	-	laag	-
MBO/LLW gezondheidstechniek	-	erg hoog	-
MBO sociaal-cultureel	-	gemiddeld	-
MBO/LLW verzorging	3	gemiddeld	stijgend
MBO/LLW uiterlijke verzorging	-	gemiddeld	-
MBO/LLW horeca	-	laag	-
MBO/LLW beweging en therapie	-	hoog	-
<i>MBO/LLW Economie</i>			
MBO/LLW administratie	4	hoog	stijgend
MBO/LLW handel	1	laag	stijgend
MBO/LLW secretariaat	3	gemiddeld	constant
MBO/LLW toerisme en recreatie	-	gemiddeld	-
MBO/LLW bedrijfskunde	-	gemiddeld	-
MBO/LLW automatisering	-	gemiddeld	-
MBO/LLW geld, bank en belastingen	-	laag	-
MBO verzekeringswezen	-	laag	-
<i>MBO Openbare orde en veiligheid</i>			
MBO openbare orde en veiligheid	2	gemiddeld	-
HBO			
<i>HBO Onderwijs en tolk en vertaler</i>			
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	3	gemiddeld	constant
HBO lerarenopleiding talen	-	gemiddeld	-
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	-	laag	-
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	-	laag	-
HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	-	laag	-
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	-	laag	-
HBO lerarenopleiding expressie	-	gemiddeld	-
HBO tolk en vertaler	-	hoog	-
<i>HBO Landbouw</i>			
HBO landbouw en veeteelt	-	erg laag	-
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	-	erg laag	-
<i>HBO Techniek</i>			
HBO laboratorium	-	laag	-
HBO bouwkunde	-	gemiddeld	-
HBO civiele techniek	-	laag	-
HBO werktuigbouwkunde	-	laag	-
HBO elektrotechniek	-	gemiddeld	-
HBO informatica	-	gemiddeld	-
HBO chemische technologie	-	erg laag	-
HBO vervoer en logistiek	-	gemiddeld	-
<i>HBO Paramedisch</i>			
HBO verpleegkunde	-	laag	-
HBO (fysio)therapie	-	laag	-

Tabel 3.7 (vervolg)
Percentage allochtonen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	typering	trend 1993-'97
HBO voeding	-	erg laag	-
HBO radiologie	-	laag	-
<i>HBO Economie</i>			
HBO accountancy en bedrijfseconomie	-	gemiddeld	-
HBO commerciële economie	-	laag	-
HBO toerisme en recreatie	-	laag	-
HBO recht en bestuur	-	hoog	-
HBO secretariaat	-	laag	-
HBO bedrijfskunde	-	laag	-
<i>HBO Sociaal-cultureel</i>			
HBO communicatie en journalistiek	-	erg laag	-
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	-	gemiddeld	-
HBO personeelswerk	-	laag	-
HBO bibliotheek en documentatie	-	gemiddeld	-
<i>HBO Kunst</i>			
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	-	laag	-
<i>HBO Openbare orde en veiligheid</i>			
HBO openbare orde en veiligheid	-	gemiddeld	-
WO			
<i>WO Letteren en theologie</i>			
WO letteren	-	laag	-
WO theologie	-	laag	-
<i>WO Landbouw en milieukunde</i>			
WO landbouw en milieukunde	-	laag	-
<i>WO Techniek</i>			
WO wiskunde en natuurwetenschappen	-	laag	-
WO bouwkunde	-	gemiddeld	-
WO civiele techniek	-	erg laag	-
WO werktuigbouwkunde	-	laag	-
WO elektrotechniek	-	laag	-
WO informatica en bestuurlijke informatiekunde	-	erg laag	-
<i>WO Medisch</i>			
WO (dier)geneeskunde	-	gemiddeld	-
WO tandheelkunde	-	erg laag	-
WO farmacie	-	gemiddeld	-
<i>WO Economie</i>			
WO econom(etr)ie	-	gemiddeld	-
WO bedrijfskunde	-	gemiddeld	-
WO accountancy en belastingen	-	gemiddeld	-
WO rechten en bestuurskunde	-	gemiddeld	-
<i>WO Sociaal-cultureel</i>			
WO sociale wetenschappen	-	gemiddeld	-

Tabel 3.7 (vervolg)

Percentage allochtonen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	typering	trend 1993-'97
<i>WO Kunst</i>			
WO kunstwetenschappen	-	hoog	-
Totaal	3	gemiddeld	constant

Bron: CBS/ROA

Toelichting:

Het percentage allochtonen heeft betrekking op iedereen die een niet-Nederlandse nationaliteit bezit, of die buiten Nederland is geboren, in één van de landen die genoemd worden in de Wet Bevordering Evenredige Arbeidsdeelname Allochtonen (WBEAA). Deze landen zijn: Aruba, Nederlandse Antillen, Ethiopië, Irak, Iran, voormalig Joegoslavië, Marokko, Somalië, Suriname, Turkije en Vietnam. Op grond van deze wet zouden echter ook kinderen van allochtonen tot de doelgroep gerekend moeten worden, ongeacht of zij een niet-Nederlandse nationaliteit bezitten.

Tabel 3.8
Percentage jongeren (15-29 jaar) en ouderen (50-64 jaar) per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	jongeren %	trend 1993-'97	ouderen %	trend 1993-'97
BASISONDERWIJS				
Basisonderwijs	21	constant	24	stijgend
MAVO, VBO				
MAVO	37	constant	16	stijgend
MAVO				
VBO Landbouw en natuurlijke omgeving	28	constant	35	constant
VBO Landbouw en natuurlijke omgeving				
VBO Techniek				
VBO bouwtechniek	26	dalend	15	stijgend
VBO installatietechniek	42	constant	-	-
VBO mechanische techniek	26	dalend	18	stijgend
VBO fijnmechanische techniek	-	-	-	-
VBO motorvoertuigentechniek	34	dalend	15	stijgend
VBO elektrotechniek	36	dalend	10	constant
VBO grafische techniek	40	constant	-	-
VBO brood en banket	42	constant	-	-
VBO horeca en levensmiddelentechniek	51	constant	-	-
VBO vervoer	28	dalend	13	sterk stijgend
VBO Economie				
VBO administratie, handel en textiel	37	dalend	12	constant
VBO Verzorging				
VBO verzorging	24	dalend	22	stijgend
VBO Openbare orde en veiligheid				
VBO beveiliging	33	constant	-	-

Tabel 3.8 (vervolg)
Percentage jongeren (15-29 jaar) en ouderen (50-64 jaar) per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	jongeren %	trend 1993-'97	ouderen %	trend 1993-'97
HAVO/VWO, MBO/LLW				
<i>HAVO/VWO</i>				
HAVO/VWO	43	dalend	8	stijgend
<i>MBO/LLW Landbouw en natuurlijke omgeving</i>				
MBO/LLW landbouw en veeteelt	37	constant	19	constant
MBO/LLW milieu en groene ruimte	32	constant	12	-
<i>MBO/LLW Techniek</i>				
MBO/LLW laboratorium	42	constant	-	-
MBO/LLW bouw	25	constant	19	stijgend
MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw	25	dalend	12	constant
MBO/LLW installatietechniek	29	constant	16	constant
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	27	dalend	19	stijgend
MBO/LLW fijnmechanische techniek	19	constant	21	constant
MBO/LLW motorvoertuigtechniek	34	constant	14	-
MBO/LLW vliegtuigtechniek	-	-	-	-
MBO/LLW operationele techniek	-	-	-	-
MBO/LLW elektrotechniek	29	dalend	12	constant
MBO/LLW grafische techniek	31	stijgend	15	constant
MBO/LLW procestechniek	21	dalend	12	constant
MBO/LLW brood en banket	38	constant	15	constant
MBO/LLW levensmiddelen techniek/vleesverwerking	32	stijgend	16	sterk stijgend
MBO/LLW vervoer	27	constant	17	constant
<i>MBO/LLW Dienstverlening en gezondheidszorg</i>				
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	43	dalend	-	-
MBO/LLW apothekersassistent	32	dalend	14	sterk stijgend
MBO/LLW verpleging	22	dalend	12	stijgend
MBO/LLW gezondheidstechniek	-	-	-	-
MBO sociaal-cultureel	38	constant	12	constant

Tabel 3.8 (vervolg)
 Percentage jongeren (15-29 jaar) en ouderen (50-64 jaar) per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	jongeren %	trend 1993-'97	ouderen %	trend 1993-'97
MBO/LLW verzorging	31	dalend	7	stijgend
MBO/LLW uiterlijke verzorging	47	constant	10	sterk stijgend
MBO/LLW horeca	34	constant	12	stijgend
MBO/LLW beweging en therapie	39	dalend	10	sterk stijgend
MBO/LLW Economie				
MBO/LLW administratie	35	constant	15	constant
MBO/LLW handel	34	constant	18	constant
MBO/LLW secretariaat	36	dalend	12	sterk stijgend
MBO/LLW toerisme en recreatie	67	constant	-	-
MBO/LLW bedrijfskunde	12	sterk dalend	17	sterk stijgend
MBO/LLW automatisering	22	sterk dalend	10	stijgend
MBO/LLW geld, bank en belastingen	10	sterk dalend	16	sterk stijgend
MBO verzekeringswezen	15	-	19	dalend
MBO Openbare orde en veiligheid				
MBO openbare orde en veiligheid	15	constant	15	stijgend
HBO				
HBO Onderwijs en tolk en vertaler				
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	12	dalend	20	sterk stijgend
HBO lerarenopleiding talen	-	-	29	sterk stijgend
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	10	sterk stijgend	27	constant
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	11	sterk stijgend	24	constant
HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	16	constant	17	constant
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	-	-	24	sterk stijgend
HBO lerarenopleiding expressie	-	-	34	sterk stijgend
HBO tolk en vertaler	33	sterk stijgend	-	-
HBO Landbouw				
HBO landbouw en veeteelt	33	constant	-	-

Tabel 3.8 (vervolg)
Percentage jongeren (15-29 jaar) en ouderen (50-64 jaar) per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	jongeren %	trend 1993-'97	ouderen %	trend 1993-'97
HBO milieukunde en levensmiddelen technologie	33	-	-	-
<i>HBO Techniek</i>				
HBO laboratorium	20	dalend	14	sterk stijgend
HBO bouwkunde	20	stijgend	24	stijgend
HBO civiele techniek	15	stijgend	23	dalend
HBO werktuigbouwkunde	24	constant	24	stijgend
HBO elektrotechniek	24	constant	15	-
HBO informatica	30	constant	-	-
HBO chemische technologie	-	-	-	-
HBO vervoer en logistiek	15	stijgend	31	constant
<i>HBO Paramedisch</i>				
HBO verpleegkunde	24	stijgend	8	-
HBO (fysio)therapie	19	sterk dalend	9	stijgend
HBO voeding	-	-	-	-
HBO radiologie	-	-	-	-
<i>HBO Economie</i>				
HBO accountancy en bedrijfseconomie	34	stijgend	17	dalend
HBO commerciële economie	38	stijgend	7	-
HBO toerisme en recreatie	58	dalend	-	-
HBO recht en bestuur	28	sterk stijgend	11	constant
HBO secretariaat	42	dalend	-	-
HBO bedrijfskunde	35	stijgend	11	constant
<i>HBO Sociaal-cultureel</i>				
HBO communicatie en journalistiek	37	stijgend	-	-
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	17	constant	13	constant
HBO personeelswerk	17	constant	16	stijgend
HBO bibliotheek en documentatie	-	-	-	-

Tabel 3.8 (vervolg)
Percentage jongeren (15-29 jaar) en ouderen (50-64 jaar) per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	jongeren %	trend 1993-'97	ouderen %	trend 1993-'97
<i>HBO Kunst</i>				
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	17	constant	18	stijgend
<i>HBO Openbare orde en veiligheid</i>				
HBO openbare orde en veiligheid	-	-	25	sterk stijgend
WO				
<i>WO Letteren en theologie</i>				
WO letteren	17	constant	14	stijgend
WO theologie	-	-	35	constant
<i>WO Landbouw en milieukunde</i>				
WO landbouw en milieukunde	30	stijgend	-	-
<i>WO Techniek</i>				
WO wiskunde en natuurwetenschappen	18	constant	21	stijgend
WO bouwkunde	-	-	-	-
WO civiele techniek	-	-	-	-
WO werktuigbouwkunde	23	constant	20	-
WO elektrotechniek	-	-	-	-
WO informatica en bestuurlijke informatiekunde	56	constant	-	-
<i>WO Medisch</i>				
WO (dier)geneeskunde	10	constant	18	constant
WO tandheelkunde	-	-	-	-
WO farmacie	-	-	-	-
<i>WO Economie</i>				
WO econom(etr)ie	33	constant	15	-
WO bedrijfskunde	29	constant	-	-
WO accountancy en belastingen	-	-	19	stijgend
WO rechten en bestuurskunde	23	-	12	stijgend

Tabel 3.8 (vervolg)
 Percentage jongeren (15-29 jaar) en ouderen (50-64 jaar) per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	jongeren %	trend 1993-'97	ouderen %	trend 1993-'97
WO Sociaal-cultureel				
WO sociale wetenschappen	18	stijgend	14	stijgend
WO Kunst				
WO kunstwetenschappen	-	-	-	-
Totaal	28	constant	16	stijgend

Bron: CBS/ROA

Tabel 3.9
Percentage deeltijdarbeid per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	trend 1993-'97	gemiddeld aantal uren per week
BASISONDERWIJS			
Basisonderwijs	29	stijgend	36
MAVO, VBO			
MAVO			
MAVO	37	stijgend	34
VBO Landbouw en natuurlijke omgeving			
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	13	stijgend	46
VBO Techniek			
VBO bouwtechniek	7	dalend	40
VBO installatietechniek	-	-	39
VBO mechanische techniek	6	constant	40
VBO fijnmechanische techniek	-	-	39
VBO motorvoertuigentechniek	8	constant	41
VBO elektrotechniek	8	-	39
VBO grafische techniek	-	-	37
VBO brood en banket	-	-	40
VBO horeca en levensmiddelentechniek	26	-	38
VBO vervoer	-	-	41
VBO Economie			
VBO administratie, handel en textiel	43	constant	33
VBO Verzorging			
VBO verzorging	68	constant	27
VBO Openbare orde en veiligheid			
VBO beveiliging	-	-	37
HAVO/VWO, MBO/LLW			
HAVO/VWO			
HAVO/VWO	35	stijgend	34
MBO/LLW Landbouw en natuurlijke omgeving			
MBO/LLW landbouw en veeteelt	11	stijgend	49
MBO/LLW milieu en groene ruimte	-	-	41
MBO/LLW Techniek			
MBO/LLW laboratorium	32	sterk stijgend	35
MBO/LLW bouw	6	sterk stijgend	41
MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw	-	-	41
MBO/LLW installatietechniek	-	-	41
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	4	stijgend	40
MBO/LLW fijnmechanische techniek	-	-	39
MBO/LLW motorvoertuigentechniek	5	-	42
MBO/LLW vliegtuigtechniek	-	-	39
MBO/LLW operationele techniek	-	-	39
MBO/LLW elektrotechniek	4	constant	40
MBO/LLW grafische techniek	10	sterk stijgend	39
MBO/LLW procestechniek	-	-	37

Tabel 3.9 (vervolg)
Percentage deeltijdarbeid per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	trend 1993-'97	gemiddeld aantal uren per week
MBO/LLW brood en banket	-	-	44
MBO/LLW levensmiddelentechniek/vleesverwerking	13	sterk stijgend	42
MBO/LLW vervoer	11	constant	43
<i>MBO/LLW Dienstverlening en gezondheidszorg</i>			
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	56	constant	29
MBO/LLW apothekersassistent	62	stijgend	28
MBO/LLW verpleging	64	constant	29
MBO/LLW gezondheidstechniek	-	-	41
MBO sociaal-cultureel	45	constant	32
MBO/LLW verzorging	68	stijgend	28
MBO/LLW uiterlijke verzorging	54	constant	32
MBO/LLW horeca	20	sterk stijgend	41
MBO/LLW beweging en therapie	57	stijgend	31
<i>MBO/LLW Economie</i>			
MBO/LLW administratie	22	stijgend	37
MBO/LLW handel	24	constant	40
MBO/LLW secretariaat	49	constant	31
MBO/LLW toerisme en recreatie	31	stijgend	35
MBO/LLW bedrijfskunde	12	sterk stijgend	39
MBO/LLW automatisering	12	constant	38
MBO/LLW geld, bank en belastingen	20	stijgend	36
MBO verzekeringswezen	16	sterk stijgend	40
<i>MBO Openbare orde en veiligheid</i>			
MBO openbare orde en veiligheid	7	-	39
HBO			
<i>HBO Onderwijs en tolk en vertaler</i>			
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	41	constant	33
HBO lerarenopleiding talen	40	constant	34
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	15	dalend	38
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	29	stijgend	36
HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	32	constant	36
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	63	constant	30
HBO lerarenopleiding expressie	47	constant	33
HBO tolk en vertaler	49	-	32
<i>HBO Landbouw</i>			
HBO landbouw en veeteelt	-	-	46
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	15	stijgend	40
<i>HBO Techniek</i>			
HBO laboratorium	30	constant	35
HBO bouwkunde	13	sterk stijgend	40
HBO civiele techniek	-	-	40
HBO werktuigbouwkunde	-	-	40
HBO elektrotechniek	6	stijgend	39
HBO informatica	8	-	39
HBO chemische technologie	-	-	39
HBO vervoer en logistiek	11	sterk stijgend	40

Tabel 3.9 (vervolg)
Percentage deeltijdarbeid per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	trend 1993-'97	gemiddeld aantal uren per week
<i>HBO Paramedisch</i>			
HBO verpleegkunde	47	stijgend	33
HBO (fysio)therapie	55	stijgend	33
HBO voeding	49	-	33
HBO radiologie	51	constant	30
<i>HBO Economie</i>			
HBO accountancy en bedrijfseconomie	12	sterk stijgend	39
HBO commerciële economie	9	-	40
HBO toerisme en recreatie	31	stijgend	35
HBO recht en bestuur	27	sterk stijgend	35
HBO secretariaat	34	constant	33
HBO bedrijfskunde	12	sterk stijgend	39
<i>HBO Sociaal-cultureel</i>			
HBO communicatie en journalistiek	27	stijgend	37
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	49	constant	33
HBO personeelswerk	23	sterk stijgend	36
HBO bibliotheek en documentatie	48	constant	32
<i>HBO Kunst</i>			
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	36	constant	37
<i>HBO Openbare orde en veiligheid</i>			
HBO openbare orde en veiligheid	-	-	39
WO			
<i>WO Letteren en theologie</i>			
WO letteren	35	constant	35
WO theologie	-	-	41
<i>WO Landbouw en milieukunde</i>			
WO landbouw en milieukunde	22	-	38
<i>WO Techniek</i>			
WO wiskunde en natuurwetenschappen	15	stijgend	38
WO bouwkunde	-	-	40
WO civiele techniek	-	-	39
WO werktuigbouwkunde	-	-	41
WO elektrotechniek	-	-	40
WO informatica en bestuurlijke informatiekunde	-	-	40
<i>WO Medisch</i>			
WO (dier)geneeskunde	19	constant	43
WO tandheelkunde	-	-	43
WO farmacie	-	-	41
<i>WO Economie</i>			
WO econom(etr)ie	9	dalend	40
WO bedrijfskunde	12	sterk stijgend	40
WO accountancy en belastingen	-	-	42
WO rechten en bestuurskunde	17	constant	40

Tabel 3.9 (vervolg)
 Percentage deeltijdarbeid per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	trend 1993-'97	gemiddeld aantal uren per week
<i>WO Sociaal-cultureel</i>			
WO sociale wetenschappen	37	constant	35
<i>WO Kunst</i>			
WO kunstwetenschappen	-	-	36
Totaal	27	stijgend	37

Bron: CBS/ROA

Toelichting:

Deeltijdarbeid betreft personen die hoogstens 32 uur maar minstens 12 uur per week werkzaam zijn.

Tabel 3.10

Percentage deeltijdarbeid onder werkzame schoolverlaters per opleidingstype, 1997

Opleidingstype	%	typering
MAVO, VBO		
MAVO		
MAVO	58	hoog
<i>VBO Landbouw en natuurlijke omgeving</i>		
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	56	hoog
<i>VBO Techniek</i>		
VBO bouwtechniek	64	erg hoog
VBO installatietechniek	-	-
VBO mechanische techniek	31	gemiddeld
VBO motorvoertuigentechniek	40	gemiddeld
VBO elektrotechniek	61	erg hoog
VBO brood en banket	-	-
VBO horeca en levensmiddelentechniek	52	hoog
<i>VBO Economie</i>		
VBO administratie, handel en textiel	59	hoog
<i>VBO Verzorging</i>		
VBO verzorging	51	hoog
HAVO/VWO, MBO		
HAVO/VWO		
HAVO/VWO	29	gemiddeld
<i>MBO landbouw en natuurlijke omgeving</i>		
KMBO landbouw en veeteelt	19	gemiddeld
KMBO milieu en groene ruimte	-	-
MBO landbouw en veeteelt	26	gemiddeld
MBO milieu en groene ruimte	7	laag
<i>MBO Techniek</i>		
KMBO bouw	20	gemiddeld
KMBO installatietechniek	-	-
KMBO werktuigbouw en mechanische techniek	-	-
KMBO motorvoertuigentechniek	-	-
KMBO elektrotechniek	18	gemiddeld
KMBO brood en banket	47	hoog
MBO bouw	12	gemiddeld
MBO grond-, weg- en waterbouw	3	erg laag
MBO installatietechniek	0	erg laag
MBO werktuigbouw en mechanische techniek	4	erg laag
MBO motorvoertuigentechniek	7	laag
MBO vliegtuigtechniek	31	gemiddeld
MBO elektrotechniek	2	erg laag
MBO grafische techniek	12	gemiddeld
MBO procestechniek	14	gemiddeld
MBO levensmiddelentechniek/vleesverwerking	8	laag
MBO vervoer	0	erg laag
<i>MBO Dienstverlening en gezondheidszorg</i>		
KMBO verpleging	57	hoog
KMBO uiterlijke verzorging	-	-
KMBO horeca	50	hoog

Tabel 3.10 (vervolg)

Percentage deeltijdarbeid onder werkzame schoolverlaters per opleidingstype, 1997

Opleidingstype	%	typering
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	38	gemiddeld
MBO apothekersassistent	13	gemiddeld
MBO verpleging	47	hoog
MBO sociaal-cultureel	54	hoog
MBO verzorging	82	erg hoog
MBO uiterlijke verzorging	54	hoog
MBO horeca	21	gemiddeld
MBO beweging en therapie	58	hoog
<i>MBO Economie</i>		
KMBO administratie	20	gemiddeld
KMBO handel	35	gemiddeld
MBO administratie	14	gemiddeld
MBO handel	23	gemiddeld
MBO secretariaat	18	gemiddeld
MBO toerisme en recreatie	13	gemiddeld
HBO		
<i>HBO Onderwijs en tolk en vertaler</i>		
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	28	gemiddeld
HBO lerarenopleiding talen	44	hoog
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	35	gemiddeld
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	30	gemiddeld
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	43	hoog
HBO lerarenopleiding expressie	72	erg hoog
HBO tolk en vertaler	10	laag
<i>HBO Landbouw</i>		
HBO landbouw en veeteelt	8	laag
HBO milieukunde en levensmiddelen technologie	9	laag
<i>HBO Techniek</i>		
HBO laboratorium	4	erg laag
HBO bouwkunde	9	laag
HBO civiele techniek	1	erg laag
HBO werktuigbouwkunde	2	erg laag
HBO elektrotechniek	1	erg laag
HBO informatica	0	erg laag
HBO chemische technologie	4	erg laag
HBO vervoer en logistiek	2	erg laag
<i>HBO Paramedisch</i>		
HBO verpleegkunde	37	gemiddeld
HBO (fysio)therapie	61	erg hoog
HBO voeding	35	gemiddeld
HBO radiologie	5	erg laag
<i>HBO Economie</i>		
HBO accountancy en bedrijfseconomie	7	laag
HBO commerciële economie	2	erg laag
HBO toerisme en recreatie	7	laag
HBO recht en bestuur	3	erg laag
HBO secretariaat	3	erg laag
HBO bedrijfskunde	5	erg laag

Tabel 3.10 (vervolg)

Percentage deeltijdarbeid onder werkzame schoolverlaters per opleidingstype, 1997

Opleidingstype	%	typering
<i>HBO Sociaal-cultureel</i>		
HBO communicatie en journalistiek	18	gemiddeld
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	58	hoog
HBO personeelswerk	11	gemiddeld
HBO bibliotheek en documentatie	12	gemiddeld
<i>HBO Kunst</i>		
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	44	hoog
WO		
<i>WO Economie</i>		
WO econom(etr)ie	6	laag
WO accountancy en belastingen	4	erg laag
WO rechten en bestuurskunde	9	laag

Bron: ROA (schoolverlatersenquête RUBS, HBO-Monitor, WO-economie scanner)

Toelichting:

Deeltijdarbeid betreft de schoolverlaters die hoogstens 32 uur maar minstens 12 uur per week werkzaam zijn.

Tabel 3.11

Percentage flexibel en vast werk van arbeidskrachten in loondienst per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	flexibel werk %	trend 1993-'97	vast werk %
BASISONDERWIJS			
Basisonderwijs	14	sterk stijgend	86
MAVO, VBO			
MAVO			
MAVO	16	stijgend	84
VBO Landbouw en natuurlijke omgeving			
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	9	stijgend	91
VBO Techniek			
VBO bouwtechniek	6	stijgend	94
VBO installatietechniek	-	-	94
VBO mechanische techniek	7	stijgend	93
VBO fijnmechanische techniek	-	-	95
VBO motorvoertuigentechniek	6	constant	94
VBO elektrotechniek	10	stijgend	90
VBO grafische techniek	-	-	91
VBO brood en banket	-	-	93
VBO horeca en levensmiddelentechniek	12	constant	88
VBO vervoer	-	-	94
VBO Economie			
VBO administratie, handel en textiel	14	stijgend	86
VBO Verzorging			
VBO verzorging	17	stijgend	83
VBO Openbare orde en veiligheid			
VBO beveiliging	-	-	91
HAVO/VWO, MBO/LLW			
HAVO/VWO			
HAVO/VWO	19	constant	81
MBO/LLW Landbouw en natuurlijke omgeving			
MBO/LLW landbouw en veeteelt	9	-	91
MBO/LLW milieu en groene ruimte	-	-	90
MBO/LLW Techniek			
MBO/LLW laboratorium	12	sterk stijgend	88
MBO/LLW bouw	4	-	96
MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw	-	-	97
MBO/LLW installatietechniek	-	-	96
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	6	sterk stijgend	94
MBO/LLW fijnmechanische techniek	-	-	94
MBO/LLW motorvoertuigentechniek	5	sterk stijgend	95
MBO/LLW vliegtuigtechniek	-	-	92
MBO/LLW operationele techniek	-	-	97
MBO/LLW elektrotechniek	6	stijgend	94
MBO/LLW grafische techniek	-	-	97
MBO/LLW procestechniek	-	-	97

Tabel 3.11 (vervolg)

Percentage flexibel en vast werk van arbeidskrachten in loondienst per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	flexibel werk %	trend 1993-'97	vast werk %
MBO/LLW brood en bakket	-	-	93
MBO/LLW levensmiddelentechniek/vleesverwerking	-	-	94
MBO/LLW vervoer	7	-	93
<i>MBO/LLW Dienstverlening en gezondheidszorg</i>			
MBO dokters-, tandarts- en dierenarts-assistent	-	-	90
MBO/LLW apothekersassistent	-	-	94
MBO/LLW verpleging	12	stijgend	88
MBO/LLW gezondheidstechniek	-	-	98
MBO sociaal-cultureel	13	sterk stijgend	87
MBO/LLW verzorging	14	stijgend	86
MBO/LLW uiterlijke verzorging	11	-	89
MBO/LLW horeca	10	sterk stijgend	90
MBO/LLW beweging en therapie	12	constant	88
<i>MBO/LLW Economie</i>			
MBO/LLW administratie	9	sterk stijgend	91
MBO/LLW handel	8	constant	92
MBO/LLW secretariaat	12	stijgend	88
MBO/LLW toerisme en recreatie	-	-	88
MBO/LLW bedrijfskunde	-	-	97
MBO/LLW automatisering	-	-	94
MBO/LLW geld, bank en belastingen	-	-	98
MBO verzekeringswezen	-	-	97
<i>MBO Openbare orde en veiligheid</i>			
MBO openbare orde en veiligheid	3	sterk stijgend	97
HBO			
<i>HBO Onderwijs en tolk en vertaler</i>			
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	8	constant	92
HBO lerarenopleiding talen	10	stijgend	90
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	-	-	96
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	-	-	95
HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	-	-	94
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	-	-	91
HBO lerarenopleiding expressie	-	-	92
HBO tolk en vertaler	-	-	77
<i>HBO Landbouw</i>			
HBO landbouw en veeteelt	-	-	90
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	-	-	90
<i>HBO Techniek</i>			
HBO laboratorium	8	sterk stijgend	92
HBO bouwkunde	-	-	92
HBO civiele techniek	-	-	98
HBO werktuigbouwkunde	-	-	94
HBO elektrotechniek	-	-	94
HBO informatica	-	-	97
HBO chemische technologie	-	-	96
HBO vervoer en logistiek	-	-	91

Tabel 3.11 (vervolg)

Percentage flexibel en vast werk van arbeidskrachten in loondienst per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	flexibel werk %	trend 1993-'97	vast werk %
<i>HBO Paramedisch</i>			
HBO verpleegkunde	7	stijgend	93
HBO (fysio)therapie	18	-	82
HBO voeding	-	-	95
HBO radiologie	-	-	92
<i>HBO Economie</i>			
HBO accountancy en bedrijfseconomie	8	sterk stijgend	92
HBO commerciële economie	6	-	94
HBO toerisme en recreatie	-	-	82
HBO recht en bestuur	13	sterk stijgend	87
HBO secretariaat	-	-	94
HBO bedrijfskunde	7	sterk stijgend	93
<i>HBO Sociaal-cultureel</i>			
HBO communicatie en journalistiek	-	-	87
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	9	sterk stijgend	91
HBO personeelswerk	-	-	91
HBO bibliotheek en documentatie	-	-	95
<i>HBO Kunst</i>			
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	16	sterk stijgend	84
<i>HBO Openbare orde en veiligheid</i>			
HBO openbare orde en veiligheid	-	-	96
WO			
<i>WO Letteren en theologie</i>			
WO letteren	9	dalend	91
WO theologie	-	-	96
<i>WO Landbouw en milieukunde</i>			
WO landbouw en milieukunde	-	-	91
<i>WO Techniek</i>			
WO wiskunde en natuurwetenschappen	6	sterk stijgend	94
WO bouwkunde	-	-	95
WO civiele techniek	-	-	95
WO werktuigbouwkunde	-	-	95
WO elektrotechniek	-	-	98
WO informatica en bestuurlijke informatiekunde	-	-	97
<i>WO Medisch</i>			
WO (dier)geneeskunde	-	-	95
WO tandheelkunde	-	-	95
WO farmacie	-	-	94
<i>WO Economie</i>			
WO econom(etr)ie	6	sterk dalend	94
WO bedrijfskunde	-	-	97
WO accountancy en belastingen	-	-	99
WO rechten en bestuurskunde	6	stijgend	94

Tabel 3.11 (vervolg)

Percentage flexibel en vast werk van arbeidskrachten in loondienst per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	flexibel werk %	trend 1993-'97	vast werk %
<i>WO Sociaal-cultureel</i>			
WO sociale wetenschappen	9	sterk stijgend	91
<i>WO Kunst</i>			
WO kunstwetenschappen	-	-	83
Totaal	10	stijgend	90

Bron: CBS/ROA

Toelichting:

Van een flexibele arbeidsrelatie is sprake indien er geen vast dienstverband is overeengekomen bij uitzendkrachten, oproepkrachten, invalskrachten en contracten zonder een vast aantal arbeidsuren. Een arbeidscontract wordt als niet-vast beschouwd als de contractuele termijn korter is dan een jaar en er geen vooruitzicht is op een vast dienstverband.

Tabel 3.12

Percentage werkzame schoolverlaters met een vast dienstverband per opleidingstype, 1997

Opleidingstype	%	typering
MAVO, VBO		
<i>MAVO</i>		
MAVO	47	laag
<i>VBO Landbouw en natuurlijke omgeving</i>		
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	51	gemiddeld
<i>VBO Techniek</i>		
VBO bouwtechniek	52	gemiddeld
VBO installatietechniek	-	-
VBO mechanische techniek	52	gemiddeld
VBO motorvoertuigentechniek	52	gemiddeld
VBO elektrotechniek	50	laag
VBO brood en banket	-	-
VBO horeca en levensmiddelentechniek	26	erg laag
<i>VBO Economie</i>		
VBO administratie, handel en textiel	52	gemiddeld
<i>VBO Verzorging</i>		
VBO verzorging	54	gemiddeld
HAVO/VWO, MBO		
<i>HAVO/VWO</i>		
HAVO/VWO	51	gemiddeld
<i>MBO landbouw en natuurlijke omgeving</i>		
KMBO landbouw en veeteelt	63	gemiddeld
KMBO milieu en groene ruimte	-	-
MBO landbouw en veeteelt	64	gemiddeld
MBO milieu en groene ruimte	59	gemiddeld
<i>MBO Techniek</i>		
KMBO bouw	70	hoog
KMBO installatietechniek	-	-
KMBO werktuigbouw en mechanische techniek	-	-
KMBO motorvoertuigentechniek	-	-
KMBO elektrotechniek	53	gemiddeld
KMBO brood en banket	20	erg laag
MBO bouw	77	hoog
MBO grond-, weg- en waterbouw	73	hoog
MBO installatietechniek	89	erg hoog
MBO werktuigbouw en mechanische techniek	66	hoog
MBO motorvoertuigentechniek	78	hoog
MBO vliegtuigtechniek	34	erg laag
MBO elektrotechniek	80	hoog
MBO grafische techniek	70	hoog
MBO procestechniek	69	hoog
MBO levensmiddelentechniek/vleesverwerking	45	laag
MBO vervoer	41	laag
<i>MBO Dienstverlening en gezondheidszorg</i>		
KMBO verpleging	49	laag
KMBO uiterlijke verzorging	-	-
KMBO horeca	45	laag

Tabel 3.12 (vervolg)

Percentage werkzame schoolverlaters met een vast dienstverband per opleidingstype, 1997

Opleidingstype	%	typering
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	78	hoog
MBO apothekersassistent	82	erg hoog
MBO verpleging	66	hoog
MBO sociaal-cultureel	58	gemiddeld
MBO verzorging	73	hoog
MBO uiterlijke verzorging	65	hoog
MBO horeca	59	gemiddeld
MBO beweging en therapie	61	gemiddeld
<i>MBO Economie</i>		
KMBO administratie	50	laag
KMBO handel	51	gemiddeld
MBO administratie	56	gemiddeld
MBO handel	69	hoog
MBO secretariaat	54	gemiddeld
MBO toerisme en recreatie	45	laag
HBO		
<i>HBO Onderwijs en tolk en vertaler</i>		
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	48	laag
HBO lerarenopleiding talen	39	erg laag
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	63	gemiddeld
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	48	laag
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	61	gemiddeld
HBO lerarenopleiding expressie	33	erg laag
HBO tolk en vertaler	47	laag
<i>HBO Landbouw</i>		
HBO landbouw en veeteelt	53	gemiddeld
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	40	laag
<i>HBO Techniek</i>		
HBO laboratorium	33	erg laag
HBO bouwkunde	62	gemiddeld
HBO civiele techniek	61	gemiddeld
HBO werktuigbouwkunde	55	gemiddeld
HBO elektrotechniek	73	hoog
HBO informatica	85	erg hoog
HBO chemische technologie	43	laag
HBO vervoer en logistiek	63	gemiddeld
<i>HBO Paramedisch</i>		
HBO verpleegkunde	72	hoog
HBO (fysio)therapie	58	gemiddeld
HBO voeding	48	laag
HBO radiologie	95	erg hoog
<i>HBO Economie</i>		
HBO accountancy en bedrijfseconomie	67	hoog
HBO commerciële economie	64	gemiddeld
HBO toerisme en recreatie	50	laag
HBO recht en bestuur	50	laag
HBO secretariaat	54	gemiddeld
HBO bedrijfskunde	58	gemiddeld

Tabel 3.12 (vervolg)

Percentage werkzame schoolverlaters met een vast dienstverband per opleidingstype, 1997

Opleidingstype	%	typering
<i>HBO Sociaal-cultureel</i>		
HBO communicatie en journalistiek	48	laag
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	50	laag
HBO personeelswerk	47	laag
HBO bibliotheek en documentatie	53	gemiddeld
<i>HBO Kunst</i>		
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	44	laag
WO		
<i>WO Economie</i>		
WO econom(etr)ie	68	hoog
WO accountancy en belastingen	67	hoog
WO rechten en bestuurskunde	38	erg laag

Bron: ROA (schoolverlatersenquête RUBS, HBO-Monitor, WO-economie scanner)

Tabel 3.13
Percentage zelfstandigen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	typering	trend 1993-'97
BASISONDERWIJS			
Basisonderwijs	11	gemiddeld	constant
MAVO, VBO			
MAVO			
MAVO	9	gemiddeld	stijgend
VBO Landbouw en natuurlijke omgeving			
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	40	erg hoog	constant
VBO Techniek			
VBO bouwtechniek	8	gemiddeld	constant
VBO installatietechniek	-	erg laag	-
VBO mechanische techniek	7	gemiddeld	-
VBO fijnmechanische techniek	-	gemiddeld	-
VBO motorvoertuigentechniek	11	gemiddeld	sterk stijgend
VBO elektrotechniek	6	laag	sterk stijgend
VBO grafische techniek	-	laag	-
VBO brood en banket	-	gemiddeld	-
VBO horeca en levensmiddelentechniek	8	gemiddeld	dalend
VBO vervoer	8	gemiddeld	constant
VBO Economie			
VBO administratie, handel en textiel	9	gemiddeld	constant
VBO Verzorging			
VBO verzorging	15	hoog	constant
VBO Openbare orde en veiligheid			
VBO beveiliging	-	erg laag	-
HAVO/VWO, MBO/LLW			
HAVO/VWO			
HAVO/VWO	10	gemiddeld	stijgend
MBO/LLW Landbouw en natuurlijke omgeving			
MBO/LLW landbouw en veeteelt	52	erg hoog	constant
MBO/LLW milieu en groene ruimte	13	gemiddeld	constant
MBO/LLW Techniek			
MBO/LLW laboratorium	-	erg laag	-
MBO/LLW bouw	15	hoog	constant
MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw	9	gemiddeld	sterk stijgend
MBO/LLW installatietechniek	13	gemiddeld	dalend
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	6	laag	stijgend
MBO/LLW fijnmechanische techniek	-	gemiddeld	-
MBO/LLW motorvoertuigentechniek	15	hoog	constant
MBO/LLW vliegtuigtechniek	-	erg laag	-
MBO/LLW operationele techniek	-	gemiddeld	-
MBO/LLW elektrotechniek	5	laag	constant
MBO/LLW grafische techniek	15	hoog	stijgend
MBO/LLW procestechniek	-	erg laag	-
MBO/LLW brood en banket	22	hoog	constant

Tabel 3.13 (vervolg)
Percentage zelfstandigen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	typering	trend 1993-'97
MBO/LLW levensmiddelentechniek/vleesverwerking	21	hoog	dalend
MBO/LLW vervoer	16	hoog	dalend
<i>MBO/LLW Dienstverlening en gezondheidszorg</i>			
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	-	laag	-
MBO/LLW apothekersassistent	-	laag	-
MBO/LLW verpleging	5	laag	dalend
MBO/LLW gezondheidstechniek	-	hoog	-
MBO sociaal-cultureel	-	erg laag	-
MBO/LLW verzorging	8	gemiddeld	stijgend
MBO/LLW uiterlijke verzorging	28	hoog	constant
MBO/LLW horeca	19	hoog	constant
MBO/LLW beweging en therapie	11	gemiddeld	-
<i>MBO/LLW Economie</i>			
MBO/LLW administratie	7	gemiddeld	stijgend
MBO/LLW handel	26	hoog	constant
MBO/LLW secretariaat	4	laag	-
MBO/LLW toerisme en recreatie	-	laag	-
MBO/LLW bedrijfskunde	6	laag	-
MBO/LLW automatisering	6	laag	sterk stijgend
MBO/LLW geld, bank en belastingen	-	laag	-
MBO verzekeringswezen	24	hoog	stijgend
<i>MBO Openbare orde en veiligheid</i>			
MBO openbare orde en veiligheid	3	erg laag	-
HBO			
<i>HBO Onderwijs en tolk en vertaler</i>			
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	4	laag	stijgend
HBO lerarenopleiding talen	-	laag	-
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	-	laag	-
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	-	laag	-
HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	-	laag	-
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	-	gemiddeld	-
HBO lerarenopleiding expressie	14	hoog	constant
HBO tolk en vertaler	-	hoog	-
<i>HBO Landbouw</i>			
HBO landbouw en veeteelt	36	erg hoog	constant
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	-	gemiddeld	-
<i>HBO Techniek</i>			
HBO laboratorium	-	laag	-
HBO bouwkunde	14	hoog	-
HBO civiele techniek	-	laag	-
HBO werktuigbouwkunde	8	gemiddeld	constant
HBO elektrotechniek	6	laag	constant
HBO informatica	7	gemiddeld	sterk stijgend
HBO chemische technologie	-	gemiddeld	-
HBO vervoer en logistiek	-	gemiddeld	-
<i>HBO Paramedisch</i>			
HBO verpleegkunde	-	erg laag	-
HBO (fysio)therapie	35	erg hoog	constant

Tabel 3.13 (vervolg)
Percentage zelfstandigen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	typering	trend 1993-'97
HBO voeding	-	gemiddeld	-
HBO radiologie	-	laag	-
<i>HBO Economie</i>			
HBO accountancy en bedrijfseconomie	10	gemiddeld	constant
HBO commerciële economie	11	gemiddeld	constant
HBO toerisme en recreatie	-	laag	-
HBO recht en bestuur	-	gemiddeld	-
HBO secretariaat	-	laag	-
HBO bedrijfskunde	7	gemiddeld	-
<i>HBO Sociaal-cultureel</i>			
HBO communicatie en journalistiek	-	hoog	-
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	7	gemiddeld	-
HBO personeelswerk	-	laag	-
HBO bibliotheek en documentatie	-	laag	-
<i>HBO Kunst</i>			
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	47	erg hoog	constant
<i>HBO Openbare orde en veiligheid</i>			
HBO openbare orde en veiligheid	-	laag	-
WO			
<i>WO Letteren en theologie</i>			
WO letteren	10	gemiddeld	dalend
WO theologie	-	hoog	-
<i>WO Landbouw en milieukunde</i>			
WO landbouw en milieukunde	-	gemiddeld	-
<i>WO Techniek</i>			
WO wiskunde en natuurwetenschappen	6	laag	-
WO bouwkunde	39	erg hoog	-
WO civiele techniek	-	gemiddeld	-
WO werktuigbouwkunde	-	gemiddeld	-
WO elektrotechniek	-	gemiddeld	-
WO informatica en bestuurlijke informatiekunde	-	gemiddeld	-
<i>WO Medisch</i>			
WO (dier)geneeskunde	30	hoog	dalend
WO tandheelkunde	85	erg hoog	constant
WO farmacie	-	hoog	-
<i>WO Economie</i>			
WO econom(etr)ie	8	gemiddeld	constant
WO bedrijfskunde	10	gemiddeld	sterk dalend
WO accountancy en belastingen	20	hoog	constant
WO rechten en bestuurskunde	17	hoog	constant
<i>WO Sociaal-cultureel</i>			
WO sociale wetenschappen	12	gemiddeld	sterk stijgend

Tabel 3.13 (vervolg)
 Percentage zelfstandigen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	typering	trend 1993-'97
<i>WO Kunst</i>			
WO kunstwetenschappen	-	hoog	-
Totaal	12	gemiddeld	constant

Bron: CBS/ROA

Toelichting:

Het begrip zelfstandig bevat ook personen die werkzaam zijn in het bedrijf of de praktijk van hun partner of ouders en freelancers e.d.

Tabel 3.14

Gemiddeld bruto maandloon van werkzame schoolverlaters per opleidingstype, 1997

Opleidingstype	gemiddeld bruto maandloon, guldens	typering
MAVO, VBO		
<i>MAVO</i>		
MAVO	1.732	erg hoog voor mavo/vbo
<i>VBO Landbouw en natuurlijke omgeving</i>		
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	1.461	gemiddeld voor mavo/vbo
<i>VBO Techniek</i>		
VBO bouwtechniek	1.638	hoog voor mavo/vbo
VBO installatietechniek	-	-
VBO mechanische techniek	1.319	laag voor mavo/vbo
VBO motorvoertuigentechniek	1.124	erg laag voor mavo/vbo
VBO elektrotechniek	1.483	gemiddeld voor mavo/vbo
VBO brood en banket	-	-
VBO horeca en levensmiddelentechniek	1.463	gemiddeld voor mavo/vbo
<i>VBO Economie</i>		
VBO administratie, handel en textiel	1.436	laag voor mavo/vbo
<i>VBO Verzorging</i>		
VBO verzorging	1.393	laag voor mavo/vbo
HAVO/VWO, MBO		
<i>HAVO/VWO</i>		
HAVO/VWO	1.848	erg laag voor havo/vwo/mbo
<i>MBO landbouw en natuurlijke omgeving</i>		
KMBO landbouw en veeteelt	1.548	erg laag voor havo/vwo/mbo
KMBO milieu en groene ruimte	-	-
MBO landbouw en veeteelt	2.238	laag voor havo/vwo/mbo
MBO milieu en groene ruimte	2.527	gemiddeld voor havo/vwo/mbo
<i>MBO Techniek</i>		
KMBO bouw	2.163	laag voor havo/vwo/mbo
KMBO installatietechniek	-	-
KMBO werktuigbouw en mechanische techniek	-	-
KMBO motorvoertuigentechniek	-	-
KMBO elektrotechniek	2.133	laag voor havo/vwo/mbo
KMBO brood en banket	2.236	laag voor havo/vwo/mbo
MBO bouw	2.662	hoog voor havo/vwo/mbo
MBO grond-, weg- en waterbouw	3.000	hoog voor havo/vwo/mbo
MBO installatietechniek	2.852	hoog voor havo/vwo/mbo
MBO werktuigbouw en mechanische techniek	2.705	hoog voor havo/vwo/mbo
MBO motorvoertuigentechniek	2.496	gemiddeld voor havo/vwo/mbo
MBO vliegtuigtechniek	2.981	hoog voor havo/vwo/mbo
MBO elektrotechniek	2.703	hoog voor havo/vwo/mbo
MBO grafische techniek	2.795	hoog voor havo/vwo/mbo
MBO procestechniek	4.608	erg hoog voor havo/vwo/mbo
MBO levensmiddelentechniek/vleesverwerking	2.802	hoog voor havo/vwo/mbo
MBO vervoer	2.210	laag voor havo/vwo/mbo
<i>MBO Dienstverlening en gezondheidszorg</i>		
KMBO verpleging	1.959	erg laag voor havo/vwo/mbo

Tabel 3.14 (vervolg)

Gemiddeld bruto maandloon van werkzame schoolverlaters per opleidingstype, 1997

Opleidingstype	gemiddeld bruto maandloon, guldens	typering
KMBO uiterlijke verzorging	-	-
KMBO horeca	2.023	erg laag voor havo/vwo/mbo
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	2.435	gemiddeld voor havo/vwo/mbo
MBO apothekersassistent	2.526	gemiddeld voor havo/vwo/mbo
MBO verpleging	2.541	gemiddeld voor havo/vwo/mbo
MBO sociaal-cultureel	2.452	gemiddeld voor havo/vwo/mbo
MBO verzorging	2.692	hoog voor havo/vwo/mbo
MBO uiterlijke verzorging	1.938	erg laag voor havo/vwo/mbo
MBO horeca	2.701	hoog voor havo/vwo/mbo
MBO beweging en therapie	2.722	hoog voor havo/vwo/mbo
<i>MBO Economie</i>		
KMBO administratie	1.868	erg laag voor havo/vwo/mbo
KMBO handel	1.702	erg laag voor havo/vwo/mbo
MBO administratie	2.302	gemiddeld voor havo/vwo/mbo
MBO handel	2.120	laag voor havo/vwo/mbo
MBO secretariaat	2.153	laag voor havo/vwo/mbo
MBO toerisme en recreatie	2.373	gemiddeld voor havo/vwo/mbo
HBO		
<i>HBO Onderwijs en tolk en vertaler</i>		
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	3.724	erg hoog voor hbo
HBO lerarenopleiding talen	3.692	hoog voor hbo
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	3.662	hoog voor hbo
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	3.512	gemiddeld voor hbo
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	3.643	hoog voor hbo
HBO lerarenopleiding expressie	3.443	gemiddeld voor hbo
HBO tolk en vertaler	3.075	erg laag voor hbo
<i>HBO Landbouw</i>		
HBO landbouw en veeteelt	3.211	laag voor hbo
HBO milieukunde en levensmiddelen technologie	3.351	gemiddeld voor hbo
<i>HBO Techniek</i>		
HBO laboratorium	3.265	laag voor hbo
HBO bouwkunde	3.319	laag voor hbo
HBO civiele techniek	3.555	hoog voor hbo
HBO werktuigbouwkunde	3.488	gemiddeld voor hbo
HBO elektrotechniek	3.605	hoog voor hbo
HBO informatica	3.803	erg hoog voor hbo
HBO chemische technologie	3.543	gemiddeld voor hbo
HBO vervoer en logistiek	3.403	gemiddeld voor hbo
<i>HBO Paramedisch</i>		
HBO verpleegkunde	3.272	laag voor hbo
HBO (fysio)therapie	4.009	erg hoog voor hbo
HBO voeding	3.328	laag voor hbo
HBO radiologie	3.320	laag voor hbo
<i>HBO Economie</i>		
HBO accountancy en bedrijfseconomie	3.387	gemiddeld voor hbo
HBO commerciële economie	3.419	gemiddeld voor hbo
HBO toerisme en recreatie	2.933	erg laag voor hbo
HBO recht en bestuur	3.720	erg hoog voor hbo

Tabel 3.14 (vervolg)

Gemiddeld bruto maandloon van werkzame schoolverlaters per opleidingstype, 1997

Opleidingstype	gemiddeld bruto maandloon, guldens	typering
HBO secretariaat	3.261	laag voor hbo
HBO bedrijfskunde	3.462	gemiddeld voor hbo
<i>HBO Sociaal-cultureel</i>		
HBO communicatie en journalistiek	3.633	hoog voor hbo
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	3.395	gemiddeld voor hbo
HBO personeelswerk	3.515	gemiddeld voor hbo
HBO bibliotheek en documentatie	3.325	laag voor hbo
<i>HBO Kunst</i>		
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	3.019	erg laag voor hbo
WO		
<i>WO Economie</i>		
WO econom(etr)ie	4.168	gemiddeld voor wo economie
WO accountancy en belastingen	4.355	gemiddeld voor wo economie
WO rechten en bestuurskunde	3.692	gemiddeld voor wo economie

Bron: ROA (schoolverlatersenquête RUBS, HBO-Monitor, WO-economie scanner)

Toelichting:

Dit bruto maandloon is samengesteld op basis van een voltijdaanstelling.

Tabel 3.15

Percentage werkzame schoolverlaters met een functie in de eigen vakrichting per opleidingstype, 1997

Opleidingstype	%	typering
MAVO, VBO		
<i>MAVO</i>		
MAVO	-	-
<i>VBO Landbouw en natuurlijke omgeving</i>		
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	34	erg laag
<i>VBO Techniek</i>		
VBO bouwtechniek	78	gemiddeld
VBO installatietechniek	-	-
VBO mechanische techniek	69	gemiddeld
VBO motorvoertuigentechniek	43	erg laag
VBO elektrotechniek	70	gemiddeld
VBO brood en banket	-	-
VBO horeca en levensmiddelentechniek	88	hoog
<i>VBO Economie</i>		
VBO administratie, handel en textiel	48	erg laag
<i>VBO Verzorging</i>		
VBO verzorging	28	erg laag
HAVO/VWO, MBO		
<i>HAVO/VWO</i>		
HAVO/VWO	42	erg laag
<i>MBO landbouw en natuurlijke omgeving</i>		
KMBO landbouw en veeteelt	63	gemiddeld
KMBO milieu en groene ruimte	-	-
MBO landbouw en veeteelt	59	laag
MBO milieu en groene ruimte	75	gemiddeld
<i>MBO Techniek</i>		
KMBO bouw	75	gemiddeld
KMBO installatietechniek	-	-
KMBO werktuigbouw en mechanische techniek	-	-
KMBO motorvoertuigentechniek	-	-
KMBO elektrotechniek	86	hoog
KMBO brood en banket	97	erg hoog
MBO bouw	74	gemiddeld
MBO grond-, weg- en waterbouw	87	hoog
MBO installatietechniek	67	gemiddeld
MBO werktuigbouw en mechanische techniek	77	gemiddeld
MBO motorvoertuigentechniek	78	gemiddeld
MBO vliegtuigtechniek	65	gemiddeld
MBO elektrotechniek	86	hoog
MBO grafische techniek	62	gemiddeld
MBO procestechniek	82	hoog
MBO levensmiddelentechniek/vleesverwerking	63	gemiddeld
MBO vervoer	88	hoog
<i>MBO Dienstverlening en gezondheidszorg</i>		
KMBO verpleging	53	laag
KMBO uiterlijke verzorging	-	-
KMBO horeca	77	gemiddeld

Tabel 3.15 (vervolg)

Percentage werkzame schoolverlaters met een functie in de eigen vakrichting per opleidingstype, 1997

Opleidingstype	%	typering
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	85	hoog
MBO apothekersassistent	96	erg hoog
MBO verpleging	80	gemiddeld
MBO sociaal-cultureel	70	gemiddeld
MBO verzorging	80	gemiddeld
MBO uiterlijke verzorging	66	gemiddeld
MBO horeca	75	gemiddeld
MBO beweging en therapie	74	gemiddeld
<i>MBO Economie</i>		
KMBO administratie	58	laag
KMBO handel	28	erg laag
MBO administratie	61	laag
MBO handel	53	laag
MBO secretariaat	73	gemiddeld
MBO toerisme en recreatie	71	gemiddeld
HBO		
<i>HBO Onderwijs en tolk en vertaler</i>		
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	96	erg hoog
HBO lerarenopleiding talen	56	laag
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	76	gemiddeld
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	61	laag
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	65	gemiddeld
HBO lerarenopleiding expressie	68	gemiddeld
HBO tolk en vertaler	51	laag
<i>HBO Landbouw</i>		
HBO landbouw en veeteelt	69	gemiddeld
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	78	gemiddeld
<i>HBO Techniek</i>		
HBO laboratorium	86	hoog
HBO bouwkunde	97	erg hoog
HBO civiele techniek	96	erg hoog
HBO werktuigbouwkunde	83	hoog
HBO elektrotechniek	85	hoog
HBO informatica	83	hoog
HBO chemische technologie	78	gemiddeld
HBO vervoer en logistiek	79	gemiddeld
<i>HBO Paramedisch</i>		
HBO verpleegkunde	98	erg hoog
HBO (fysio)therapie	90	hoog
HBO voeding	58	laag
HBO radiologie	97	erg hoog
<i>HBO Economie</i>		
HBO accountancy en bedrijfseconomie	89	hoog
HBO commerciële economie	67	gemiddeld
HBO toerisme en recreatie	49	laag
HBO recht en bestuur	47	erg laag
HBO secretariaat	54	laag
HBO bedrijfskunde	68	gemiddeld

Tabel 3.15 (vervolg)

Percentage werkzame schoolverlaters met een functie in de eigen vakrichting per opleidingstype, 1997

Opleidingstype	%	typering
<i>HBO Sociaal-cultureel</i>		
HBO communicatie en journalistiek	71	gemiddeld
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	78	gemiddeld
HBO personeelswerk	70	gemiddeld
HBO bibliotheek en documentatie	74	gemiddeld
<i>HBO Kunst</i>		
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	70	gemiddeld
WO		
<i>WO Economie</i>		
WO econom(etr)ie	77	gemiddeld
WO accountancy en belastingen	100	erg hoog
WO rechten en bestuurskunde	76	gemiddeld

Bron: ROA (schoolverlatersenquête RUBS, HBO-Monitor, WO-economie scanner)

Toelichting:

De functie is een functie in de eigen vakrichting wanneer voor de functie de eigen of een verwante opleidingsrichting vereist is.

Tabel 3.16

Percentage werkzame schoolverlaters van wie kwalificaties onderbenut worden per opleidingstype, 1997

Opleidingstype	%	typering
MAVO, VBO		
<i>MAVO</i>		
MAVO	19	gemiddeld
<i>VBO Landbouw en natuurlijke omgeving</i>		
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	-	-
<i>VBO Techniek</i>		
VBO bouwtechniek	12	erg laag
VBO installatietechniek	-	-
VBO mechanische techniek	12	erg laag
VBO motorvoertuigentechniek	24	gemiddeld
VBO elektrotechniek	13	laag
VBO brood en banket	-	-
VBO horeca en levensmiddelentechniek	6	erg laag
<i>VBO Economie</i>		
VBO administratie, handel en textiel	28	gemiddeld
<i>VBO Verzorging</i>		
VBO verzorging	40	hoog
HAVO/VWO, MBO		
<i>HAVO/VWO</i>		
HAVO/VWO	41	hoog
<i>MBO landbouw en natuurlijke omgeving</i>		
KMBO landbouw en veeteelt	43	hoog
KMBO milieu en groene ruimte	-	-
MBO landbouw en veeteelt	38	hoog
MBO milieu en groene ruimte	37	hoog
<i>MBO Techniek</i>		
KMBO bouw	26	gemiddeld
KMBO installatietechniek	-	-
KMBO werktuigbouw en mechanische techniek	-	-
KMBO motorvoertuigentechniek	-	-
KMBO elektrotechniek	23	gemiddeld
KMBO brood en banket	64	erg hoog
MBO bouw	21	gemiddeld
MBO grond-, weg- en waterbouw	7	erg laag
MBO installatietechniek	-	-
MBO werktuigbouw en mechanische techniek	32	gemiddeld
MBO motorvoertuigentechniek	30	gemiddeld
MBO vliegtuigtechniek	26	gemiddeld
MBO elektrotechniek	21	gemiddeld
MBO grafische techniek	28	gemiddeld
MBO procestechniek	41	hoog
MBO levensmiddelentechniek/vleesverwerking	32	gemiddeld
MBO vervoer	-	-
<i>MBO Dienstverlening en gezondheidszorg</i>		
KMBO verpleging	54	erg hoog
KMBO uiterlijke verzorging	-	-
KMBO horeca	19	gemiddeld

Tabel 3.16 (vervolg)

Percentage werkzame schoolverlaters van wie kwalificaties onderbenut worden per opleidingstype, 1997

Opleidingstype	%	typering
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	25	gemiddeld
MBO apothekersassistent	16	laag
MBO verpleging	26	gemiddeld
MBO sociaal-cultureel	24	gemiddeld
MBO verzorging	-	-
MBO uiterlijke verzorging	45	erg hoog
MBO horeca	34	hoog
MBO beweging en therapie	23	gemiddeld
<i>MBO Economie</i>		
KMBO administratie	33	gemiddeld
KMBO handel	69	erg hoog
MBO administratie	28	gemiddeld
MBO handel	41	hoog
MBO secretariaat	28	gemiddeld
MBO toerisme en recreatie	28	gemiddeld
HBO		
<i>HBO Onderwijs en tolk en vertaler</i>		
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	5	erg laag
HBO lerarenopleiding talen	24	gemiddeld
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	15	laag
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	26	gemiddeld
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	39	hoog
HBO lerarenopleiding expressie	37	hoog
HBO tolk en vertaler	51	erg hoog
<i>HBO Landbouw</i>		
HBO landbouw en veeteelt	40	hoog
HBO milieukunde en levensmiddelen technologie	28	gemiddeld
<i>HBO Techniek</i>		
HBO laboratorium	23	gemiddeld
HBO bouwkunde	30	gemiddeld
HBO civiele techniek	31	gemiddeld
HBO werktuigbouwkunde	29	gemiddeld
HBO elektrotechniek	16	laag
HBO informatica	10	erg laag
HBO chemische technologie	19	gemiddeld
HBO vervoer en logistiek	33	gemiddeld
<i>HBO Paramedisch</i>		
HBO verpleegkunde	19	gemiddeld
HBO (fysio)therapie	13	laag
HBO voeding	44	erg hoog
HBO radiologie	18	gemiddeld
<i>HBO Economie</i>		
HBO accountancy en bedrijfseconomie	24	gemiddeld
HBO commerciële economie	34	hoog
HBO toerisme en recreatie	56	erg hoog
HBO recht en bestuur	17	laag
HBO secretariaat	43	hoog
HBO bedrijfskunde	29	gemiddeld

Tabel 3.16 (vervolg)

Percentage werkzame schoolverlaters van wie kwalificaties onderbenut worden per opleidingstype, 1997

Opleidingstype	%	typering
<i>HBO Sociaal-cultureel</i>		
HBO communicatie en journalistiek	25	gemiddeld
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	37	hoog
HBO personeelswerk	30	gemiddeld
HBO bibliotheek en documentatie	17	laag
<i>HBO Kunst</i>		
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	21	gemiddeld
WO		
<i>WO Economie</i>		
WO econom(etr)ie	51	erg hoog
WO accountancy en belastingen	17	laag
WO rechten en bestuurskunde	34	hoog

Bron: ROA (schoolverlatersenquête RUBS, HBO-Monitor, WO-economie scanner)

Toelichting:

Onderbenutting wordt bepaald op basis van het opleidingsniveau dat volgens de schoolverlaters vereist is voor de door hen uitgeoefende functie.

Tabel 3.17
Belangrijkste beroepsgroepen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	trend 1993-'97
BASISONDERWIJS		
<i>Basisonderwijs</i>		
Chauffeurs	10	constant
Interieurverzorgers	9	stijgend
Bouwvakkers	7	constant
Productiemedewerkers	6	dalend
Hulpkrachten horeca en verzorging	6	constant
Andere beroepsgroepen	62	-
MAVO, VBO		
<i>MAVO</i>		
Receptionisten en administratieve employés	15	dalend
Verkopers	9	stijgend
Commercieel employés	6	constant
Boekhouders en secretaresses	5	constant
Hulpkrachten horeca en verzorging	5	constant
Andere beroepsgroepen	59	-
<i>VBO landbouw en natuurlijke omgeving</i>		
Agrarische bedrijfshoofden	35	constant
Agrarische arbeiders	18	constant
Chauffeurs	8	constant
Andere beroepsgroepen	39	-
<i>VBO bouwtechniek</i>		
Bouwvakkers	45	constant
Chauffeurs	7	constant
Aannemers en installateurs	7	dalend
Andere beroepsgroepen	42	-
<i>VBO installatietechniek</i>		
Aannemers en installateurs	33	constant
Andere beroepsgroepen	67	-
<i>VBO mechanische techniek</i>		
Metaalarbeiders	24	constant
Monteurs	11	dalend
Chauffeurs	10	stijgend
Aannemers en installateurs	6	constant
Bouwvakkers	6	constant
Andere beroepsgroepen	43	-
<i>VBO fijnmechanische techniek</i>		
Diverse beroepsgroepen	100	-
<i>VBO motorvoertuigentechniek</i>		
Monteurs	23	dalend
Chauffeurs	19	constant
Metaalarbeiders	7	sterk stijgend
Andere beroepsgroepen	51	-
<i>VBO elektrotechniek</i>		
Elektromonteurs	19	constant

Tabel 3.17 (vervolg)
Belangrijkste beroepsgroepen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	trend 1993-'97
Monteurs	10	constant
Chauffeurs	7	constant
Monteurs en controleurs elektrotechnische producten	6	constant
Andere beroepsgroepen	57	-
<i>VBO grafische techniek</i>		
Diverse beroepsgroepen	100	-
<i>VBO brood en banket</i>		
Diverse beroepsgroepen	100	-
<i>VBO horeca en levensmiddelentechniek</i>		
Hulpkrachten horeca en verzorging	23	constant
Mechanisch operators	8	constant
Andere beroepsgroepen	70	-
<i>VBO vervoer</i>		
Chauffeurs	65	constant
Andere beroepsgroepen	35	-
<i>VBO administratie, handel en textiel</i>		
Receptionisten en administratieve employés	15	constant
Verkopers	15	dalend
Boekhouders en secretaresses	7	stijgend
Interieurverzorgers	6	sterk stijgend
Hulpkrachten horeca en verzorging	6	stijgend
Chauffeurs	6	stijgend
Commercieel employés	5	stijgend
Andere beroepsgroepen	41	-
<i>VBO verzorging</i>		
Verkopers	17	constant
Interieurverzorgers	16	stijgend
Hulpkrachten horeca en verzorging	15	constant
Receptionisten en administratieve employés	8	constant
Andere beroepsgroepen	44	-
<i>VBO beveiliging</i>		
Aspirant politieagenten, soldaten en beveiligingshulpkrachten	61	stijgend
Andere beroepsgroepen	39	-
HAVO/VWO, MBO/LLW		
<i>HAVO/VWO</i>		
Boekhouders en secretaresses	17	constant
Commercieel employés	11	stijgend
Verkopers	6	sterk stijgend
Andere beroepsgroepen	66	-
<i>MBO/LLW landbouw en veeteelt</i>		
Agrarische bedrijfshoofden	43	constant
Agrarische arbeiders	17	dalend
Andere beroepsgroepen	40	-
<i>MBO/LLW milieu en groene ruimte</i>		
Agrarische arbeiders	46	stijgend

Tabel 3.17 (vervolg)
Belangrijkste beroepsgroepen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	trend 1993-'97
Agrarische bedrijfshoofden	15	stijgend
Andere beroepsgroepen	38	-
<i>MBO/LLW laboratorium</i>		
Laboranten	31	dalend
Apothekersassistenten en medisch laboranten	23	stijgend
Andere beroepsgroepen	46	-
<i>MBO/LLW bouw</i>		
Aannemers en installateurs	44	constant
Bouwvakkers	23	constant
Andere beroepsgroepen	33	-
<i>MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw</i>		
Weg- en waterbouwkundige vakkrachten	29	dalend
Weg- en waterbouwkundige arbeiders	12	stijgend
Aannemers en installateurs	10	constant
Andere beroepsgroepen	49	-
<i>MBO/LLW installatietechniek</i>		
Aannemers en installateurs	63	constant
Andere beroepsgroepen	37	-
<i>MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek</i>		
Monteurs	23	dalend
Bankwerkers en lassers	17	constant
Metaalarbeiders	7	constant
Aannemers en installateurs	7	stijgend
Andere beroepsgroepen	46	-
<i>MBO/LLW fijnmechanische techniek</i>		
Bankwerkers en lassers	30	dalend
Andere beroepsgroepen	70	-
<i>MBO/LLW motorvoertuigentechniek</i>		
Monteurs	47	constant
Chauffeurs	9	constant
Assembleurs	6	sterk stijgend
Andere beroepsgroepen	38	-
<i>MBO/LLW vliegtuigtechniek</i>		
Monteurs	43	constant
Andere beroepsgroepen	57	-
<i>MBO/LLW operationele techniek</i>		
Monteurs	35	constant
Andere beroepsgroepen	65	-
<i>MBO/LLW elektrotechniek</i>		
Elektromonteurs	32	constant
Monteurs	14	stijgend
Andere beroepsgroepen	54	-
<i>MBO/LLW grafische techniek</i>		
Grafische vakkrachten	36	dalend
Grafisch productiepersoneel	19	constant

Tabel 3.17 (vervolg)
Belangrijkste beroepsgroepen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	trend 1993-'97
Grafisch ontwerpers	7	sterk stijgend
Andere beroepsgroepen	38	-
<i>MBO/LLW procestechniek</i>		
Procesoperators	50	stijgend
Andere beroepsgroepen	50	-
<i>MBO/LLW brood en banket</i>		
Bakkers en slaggers	34	dalend
Procesoperators	21	constant
Andere beroepsgroepen	45	-
<i>MBO/LLW levensmiddelentechniek/vleesverwerking</i>		
Mechanisch operators	26	stijgend
Bakkers en slaggers	17	sterk dalend
Andere beroepsgroepen	57	-
<i>MBO/LLW vervoer</i>		
Chauffeurs	21	constant
Schippers en conducteurs	8	dalend
Rij-instructeurs	8	dalend
Administratieve transportemployés	7	constant
Monteurs	6	stijgend
Productieplanners	6	sterk stijgend
Andere beroepsgroepen	44	-
<i>MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent</i>		
Verplegenden en doktersassistenten	60	constant
Andere beroepsgroepen	40	-
<i>MBO/LLW apothekersassistent</i>		
Apothekersassistenten en medisch laboranten	74	constant
Andere beroepsgroepen	26	-
<i>MBO/LLW verpleging</i>		
Verplegenden en doktersassistenten	54	dalend
Verzorgend personeel	15	sterk stijgend
Therapeuten en verpleegkundigen	8	dalend
Andere beroepsgroepen	24	-
<i>MBO/LLW gezondheidstechniek</i>		
Apothekersassistenten en medisch laboranten	77	constant
Andere beroepsgroepen	23	-
<i>MBO sociaal-cultureel</i>		
Verzorgend personeel	19	dalend
Activiteitenbegeleiders en medewerkers arbeidsbemiddeling	19	sterk stijgend
Boekhouders en secretaresses	9	dalend
Bibliotheekassistenten	7	constant
Andere beroepsgroepen	46	-
<i>MBO/LLW verzorging</i>		
Verzorgend personeel	27	dalend
Ziekenverzorgenden	25	stijgend
Hulpkrachten horeca en verzorging	6	sterk stijgend
Boekhouders en secretaresses	5	stijgend

Tabel 3.17 (vervolg)
Belangrijkste beroepsgroepen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	trend 1993-'97
Andere beroepsgroepen	37	-
<i>MBO/LLW uiterlijke verzorging</i>		
Verzorgend personeel	50	constant
Verkopers	10	dalend
Boekhouders en secretaresses	7	dalend
Andere beroepsgroepen	34	-
<i>MBO/LLW horeca</i>		
Verzorgend personeel	28	dalend
Bedrijfshoofden horeca	14	constant
Hulpkrachten horeca en verzorging	10	stijgend
Andere beroepsgroepen	48	-
<i>MBO/LLW beweging en therapie</i>		
Activiteitenbegeleiders en medewerkers arbeidsbemiddeling	26	constant
Verplegenden en doktersassistenten	12	stijgend
Verzorgend personeel	8	dalend
Andere beroepsgroepen	54	-
<i>MBO/LLW administratie</i>		
Boekhouders en secretaresses	36	constant
Commercieel employés	13	constant
Assistent accountants	6	dalend
Receptionisten en administratieve employés	5	dalend
Andere beroepsgroepen	41	-
<i>MBO/LLW handel</i>		
Winkeliers	17	constant
Verkopers	16	stijgend
Commercieel employés	9	constant
Boekhouders en secretaresses	7	constant
Commercieel medewerkers	6	dalend
Andere beroepsgroepen	46	-
<i>MBO/LLW secretariaat</i>		
Boekhouders en secretaresses	49	constant
Receptionisten en administratieve employés	13	dalend
Medisch secretaresses	6	stijgend
Commercieel employés	6	dalend
Andere beroepsgroepen	26	-
<i>MBO/LLW toerisme en recreatie</i>		
Commercieel employés	36	dalend
Boekhouders en secretaresses	17	stijgend
Receptionisten en administratieve employés	13	stijgend
Andere beroepsgroepen	34	-
<i>MBO/LLW bedrijfskunde</i>		
Boekhouders en secretaresses	14	stijgend
Commercieel employés	10	sterk stijgend
Andere beroepsgroepen	76	-
<i>MBO/LLW automatisering</i>		
Programmeurs	32	stijgend
Systeemanalisten	11	dalend

Tabel 3.17 (vervolg)
Belangrijkste beroepsgroepen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	trend 1993-'97
Boekhouders en secretaresses	11	constant
Andere beroepsgroepen	46	-
<i>MBO/LLW geld, bank en belastingen</i>		
Juridisch en fiscaal medewerkers	30	constant
Commercieel employés	17	dalend
Commercieel medewerkers	16	dalend
Boekhouders en secretaresses	10	stijgend
Andere beroepsgroepen	26	-
<i>MBO verzekeringswezen</i>		
Commercieel employés	61	constant
Commercieel medewerkers	9	sterk dalend
Andere beroepsgroepen	30	-
<i>MBO openbare orde en veiligheid</i>		
Politieagenten, onderofficieren en beveiligingsemployés	38	constant
Aspirant politieagenten, soldaten en beveiligingshulpkrachten	7	constant
Andere beroepsgroepen	55	-
HBO		
<i>HBO lerarenopleiding basisonderwijs</i>		
Leraar basisonderwijs	68	constant
Andere beroepsgroepen	32	-
<i>HBO lerarenopleiding talen</i>		
Docenten talen en expressie	39	dalend
Docenten letteren (1e graads)	16	stijgend
Andere beroepsgroepen	46	-
<i>HBO lerarenopleiding natuur en techniek</i>		
Docenten landbouw en techniek (2e graads)	22	constant
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (2e graads)	22	stijgend
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (1e graads)	9	stijgend
Andere beroepsgroepen	47	-
<i>HBO lerarenopleiding economie en maatschappij</i>		
Leraar basisonderwijs	12	sterk stijgend
Docenten economisch-administratieve vakken (2e graads)	11	sterk dalend
Sociaal-cultureel werkers	7	stijgend
Docenten 2e graads zonder specialisatie	7	dalend
Docenten sociale vakken (2e graads)	7	constant
Andere beroepsgroepen	56	-
<i>HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding</i>		
Docenten sociale vakken (2e graads)	47	constant
Andere beroepsgroepen	53	-
<i>HBO lerarenopleiding medisch en verzorging</i>		
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (2e graads)	33	dalend
Andere beroepsgroepen	67	-

Tabel 3.17 (vervolg)
Belangrijkste beroepsgroepen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	trend 1993-'97
<i>HBO lerarenopleiding expressie</i>		
Docenten talen en expressie	27	constant
Leraar basisonderwijs	12	stijgend
Docenten letteren (1e graads)	10	stijgend
Andere beroepsgroepen	52	-
<i>HBO tolk en vertaler</i>		
Diverse beroepsgroepen	100	-
<i>HBO landbouw en veeteelt</i>		
Diverse beroepsgroepen	100	-
<i>HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie</i>		
Milieuhygiënist en agrarisch vertegenwoordigers	21	dalend
Andere beroepsgroepen	79	-
<i>HBO laboratorium</i>		
Medisch analisten	22	constant
Technisch analisten	19	dalend
Andere beroepsgroepen	59	-
<i>HBO bouwkunde</i>		
Architecten en bouwkundig projectleiders	35	dalend
Aannemers en installateurs	16	dalend
Andere beroepsgroepen	49	-
<i>HBO civiele techniek</i>		
Weg- en waterbouwkundig ontwerpers en projectleiders	20	dalend
Andere beroepsgroepen	80	-
<i>HBO werktuigbouwkunde</i>		
Werktuigbouwkundig ontwerpers en hoofden technische dienst	20	constant
Monteurs	8	stijgend
Andere beroepsgroepen	71	-
<i>HBO elektrotechniek</i>		
Systeemanalisten	20	sterk stijgend
Elektrotechnisch ontwerpers en bedrijfshoofden	13	dalend
Technisch systeemanalisten	8	constant
Commercieel medewerkers	6	stijgend
Andere beroepsgroepen	52	-
<i>HBO informatica</i>		
Systeemanalisten	57	constant
Technisch systeemanalisten	9	sterk stijgend
Andere beroepsgroepen	35	-
<i>HBO chemische technologie</i>		
Diverse beroepsgroepen	100	-
<i>HBO vervoer en logistiek</i>		
Vliegers, scheepskapiteins en leidinggevend transport	23	dalend
Werktuigbouwkundig ontwerpers en hoofden technische dienst	13	sterk stijgend
Andere beroepsgroepen	64	-

Tabel 3.17 (vervolg)
Belangrijkste beroepsgroepen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	trend 1993-'97
<i>HBO verpleegkunde</i>		
Therapeuten en verpleegkundigen	56	constant
Verplegenden en doktersassistenten	10	dalend
Managers	9	sterk stijgend
Andere beroepsgroepen	25	-
<i>HBO (fysio)therapie</i>		
Therapeuten en verpleegkundigen	79	constant
Andere beroepsgroepen	21	-
<i>HBO voeding</i>		
Diverse beroepsgroepen	100	-
<i>HBO radiologie</i>		
Medisch analisten	65	constant
Andere beroepsgroepen	35	-
<i>HBO accountancy en bedrijfseconomie</i>		
Assistent accountants	35	constant
Accountants	14	constant
Commercieel medewerkers	8	constant
Boekhouders en secretaresses	8	stijgend
Systeemanalisten	5	stijgend
Andere beroepsgroepen	30	-
<i>HBO commerciële economie</i>		
Commercieel medewerkers	34	constant
Commercieel employés	20	stijgend
Andere beroepsgroepen	46	-
<i>HBO toerisme en recreatie</i>		
Commercieel employés	25	constant
Andere beroepsgroepen	75	-
<i>HBO recht en bestuur</i>		
Juristen	10	constant
Assistent accountants	9	stijgend
Boekhouders en secretaresses	9	constant
Andere beroepsgroepen	72	-
<i>HBO secretariaat</i>		
Boekhouders en secretaresses	34	constant
Assistent accountants	25	constant
Commercieel employés	11	sterk stijgend
Andere beroepsgroepen	31	-
<i>HBO bedrijfskunde</i>		
Commercieel medewerkers	14	constant
Commercieel employés	8	constant
Organisatie-adviseurs	8	stijgend
Boekhouders en secretaresses	6	sterk stijgend
Leidinggevenden	6	sterk stijgend
Systeemanalisten	6	constant
Andere beroepsgroepen	52	-

Tabel 3.17 (vervolg)
Belangrijkste beroepsgroepen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	trend 1993-'97
<i>HBO communicatie en journalistiek</i>		
Journalisten	33	constant
Commercieel medewerkers	19	sterk dalend
Andere beroepsgroepen	48	-
<i>HBO maatschappelijk werk en hulpverlening</i>		
Sociaal-cultureel werkers	41	stijgend
Verzorgend personeel	9	sterk dalend
Andere beroepsgroepen	49	-
<i>HBO personeelswerk</i>		
Sociaal-cultureel werkers	47	dalend
Andere beroepsgroepen	53	-
<i>HBO bibliotheek en documentatie</i>		
Bibliothecarissen	54	constant
Bibliotheekassistenten	17	stijgend
Andere beroepsgroepen	29	-
<i>HBO uitvoerende en beeldende kunsten</i>		
Kunstenaars	41	constant
Docenten talen en expressie	11	constant
Andere beroepsgroepen	47	-
<i>HBO openbare orde en veiligheid</i>		
Managers	23	constant
Andere beroepsgroepen	77	-
WO		
<i>WO letteren</i>		
Docenten letteren (1e graads)	26	dalend
Taalkundigen	6	sterk dalend
Boekhouders en secretaresses	5	sterk stijgend
Andere beroepsgroepen	62	-
<i>WO theologie</i>		
Geestelijken	64	stijgend
Andere beroepsgroepen	36	-
<i>WO landbouw en milieukunde</i>		
Diverse beroepsgroepen	100	-
<i>WO wiskunde en natuurwetenschappen</i>		
Natuurwetenschappers	13	constant
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (1e graads)	13	dalend
Materiaalkundigen	7	sterk dalend
Systeemanalisten	6	stijgend
Andere beroepsgroepen	60	-
<i>WO bouwkunde</i>		
Weg- en waterbouwkundigen	61	constant
Andere beroepsgroepen	39	-

Tabel 3.17 (vervolg)
Belangrijkste beroepsgroepen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	trend 1993-'97
<i>WO civiele techniek</i>		
Weg- en waterbouwkundigen	31	constant
Andere beroepsgroepen	69	-
<i>WO werktuigbouwkunde</i>		
Diverse beroepsgroepen	100	-
<i>WO elektrotechniek</i>		
Diverse beroepsgroepen	100	-
<i>WO informatica en bestuurlijke informatiekunde</i>		
Systeemanalisten	41	sterk stijgend
Andere beroepsgroepen	59	-
<i>WO (dier)geneeskunde</i>		
Artsen	84	constant
Andere beroepsgroepen	16	-
<i>WO tandheelkunde</i>		
Artsen	92	constant
Andere beroepsgroepen	8	-
<i>WO farmacie</i>		
Apothekers	51	dalend
Andere beroepsgroepen	49	-
<i>WO econom(etr)ie</i>		
Commercieel medewerkers	13	constant
Economen	11	constant
Accountants	8	stijgend
Assistent accountants	8	dalend
Managers	7	constant
Organisatiedeskundigen	7	stijgend
Docenten economisch-administratieve vakken (1e graads)	7	dalend
Commercieel employés	6	sterk stijgend
Andere beroepsgroepen	33	-
<i>WO bedrijfskunde</i>		
Organisatiedeskundigen	18	dalend
Commercieel medewerkers	12	dalend
Andere beroepsgroepen	70	-
<i>WO accountancy en belastingen</i>		
Accountants	38	constant
Juristen	25	dalend
Assistent accountants	15	sterk stijgend
Andere beroepsgroepen	22	-
<i>WO rechten en bestuurskunde</i>		
Juristen	53	constant
Managers	7	constant
Commercieel medewerkers	5	stijgend
Andere beroepsgroepen	35	-
<i>WO sociale wetenschappen</i>		
Sociaal-wetenschappelijk onderzoekers	18	constant

Tabel 3.17 (vervolg)

Belangrijkste beroepsgroepen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	trend 1993-'97
Onderwijskundigen en pedagogen	9	constant
Managers	5	constant
Andere beroepsgroepen	68	-
<i>WO kunstwetenschappen</i>		
Diverse beroepsgroepen	100	-

Bron: CBS/ROA

Tabel 3.18

Uitwijkmogelijkheden naar verschillende beroepsgroepen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	spreadingsindex	typering
BASISONDERWIJS		
Basisonderwijs	20,81	erg hoog
MAVO, VBO		
MAVO		
MAVO	19,35	erg hoog
VBO Landbouw en natuurlijke omgeving		
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	5,96	gemiddeld
VBO Techniek		
VBO bouwtechniek	4,52	gemiddeld
VBO installatietechniek	5,84	gemiddeld
VBO mechanische techniek	10,09	gemiddeld
VBO fijnmechanische techniek	15,31	hoog
VBO motorvoertuigentechniek	9,15	gemiddeld
VBO elektrotechniek	13,81	hoog
VBO grafische techniek	6,30	gemiddeld
VBO brood en banket	11,10	gemiddeld
VBO horeca en levensmiddelentechniek	11,79	hoog
VBO vervoer	2,32	erg laag
VBO Economie		
VBO administratie, handel en textiel	14,41	hoog
VBO Verzorging		
VBO verzorging	10,78	gemiddeld
VBO Openbare orde en veiligheid		
VBO beveiliging	2,57	laag
HAVO/VWO, MBO/LLW		
HAVO/VWO		
HAVO/VWO	17,28	hoog
MBO/LLW Landbouw en natuurlijke omgeving		
MBO/LLW landbouw en veeteelt	4,39	laag
MBO/LLW milieu en groene ruimte	3,83	laag
MBO/LLW Techniek		
MBO/LLW laboratorium	5,99	gemiddeld
MBO/LLW bouw	3,85	laag
MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw	7,30	gemiddeld
MBO/LLW installatietechniek	2,41	erg laag
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	9,48	gemiddeld
MBO/LLW fijnmechanische techniek	8,32	gemiddeld
MBO/LLW motorvoertuigentechniek	4,12	laag
MBO/LLW vliegtuigtechniek	4,52	gemiddeld
MBO/LLW operationele techniek	5,39	gemiddeld
MBO/LLW elektrotechniek	7,06	gemiddeld
MBO/LLW grafische techniek	5,43	gemiddeld
MBO/LLW procestechiek	3,58	laag
MBO/LLW brood en banket	5,80	gemiddeld
MBO/LLW levensmiddelentechniek/vleesverwerking	8,37	gemiddeld

Tabel 3.18 (vervolg)

Uitwijkmogelijkheden naar verschillende beroepsgroepen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	spreadingsindex	typering
MBO/LLW vervoer	11,83	hoog
<i>MBO/LLW Dienstverlening en gezondheidszorg</i>		
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	2,64	laag
MBO/LLW apothekersassistent	1,78	erg laag
MBO/LLW verpleging	3,11	laag
MBO/LLW gezondheidstechniek	1,65	erg laag
MBO sociaal-cultureel	10,25	gemiddeld
MBO/LLW verzorging	6,80	gemiddeld
MBO/LLW uiterlijke verzorging	3,72	laag
MBO/LLW horeca	8,43	gemiddeld
MBO/LLW beweging en therapie	9,36	gemiddeld
<i>MBO/LLW Economie</i>		
MBO/LLW administratie	6,25	gemiddeld
MBO/LLW handel	13,20	hoog
MBO/LLW secretariaat	3,71	laag
MBO/LLW toerisme en recreatie	5,15	gemiddeld
MBO/LLW bedrijfskunde	19,09	erg hoog
MBO/LLW automatisering	6,82	gemiddeld
MBO/LLW geld, bank en belastingen	5,95	gemiddeld
MBO verzekeringswezen	2,57	laag
<i>MBO Openbare orde en veiligheid</i>		
MBO openbare orde en veiligheid	5,97	gemiddeld
HBO		
<i>HBO Onderwijs en tolk en vertaler</i>		
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	1,96	erg laag
HBO lerarenopleiding talen	5,23	gemiddeld
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	8,21	gemiddeld
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	17,53	erg hoog
HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	4,19	laag
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	7,21	gemiddeld
HBO lerarenopleiding expressie	8,99	gemiddeld
HBO tolk en vertaler	15,02	hoog
<i>HBO Landbouw</i>		
HBO landbouw en veeteelt	7,71	gemiddeld
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	12,53	hoog
<i>HBO Techniek</i>		
HBO laboratorium	9,57	gemiddeld
HBO bouwkunde	5,68	gemiddeld
HBO civiele techniek	11,89	hoog
HBO werktuigbouwkunde	12,40	hoog
HBO elektrotechniek	11,07	gemiddeld
HBO informatica	2,85	laag
HBO chemische technologie	15,47	hoog
HBO vervoer en logistiek	10,28	gemiddeld
<i>HBO Paramedisch</i>		
HBO verpleegkunde	2,97	laag
HBO (fysio)therapie	1,59	erg laag
HBO voeding	5,42	gemiddeld
HBO radiologie	2,34	erg laag

Tabel 3.18 (vervolg)

Uitwijkmogelijkheden naar verschillende beroepsgroepen per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	spreadingsindex	typering
<i>HBO Economie</i>		
HBO accountancy en bedrijfseconomie	5,97	gemiddeld
HBO commerciële economie	5,79	gemiddeld
HBO toerisme en recreatie	8,59	gemiddeld
HBO recht en bestuur	17,64	erg hoog
HBO secretariaat	5,04	gemiddeld
HBO bedrijfskunde	17,85	erg hoog
<i>HBO Sociaal-cultureel</i>		
HBO communicatie en journalistiek	5,65	gemiddeld
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	5,12	gemiddeld
HBO personeelswerk	3,99	laag
HBO bibliotheek en documentatie	3,08	laag
<i>HBO Kunst</i>		
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	4,92	gemiddeld
<i>HBO Openbare orde en veiligheid</i>		
HBO openbare orde en veiligheid	8,76	gemiddeld
WO		
<i>WO Letteren en theologie</i>		
WO letteren	10,41	gemiddeld
WO theologie	2,32	erg laag
<i>WO Landbouw en milieukunde</i>		
WO landbouw en milieukunde	16,45	hoog
<i>WO Techniek</i>		
WO wiskunde en natuurwetenschappen	15,51	hoog
WO bouwkunde	2,78	laag
WO civiele techniek	7,36	gemiddeld
WO werktuigbouwkunde	13,39	hoog
WO elektrotechniek	10,76	gemiddeld
WO informatica en bestuurlijke informatiekunde	3,92	laag
<i>WO Medisch</i>		
WO (dier)geneeskunde	1,38	erg laag
WO tandheelkunde	1,15	erg laag
WO farmacie	3,34	laag
<i>WO Economie</i>		
WO econom(etr)ie	13,80	hoog
WO bedrijfskunde	12,75	hoog
WO accountancy en belastingen	4,18	laag
WO rechten en bestuurskunde	3,25	laag
<i>WO Sociaal-cultureel</i>		
WO sociale wetenschappen	15,82	hoog
<i>WO Kunst</i>		
WO kunstwetenschappen	11,08	gemiddeld

Bron: ROA/CBS

Toelichting:

De indicator voor uitwijkmogelijkheden geeft aan in welke mate arbeidskrachten met een bepaalde opleiding terecht kunnen komen in andere beroepsgroepen. Deze maatstaf geeft daarmee aan in hoeverre arbeidskrachten afhankelijk zijn van de arbeidsmarktsituatie in een bepaalde beroepsgroep. De uitwijkmogelijkheden worden bepaald met behulp van de Gini-Hirschman-spreidingsindex. Deze indicator kan geïnterpreteerd worden als een genormeerd aantal beroepsgroepen waarin mensen met dit opleidingstype werkzaam zijn.

Tabel 3.19
Belangrijkste bedrijfssectoren per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	trend 1995-'97
BASISONDERWIJS		
<i>Basisonderwijs</i>		
Handel	16	constant
Bouw	11	stijgend
Metaalproducten	9	constant
Zakelijke dienstverlening	7	stijgend
Gezondheidszorg	7	stijgend
Weg- en railvervoer	7	constant
Andere bedrijfssectoren	43	-
MAVO, VBO		
<i>MAVO</i>		
Handel	22	constant
Gezondheidszorg	8	dalend
Zakelijke dienstverlening	8	constant
Overheid	8	constant
Weg- en railvervoer	5	dalend
Andere bedrijfssectoren	49	-
<i>VBO landbouw en natuurlijke omgeving</i>		
Veehouderij	30	constant
Tuinbouw	14	dalend
Handel	12	constant
Bouw	6	stijgend
Overheid	6	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	32	-
<i>VBO bouwtechniek</i>		
Bouw	44	stijgend
Metaalproducten	9	dalend
Handel	8	sterk dalend
Andere bedrijfssectoren	40	-
<i>VBO installatietechniek</i>		
Bouw	45	sterk dalend
Andere bedrijfssectoren	55	-
<i>VBO mechanische techniek</i>		
Metaalproducten	19	sterk stijgend
Bouw	13	constant
Handel	9	constant
Machine-industrie	9	constant
Weg- en railvervoer	7	sterk dalend
Andere bedrijfssectoren	42	-
<i>VBO fijnmechanische techniek</i>		
Diverse bedrijfssectoren	100	-
<i>VBO motorvoertuigentechniek</i>		
Reparatie	20	constant
Weg- en railvervoer	15	constant
Handel	14	dalend
Bouw	9	sterk dalend
Andere bedrijfssectoren	42	-

Tabel 3.19 (vervolg)
Belangrijkste bedrijfssectoren per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	trend 1995-'97
<i>VBO elektrotechniek</i>		
Bouw	26	constant
Handel	15	sterk stijgend
Weg- en railvervoer	7	dalend
Zakelijke dienstverlening	5	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	47	-
<i>VBO grafische techniek</i>		
Grafische industrie	49	dalend
Andere bedrijfssectoren	51	-
<i>VBO brood en banket</i>		
Overige voedingsproducten	27	dalend
Andere bedrijfssectoren	73	-
<i>VBO horeca en levensmiddelentechniek</i>		
Horeca	28	stijgend
Handel	16	constant
Andere bedrijfssectoren	57	-
<i>VBO vervoer</i>		
Weg- en railvervoer	49	constant
Handel	13	dalend
Andere bedrijfssectoren	38	-
<i>VBO administratie, handel en textiel</i>		
Handel	30	constant
Zakelijke dienstverlening	9	sterk stijgend
Gezondheidszorg	8	dalend
Overheid	7	stijgend
Andere bedrijfssectoren	46	-
<i>VBO verzorging</i>		
Handel	25	stijgend
Gezondheidszorg	21	stijgend
Zakelijke dienstverlening	7	dalend
Horeca	6	stijgend
Andere bedrijfssectoren	41	-
<i>VBO beveiliging</i>		
Zakelijke dienstverlening	42	sterk stijgend
Overheid	19	stijgend
Andere bedrijfssectoren	39	-
HAVO/VWO, MBO/LLW		
<i>HAVO/VWO</i>		
Handel	19	constant
Zakelijke dienstverlening	14	stijgend
Overheid	9	dalend
Gezondheidszorg	7	dalend
Bankwezen	6	dalend
Horeca	5	constant
Andere bedrijfssectoren	40	-

Tabel 3.19 (vervolg)
Belangrijkste bedrijfssectoren per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	trend 1995-'97
<i>MBO/LLW landbouw en veeteelt</i>		
Veehouderij	38	constant
Tuinbouw	15	constant
Handel	14	constant
Akkerbouw, bosbouw en visserij	8	stijgend
Andere bedrijfssectoren	25	-
<i>MBO/LLW milieu en groene ruimte</i>		
Overheid	24	sterk dalend
Veehouderij	23	stijgend
Handel	10	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	42	-
<i>MBO/LLW laboratorium</i>		
Gezondheidszorg	25	stijgend
Andere bedrijfssectoren	75	-
<i>MBO/LLW bouw</i>		
Bouw	53	constant
Zakelijke dienstverlening	8	sterk stijgend
Metaalproducten	6	dalend
Handel	6	constant
Andere bedrijfssectoren	26	-
<i>MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw</i>		
Bouw	38	stijgend
Overheid	24	sterk dalend
Zakelijke dienstverlening	12	constant
Andere bedrijfssectoren	25	-
<i>MBO/LLW installatietechniek</i>		
Bouw	65	constant
Andere bedrijfssectoren	35	-
<i>MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek</i>		
Metaalproducten	15	constant
Machine-industrie	14	constant
Handel	9	dalend
Bouw	8	dalend
Transportmiddelen	7	stijgend
Zakelijke dienstverlening	6	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	39	-
<i>MBO/LLW fijnmechanische techniek</i>		
Handel	22	constant
Andere bedrijfssectoren	78	-
<i>MBO/LLW motorvoertuigentechniek</i>		
Reparatie	42	constant
Handel	15	stijgend
Weg- en railvervoer	11	dalend
Andere bedrijfssectoren	32	-
<i>MBO/LLW vliegtuigtechniek</i>		
Diverse bedrijfssectoren	100	-

Tabel 3.19 (vervolg)
Belangrijkste bedrijfssectoren per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	trend 1995-'97
<i>MBO/LLW operationele techniek</i>		
Bouw	37	dalend
Andere bedrijfssectoren	63	-
<i>MBO/LLW elektrotechniek</i>		
Bouw	22	stijgend
Handel	14	sterk dalend
Elektrotechniek	9	constant
Zakelijke dienstverlening	8	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	47	-
<i>MBO/LLW grafische techniek</i>		
Grafische industrie	55	constant
Zakelijke dienstverlening	13	dalend
Handel	7	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	25	-
<i>MBO/LLW procestechniek</i>		
Basischemie	32	constant
Andere bedrijfssectoren	68	-
<i>MBO/LLW brood en banket</i>		
Overige voedingsproducten	58	constant
Andere bedrijfssectoren	42	-
<i>MBO/LLW levensmiddelentechniek/vleesverwerking</i>		
Handel	48	sterk dalend
Overige voedingsproducten	14	sterk stijgend
Vlees- en visverwerking	10	stijgend
Andere bedrijfssectoren	28	-
<i>MBO/LLW vervoer</i>		
Weg- en railvervoer	36	stijgend
Handel	9	sterk dalend
Onderwijs	8	sterk dalend
Communicatie	7	sterk stijgend
Scheep- en luchtvaart	7	stijgend
Andere bedrijfssectoren	33	-
<i>MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent</i>		
Gezondheidszorg	71	constant
Andere bedrijfssectoren	29	-
<i>MBO/LLW apothekersassistent</i>		
Handel	66	constant
Gezondheidszorg	22	dalend
Andere bedrijfssectoren	12	-
<i>MBO/LLW verpleging</i>		
Gezondheidszorg	88	constant
Andere bedrijfssectoren	12	-
<i>MBO/LLW gezondheidstechniek</i>		
Handel	51	constant
Elektrotechniek	37	stijgend
Andere bedrijfssectoren	12	-

Tabel 3.19 (vervolg)
Belangrijkste bedrijfssectoren per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	trend 1995-'97
<i>MBO sociaal-cultureel</i>		
Gezondheidszorg	45	constant
Overheid	19	constant
Handel	7	sterk stijgend
Zakelijke dienstverlening	6	stijgend
Andere bedrijfssectoren	23	-
<i>MBO/LLW verzorging</i>		
Gezondheidszorg	65	constant
Handel	8	stijgend
Andere bedrijfssectoren	26	-
<i>MBO/LLW uiterlijke verzorging</i>		
Overige commerciële dienstverlening	48	constant
Handel	19	constant
Gezondheidszorg	6	sterk dalend
Andere bedrijfssectoren	27	-
<i>MBO/LLW horeca</i>		
Horeca	41	constant
Gezondheidszorg	15	stijgend
Handel	11	constant
Andere bedrijfssectoren	34	-
<i>MBO/LLW beweging en therapie</i>		
Gezondheidszorg	61	stijgend
Overige kwartaire diensten	10	sterk dalend
Andere bedrijfssectoren	30	-
<i>MBO/LLW administratie</i>		
Handel	18	constant
Overheid	15	stijgend
Zakelijke dienstverlening	13	dalend
Bankwezen	7	constant
Andere bedrijfssectoren	47	-
<i>MBO/LLW handel</i>		
Handel	48	constant
Zakelijke dienstverlening	6	stijgend
Andere bedrijfssectoren	46	-
<i>MBO/LLW secretariaat</i>		
Gezondheidszorg	18	stijgend
Zakelijke dienstverlening	15	dalend
Handel	13	dalend
Overheid	10	dalend
Andere bedrijfssectoren	43	-
<i>MBO/LLW toerisme en recreatie</i>		
Weg- en railvervoer	33	dalend
Andere bedrijfssectoren	67	-
<i>MBO/LLW bedrijfskunde</i>		
Handel	20	constant
Zakelijke dienstverlening	10	sterk stijgend

Tabel 3.19 (vervolg)
Belangrijkste bedrijfssectoren per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	trend 1995-'97
Gezondheidszorg	8	sterk stijgend
Metaalproducten	7	dalend
Andere bedrijfssectoren	55	-
<i>MBO/LLW automatisering</i>		
Zakelijke dienstverlening	20	sterk stijgend
Handel	15	constant
Overheid	11	stijgend
Andere bedrijfssectoren	54	-
<i>MBO/LLW geld, bank en belastingen</i>		
Overheid	44	dalend
Bankwezen	36	constant
Andere bedrijfssectoren	20	-
<i>MBO verzekeringswezen</i>		
Verzekeringswezen	67	stijgend
Bankwezen	12	sterk dalend
Andere bedrijfssectoren	21	-
<i>MBO openbare orde en veiligheid</i>		
Overheid	65	constant
Handel	5	stijgend
Andere bedrijfssectoren	30	-
HBO		
<i>HBO lerarenopleiding basisonderwijs</i>		
Onderwijs	73	constant
Gezondheidszorg	7	stijgend
Overheid	6	dalend
Andere bedrijfssectoren	14	-
<i>HBO lerarenopleiding talen</i>		
Onderwijs	68	dalend
Andere bedrijfssectoren	32	-
<i>HBO lerarenopleiding natuur en techniek</i>		
Onderwijs	68	constant
Andere bedrijfssectoren	32	-
<i>HBO lerarenopleiding economie en maatschappij</i>		
Onderwijs	61	constant
Zakelijke dienstverlening	9	sterk stijgend
Gezondheidszorg	8	stijgend
Andere bedrijfssectoren	21	-
<i>HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding</i>		
Onderwijs	64	constant
Andere bedrijfssectoren	36	-
<i>HBO lerarenopleiding medisch en verzorging</i>		
Onderwijs	44	dalend
Gezondheidszorg	33	dalend
Andere bedrijfssectoren	23	-

Tabel 3.19 (vervolg)
Belangrijkste bedrijfssectoren per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	trend 1995-'97
<i>HBO lerarenopleiding expressie</i>		
Onderwijs	54	dalend
Overige kwartaire diensten	13	sterk stijgend
Gezondheidszorg	9	stijgend
Andere bedrijfssectoren	25	-
<i>HBO tolk en vertaler</i>		
Diverse bedrijfssectoren	100	-
<i>HBO landbouw en veeteelt</i>		
Diverse bedrijfssectoren	100	-
<i>HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie</i>		
Overheid	26	sterk dalend
Andere bedrijfssectoren	74	-
<i>HBO laboratorium</i>		
Gezondheidszorg	31	dalend
Onderwijs	12	sterk stijgend
Eindproducten chemie	8	sterk dalend
Zakelijke dienstverlening	8	dalend
Handel	6	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	35	-
<i>HBO bouwkunde</i>		
Zakelijke dienstverlening	37	constant
Bouw	19	sterk dalend
Overheid	16	stijgend
Andere bedrijfssectoren	28	-
<i>HBO civiele techniek</i>		
Overheid	39	constant
Zakelijke dienstverlening	21	constant
Bouw	21	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	19	-
<i>HBO werktuigbouwkunde</i>		
Zakelijke dienstverlening	20	sterk stijgend
Machine-industrie	13	sterk dalend
Handel	10	sterk dalend
Elektrotechniek	6	constant
Andere bedrijfssectoren	51	-
<i>HBO elektrotechniek</i>		
Zakelijke dienstverlening	21	sterk stijgend
Elektrotechniek	17	dalend
Handel	13	stijgend
Bouw	6	sterk dalend
Andere bedrijfssectoren	43	-
<i>HBO informatica</i>		
Zakelijke dienstverlening	38	sterk stijgend
Handel	11	sterk dalend
Overheid	9	constant
Verzekeringswezen	6	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	36	-

Tabel 3.19 (vervolg)
Belangrijkste bedrijfssectoren per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	trend 1995-'97
<i>HBO chemische technologie</i>		
Diverse bedrijfssectoren	100	-
<i>HBO vervoer en logistiek</i>		
Scheep- en luchtvaart	24	dalend
Weg- en railvervoer	14	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	62	-
<i>HBO verpleegkunde</i>		
Gezondheidszorg	90	constant
Andere bedrijfssectoren	10	-
<i>HBO (fysio)therapie</i>		
Gezondheidszorg	82	stijgend
Andere bedrijfssectoren	18	-
<i>HBO voeding</i>		
Gezondheidszorg	53	dalend
Andere bedrijfssectoren	47	-
<i>HBO radiologie</i>		
Gezondheidszorg	81	constant
Andere bedrijfssectoren	19	-
<i>HBO accountancy en bedrijfseconomie</i>		
Zakelijke dienstverlening	37	constant
Handel	11	constant
Overheid	10	sterk dalend
Bankwezen	9	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	34	-
<i>HBO commerciële economie</i>		
Handel	24	constant
Zakelijke dienstverlening	18	constant
Bankwezen	13	stijgend
Andere bedrijfssectoren	45	-
<i>HBO toerisme en recreatie</i>		
Weg- en railvervoer	28	dalend
Andere bedrijfssectoren	72	-
<i>HBO recht en bestuur</i>		
Overheid	45	dalend
Zakelijke dienstverlening	16	stijgend
Andere bedrijfssectoren	39	-
<i>HBO secretariaat</i>		
Zakelijke dienstverlening	20	dalend
Handel	15	sterk dalend
Gezondheidszorg	10	sterk stijgend
Overheid	7	dalend
Andere bedrijfssectoren	48	-

Tabel 3.19 (vervolg)
Belangrijkste bedrijfssectoren per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	trend 1995-'97
<i>HBO bedrijfskunde</i>		
Zakelijke dienstverlening	15	stijgend
Handel	15	stijgend
Overheid	9	sterk stijgend
Gezondheidszorg	6	sterk dalend
Onderwijs	6	sterk dalend
Bankwezen	5	sterk dalend
Andere bedrijfssectoren	44	-
<i>HBO communicatie en journalistiek</i>		
Grafische industrie	20	sterk dalend
Zakelijke dienstverlening	19	sterk stijgend
Overige kwartaire diensten	16	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	45	-
<i>HBO maatschappelijk werk en hulpverlening</i>		
Gezondheidszorg	59	constant
Overheid	15	dalend
Andere bedrijfssectoren	26	-
<i>HBO personeelswerk</i>		
Zakelijke dienstverlening	24	sterk stijgend
Overheid	22	dalend
Gezondheidszorg	14	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	41	-
<i>HBO bibliotheek en documentatie</i>		
Overige kwartaire diensten	35	constant
Overheid	29	stijgend
Andere bedrijfssectoren	36	-
<i>HBO uitvoerende en beeldende kunsten</i>		
Overige kwartaire diensten	33	dalend
Zakelijke dienstverlening	20	constant
Onderwijs	10	sterk stijgend
Handel	9	stijgend
Andere bedrijfssectoren	28	-
<i>HBO openbare orde en veiligheid</i>		
Overheid	65	constant
Andere bedrijfssectoren	35	-
WO		
<i>WO letteren</i>		
Onderwijs	39	dalend
Zakelijke dienstverlening	13	stijgend
Overheid	11	sterk stijgend
Overige kwartaire diensten	9	sterk dalend
Grafische industrie	5	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	23	-
<i>WO theologie</i>		
Overige kwartaire diensten	68	stijgend
Andere bedrijfssectoren	32	-

Tabel 3.19 (vervolg)
Belangrijkste bedrijfssectoren per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	trend 1995-'97
<i>WO landbouw en milieukunde</i>		
Zakelijke dienstverlening	23	sterk dalend
Overheid	18	sterk dalend
Andere bedrijfssectoren	59	-
<i>WO wiskunde en natuurwetenschappen</i>		
Onderwijs	28	dalend
Zakelijke dienstverlening	18	constant
Overige kwartaire diensten	9	dalend
Overheid	7	sterk dalend
Gezondheidszorg	6	constant
Andere bedrijfssectoren	33	-
<i>WO bouwkunde</i>		
Zakelijke dienstverlening	58	stijgend
Andere bedrijfssectoren	42	-
<i>WO civiele techniek</i>		
Zakelijke dienstverlening	41	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	59	-
<i>WO werktuigbouwkunde</i>		
Zakelijke dienstverlening	29	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	71	-
<i>WO elektrotechniek</i>		
Diverse bedrijfssectoren	100	-
<i>WO informatica en bestuurlijke informatiekunde</i>		
Zakelijke dienstverlening	48	stijgend
Andere bedrijfssectoren	52	-
<i>WO (dier)geneeskunde</i>		
Gezondheidszorg	80	dalend
Overheid	6	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	14	-
<i>WO tandheelkunde</i>		
Gezondheidszorg	93	constant
Andere bedrijfssectoren	7	-
<i>WO farmacie</i>		
Handel	38	sterk dalend
Andere bedrijfssectoren	62	-
<i>WO econom(etr)ie</i>		
Zakelijke dienstverlening	24	sterk dalend
Bankwezen	14	sterk stijgend
Handel	11	sterk stijgend
Onderwijs	10	stijgend
Overheid	10	sterk dalend
Overige kwartaire diensten	6	sterk stijgend
Andere bedrijfssectoren	25	-

Tabel 3.19 (vervolg)
Belangrijkste bedrijfssectoren per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	%	trend 1995-'97
<i>WO bedrijfskunde</i>		
Zakelijke dienstverlening	29	constant
Andere bedrijfssectoren	71	-
<i>WO accountancy en belastingen</i>		
Zakelijke dienstverlening	58	constant
Overheid	15	dalend
Andere bedrijfssectoren	27	-
<i>WO rechten en bestuurskunde</i>		
Zakelijke dienstverlening	34	stijgend
Overheid	29	constant
Bankwezen	6	constant
Onderwijs	6	sterk dalend
Verzekeringswezen	5	constant
Andere bedrijfssectoren	19	-
<i>WO sociale wetenschappen</i>		
Gezondheidszorg	30	stijgend
Onderwijs	20	dalend
Zakelijke dienstverlening	14	sterk stijgend
Overheid	13	dalend
Overige kwartaire diensten	9	dalend
Andere bedrijfssectoren	14	-
<i>WO kunstwetenschappen</i>		
Diverse bedrijfssectoren	100	-

Bron: CBS/ROA

Tabel 3.20

Uitwijkmogelijkheden naar verschillende bedrijfssectoren per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	spreadingsindex	typering
BASISONDERWIJS		
Basisonderwijs	18,68	erg hoog
MAVO, VBO		
MAVO		
MAVO	18,03	erg hoog
VBO Landbouw en natuurlijke omgeving		
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	3,87	gemiddeld
VBO Techniek		
VBO bouwtechniek	4,85	gemiddeld
VBO installatietechniek	4,51	gemiddeld
VBO mechanische techniek	15,10	hoog
VBO fijnmechanische techniek	15,82	erg hoog
VBO motorvoertuigentechniek	10,38	hoog
VBO elektrotechniek	10,47	hoog
VBO grafische techniek	3,75	gemiddeld
VBO brood en banket	8,02	gemiddeld
VBO horeca en levensmiddelentechniek	8,95	gemiddeld
VBO vervoer	4,55	gemiddeld
VBO Economie		
VBO administratie, handel en textiel	12,92	hoog
VBO Verzorging		
VBO verzorging	9,19	gemiddeld
VBO Openbare orde en veiligheid		
VBO beveiliging	4,67	gemiddeld
HAVO/VWO, MBO/LLW		
HAVO/VWO		
HAVO/VWO	17,60	erg hoog
MBO/LLW Landbouw en natuurlijke omgeving		
MBO/LLW landbouw en veeteelt	2,61	laag
MBO/LLW milieu en groene ruimte	5,31	gemiddeld
MBO/LLW Techniek		
MBO/LLW laboratorium	8,49	gemiddeld
MBO/LLW bouw	3,31	laag
MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw	4,47	gemiddeld
MBO/LLW installatietechniek	2,36	erg laag
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	15,12	hoog
MBO/LLW fijnmechanische techniek	13,70	hoog
MBO/LLW motorvoertuigentechniek	4,28	gemiddeld
MBO/LLW vliegtuigtechniek	7,54	gemiddeld
MBO/LLW operationele techniek	5,86	gemiddeld
MBO/LLW elektrotechniek	12,34	hoog
MBO/LLW grafische techniek	3,07	laag
MBO/LLW procestechniek	5,26	gemiddeld
MBO/LLW brood en banket	2,69	laag

Tabel 3.20 (vervolg)

Uitwijkmogelijkheden naar verschillende bedrijfssectoren per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	spreadingsindex	typering
MBO/LLW levensmiddelentechniek/vleesverwerking	4,32	gemiddeld
MBO/LLW vervoer	9,78	hoog
<i>MBO/LLW Dienstverlening en gezondheidszorg</i>		
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	1,93	erg laag
MBO/LLW apothekersassistent	2,31	erg laag
MBO/LLW verpleging	1,28	erg laag
MBO/LLW gezondheidstechniek	2,86	laag
MBO sociaal-cultureel	3,92	gemiddeld
MBO/LLW verzorging	2,27	erg laag
MBO/LLW uiterlijke verzorging	3,95	gemiddeld
MBO/LLW horeca	4,99	gemiddeld
MBO/LLW beweging en therapie	2,58	laag
<i>MBO/LLW Economie</i>		
MBO/LLW administratie	14,71	hoog
MBO/LLW handel	6,40	gemiddeld
MBO/LLW secretariaat	12,48	hoog
MBO/LLW toerisme en recreatie	7,78	gemiddeld
MBO/LLW bedrijfskunde	19,85	erg hoog
MBO/LLW automatisering	15,88	erg hoog
MBO/LLW geld, bank en belastingen	3,09	laag
MBO verzekeringswezen	4,01	gemiddeld
<i>MBO Openbare orde en veiligheid</i>		
MBO openbare orde en veiligheid	2,35	erg laag
HBO		
<i>HBO Onderwijs en tolk en vertaler</i>		
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	1,78	erg laag
HBO lerarenopleiding talen	2,10	erg laag
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	2,12	erg laag
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	2,55	laag
HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	2,42	erg laag
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	3,19	laag
HBO lerarenopleiding expressie	3,11	laag
HBO tolk en vertaler	11,17	hoog
<i>HBO Landbouw</i>		
HBO landbouw en veeteelt	5,54	gemiddeld
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	8,19	gemiddeld
<i>HBO Techniek</i>		
HBO laboratorium	7,00	gemiddeld
HBO bouwkunde	5,05	gemiddeld
HBO civiele techniek	4,17	gemiddeld
HBO werktuigbouwkunde	13,64	hoog
HBO elektrotechniek	15,24	hoog
HBO informatica	7,71	gemiddeld
HBO chemische technologie	9,98	hoog
HBO vervoer en logistiek	14,55	hoog
<i>HBO Paramedisch</i>		
HBO verpleegkunde	1,22	erg laag
HBO (fysio)therapie	1,45	erg laag
HBO voeding	3,10	laag

Tabel 3.20 (vervolg)
 Uitwijkmogelijkheden naar verschillende bedrijfssectoren per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	spreidingsindex	typering
HBO radiologie	1,45	erg laag
<i>HBO Economie</i>		
HBO accountancy en bedrijfseconomie	6,69	gemiddeld
HBO commerciële economie	11,82	hoog
HBO toerisme en recreatie	11,05	hoog
HBO recht en bestuur	4,09	gemiddeld
HBO secretariaat	13,78	hoog
HBO bedrijfskunde	17,85	erg hoog
<i>HBO Sociaal-cultureel</i>		
HBO communicatie en journalistiek	8,58	gemiddeld
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	2,57	laag
HBO personeelswerk	7,97	gemiddeld
HBO bibliotheek en documentatie	5,25	gemiddeld
<i>HBO Kunst</i>		
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	5,52	gemiddeld
<i>HBO Openbare orde en veiligheid</i>		
HBO openbare orde en veiligheid	2,34	erg laag
WO		
<i>WO Letteren en theologie</i>		
WO letteren	5,28	gemiddeld
WO theologie	1,92	erg laag
<i>WO Landbouw en milieukunde</i>		
WO landbouw en milieukunde	9,14	gemiddeld
<i>WO Techniek</i>		
WO wiskunde en natuurwetenschappen	8,39	gemiddeld
WO bouwkunde	2,88	laag
WO civiele techniek	5,07	gemiddeld
WO werktuigbouwkunde	11,73	hoog
WO elektrotechniek	9,64	hoog
WO informatica en bestuurlijke informatiekunde	5,29	gemiddeld
<i>WO Medisch</i>		
WO (dier)geneeskunde	1,55	erg laag
WO tandheelkunde	1,15	erg laag
WO farmacie	5,15	gemiddeld
<i>WO Economie</i>		
WO econom(etr)ie	11,49	hoog
WO bedrijfskunde	12,05	hoog
WO accountancy en belastingen	2,79	laag
WO rechten en bestuurskunde	4,76	gemiddeld
<i>WO Sociaal-cultureel</i>		
WO sociale wetenschappen	5,96	gemiddeld

Tabel 3.20 (vervolg)

Uitwijkmogelijkheden naar verschillende bedrijfssectoren per opleidingstype, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	spreidingsindex	typering
<i>WO Kunst</i> WO kunstwetenschappen	5,70	gemiddeld

Bron: ROA/CBS

Toelichting:

De indicator voor uitwijkmogelijkheden geeft aan in welke mate arbeidskrachten met een bepaalde opleiding terecht kunnen komen in andere bedrijfssectoren. Deze maatstaf geeft daarmee aan in hoeverre arbeidskrachten afhankelijk zijn van de arbeidsmarktsituatie in een bepaalde bedrijfssector. De uitwijkmogelijkheden worden bepaald met behulp van de Gini-Hirschman-spreidingsindex. Deze indicator kan geïnterpreteerd worden als genormeerd aantal bedrijfssectoren waarin mensen met dit opleidingstype werkzaam zijn.

Tabel 3.21

Overzicht opleidingstypen waarvan op de markt sterke concurrentie wordt ondervonden, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	concurrentie-index
BASISONDERWIJS	
<i>Basisonderwijs</i>	
VBO horeca en levensmiddelentechniek	0,70
VBO verzorging	0,70
MAVO	0,68
VBO administratie, handel en textiel	0,68
VBO brood en banket	0,66
VBO motorvoertuigentechniek	0,58
VBO mechanische techniek	0,54
VBO bouwtechniek	0,52
VBO vervoer	0,52
MBO/LLW vervoer	0,51
VBO elektrotechniek	0,49
VBO fijnmechanische techniek	0,43
MBO/LLW handel	0,43
VBO installatietechniek	0,42
MAVO, VBO	
<i>MAVO</i>	
VBO administratie, handel en textiel	0,97
VBO verzorging	0,73
HAVO/MVO	0,71
Basisonderwijs	0,68
MBO/LLW handel	0,62
MBO/LLW toerisme en recreatie	0,58
HBO toerisme en recreatie	0,52
VBO horeca en levensmiddelentechniek	0,51
MBO/LLW administratie	0,49
MBO/LLW secretariaat	0,48
MBO/LLW bedrijfskunde	0,48
HBO tolk en vertaler	0,48
VBO brood en banket	0,43
<i>VBO landbouw en natuurlijke omgeving</i>	
MBO/LLW landbouw en veeteelt	0,98
HBO landbouw en veeteelt	0,82
MBO/LLW milieu en groene ruimte	0,70
<i>VBO bouwtechniek</i>	
MBO/LLW bouw	0,58
VBO installatietechniek	0,56
Basisonderwijs	0,52
<i>VBO installatietechniek</i>	
MBO/LLW bouw	0,95
MBO/LLW installatietechniek	0,90
VBO bouwtechniek	0,56
VBO mechanische techniek	0,50
VBO motorvoertuigentechniek	0,42
Basisonderwijs	0,42
<i>VBO mechanische techniek</i>	
VBO fijnmechanische techniek	0,77
VBO motorvoertuigentechniek	0,72
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	0,65

Tabel 3.21 (vervolg)

Overzicht opleidingstypen waarvan op de markt sterke concurrentie wordt ondervonden, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	concurrentie-index
Basisonderwijs	0,54
MBO/LLW motorvoertuigentechniek	0,51
VBO elektrotechniek	0,51
VBO installatietechniek	0,50
MBO/LLW vervoer	0,42
MBO/LLW operationele techniek	0,41
<i>VBO fijnmechanische techniek</i>	
VBO mechanische techniek	0,77
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	0,67
MBO/LLW fijnmechanische techniek	0,64
VBO motorvoertuigentechniek	0,64
VBO vervoer	0,51
MBO/LLW vervoer	0,51
Basisonderwijs	0,43
MBO/LLW motorvoertuigentechniek	0,43
<i>VBO motorvoertuigentechniek</i>	
MBO/LLW motorvoertuigentechniek	0,86
MBO/LLW operationele techniek	0,76
VBO mechanische techniek	0,72
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	0,72
MBO/LLW vliegtuigtechniek	0,71
MBO/LLW vervoer	0,66
VBO fijnmechanische techniek	0,64
VBO vervoer	0,63
VBO elektrotechniek	0,59
Basisonderwijs	0,58
VBO brood en banket	0,51
VBO installatietechniek	0,42
<i>VBO elektrotechniek</i>	
MBO/LLW elektrotechniek	0,88
VBO motorvoertuigentechniek	0,59
VBO mechanische techniek	0,51
Basisonderwijs	0,49
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	0,49
MBO/LLW motorvoertuigentechniek	0,47
<i>VBO grafische techniek</i>	
MBO/LLW grafische techniek	0,94
<i>VBO brood en banket</i>	
MBO/LLW levensmiddelentechniek/vleesverwerking	0,71
Basisonderwijs	0,66
VBO vervoer	0,60
VBO horeca en levensmiddelentechniek	0,58
MBO/LLW vervoer	0,53
VBO motorvoertuigentechniek	0,51
MAVO	0,43
VBO administratie, handel en textiel	0,43
<i>VBO horeca en levensmiddelentechniek</i>	
VBO verzorging	0,73
Basisonderwijs	0,70
VBO brood en banket	0,58
MBO/LLW horeca	0,51

Tabel 3.21 (vervolg)

Overzicht opleidingstypen waarvan op de markt sterke concurrentie wordt ondervonden, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	concurrentie-index
VBO administratie, handel en textiel	0,51
MAVO	0,51
<i>VBO vervoer</i>	
MBO/LLW vervoer	0,79
VBO motorvoertuigentechniek	0,63
VBO brood en banket	0,60
Basisonderwijs	0,52
VBO fijnmechanische techniek	0,51
<i>VBO administratie, handel en textiel</i>	
MAVO	0,97
VBO verzorging	0,81
Basisonderwijs	0,68
HAVO/VWO	0,68
MBO/LLW handel	0,68
VBO horeca en levensmiddelentechniek	0,51
MBO/LLW toerisme en recreatie	0,50
MBO/LLW secretariaat	0,47
HBO tolk en vertaler	0,47
MBO/LLW administratie	0,47
VBO brood en banket	0,43
HBO toerisme en recreatie	0,42
MBO/LLW bedrijfskunde	0,42
<i>VBO verzorging</i>	
VBO administratie, handel en textiel	0,81
VBO horeca en levensmiddelentechniek	0,73
MAVO	0,73
Basisonderwijs	0,70
MBO/LLW handel	0,53
HAVO/VWO	0,44
<i>VBO beveiliging</i>	
HAVO/ VWO, MBO/LLW	
<i>HAVO/VWO</i>	
MBO/LLW administratie	0,92
MBO/LLW bedrijfskunde	0,85
MBO/LLW secretariaat	0,83
MBO/LLW toerisme en recreatie	0,78
HBO secretariaat	0,77
HBO toerisme en recreatie	0,75
MAVO	0,71
VBO administratie, handel en textiel	0,68
MBO/LLW handel	0,65
HBO tolk en vertaler	0,60
HBO bedrijfskunde	0,60
HBO recht en bestuur	0,59
MBO verzekeringswezen	0,55
MBO/LLW geld, bank en belastingen	0,51
HBO commerciële economie	0,49
MBO/LLW automatisering	0,47
MBO sociaal-cultureel	0,45
VBO verzorging	0,44

Tabel 3.21 (vervolg)

Overzicht opleidingstypen waarvan op de markt sterke concurrentie wordt ondervonden, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	concurrentie-index
<i>MBO/LLW landbouw en veeteelt</i>	
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	0,98
HBO landbouw en veeteelt	0,87
MBO/LLW milieu en groene ruimte	0,64
<i>MBO/LLW milieu en groene ruimte</i>	
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	0,70
MBO/LLW landbouw en veeteelt	0,64
HBO landbouw en veeteelt	0,50
<i>MBO/LLW laboratorium</i>	
MBO/LLW apothekersassistent	0,60
MBO/LLW gezondheidstechniek	0,59
<i>MBO/LLW bouw</i>	
VBO installatietechniek	0,95
MBO/LLW installatietechniek	0,92
VBO bouwtechniek	0,58
HBO bouwkunde	0,42
<i>MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw</i>	
MBO/LLW operationele techniek	0,53
HBO civiele techniek	0,46
<i>MBO/LLW installatietechniek</i>	
MBO/LLW bouw	0,92
VBO installatietechniek	0,90
HBO bouwkunde	0,41
<i>MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek</i>	
MBO/LLW vliegtuigtechniek	0,84
MBO/LLW motorvoertuigentechniek	0,81
MBO/LLW fijnmechanische techniek	0,78
VBO motorvoertuigentechniek	0,72
MBO/LLW operationele techniek	0,67
VBO fijnmechanische techniek	0,67
VBO mechanische techniek	0,65
VBO elektrotechniek	0,49
MBO/LLW elektrotechniek	0,43
<i>MBO/LLW fijnmechanische techniek</i>	
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	0,78
VBO fijnmechanische techniek	0,64
MBO/LLW vliegtuigtechniek	0,49
<i>MBO/LLW motorvoertuigentechniek</i>	
MBO/LLW vliegtuigtechniek	0,95
MBO/LLW operationele techniek	0,86
VBO motorvoertuigentechniek	0,86
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	0,81
VBO mechanische techniek	0,51
VBO elektrotechniek	0,47
VBO fijnmechanische techniek	0,43
MBO/LLW elektrotechniek	0,40
<i>MBO/LLW vliegtuigtechniek</i>	
MBO/LLW motorvoertuigentechniek	0,95

Tabel 3.21 (vervolg)

Overzicht opleidingstypen waarvan op de markt sterke concurrentie wordt ondervonden, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	concurrentie-index
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	0,84
MBO/LLW operationele techniek	0,82
VBO motorvoertuigentechniek	0,71
MBO/LLW fijnmechanische techniek	0,49
<i>MBO/LLW operationele techniek</i>	
MBO/LLW motorvoertuigentechniek	0,86
MBO/LLW vliegtuigtechniek	0,82
VBO motorvoertuigentechniek	0,76
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	0,67
MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw	0,53
VBO mechanische techniek	0,41
<i>MBO/LLW elektrotechniek</i>	
VBO elektrotechniek	0,88
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	0,43
MBO/LLW motorvoertuigentechniek	0,40
<i>MBO/LLW grafische techniek</i>	
VBO grafische techniek	0,94
<i>MBO/LLW procestechniek</i>	
MBO/LLW brood en banket	0,53
<i>MBO/LLW brood en banket</i>	
MBO/LLW levensmiddelentechniek/vleesverwerking	0,60
MBO/LLW procestechniek	0,53
<i>MBO/LLW levensmiddelentechniek/vleesverwerking</i>	
VBO brood en banket	0,71
MBO/LLW brood en banket	0,60
<i>MBO/LLW vervoer</i>	
VBO vervoer	0,79
VBO motorvoertuigentechniek	0,66
VBO brood en banket	0,53
Basisonderwijs	0,51
VBO fijnmechanische techniek	0,51
VBO mechanische techniek	0,42
<i>MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent</i>	
MBO/LLW verpleging	0,95
<i>MBO/LLW apothekersassistent</i>	
MBO/LLW gezondheidstechniek	1,00
MBO/LLW laboratorium	0,60
<i>MBO/LLW verpleging</i>	
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	0,95
MBO/LLW beweging en therapie	0,51
<i>MBO/LLW gezondheidstechniek</i>	
MBO/LLW apothekersassistent	1,00
MBO/LLW laboratorium	0,59
<i>MBO sociaal-cultureel</i>	
MBO/LLW beweging en therapie	0,74

Tabel 3.21 (vervolg)

Overzicht opleidingstypen waarvan op de markt sterke concurrentie wordt ondervonden, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	concurrentie-index
MBO/LLW uiterlijke verzorging	0,70
MBO/LLW horeca	0,64
MBO/LLW verzorging	0,60
HAVO/VWO	0,45
<i>MBO/LLW verzorging</i>	
MBO/LLW uiterlijke verzorging	0,75
MBO/LLW horeca	0,68
MBO sociaal-cultureel	0,60
<i>MBO/LLW uiterlijke verzorging</i>	
MBO/LLW horeca	0,85
MBO/LLW verzorging	0,75
MBO sociaal-cultureel	0,70
<i>MBO/LLW horeca</i>	
MBO/LLW uiterlijke verzorging	0,85
MBO/LLW verzorging	0,68
MBO sociaal-cultureel	0,64
VBO horeca en levensmiddelentechniek	0,51
<i>MBO/LLW beweging en therapie</i>	
MBO sociaal-cultureel	0,74
MBO/LLW verpleging	0,51
<i>MBO/LLW administratie</i>	
MBO/LLW secretariaat	0,94
HAVO/VWO	0,92
HBO secretariaat	0,89
MBO/LLW bedrijfskunde	0,82
HBO toerisme en recreatie	0,69
MBO/LLW toerisme en recreatie	0,68
HBO recht en bestuur	0,57
HBO bedrijfskunde	0,50
HBO tolk en vertaler	0,50
MAVO	0,49
VBO administratie, handel en textiel	0,47
MBO/LLW geld, bank en belastingen	0,46
MBO/LLW handel	0,46
MBO verzekeringswezen	0,43
<i>MBO/LLW handel</i>	
VBO administratie, handel en textiel	0,68
HAVO/VWO	0,65
MAVO	0,62
MBO/LLW bedrijfskunde	0,61
VBO verzorging	0,53
MBO/LLW toerisme en recreatie	0,46
MBO/LLW administratie	0,46
HBO commerciële economie	0,45
HBO bedrijfskunde	0,45
HBO toerisme en recreatie	0,43
Basisonderwijs	0,43
HBO tolk en vertaler	0,42
<i>MBO/LLW secretariaat</i>	
MBO/LLW administratie	0,94

Tabel 3.21 (vervolg)

Overzicht opleidingstypen waarvan op de markt sterke concurrentie wordt ondervonden, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	concurrentie-index
HAVO/VWO	0,83
HBO secretariaat	0,80
MBO/LLW bedrijfskunde	0,70
MBO/LLW toerisme en recreatie	0,55
HBO toerisme en recreatie	0,52
MAVO	0,48
VBO administratie, handel en textiel	0,47
HBO recht en bestuur	0,45
HBO tolk en vertaler	0,45
<i>MBO/LLW toerisme en recreatie</i>	
HBO toerisme en recreatie	0,94
MBO verzekeringswezen	0,90
HAVO/VWO	0,78
MBO/LLW bedrijfskunde	0,71
MBO/LLW administratie	0,68
MAVO	0,58
HBO commerciële economie	0,58
MBO/LLW secretariaat	0,55
HBO secretariaat	0,55
MBO/LLW geld, bank en belastingen	0,53
HBO bedrijfskunde	0,53
HBO tolk en vertaler	0,53
VBO administratie, handel en textiel	0,50
MBO/LLW handel	0,46
HBO recht en bestuur	0,44
<i>MBO/LLW bedrijfskunde</i>	
HAVO/VWO	0,85
MBO/LLW administratie	0,82
HBO toerisme en recreatie	0,71
MBO/LLW toerisme en recreatie	0,71
HBO bedrijfskunde	0,70
HBO secretariaat	0,70
MBO/LLW secretariaat	0,70
MBO/LLW handel	0,61
HBO recht en bestuur	0,58
HBO commerciële economie	0,57
MBO verzekeringswezen	0,56
HBO tolk en vertaler	0,49
MBO/LLW geld, bank en belastingen	0,48
MAVO	0,48
WO econom(etr)ie	0,43
VBO administratie, handel en textiel	0,42
<i>MBO/LLW automatisering</i>	
HAVO/VWO	0,47
<i>MBO/LLW geld, bank en belastingen</i>	
HBO commerciële economie	0,59
HBO toerisme en recreatie	0,57
MBO/LLW toerisme en recreatie	0,53
MBO verzekeringswezen	0,51
HAVO/VWO	0,51
HBO recht en bestuur	0,51
HBO bedrijfskunde	0,50
MBO/LLW bedrijfskunde	0,48

Tabel 3.21 (vervolg)

Overzicht opleidingstypen waarvan op de markt sterke concurrentie wordt ondervonden, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	concurrentie-index
MBO/LLW administratie	0,46
<i>MBO verzekeringswezen</i>	
MBO/LLW toerisme en recreatie	0,90
HBO toerisme en recreatie	0,86
HBO commerciële economie	0,63
MBO/LLW bedrijfskunde	0,56
HAVO/VWO	0,55
MBO/LLW geld, bank en belastingen	0,51
HBO bedrijfskunde	0,50
MBO/LLW administratie	0,43
HBO tolk en vertaler	0,40
<i>MBO openbare orde en veiligheid</i>	
HBO	
<i>HBO lerarenopleiding basisonderwijs</i>	
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	0,56
<i>HBO lerarenopleiding talen</i>	
HBO lerarenopleiding expressie	0,93
HBO tolk en vertaler	0,40
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	0,40
<i>HBO lerarenopleiding natuur en techniek</i>	
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	0,64
<i>HBO lerarenopleiding economie en maatschappij</i>	
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	0,56
HBO lerarenopleiding expressie	0,53
HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	0,42
HBO lerarenopleiding talen	0,40
<i>HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding</i>	
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	0,42
<i>HBO lerarenopleiding medisch en verzorging</i>	
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	0,64
<i>HBO lerarenopleiding expressie</i>	
HBO lerarenopleiding talen	0,93
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	0,53
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	0,44
<i>HBO tolk en vertaler</i>	
HAVO/VWO	0,60
HBO communicatie en journalistiek	0,55
MBO/LLW toerisme en recreatie	0,53
HBO toerisme en recreatie	0,50
MBO/LLW administratie	0,50
MBO/LLW bedrijfskunde	0,49
MAVO	0,48
VBO administratie, handel en textiel	0,47
HBO commerciële economie	0,45
MBO/LLW secretariaat	0,45
HBO bedrijfskunde	0,43

Tabel 3.21 (vervolg)

Overzicht opleidingstypen waarvan op de markt sterke concurrentie wordt ondervonden, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	concurrentie-index
MBO/LLW handel	0,42
HBO secretariaat	0,41
HBO lerarenopleiding talen	0,40
MBO verzekeringswezen	0,40
<i>HBO landbouw en veeteelt</i>	
MBO/LLW landbouw en veeteelt	0,87
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	0,82
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	0,65
MBO/LLW milieu en groene ruimte	0,50
<i>HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie</i>	
HBO landbouw en veeteelt	0,65
HBO bedrijfskunde	0,44
<i>HBO laboratorium</i>	
HBO radiologie	0,72
<i>HBO bouwkunde</i>	
HBO civiele techniek	0,45
MBO/LLW bouw	0,42
MBO/LLW installatietechniek	0,41
<i>HBO civiele techniek</i>	
MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw	0,46
HBO bouwkunde	0,45
<i>HBO werktuigbouwkunde</i>	
HBO vervoer en logistiek	0,57
HBO bedrijfskunde	0,49
<i>HBO elektrotechniek</i>	
HBO informatica	0,80
WO informatica en bestuurlijke informatiekunde	0,67
WO elektrotechniek	0,60
HBO bedrijfskunde	0,47
<i>HBO informatica</i>	
WO informatica en bestuurlijke informatiekunde	0,87
HBO elektrotechniek	0,80
WO elektrotechniek	0,64
<i>HBO chemische technologie</i>	
HBO vervoer en logistiek	
HBO werktuigbouwkunde	0,57
<i>HBO verpleegkunde</i>	
HBO (fysio)therapie	0,97
HBO voeding	0,90
<i>HBO (fysio)therapie</i>	
HBO verpleegkunde	0,97
HBO voeding	0,92
<i>HBO voeding</i>	
HBO (fysio)therapie	0,92

Tabel 3.21 (vervolg)

Overzicht opleidingstypen waarvan op de markt sterke concurrentie wordt ondervonden, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	concurrentie-index
HBO verpleegkunde	0,90
<i>HBO radiologie</i>	
HBO laboratorium	0,72
<i>HBO accountancy en bedrijfseconomie</i>	
HBO secretariaat	0,69
HBO recht en bestuur	0,63
WO accountancy en belastingen	0,58
WO econom(etr)ie	0,58
HBO bedrijfskunde	0,48
HBO toerisme en recreatie	0,46
<i>HBO commerciële economie</i>	
HBO bedrijfskunde	0,84
HBO toerisme en recreatie	0,68
WO econom(etr)ie	0,65
MBO verzekeringswezen	0,63
MBO/LLW geld, bank en belastingen	0,59
MBO/LLW toerisme en recreatie	0,58
MBO/LLW bedrijfskunde	0,57
HBO communicatie en journalistiek	0,57
WO bedrijfskunde	0,56
HAVO/VWO	0,49
HBO recht en bestuur	0,48
MBO/LLW handel	0,45
HBO tolk en vertaler	0,45
<i>HBO toerisme en recreatie</i>	
MBO/LLW toerisme en recreatie	0,94
MBO verzekeringswezen	0,86
HAVO/VWO	0,75
MBO/LLW bedrijfskunde	0,71
HBO secretariaat	0,69
MBO/LLW administratie	0,69
HBO bedrijfskunde	0,68
HBO commerciële economie	0,68
HBO recht en bestuur	0,58
MBO/LLW geld, bank en belastingen	0,57
MBO/LLW secretariaat	0,52
MAVO	0,52
HBO tolk en vertaler	0,50
WO econom(etr)ie	0,46
HBO accountancy en bedrijfseconomie	0,46
HBO communicatie en journalistiek	0,44
MBO/LLW handel	0,43
VBO administratie, handel en textiel	0,42
<i>HBO recht en bestuur</i>	
HBO secretariaat	0,65
HBO bedrijfskunde	0,63
HBO accountancy en bedrijfseconomie	0,63
HAVO/VWO	0,59
HBO toerisme en recreatie	0,58
MBO/LLW bedrijfskunde	0,58
MBO/LLW administratie	0,57
WO rechten en bestuurskunde	0,55

Tabel 3.21 (vervolg)

Overzicht opleidingstypen waarvan op de markt sterke concurrentie wordt ondervonden, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	concurrentie-index
WO econom(etr)ie	0,52
MBO/LLW geld, bank en belastingen	0,51
HBO commerciële economie	0,48
MBO/LLW secretariaat	0,45
WO accountancy en belastingen	0,45
MBO/LLW toerisme en recreatie	0,44
<i>HBO secretariaat</i>	
MBO/LLW administratie	0,89
MBO/LLW secretariaat	0,80
HAVO/VWO	0,77
MBO/LLW bedrijfskunde	0,70
HBO toerisme en recreatie	0,69
HBO accountancy en bedrijfseconomie	0,69
HBO recht en bestuur	0,65
MBO/LLW toerisme en recreatie	0,55
HBO bedrijfskunde	0,53
HBO tolk en vertaler	0,41
<i>HBO bedrijfskunde</i>	
HBO commerciële economie	0,84
MBO/LLW bedrijfskunde	0,70
HBO toerisme en recreatie	0,68
WO econom(etr)ie	0,65
HBO recht en bestuur	0,63
HAVO/VWO	0,60
WO bedrijfskunde	0,57
MBO/LLW toerisme en recreatie	0,53
HBO secretariaat	0,53
MBO/LLW administratie	0,50
MBO/LLW geld, bank en belastingen	0,50
MBO verzekeringswezen	0,50
HBO werktuigbouwkunde	0,49
HBO accountancy en bedrijfseconomie	0,48
HBO communicatie en journalistiek	0,48
HBO elektrotechniek	0,47
MBO/LLW handel	0,45
HBO milieukunde en levensmiddelen technologie	0,44
HBO tolk en vertaler	0,43
<i>HBO communicatie en journalistiek</i>	
HBO commerciële economie	0,57
HBO tolk en vertaler	0,55
HBO bedrijfskunde	0,48
HBO toerisme en recreatie	0,44
<i>HBO maatschappelijk werk en hulpverlening</i>	
HBO personeelswerk	0,95
<i>HBO personeelswerk</i>	
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	0,95
<i>HBO bibliotheek en documentatie</i>	
<i>HBO uitvoerende en beeldende kunsten</i>	
WO kunstwetenschappen	0,54
HBO lerarenopleiding expressie	0,44

Tabel 3.21 (vervolg)

Overzicht opleidingstypen waarvan op de markt sterke concurrentie wordt ondervonden, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	concurrentie-index
<i>HBO openbare orde en veiligheid</i>	
WO	
<i>WO letteren</i>	
WO kunstwetenschappen	0,52
<i>WO theologie</i>	
<i>WO landbouw en milieukunde</i>	
WO wiskunde en natuurwetenschappen	0,46
WO bedrijfskunde	0,46
WO econom(etr)ie	0,44
<i>WO wiskunde en natuurwetenschappen</i>	
WO elektrotechniek	0,46
WO landbouw en milieukunde	0,46
<i>WO bouwkunde</i>	
WO civiele techniek	0,91
<i>WO civiele techniek</i>	
WO bouwkunde	0,91
<i>WO werktuigbouwkunde</i>	
WO elektrotechniek	0,53
WO bedrijfskunde	0,51
<i>WO elektrotechniek</i>	
WO informatica en bestuurlijke informatiekunde	0,77
HBO informatica	0,64
HBO elektrotechniek	0,60
WO werktuigbouwkunde	0,53
WO wiskunde en natuurwetenschappen	0,46
WO bedrijfskunde	0,46
<i>WO informatica en bestuurlijke informatiekunde</i>	
HBO informatica	0,87
WO elektrotechniek	0,77
HBO elektrotechniek	0,67
<i>WO (dier)geneeskunde</i>	
WO tandheelkunde	1,00
<i>WO tandheelkunde</i>	
WO (dier)geneeskunde	1,00
<i>WO farmacie</i>	
<i>WO econom(etr)ie</i>	
WO bedrijfskunde	0,78
HBO bedrijfskunde	0,65
HBO commerciële economie	0,65
HBO accountancy en bedrijfseconomie	0,58
HBO recht en bestuur	0,52
WO accountancy en belastingen	0,49
HBO toerisme en recreatie	0,46

Tabel 3.21 (vervolg)

Overzicht opleidingstypen waarvan op de markt sterke concurrentie wordt ondervonden, gemiddelde 1996-1997

Opleidingstype	concurrentie-index
WO landbouw en milieukunde	0,44
MBO/LLW bedrijfskunde	0,43
<i>WO bedrijfskunde</i>	
WO econom(etr)ie	0,78
HBO bedrijfskunde	0,57
HBO commerciële economie	0,56
WO werktuigbouwkunde	0,51
WO landbouw en milieukunde	0,46
WO elektrotechniek	0,46
WO sociale wetenschappen	0,41
<i>WO accountancy en belastingen</i>	
HBO accountancy en bedrijfseconomie	0,58
WO rechten en bestuurskunde	0,55
WO econom(etr)ie	0,49
HBO recht en bestuur	0,45
<i>WO rechten en bestuurskunde</i>	
WO accountancy en belastingen	0,55
HBO recht en bestuur	0,55
<i>WO sociale wetenschappen</i>	
WO bedrijfskunde	0,41
<i>WO kunstwetenschappen</i>	
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	0,54
WO letteren	0,52

Bron: ROA/CBS

Toelichting:

De concurrentie-index tussen opleidingstypen geeft aan hoe sterk de beroepenstructuur van twee opleidingen op elkaar lijkt.

Tabel 3.22
Conjunctuurgevoeligheid per opleidingstype

Opleidingstype	conjunctuurgevoeligheid	typering
BASISONDERWIJS		
Basisonderwijs	0,97	gemiddeld
MAVO, VBO		
MAVO		
MAVO	0,82	gemiddeld
VBO Landbouw en natuurlijke omgeving		
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	0,64	gemiddeld
VBO Techniek		
VBO bouwtechniek	1,54	erg hoog
VBO installatietechniek	1,76	erg hoog
VBO mechanische techniek	1,26	hoog
VBO fijnmechanische techniek	1,23	hoog
VBO motorvoertuigentechniek	1,24	hoog
VBO elektrotechniek	1,19	hoog
VBO grafische techniek	1,42	erg hoog
VBO brood en banket	1,27	hoog
VBO horeca en levensmiddelentechniek	1,00	gemiddeld
VBO vervoer	1,48	erg hoog
VBO Economie		
VBO administratie, handel en textiel	0,73	gemiddeld
VBO Verzorging		
VBO verzorging	0,60	laag
VBO Openbare orde en veiligheid		
VBO beveiliging	0,64	gemiddeld
HAVO/VWO, MBO/LLW		
HAVO/VWO		
HAVO/VWO	0,85	gemiddeld
MBO/LLW Landbouw en natuurlijke omgeving		
MBO/LLW landbouw en veeteelt	0,51	laag
MBO/LLW milieu en groene ruimte	0,45	laag
MBO/LLW Techniek		
MBO/LLW laboratorium	0,51	laag
MBO/LLW bouw	1,57	erg hoog
MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw	1,33	erg hoog
MBO/LLW installatietechniek	1,52	erg hoog
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	1,16	hoog
MBO/LLW fijnmechanische techniek	1,23	hoog
MBO/LLW motorvoertuigentechniek	1,10	hoog
MBO/LLW vliegtuigtechniek	1,10	hoog
MBO/LLW operationele techniek	1,07	hoog
MBO/LLW elektrotechniek	1,13	hoog
MBO/LLW grafische techniek	1,27	hoog
MBO/LLW processtechniek	0,84	gemiddeld
MBO/LLW brood en banket	0,40	laag
MBO/LLW levensmiddelentechniek/vleesverwerking	0,62	laag

Tabel 3.22 (vervolg)
Conjunctuurgevoeligheid per opleidingstype

Opleidingstype	conjunctuurgevoeligheid	typering
MBO/LLW vervoer	1,30	hoog
<i>MBO Dienstverlening en gezondheidszorg</i>		
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	0,59	laag
MBO/LLW apothekersassistent	0,43	laag
MBO/LLW verpleging	0,61	laag
MBO/LLW gezondheidstechniek	0,43	laag
MBO sociaal-cultureel	0,80	gemiddeld
MBO/LLW verzorging	0,70	gemiddeld
MBO/LLW uiterlijke verzorging	0,77	gemiddeld
MBO/LLW horeca	0,93	gemiddeld
MBO/LLW beweging en therapie	0,69	gemiddeld
<i>MBO/LLW Economie</i>		
MBO/LLW administratie	0,87	gemiddeld
MBO/LLW handel	0,83	gemiddeld
MBO/LLW secretariaat	0,76	gemiddeld
MBO/LLW toerisme en recreatie	0,83	gemiddeld
MBO/LLW bedrijfskunde	0,92	gemiddeld
MBO/LLW automatisering	0,91	gemiddeld
MBO/LLW geld, bank en belastingen	0,74	gemiddeld
MBO verzekeringswezen	0,90	gemiddeld
<i>MBO Openbare orde en veiligheid</i>		
MBO openbare orde en veiligheid	0,55	laag
HBO		
<i>HBO Onderwijs en tolk en vertaler</i>		
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	0,80	gemiddeld
HBO lerarenopleiding talen	0,71	gemiddeld
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	0,70	gemiddeld
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	0,70	gemiddeld
HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	0,79	gemiddeld
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	0,65	gemiddeld
HBO lerarenopleiding expressie	0,62	laag
HBO tolk en vertaler	0,18	erg laag
<i>HBO Landbouw</i>		
HBO landbouw en veeteelt	0,48	laag
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	0,59	laag
<i>HBO Techniek</i>		
HBO laboratorium	0,87	gemiddeld
HBO bouwkunde	1,43	erg hoog
HBO civiele techniek	1,34	erg hoog
HBO werktuigbouwkunde	1,04	gemiddeld
HBO elektrotechniek	1,05	hoog
HBO informatica	1,07	hoog
HBO chemische technologie	1,23	hoog
HBO vervoer en logistiek	0,68	gemiddeld
<i>HBO Paramedisch</i>		
HBO verpleegkunde	0,52	laag
HBO (fysio)therapie	0,38	erg laag
HBO voeding	0,38	erg laag
HBO radiologie	0,38	erg laag

Tabel 3.22 (vervolg)
Conjunctuurgevoeligheid per opleidingstype

Opleidingstype	conjunctuurgevoeligheid	typering
<i>HBO Economie</i>		
HBO accountancy en bedrijfseconomie	1,05	hoog
HBO commerciële economie	1,07	hoog
HBO toerisme en recreatie	0,86	gemiddeld
HBO recht en bestuur	0,82	gemiddeld
HBO secretariaat	1,01	gemiddeld
HBO bedrijfskunde	1,06	hoog
<i>HBO Sociaal-cultureel</i>		
HBO communicatie en journalistiek	0,96	gemiddeld
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	0,74	gemiddeld
HBO personeelswerk	0,82	gemiddeld
HBO bibliotheek en documentatie	0,35	erg laag
<i>HBO Kunst</i>		
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	0,60	laag
<i>HBO Openbare orde en veiligheid</i>		
HBO openbare orde en veiligheid	0,65	gemiddeld
WO		
<i>WO Letteren en theologie</i>		
WO letteren	0,49	laag
WO theologie	0,15	erg laag
<i>WO Landbouw en milieukunde</i>		
WO landbouw en milieukunde	0,47	laag
<i>WO Techniek</i>		
WO wiskunde en natuurwetenschappen	0,63	gemiddeld
WO bouwkunde	0,86	gemiddeld
WO civiele techniek	0,86	gemiddeld
WO werktuigbouwkunde	1,49	erg hoog
WO elektrotechniek	1,54	erg hoog
WO informatica en bestuurlijke informatiekunde	1,11	hoog
<i>WO Medisch</i>		
WO (dier)geneeskunde	0,12	erg laag
WO tandheelkunde	0,12	erg laag
WO farmacie	0,78	gemiddeld
<i>WO Economie</i>		
WO econom(etr)ie	0,86	gemiddeld
WO bedrijfskunde	0,81	gemiddeld
WO accountancy en belastingen	0,65	gemiddeld
WO rechten en bestuurskunde	0,60	laag
<i>WO Sociaal-cultureel</i>		
WO sociale wetenschappen	0,54	laag
<i>WO Kunst</i>		
WO kunstwetenschappen	0,43	laag

Bron: ROA/CBS

Toelichting:

De conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid heeft betrekking op de mate waarin de werkgelegenheid van de beroepsgroepen waarin mensen met een bepaalde opleidingsachtergrond werkzaam zijn, gevoelig is voor veranderingen van de economische situatie. Deze indicator geeft daarmee de mate van werkzekerheid aan voor dat opleidingstype.

Tabel 3.23
Verwachte uitbreidingsvraag per opleidingstype, 1997-2002

Opleidingstype	aantal	totaal %	gemiddeld jaarlijks %	typering
BASISONDERWIJS				
Basisonderwijs	-80.400	-17	-3,6	erg laag
MAVO, VBO				
MAVO				
MAVO	29.300	7	1,4	gemiddeld
VBO Landbouw en natuurlijke omgeving				
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	-12.700	-17	-3,6	erg laag
VBO Techniek				
VBO bouwtechniek	3.800	3	0,6	laag
VBO installatietechniek	-100	-1	-0,1	laag
VBO mechanische techniek	-11.100	-10	-2,0	erg laag
VBO fijnmechanische techniek	400	-8	-1,6	laag
VBO motorvoertuigentechniek	-4.700	-11	-2,4	erg laag
VBO elektrotechniek	2.100	3	0,6	laag
VBO grafische techniek	-1.000	-18	-3,8	erg laag
VBO brood en banket	-1.700	-13	-2,7	erg laag
VBO horeca en levensmiddelentechniek	-2.000	-7	-1,4	laag
VBO vervoer	-3.000	-8	-1,7	laag
VBO Economie				
VBO administratie, handel en textiel	-15.300	-13	-2,7	erg laag
VBO Verzorging				
VBO verzorging	-1.800	-1	-0,2	laag
VBO Openbare orde en veiligheid				
VBO beveiliging	4.000	34	6,1	erg hoog
HAVO/VWO, MBO/LLW				
HAVO/VWO				
HAVO/VWO	70.900	22	4,1	gemiddeld
MBO/LLW Landbouw en natuurlijke omgeving				
MBO/LLW landbouw en veeteelt	17.600	16	3,0	gemiddeld
MBO/LLW milieu en groene ruimte	5.800	25	4,5	hoog
MBO/LLW Techniek				
MBO/LLW laboratorium	3.800	21	3,8	gemiddeld
MBO/LLW bouw	32.300	24	4,4	hoog
MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw	3.500	14	2,7	gemiddeld
MBO/LLW installatietechniek	4.000	16	3,1	gemiddeld
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	12.400	9	1,7	gemiddeld
MBO/LLW fijnmechanische techniek	900	6	1,2	laag
MBO/LLW motorvoertuigentechniek	13.200	19	3,5	gemiddeld
MBO/LLW vliegtuigtechniek	-600	-9	-2,0	laag
MBO/LLW operationele techniek	2.000	27	4,9	hoog
MBO/LLW elektrotechniek	23.600	15	2,8	gemiddeld
MBO/LLW grafische techniek	600	2	0,3	laag
MBO/LLW procestechniek	6.700	27	4,9	hoog
MBO/LLW brood en banket	-400	-3	-0,6	laag

Tabel 3.23 (vervolg)
Verwachte uitbreidingsvraag per opleidingstype, 1997-2002

Opleidingstype	aantal	totaal %	gemiddeld jaarlijks %	typering
MBO/LLW levensmiddelentechniek/vleesverwerking	4.900	21	3,9	gemiddeld
MBO/LLW vervoer	11.300	21	3,9	gemiddeld
<i>MBO/LLW Dienstverlening en verzorging</i>				
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	3.300	15	2,9	gemiddeld
MBO/LLW apothekersassistent	4.800	28	5,1	hoog
MBO/LLW verpleging	24.000	20	3,7	gemiddeld
MBO sociaal-cultureel	16.200	27	4,9	hoog
MBO/LLW verzorging	6.600	4	0,7	laag
MBO/LLW uiterlijke verzorging	12.700	21	3,9	gemiddeld
MBO/LLW horeca	20.600	27	5,0	hoog
MBO/LLW beweging en therapie	4.200	16	3,0	gemiddeld
<i>MBO/LLW Economie</i>				
MBO/LLW administratie	44.700	16	3,0	gemiddeld
MBO/LLW handel	20.700	7	1,4	gemiddeld
MBO/LLW secretariaat	23.400	23	4,2	gemiddeld
MBO/LLW toerisme en recreatie	4.400	24	4,5	hoog
<i>MBO Openbare orde en veiligheid</i>				
MBO openbare orde en veiligheid	3.900	4	0,8	laag
HBO				
<i>HBO Onderwijs en tolk en vertaler</i>				
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	19.500	12	2,3	gemiddeld
HBO lerarenopleiding talen	-3.200	-11	-2,2	erg laag
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	2.100	6	1,1	laag
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	6.000	16	3,1	gemiddeld
HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	100	0	0,1	laag
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	200	1	0,2	laag
HBO lerarenopleiding expressie	800	3	0,5	laag
HBO tolk en vertaler	1.900	20	3,7	gemiddeld
<i>HBO Landbouw</i>				
HBO landbouw en veeteelt	2.900	35	6,1	erg hoog
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	2.000	14	2,6	gemiddeld
<i>HBO Techniek</i>				
HBO laboratorium	400	1	0,2	laag
HBO bouwkunde	3.900	20	3,7	gemiddeld
HBO civiele techniek	1.700	10	1,9	gemiddeld
HBO werktuigbouwkunde	5.400	15	2,8	gemiddeld
HBO elektrotechniek	5.100	12	2,4	gemiddeld
HBO informatica	10.200	28	5,0	hoog
HBO chemische technologie	1.400	17	3,2	gemiddeld
HBO vervoer en logistiek	2.800	12	2,3	gemiddeld
<i>HBO Paramedisch</i>				
HBO verpleegkunde	11.800	23	4,1	gemiddeld
HBO (fysio)therapie	9.300	24	4,5	hoog
HBO voeding	1.000	21	3,9	gemiddeld
<i>HBO Economie</i>				
HBO accountancy en bedrijfseconomie	8.400	15	2,7	gemiddeld
HBO commerciële economie	12.000	29	5,2	hoog

Tabel 3.23 (vervolg)
Verwachte uitbreidingsvraag per opleidingstype, 1997-2002

Opleidingstype	aantal	totaal %	gemiddeld jaarlijks %	typering
HBO toerisme en recreatie	2.300	25	4,6	hoog
HBO recht en bestuur	6.900	32	5,6	hoog
HBO secretariaat	4.600	15	2,8	gemiddeld
HBO bedrijfskunde	16.000	25	4,5	hoog
<i>HBO Sociaal-cultureel</i>				
HBO communicatie en journalistiek	5.300	32	5,8	hoog
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	9.600	13	2,5	gemiddeld
HBO personeelswerk	-200	-1	-0,2	laag
HBO bibliotheek en documentatie	3.300	24	4,4	hoog
<i>HBO Kunst</i>				
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	8.200	17	3,3	gemiddeld
<i>HBO Openbare orde en veiligheid</i>				
HBO openbare orde en veiligheid	600	6	1,2	laag
WO				
<i>WO Letteren en theologie</i>				
WO letteren	11.100	25	4,5	hoog
WO theologie	-900	-15	-3,2	erg laag
<i>WO Landbouw en milieukunde</i>				
WO landbouw en milieukunde	1.800	15	2,9	gemiddeld
<i>WO Techniek</i>				
WO wiskunde en natuurwetenschappen	6.100	10	1,9	gemiddeld
WO bouwkunde	3.000	32	5,7	hoog
WO civiele techniek	1.600	23	4,2	gemiddeld
WO werktuigbouwkunde	1.300	13	2,5	gemiddeld
WO elektrotechniek	1.400	15	2,9	gemiddeld
WO informatica en bestuurlijke informatiekunde	4.700	60	9,8	erg hoog
<i>WO Medisch</i>				
WO (dier)geneeskunde	800	2	0,4	laag
WO tandheelkunde	700	11	2,1	gemiddeld
WO farmacie	-200	-2	-0,5	laag
<i>WO Economie</i>				
WO econom(etr)ie	15.900	38	6,6	erg hoog
WO bedrijfskunde	10.300	49	8,3	erg hoog
WO accountancy en belastingen	6.700	36	6,4	erg hoog
WO rechten en bestuurskunde	7.000	12	2,3	gemiddeld
<i>WO Sociaal-cultureel</i>				
WO sociale wetenschappen	19.000	23	4,2	gemiddeld
<i>WO Kunst</i>				
WO kunstwetenschappen	900	18	3,4	gemiddeld
Totaal	560.800	9	1,7	gemiddeld

Bron: ROA

Toelichting:

Uitbreidingsvraag is de vraag naar nieuwe arbeidskrachten die ontstaat door groei van de werkgelegenheid. Als er sprake is van een werkgelegenheidsdaling, is de uitbreidingsvraag negatief.

Tabel 3.24
Verwachte vervangingsvraag per opleidingstype, 1997-2002

Opleidingstype	aantal	totaal %	gemiddeld jaarlijks %	typering
BASISONDERWIJS				
Basisonderwijs	111.100	23	4,3	hoog
MAVO, VBO				
MAVO				
MAVO	122.500	30	5,4	erg hoog
VBO Landbouw en natuurlijke omgeving				
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	15.200	20	3,8	gemiddeld
VBO Techniek				
VBO bouwtechniek	26.900	20	3,7	gemiddeld
VBO installatietechniek	2.900	29	5,2	erg hoog
VBO mechanische techniek	30.600	26	4,8	erg hoog
VBO fijnmechanische techniek	1.000	19	3,5	gemiddeld
VBO motorvoertuigentechniek	8.400	20	3,8	gemiddeld
VBO elektrotechniek	15.300	24	4,4	hoog
VBO grafische techniek	1.900	33	5,8	erg hoog
VBO brood en banket	2.500	20	3,7	gemiddeld
VBO horeca en levensmiddelentechniek	8.200	28	5,0	erg hoog
VBO vervoer	8.700	23	4,3	hoog
VBO Economie				
VBO administratie, handel en textiel	23.200	19	3,6	gemiddeld
VBO Verzorging				
VBO verzorging	51.900	29	5,2	erg hoog
VBO Openbare orde en veiligheid				
VBO beveiliging	1.000	9	1,6	erg laag
HAVO/VWO, MBO/LLW				
HAVO/VWO				
HAVO/VWO	72.700	23	4,2	hoog
MBO/LLW Landbouw en natuurlijke omgeving				
MBO/LLW landbouw en veeteelt	20.200	18	3,4	gemiddeld
MBO/LLW milieu en groene ruimte	3.100	13	2,5	laag
MBO/LLW Techniek				
MBO/LLW laboratorium	5.200	29	5,2	erg hoog
MBO/LLW bouw	26.500	20	3,6	gemiddeld
MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw	5.300	22	4,0	gemiddeld
MBO/LLW installatietechniek	4.000	16	3,1	laag
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	31.400	22	4,1	gemiddeld
MBO/LLW fijnmechanische techniek	2.800	20	3,7	gemiddeld
MBO/LLW motorvoertuigentechniek	13.900	20	3,6	gemiddeld
MBO/LLW vliegtuigtechniek	1.700	27	4,9	erg hoog
MBO/LLW operationele techniek	1.200	17	3,1	laag
MBO/LLW elektrotechniek	25.900	16	3,1	laag
MBO/LLW grafische techniek	6.800	17	3,2	laag
MBO/LLW procestechniek	3.400	14	2,6	laag
MBO/LLW brood en banket	2.800	19	3,6	gemiddeld

Tabel 3.24 (vervolg)
Verwachte vervangingsvraag per opleidingstype, 1997-2002

Opleidingstype	aantal	totaal %	gemiddeld jaarlijks %	typering
MBO/LLW levensmiddelentechniek/vleesverwerking	4.000	18	3,3	gemiddeld
MBO/LLW vervoer	8.400	16	3,0	laag
<i>MBO Dienstverlening en gezondheidszorg</i>				
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	2.600	12	2,3	erg laag
MBO/LLW apothekersassistent	2.900	17	3,2	laag
MBO/LLW verpleging	23.200	19	3,6	gemiddeld
MBO sociaal-cultureel	10.300	17	3,3	laag
MBO/LLW verzorging	32.600	17	3,2	laag
MBO/LLW uiterlijke verzorging	10.800	18	3,3	gemiddeld
MBO/LLW horeca	12.600	17	3,1	laag
MBO/LLW beweging en therapie	3.800	15	2,8	laag
<i>MBO/LLW Economie</i>				
MBO/LLW administratie	43.200	15	2,9	laag
MBO/LLW handel	52.900	18	3,4	gemiddeld
MBO/LLW secretariaat	18.700	18	3,4	gemiddeld
MBO/LLW toerisme en recreatie	700	4	0,8	erg laag
<i>MBO Openbare orde en veiligheid</i>				
MBO openbare orde en veiligheid	20.900	23	4,1	hoog
HBO				
<i>HBO Onderwijs en tolk en vertaler</i>				
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	28.200	18	3,3	gemiddeld
HBO lerarenopleiding talen	8.300	27	4,9	erg hoog
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	7.200	20	3,7	gemiddeld
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	7.200	20	3,7	gemiddeld
HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	2.500	16	3,1	laag
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	3.200	23	4,3	hoog
HBO lerarenopleiding expressie	7.500	25	4,5	hoog
HBO tolk en vertaler	1.000	11	2,1	erg laag
<i>HBO Landbouw</i>				
HBO landbouw en veeteelt	1.900	22	4,1	gemiddeld
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	2.600	18	3,3	gemiddeld
<i>HBO Techniek</i>				
HBO laboratorium	8.500	22	4,1	gemiddeld
HBO bouwkunde	4.400	23	4,2	hoog
HBO civiele techniek	3.500	20	3,8	gemiddeld
HBO werktuigbouwkunde	8.200	22	4,1	gemiddeld
HBO elektrotechniek	6.500	16	3,0	laag
HBO informatica	5.100	14	2,6	laag
HBO chemische technologie	2.000	25	4,5	hoog
HBO vervoer en logistiek	5.400	23	4,2	hoog
<i>HBO Paramedisch</i>				
HBO verpleegkunde	8.800	17	3,2	laag
HBO (fysio)therapie	5.700	15	2,8	laag
HBO voeding	800	16	3,0	laag
<i>HBO Economie</i>				
HBO accountancy en bedrijfseconomie	13.600	23	4,3	hoog
HBO commerciële economie	7.800	19	3,5	gemiddeld

Tabel 3.24 (vervolg)
Verwachte vervangingsvraag per opleidingstype, 1997-2002

Opleidingstype	aantal	totaal %	gemiddeld jaarlijks %	typering
HBO toerisme en recreatie	2.300	25	4,6	hoog
HBO recht en bestuur	4.400	20	3,7	gemiddeld
HBO secretariaat	7.500	24	4,4	hoog
HBO bedrijfskunde	13.300	20	3,8	gemiddeld
<i>HBO Sociaal-cultureel</i>				
HBO communicatie en journalistiek	1.700	10	2,0	erg laag
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	13.300	18	3,3	gemiddeld
HBO personeelswerk	3.300	17	3,2	laag
HBO bibliotheek en documentatie	2.200	16	3,0	laag
<i>HBO Kunst</i>				
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	10.700	23	4,2	hoog
<i>HBO Openbare orde en veiligheid</i>				
HBO openbare orde en veiligheid	2.200	22	4,0	gemiddeld
WO				
<i>WO Letteren en theologie</i>				
WO letteren	9.100	20	3,7	gemiddeld
WO theologie	1.500	27	4,8	erg hoog
<i>WO Landbouw en milieukunde</i>				
WO landbouw en milieukunde	1.300	10	2,0	erg laag
<i>WO Techniek</i>				
WO wiskunde en natuurwetenschappen	12.700	21	3,8	gemiddeld
WO bouwkunde	1.900	20	3,8	gemiddeld
WO civiele techniek	1.800	25	4,6	hoog
WO werktuigbouwkunde	1.700	17	3,2	laag
WO elektrotechniek	1.700	19	3,5	gemiddeld
WO informatica en bestuurlijke informatiekunde	800	10	1,8	erg laag
<i>WO Medisch</i>				
WO (dier)geneeskunde	9.000	20	3,8	gemiddeld
WO tandheelkunde	1.400	22	4,0	gemiddeld
WO farmacie	900	13	2,5	laag
<i>WO Economie</i>				
WO econom(etr)ie	8.600	20	3,8	gemiddeld
WO bedrijfskunde	3.200	15	2,9	laag
WO accountancy en belastingen	3.900	21	3,9	gemiddeld
WO rechten en bestuurskunde	11.400	20	3,7	gemiddeld
<i>WO Sociaal-cultureel</i>				
WO sociale wetenschappen	14.200	17	3,2	laag
<i>WO Kunst</i>				
WO kunstwetenschappen	700	15	2,9	laag
Totaal	1.264.400	20	3,7	gemiddeld

Bron: ROA

Toelichting:

Vervangingsvraag is de vraag naar nieuwe arbeidskrachten die ontstaat doordat de arbeidsplaatsen van werkenden die met pensioen gaan, arbeidsongeschikt worden of zich (tijdelijk) terugtrekken van de arbeidsmarkt opnieuw moeten worden opgevuld. Vertrek van werkenden dat niet leidt tot vraag naar nieuwkomers uit hetzelfde opleidingstype wordt niet meegerekend als vervangingsvraag.

Tabel 3.25
Verwachte baanopeningen per opleidingstype, 1997-2002

Opleidingstype	aantal	totaal %	gemiddeld jaarlijks %	typering
BASISONDERWIJS				
Basisonderwijs	111.100	23	4,3	laag
MAVO, VBO				
MAVO MAVO	151.800	37	6,8	gemiddeld
VBO Landbouw en natuurlijke omgeving VBO landbouw en natuurlijke omgeving	15.200	20	3,8	laag
VBO Techniek				
VBO bouwtechniek	30.700	23	4,3	laag
VBO installatietechniek	2.900	29	5,2	gemiddeld
VBO mechanische techniek	30.600	26	4,8	gemiddeld
VBO fijnmechanische techniek	1.000	19	3,5	laag
VBO motorvoertuigentechniek	8.400	20	3,8	laag
VBO elektrotechniek	17.400	27	5,0	gemiddeld
VBO grafische techniek	1.900	33	5,8	gemiddeld
VBO brood en banket	2.500	20	3,7	laag
VBO horeca en levensmiddelentechniek	8.200	28	5,0	gemiddeld
VBO vervoer	8.700	23	4,3	gemiddeld
VBO Economie				
VBO administratie, handel en textiel	23.200	19	3,6	laag
VBO Verzorging				
VBO verzorging	51.900	29	5,2	gemiddeld
VBO Openbare orde en veiligheid				
VBO beveiliging	5.000	43	7,7	gemiddeld
HAVO/VWO, MBO/LLW				
HAVO/VWO HAVO/VWO	143.600	45	8,3	gemiddeld
MBO/LLW Landbouw en natuurlijke omgeving				
MBO/LLW landbouw en veeteelt	37.800	34	6,4	gemiddeld
MBO/LLW milieu en groene ruimte	8.900	38	7,0	gemiddeld
MBO/LLW Techniek				
MBO/LLW laboratorium	9.000	49	9,0	hoog
MBO/LLW bouw	58.800	43	8,0	gemiddeld
MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw	8.800	36	6,7	gemiddeld
MBO/LLW installatietechniek	8.000	33	6,2	gemiddeld
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	43.800	31	5,8	gemiddeld
MBO/LLW fijnmechanische techniek	3.700	26	4,9	gemiddeld
MBO/LLW motorvoertuigentechniek	27.100	38	7,1	gemiddeld
MBO/LLW vliegtuigtechniek	1.700	27	4,9	gemiddeld
MBO/LLW operationele techniek	3.200	44	8,0	gemiddeld
MBO/LLW elektrotechniek	49.500	31	5,9	gemiddeld
MBO/LLW grafische techniek	7.400	19	3,5	laag
MBO/LLW procestechniek	10.100	40	7,5	gemiddeld
MBO/LLW brood en banket	2.800	19	3,6	laag

Tabel 3.25 (vervolg)
Verwachte baanopeningen per opleidingstype, 1997-2002

Opleidingstype	aantal	totaal %	gemiddeld jaarlijks %	typering
MBO/LLW levensmiddelentechniek/vleesverwerking	8.900	39	7,2	gemiddeld
MBO/LLW vervoer	19.700	37	6,9	gemiddeld
<i>MBO/LLW Dienstverlening en gezondheidszorg</i>				
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	5.900	28	5,2	gemiddeld
MBO/LLW apothekersassistent	7.700	46	8,3	hoog
MBO/LLW verpleging	47.200	39	7,3	gemiddeld
MBO sociaal-cultureel	26.500	45	8,2	gemiddeld
MBO/LLW verzorging	39.200	21	3,9	laag
MBO/LLW uiterlijke verzorging	23.500	38	7,2	gemiddeld
MBO/LLW horeca	33.200	44	8,1	gemiddeld
MBO/LLW beweging en therapie	8.000	31	5,8	gemiddeld
<i>MBO/LLW Economie</i>				
MBO/LLW administratie	87.900	31	5,9	gemiddeld
MBO/LLW handel	73.600	25	4,8	gemiddeld
MBO/LLW secretariaat	42.100	41	7,6	gemiddeld
MBO/LLW toerisme en recreatie	5.100	28	5,3	gemiddeld
<i>MBO Openbare orde en veiligheid</i>				
MBO openbare orde en veiligheid	24.800	27	4,9	gemiddeld
HBO				
<i>HBO Onderwijs en tolk en vertaler</i>				
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	47.700	30	5,6	gemiddeld
HBO lerarenopleiding talen	8.300	27	4,9	gemiddeld
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	9.300	26	4,8	gemiddeld
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	13.200	37	6,8	gemiddeld
HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	2.600	17	3,2	laag
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	3.400	24	4,5	gemiddeld
HBO lerarenopleiding expressie	8.300	27	5,0	gemiddeld
HBO tolk en vertaler	2.900	31	5,8	gemiddeld
<i>HBO Landbouw</i>				
HBO landbouw en veeteelt	4.800	57	10,2	hoog
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	4.600	31	5,9	gemiddeld
<i>HBO Techniek</i>				
HBO laboratorium	8.900	24	4,3	gemiddeld
HBO bouwkunde	8.300	43	7,9	gemiddeld
HBO civiele techniek	5.200	30	5,7	gemiddeld
HBO werktuigbouwkunde	13.600	37	6,9	gemiddeld
HBO elektrotechniek	11.600	28	5,4	gemiddeld
HBO informatica	15.300	41	7,6	gemiddeld
HBO chemische technologie	3.400	42	7,7	gemiddeld
HBO vervoer en logistiek	8.200	35	6,5	gemiddeld
<i>HBO Paramedisch</i>				
HBO verpleegkunde	20.600	39	7,3	gemiddeld
HBO (fysio)therapie	15.000	40	7,3	gemiddeld
HBO voeding	1.800	37	6,9	gemiddeld
<i>HBO Economie</i>				
HBO accountancy en bedrijfseconomie	22.000	38	7,0	gemiddeld
HBO commerciële economie	19.800	47	8,7	hoog

Tabel 3.25 (vervolg)
Verwachte baanopeningen per opleidingstype, 1997-2002

Opleidingstype	aantal	totaal %	gemiddeld jaarlijks %	typering
HBO toerisme en recreatie	4.600	50	9,2	hoog
HBO recht en bestuur	11.300	52	9,3	hoog
HBO secretariaat	12.100	39	7,2	gemiddeld
HBO bedrijfskunde	29.300	45	8,3	gemiddeld
<i>HBO Sociaal-cultureel</i>				
HBO communicatie en journalistiek	7.000	43	7,8	gemiddeld
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	22.900	31	5,8	gemiddeld
HBO personeelswerk	3.300	17	3,2	laag
HBO bibliotheek en documentatie	5.500	40	7,4	gemiddeld
<i>HBO Kunst</i>				
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	18.900	40	7,5	gemiddeld
<i>HBO Openbare orde en veiligheid</i>				
HBO openbare orde en veiligheid	2.800	28	5,2	gemiddeld
WO				
<i>WO Letteren en theologie</i>				
WO letteren	20.200	45	8,2	gemiddeld
WO theologie	1.500	27	4,8	gemiddeld
<i>WO Landbouw en milieukunde</i>				
WO landbouw en milieukunde	3.100	25	4,9	gemiddeld
<i>WO Techniek</i>				
WO wiskunde en natuurwetenschappen	18.800	30	5,7	gemiddeld
WO bouwkunde	4.900	52	9,5	hoog
WO civiele techniek	3.400	48	8,8	hoog
WO werktuigbouwkunde	3.000	30	5,7	gemiddeld
WO elektrotechniek	3.100	34	6,4	gemiddeld
WO informatica en bestuurlijke informatiekunde	5.500	69	11,6	erg hoog
<i>WO Medisch</i>				
WO (dier)geneeskunde	9.800	22	4,2	laag
WO tandheelkunde	2.100	33	6,1	gemiddeld
WO farmacie	900	13	2,5	laag
<i>WO Economie</i>				
WO econom(etr)ie	24.500	58	10,4	erg hoog
WO bedrijfskunde	13.500	64	11,2	erg hoog
WO accountancy en belastingen	10.600	57	10,3	hoog
WO rechten en bestuurskunde	18.400	32	6,0	gemiddeld
<i>WO Sociaal-cultureel</i>				
WO sociale wetenschappen	33.200	40	7,4	gemiddeld
<i>WO Kunst</i>				
WO kunstwetenschappen	1.600	33	6,3	gemiddeld
Totaal	2.052.400	32	5,8	gemiddeld

Bron: ROA

Toelichting:

Baanopeningen zijn de totale vraag naar nieuwkomers op de arbeidsmarkt, zoals deze is bepaald door de werkgelegenheidsgroei (positieve uitbreidingsvraag) en de vervangingsvraag.

Tabel 3.26

Verwachte instroom van schoolverlaters per opleidingstype, 1997-2002

Opleidingstype	aantal	totaal %	gemiddeld jaarlijks %	typering
BASISONDERWIJS				
Basisonderwijs	122.400	26	4,7	gemiddeld
MAVO, VBO				
MAVO MAVO	90.300	22	4,1	gemiddeld
VBO Landbouw en natuurlijke omgeving VBO landbouw en natuurlijke omgeving	10.800	14	2,7	laag
VBO Techniek				
VBO bouwtechniek	20.800	15	2,9	gemiddeld
VBO installatietechniek	4.600	47	7,9	erg hoog
VBO mechanische techniek	18.300	16	3,0	gemiddeld
VBO fijnmechanische techniek	300	6	1,1	erg laag
VBO motorvoertuigentechniek	8.800	21	3,9	gemiddeld
VBO elektrotechniek	8.100	13	2,4	laag
VBO grafische techniek	1.700	29	5,2	hoog
VBO brood en banket	4.100	32	5,8	hoog
VBO horeca en levensmiddelentechniek	11.200	38	6,7	hoog
VBO vervoer	4.200	11	2,2	laag
VBO Economie				
VBO administratie, handel en textiel	35.600	30	5,3	hoog
VBO Verzorging				
VBO verzorging	36.000	20	3,7	gemiddeld
VBO Openbare orde en veiligheid				
VBO beveiliging	3.300	28	5,1	hoog
HAVO/VWO, MBO/LLW				
HAVO/VWO HAVO/VWO	148.900	46	7,9	erg hoog
MBO/LLW Landbouw en natuurlijke omgeving				
MBO/LLW landbouw en veeteelt	21.500	19	3,6	gemiddeld
MBO/LLW milieu en groene ruimte	6.700	28	5,1	hoog
MBO/LLW Techniek				
MBO/LLW laboratorium	7.400	41	7,1	erg hoog
MBO/LLW bouw	25.500	19	3,5	gemiddeld
MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw	4.700	19	3,6	gemiddeld
MBO/LLW installatietechniek	5.500	23	4,1	gemiddeld
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	29.200	21	3,9	gemiddeld
MBO/LLW fijnmechanische techniek	2.100	15	2,9	gemiddeld
MBO/LLW motorvoertuigentechniek	16.100	23	4,2	gemiddeld
MBO/LLW vliegtuigtechniek	1.000	16	2,9	gemiddeld
MBO/LLW operationele techniek	1.000	13	2,5	laag
MBO/LLW elektrotechniek	31.500	20	3,7	gemiddeld
MBO/LLW grafische techniek	8.800	22	4,1	gemiddeld
MBO/LLW procestechniek	3.400	14	2,6	laag
MBO/LLW brood en banket	3.100	21	3,9	gemiddeld

Tabel 3.26 (vervolg)

Verwachte instroom van schoolverlaters per opleidingstype, 1997-2002

Opleidingstype	aantal	totaal	gemiddeld %	typering jaarlijks %
MBO/LLW levensmiddelentechniek/vleesverwerking	6.600	29	5,2	hoog
MBO/LLW vervoer	10.900	20	3,8	gemiddeld
<i>MBO/LLW Dienstverlening en gezondheidszorg</i>				
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	7.600	36	6,3	hoog
MBO/LLW apothekersassistent	6.400	38	6,6	hoog
MBO/LLW verpleging	9.400	8	1,5	laag
MBO sociaal-cultureel	25.100	42	7,3	erg hoog
MBO/LLW verzorging	46.800	25	4,5	gemiddeld
MBO/LLW uiterlijke verzorging	11.400	19	3,5	gemiddeld
MBO/LLW horeca	14.500	19	3,6	gemiddeld
MBO/LLW beweging en therapie	9.300	35	6,3	hoog
<i>MBO/LLW Economie</i>				
MBO/LLW administratie	58.600	21	3,8	gemiddeld
MBO/LLW handel	64.900	22	4,1	gemiddeld
MBO/LLW secretariaat	18.300	18	3,3	gemiddeld
MBO/LLW toerisme en recreatie	10.000	54	9,1	erg hoog
<i>MBO Openbare orde en veiligheid</i>				
MBO openbare orde en veiligheid	10.400	11	2,1	laag
HBO				
<i>HBO Onderwijs en tolk en vertaler</i>				
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	17.100	11	2,1	laag
HBO lerarenopleiding talen	3.300	11	2,1	laag
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	2.700	8	1,5	laag
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	4.700	13	2,5	laag
HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	1.800	12	2,3	laag
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	700	5	1,0	erg laag
HBO lerarenopleiding expressie	6.100	20	3,7	gemiddeld
HBO tolk en vertaler	600	7	1,4	laag
<i>HBO Landbouw</i>				
HBO landbouw en veeteelt	2.400	29	5,3	hoog
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	5.600	38	6,6	hoog
<i>HBO Techniek</i>				
HBO laboratorium	6.100	16	3,0	gemiddeld
HBO bouwkunde	3.700	19	3,5	gemiddeld
HBO civiele techniek	2.400	14	2,6	laag
HBO werktuigbouwkunde	8.300	23	4,2	gemiddeld
HBO elektrotechniek	8.100	20	3,6	gemiddeld
HBO informatica	7.400	20	3,7	gemiddeld
HBO chemische technologie	1.600	19	3,6	gemiddeld
HBO vervoer en logistiek	1.900	8	1,5	laag
<i>HBO Paramedisch</i>				
HBO verpleegkunde	10.600	20	3,7	gemiddeld
HBO (fysio)therapie	9.300	25	4,5	gemiddeld
HBO voeding	1.700	36	6,3	hoog
<i>HBO Economie</i>				
HBO accountancy en bedrijfseconomie	18.800	33	5,8	hoog
HBO commerciële economie	20.200	48	8,2	erg hoog

Tabel 3.26 (vervolg)

Verwachte instroom van schoolverlaters per opleidingstype, 1997-2002

Opleidingstype	aantal	totaal %	gemiddeld jaarlijks %	typering
HBO toerisme en recreatie	4.000	44	7,6	erg hoog
HBO recht en bestuur	300	1	0,2	erg laag
HBO secretariaat	5.600	18	3,4	gemiddeld
HBO bedrijfskunde	26.700	41	7,1	erg hoog
<i>HBO Sociaal-cultureel</i>				
HBO communicatie en journalistiek	5.600	34	6,0	hoog
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	15.500	21	3,9	gemiddeld
HBO personeelswerk	8.700	46	7,9	erg hoog
HBO bibliotheek en documentatie	2.700	20	3,7	gemiddeld
<i>HBO Kunst</i>				
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	12.700	27	4,9	hoog
<i>HBO Openbare orde en veiligheid</i>				
HBO openbare orde en veiligheid	2.200	22	4,1	gemiddeld
WO				
<i>WO Letteren en theologie</i>				
WO letteren	15.900	35	6,2	hoog
WO theologie	600	11	2,0	laag
<i>WO Landbouw en milieukunde</i>				
WO landbouw en milieukunde	3.500	29	5,2	hoog
<i>WO Techniek</i>				
WO wiskunde en natuurwetenschappen	13.800	22	4,1	gemiddeld
WO bouwkunde	2.000	21	3,9	gemiddeld
WO civiele techniek	1.000	14	2,7	laag
WO werktuigbouwkunde	3.300	35	6,1	hoog
WO elektrotechniek	1.800	20	3,7	gemiddeld
WO informatica en bestuurlijke informatiekunde	3.000	38	6,6	hoog
<i>WO Medisch</i>				
WO (dier)geneeskunde	6.600	15	2,8	gemiddeld
WO tandheelkunde	400	7	1,3	laag
WO farmacie	1.100	15	2,9	gemiddeld
<i>WO Economie</i>				
WO econom(etr)ie	16.700	39	6,9	erg hoog
WO bedrijfskunde	6.300	30	5,4	hoog
WO accountancy en belastingen	900	5	1,0	erg laag
WO rechten en bestuurskunde	19.000	33	5,9	hoog
<i>WO Sociaal-cultureel</i>				
WO sociale wetenschappen	26.700	32	5,8	hoog
<i>WO Kunst</i>				
WO kunstwetenschappen	2.100	44	7,6	erg hoog
Totaal	1.394.100	22	4,1	gemiddeld

Bron: ROA

Toelichting:

De instroom is het verwachte aanbod van nieuwe arbeidskrachten op de arbeidsmarkt. Deze is gebaseerd op de verwachte uitstroom van schoolverlaters uit het initiële dagonderwijs, het deeltijdonderwijs, het niet-reguliere voltijdonderwijs en de beroepsgerichte volwasseneducatie.

Tabel 3.27

Indicator toekomstige arbeidsmarktperspectieven (ITA) en Indicator toekomstige knelpunten in de personeelsvoorziening (ITKP) naar opleidingstype in 2002

Opleidingstype	ITA	typering arbeidsmarkt- perspectieven	ITKP	typering knelpunten
BASISONDERWIJS				
Basisonderwijs	1,08	matig	1,25	geen
MAVO, VBO				
MAVO				
MAVO	0,97	goed	0,97	groot
VBO Landbouw en natuurlijke omgeving				
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	0,98	goed	1,15	vrijwel geen
VBO Techniek				
VBO bouwtechniek	1,03	redelijk	1,03	enige
VBO installatietechniek	1,23	slecht	1,23	geen
VBO mechanische techniek	0,98	goed	1,06	vrijwel geen
VBO fijnmechanische techniek	0,94	goed	1,01	enige
VBO motorvoertuigentechniek	1,05	redelijk	1,16	geen
VBO elektrotechniek	0,93	goed	0,93	groot
VBO grafische techniek	1,00	goed	1,15	vrijwel geen
VBO brood en banket	1,15	matig	1,30	geen
VBO horeca en levensmiddelentechniek	1,17	slecht	1,23	geen
VBO vervoer	0,94	goed	1,00	groot
VBO Economie				
VBO administratie, handel en textiel	1,17	slecht	1,31	geen
VBO Verzorging				
VBO verzorging	1,02	redelijk	1,03	enige
VBO Openbare orde en veiligheid				
VBO beveiliging	0,94	goed	0,94	groot
HAVO/VWO, MBO/LLW				
HAVO/VWO				
HAVO/VWO	1,05	redelijk	1,05	enige
MBO/LLW Landbouw en natuurlijke omgeving				
MBO/LLW landbouw en veeteelt	0,93	goed	0,93	groot
MBO/LLW milieu en groene ruimte	0,96	goed	0,96	groot
MBO/LLW Techniek				
MBO/LLW laboratorium	0,96	goed	0,96	groot
MBO/LLW bouw	0,87	goed	0,87	groot
MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw	0,90	goed	0,90	groot
MBO/LLW installatietechniek	0,92	goed	0,92	groot
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	0,95	goed	0,95	groot
MBO/LLW fijnmechanische techniek	0,93	goed	0,93	groot
MBO/LLW motorvoertuigentechniek	0,91	goed	0,91	groot
MBO/LLW vliegtuigtechniek	0,94	goed	1,02	enige
MBO/LLW operationele techniek	0,80	zeer goed	0,80	zeer groot
MBO/LLW elektrotechniek	0,93	goed	0,93	groot

Tabel 3.27 (vervolg)

Indicator toekomstige arbeidsmarktperspectieven (ITA) en Indicator toekomstige knelpunten in de personeelsvoorziening (ITKP) naar opleidingstype in 2002

Opleidingstype	ITA	typering arbeidsmarkt- perspectieven	ITKP	typering knelpunten
MBO/LLW grafische techniek	1,07	matig	1,07	vrijwel geen
MBO/LLW procestechniek	0,81	zeer goed	0,81	zeer groot
MBO/LLW brood en banket	1,03	redelijk	1,05	enige
MBO/LLW levensmiddelentechniek/ vleesverwerking	0,99	goed	0,99	groot
MBO/LLW vervoer	0,93	goed	0,93	groot
<i>MBO/LLW Dienstverlening en gezondheidszorg</i>				
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	1,11	matig	1,11	vrijwel geen
MBO/LLW apothekersassistent	0,97	goed	0,97	groot
MBO/LLW verpleging	0,81	zeer goed	0,81	zeer groot
MBO sociaal-cultureel	1,01	redelijk	1,01	enige
MBO/LLW verzorging	1,07	matig	1,07	vrijwel geen
MBO/LLW uiterlijke verzorging	0,88	goed	0,88	groot
MBO/LLW horeca	0,85	zeer goed	0,85	zeer groot
MBO/LLW beweging en therapie	1,07	matig	1,07	vrijwel geen
<i>MBO/LLW Economie</i>				
MBO/LLW administratie	0,96	goed	0,96	groot
MBO/LLW handel	1,02	redelijk	1,02	enige
MBO/LLW secretariaat	0,89	goed	0,89	groot
MBO/LLW toerisme en recreatie	1,29	slecht	1,29	geen
<i>MBO Openbare orde en veiligheid</i>				
MBO openbare orde en veiligheid	0,88	goed	0,88	groot
HBO				
<i>HBO Onderwijs en tolk en vertaler</i>				
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	0,87	goed	0,87	groot
HBO lerarenopleiding talen	0,88	goed	0,96	groot
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	0,86	goed	0,86	groot
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	0,85	zeer goed	0,85	zeer groot
HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	0,96	goed	0,96	groot
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	0,87	goed	0,87	groot
HBO lerarenopleiding expressie	0,98	goed	0,98	groot
HBO tolk en vertaler	0,90	goed	0,90	groot
<i>HBO Landbouw</i>				
HBO landbouw en veeteelt	0,85	zeer goed	0,85	zeer groot
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	1,07	matig	1,07	vrijwel geen
<i>HBO Techniek</i>				
HBO laboratorium	0,96	goed	0,96	groot
HBO bouwkunde	0,83	zeer goed	0,83	zeer groot
HBO civiele techniek	0,86	goed	0,86	groot
HBO werktuigbouwkunde	0,88	goed	0,88	groot
HBO elektrotechniek	0,93	goed	0,93	groot
HBO informatica	0,85	zeer goed	0,85	zeer groot
HBO chemische technologie	0,86	goed	0,86	groot
HBO vervoer en logistiek	0,80	zeer goed	0,80	zeer groot

Tabel 3.27 (vervolg)

Indicator toekomstige arbeidsmarktperspectieven (ITA) en Indicator toekomstige knelpunten in de personeelsvoorziening (ITKP) naar opleidingstype in 2002

Opleidingstype	ITA	typering arbeidsmarkt- perspectieven	ITKP	typering knelpunten
<i>HBO Paramedisch</i>				
HBO verpleegkunde	0,87	goed	0,87	groot
HBO (fysio)therapie	0,92	goed	0,92	groot
HBO voeding	1,00	goed	1,00	groot
<i>HBO Economie</i>				
HBO accountancy en bedrijfseconomie	0,95	goed	0,95	groot
HBO commerciële economie	1,02	redelijk	1,02	enige
HBO toerisme en recreatie	1,03	redelijk	1,03	enige
HBO recht en bestuur	0,69	zeer goed	0,69	zeer groot
HBO secretariaat	0,88	goed	0,88	groot
HBO bedrijfskunde	0,97	goed	0,97	groot
<i>HBO Sociaal-cultureel</i>				
HBO communicatie en journalistiek	0,98	goed	0,98	groot
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	0,97	goed	0,97	groot
HBO personeelswerk	1,25	slecht	1,27	geen
HBO bibliotheek en documentatie	0,91	goed	0,91	groot
<i>HBO Kunst</i>				
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	0,95	goed	0,95	groot
<i>HBO Openbare orde en veiligheid</i>				
HBO openbare orde en veiligheid	0,92	goed	0,92	groot
WO				
<i>WO Letteren en theologie</i>				
WO letteren	0,95	goed	0,95	groot
WO theologie	0,88	goed	1,00	groot
<i>WO Landbouw en milieukunde</i>				
WO landbouw en milieukunde	1,01	redelijk	1,01	enige
<i>WO Techniek</i>				
WO wiskunde en natuurwetenschappen	0,94	goed	0,94	groot
WO bouwkunde	0,78	zeer goed	0,78	zeer groot
WO civiele techniek	0,73	zeer goed	0,73	zeer groot
WO werktuigbouwkunde	0,95	goed	0,95	groot
WO elektrotechniek	0,87	goed	0,87	groot
WO informatica en bestuurlijke informatiekunde	0,78	zeer goed	0,78	zeer groot
<i>WO Medisch</i>				
WO (dier)geneeskunde	0,96	goed	0,96	groot
WO tandheelkunde	0,81	zeer goed	0,81	zeer groot
WO farmacie	1,01	redelijk	1,03	enige
<i>WO Economie</i>				
WO econom(etr)ie	0,87	goed	0,87	groot
WO bedrijfskunde	0,78	zeer goed	0,78	zeer groot
WO accountancy en belastingen	0,67	zeer goed	0,67	zeer groot
WO rechten en bestuurskunde	0,97	goed	0,97	groot

Tabel 3.27 (vervolg)

Indicator toekomstige arbeidsmarktperspectieven (ITA) en Indicator toekomstige knelpunten in de personeelsvoorziening (ITKP) naar opleidingstype in 2002

Opleidingstype	ITA	typering arbeidsmarkt- perspectieven	ITKP	typering knelpunten
<i>WO Sociaal-cultureel</i>				
WO sociale wetenschappen	0,95	goed	0,95	groot
<i>WO Kunst</i>				
WO kunstwetenschappen	1,13	matig	1,13	vrijwel geen

Bron: ROA

Toelichting:

Het toekomstig arbeidsmarktperspectief geeft de verhouding tussen aanbod en vraag in de prognoseperiode naar een opleidingstype weer. Het aanbod is opgebouwd uit de verwachte instroom van schoolverlaters en het aantal kortdurig werklozen. De vraag bestaat uit de verwachte baanopeningen en de substitutievraag. Net als de ITA geeft ook de ITKP deze vraag-aanbod-spanning aan. Verschil met de ITA is dat bij de ITKP de uitstroom van werkenden als gevolg van een krimpende werkgelegenheid is meegerekend in de vraag, omdat verwacht mag worden dat bij knelpunten in de personeelsvoorziening deze (gedwongen) uitstroom kan worden afgeremd of elders werk zou kunnen vinden.

